زنجیرەی

لەبەریەک ڕاچوونی ئیسلام و بنچینەکان

ئەلقەی چوارەم

سۆزی نەتەوایەتی

نووسینی: عەلی باپیر

١٤٠٩ك ١٩٨٩

زنجیرەی

دەبەزێک راچوونی ئیسلام و رێچکەکان

ئالقەی چوارەم

سۆزی نەتەوایەتی

نووسینی: عەلی باپیر

١٤٠٩ك ١٩٨٩ز

پێشکەشە

١- بە گیانی بێداری سەلاحەددینی ئەییوبی ، کە هێندە سەرکردەیەکی مسوڵمانی دادگەرو بەجەرگ و بەخشندەو ڕەوشت بەرز بوو، تەنانەت دوژمنانیش دانیان بە گەورەیی دا هێناوەو پێیان هەڵگوتوە !

٢- بە گیانی بێگەردی سەعیدی نوڕسی ، ئەو زانا خواناس و تێکوشەرو نەبەزەی ، کە بەتەنێ بەرەنگاری ڕژێمی ڕەگەزپەرست و عیلمانیی تورکیا بوو، وە زۆربەی تەمەنی خۆی بە دوورخراوەیی و گیراوی و دەست بەسەری بەڕێ کرد، لەپێناوی خوادا .

٣- بەو مسوڵمانانەی کە بێجگە لە خوا بە هیچ پەرستراوو بێجگە لە پێغەمبەرمان (محمد) صلى الله عليه وآله وسلم بە هیچ ڕابەرو، بێجگە لە ئیسلام بە هیچ بەرنامەی دیکە ڕازی نین .

٤- بەو ئیسلامیی بە ڕەسەن و تێگەیشتووانەی کە هەست و نەستی نەتەوایەتی و نیشتمان پەروەری بە بەشێک لە مسوڵمانەتییەکەیان دەزانن .

بسم الله الرحمن الرحيم

سێ تێبینی

یەکەم:

هەندێک لە خوێنەرانی ئازیزو بەڕێز دەڵێن: شێوازی نووسینەکەت گرانەو چاک لە نووسراوەکانت حاڵی نابین تکا لەو بەڕێزانە دەکەم سەرنجی ئەم خاڵانە بدەن:

١- چەند جۆرە شێوازێک هەن لە نووسین دا، هەیە بە سادەیی بۆ شتی دەچێو، هەشە بە ھاڵۆزی و، هەشە بە قووڵی، جا ڕەنگە شێوازی من لە جۆری سێیەم بێ، هەڵبەتە کەسێکیش بە خوێندنەوەی نووسینی سادەوە باری گرتبێو ڕاهاتبێ، لە دەمی حاڵی نەبوونی دا لە نووسینی قووڵ، خودی خۆی شایستەی ڕەخنەو سەرکۆنەیەو نابێ لە سەرچاوەی دەرد بێ ئاگا بێ.

٢- ئەو بابەتەی کە لەبارەیەوە دەنووسرێ، هەتا وردترو گرانتربێ چار ناچارە دەبێ شێوازی دەربڕین و ئەو وشانەش کە بۆی بەکاردێن بەگوێرەی وی بن، چونکە دەربڕینی مەبەستی قووڵ بە شێوازی سادەو وشەی ئاسایی شتێکی نەگونجاوو چاوەڕوان نەکراوە.

بەڵێ هەروەک چۆن ڕەشکە کای تێ دەکرێ و گونیە تووتنو گیرفانیش پارەو شتی بەقیمەت، مەسەلەی مەبەست و وشانیش بەهەمان شێوە، هەر شتە بەپێی خۆی.

٣- زمانی کوردی ئەو زمانەیە کە گەلی کورد بە هەموو بەشە لێک دابڕاوەکانیەوە قسەی پێ دەکات!

کەواتە نابێ خوێنەری هیچ ناوچەیەک چاوەڕێ ی ئەوە بێ کە بەس بە زمانی ناوچەی وان بنووسرێ - ئەگەر کەسێکیش وابکات، من بە بەهەڵەداچووی دەزانم - چونکە زار (دیالێکت) ی ناوچەی

وان بریتیە لە بەشێکی زمانی ئەو گەلەی کە بەهۆی دابڕکرانی - یەوە نەبۆتە خاوەنی زمانێکی یەکگرتوو، ئنجا ئێمە بە نیازی لێک وەنیزیک خستنی زارەکانی زمانی کوردی ، هەوڵ دەدەین بەگوێرەی توانا و بۆلوان ، لە هەموو ناوچەکانەوە وشەی گونجاو و ڕەسەن بەکاربێنین ، خزمەت کردنیش بە ئەدەب و زمانی گەلەکەمان بە ئەرکێکی پیرۆزی ئیسلامی دەزانین .

٤- ئەو خوێنەرە بەڕێزانە لەجیاتی ئەوەی گلەیی لە نووسەر بکەن ، چاکتر وایە گلەیی لە خۆیان بکەن و، هەوڵ بدەن لە زمانەکەیاندا شارەزاتر بن ، بێگومان لەنێو هیچ گەلێکیش دا نەبۆتە باو ، نووسەران واز لە وشەو زاراوە ڕەسەنەکان بێنن لەبەرئەوەی بەشێک لە خوێنەران چاک لێیان تێ ناگەن ، چونکە ئێمە پێویستە لە نەزانی یەوە بەرەو زانایی بڕۆین نەک بەپێچەوانەوە .

دووەم :

دەزانم کە ئەو باسانەی من لەم زنجیرەیەدا وەبەر توێژینەوەیان نیشتووم ، چەند باسێکی گرنگ و پێویستن !! چونکە خوا پشتیوان بێ ، گرفتی زۆر دڵان لادەبەن و گرێ کوێرەی زۆر مێشکان دەکەنەوە ، ئنجا دەشزانم کە باشتر وایە ئەو باسانە لەسەر شێوەی لێکۆڵینەوە (الدّراسة) بتوێژرێنەوە نەک بەشێوەی وتو وێژو دمبەدمە ، بەڵام چەند هۆیەک ناچاریان کردم کە ئەم شێوازە بەکاربێنم :

١- ئەم وتو وێژانە هەموویان کەم و زۆر شتێکی واقیعی و ڕووداوێکی ڕاستەقینەن ، جا بێگومان ڕووبەڕوو بوونی بیری ئیسلامی لەگەڵ ئەو بیروبۆچوونە پووچ و بێ نێوانەدا لەسەر خوانی وتو وێژو لە مەیدانی دمبەدمەدا ، بە واتایەکی دی ڕووبەڕوو بوونی لەگەڵ

کوێره ڕێ یەکان دا بە شێوەیەکی کرداری ؛ زیاتر دەبێتە جـێ ی سەرنجو هۆی متمانەو دڵنیایی خوێنەر ، لە ڕووبەڕوو بوونـــــی قسەی ڕووت .

٢- ئەم جۆرە باسانە چونکە قووڵ بوونەوەو ڕۆچوونیان گەرەکــــە ، گەلێک جاران وشکێ دەنوێنن ، بەڵام شێوازی گفتوگۆو وتو وێـــژ تا ئەندازەیەکی زۆر ئەو ئیشکی یە لادەبات و یاریدەی خوێنـــەر دەدات .

٣- هەرچەندە هەق هەر لەخۆی دا شتێکی دڵگیرو سەرنج راکێشە ، بـەڵام لەکاتێک دا لەگەڵ ناهەق دا لەبەرێک ڕادەگیرێن و بەراوردیـــان پێ دەکرێ ، چاکتر دەدرەوشێتەوە ، هەروەک چۆن شتێکی سپی کە لــە تەنیشت شتێکی ڕەش ڕادەگیرێ چاکتر هەست بە سپیایەتی دەکرێ .

٤- نیازم وایە لە داهاتوودا- خوا یار بێو تەمەن وەفادار بـــێ- لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ و بەرفراوان لەبابەت ئەو بیرۆچکـــەو ڕێچکە قرپۆک و بێ خێرە ڕۆژهەڵاتیو ڕۆژئاوایی یانەوە بکەم ، جـا گوتم با جارێ وەکێ پێشەکیو ڕێ خۆشکردن بۆ لێکۆڵینـــەوەی داهاتوو ئەم وتو وێژانە بخەمە بەردەستی خوێنەران .

سێ یەم :

هەرکەسێک بە دەربڕینی تێ بینی یەک ، یان خستنـــەڕووی پێشنیارێک ، یان ڕاستکردنەوەی هەڵەیەک ، یان ئاڕاستەکردنـــی ڕەخنەیەکی بیناکەر (نقد بناء) هاوکاریم بکات،با دڵنیا بـــێ کە زۆری سوپاس دەکەمو دووعای خێری بۆ دەکەم ، بێگومان لـــە قسەو وتاری خوای پەروەردگاریش بەولاوە هەموو قسەو کتێـــبو نووسراوێک کەمو زۆر لە هەڵەو پەڵان خاڵی نابێ ، چونکە گــۆزە چی تێدابێ هەر ئەوەشی لێ دەڕژێ و بەس خوداش خاوەنی ئەوپــەڕی چاکیو پاکیو تەواوی یە .

پێشەکی

سوپاس بۆ ئەو خوایە کارِبەجێیەی کە باب و دایکی مرۆڤانی لە خاک و ئاوی سەرزەوی خولقاندوون و، دوایی بە مەبەستی بەرەوپێش چوونی ئینسان و بەپێزبوونی ژیانی بۆ چەند تیرەو گەلێک دابەشی کردوون.

وە سڵاوو رێزو ئاشتی خوا بەسەر گیانی بێ خەوشی ئەو پێشەوا بەرِێزەمان دا برژێ، کە لە ژیانی دا عارەب و عەجەمو رِەش وسپی و دەوڵەمەندو نەداری وەکو یەک سەیر کردوون.

خوێنەری بەرِێز!

لەراستیدا سەرەتای پەیدابوونی خۆشویستنی گەل و نیشتمان لە ژیانی ئینسان دا، بریتیە لە سەرەتای نیشتەجێ بوونی لەسەر خرِۆکەی زەوی، چونکە هەبوونی سۆز لە دڵ و دەروونی مرۆڤ دا سەبارەت بە نەتەوەو هۆزو خاک و ئاوەکەی یەکێکە لە غەریزە بنەرِەتیو رِەسەنەکانی سروشتی.

بەڵێ لەوەتی مرۆڤ لەسەر زەوی دەژی،خاک و ئاوو نیشتمانێک کە تێیدا پێ گەیوەو، تیرەو گەلێک کە خووی پێوەگرتوون و ژیانی لەگەڵ بەسەربردوون و تەمەنی لەگەڵ بەرِێ کردوون؛ جێ ی سۆزو خۆشەویستیو رِێزی بوون.

بەڵام ئەو هەست و سۆزە سادەو سروشتی یە وەک هەموو غەریزەیەکی دیکەی سروشتی مرۆڤ، لەکاتێک دا زیادەرۆیی تێدا دەکرێ و لە چۆنیەتیو چەندیەتی یەکەی زیاد دەکرێ؛ شێوەو بیچمە سادەو سروشتی یەکەی خۆی بەردەداو، رِەنگ و دیمەنێکی دیکەی ناقۆڵاو نەگونجاو بەخۆوە دەگرێ و، لە گرێ ژەنە دەچێ و لەبەرچاوان بەد دەبێ.

جا بۆیه به درێژایی مێژوو له ئاقار ئەو غەریزه ســــادەو سروشتی یەدا ، که دەتوانین پێی بڵێین " سۆزی نەتەوایەتــــی و نیشتمان پەروەری " شتێکی دیکەش هەبووه که هەرچەنده لـــــه بنەڕەت و سروشت دا سەرچاوەیەکیان هەیه ، بەڵام له شێـــوازو چەندیەتی و چۆنیەتی دا هێندەی زەوی و ئاسمان لێک دوورن ، ئەویش بریتیه له " نەتەوەپەرستی و نیشتمان پەرستی " یا "ناسیۆنالیزم" .

بەڵام بیری ناسیۆنالیزم ـ هەرچەنده به شێوەیەکی ساده لەمێژه هەیه ـ زۆر نیه وەک فەلسەفەو بیروباوەڕێک سەری هەڵداوه ،بەڵکو لەڕاستی دا کاتی لەدایک بوونی دەگەڕێتەوه بۆ دوای شۆڕشـــی فەڕەنسا (١٧٨٩ ز) . (١)

چونکه لەو سەروەختەدا وڵاتانی ڕۆژئاوا له گەرمەی تین وتاوی بەرەوپێش چوون و هەنگاو هەڵێنانی لێکدا لێکدا دابوون ، بـەرەو پەی بردنی زیاتر به نهێنی یەکانی سروشت و دیتنەوەی یاساکانی ، هەڵبەته له ئەنجامی ئەوەش دا پیشەسازی و بازرگانی و کشت وکاڵ و دیاردەکانی تری ژیانی ماددی بەرەوپێشەوه دەچوون ، هەتـــا وای لێ هات وڵاتانی ڕۆژئاوا له ئەنجامی پێش بڕکێ (مسابقه) یان دا بۆ داهێنانی زیاترو بەرهەم هێنانی زیاتر، چاویان بڕیه وڵاتانی دراوسێ یان ، تاکو هەم کەرەسەی خاو بۆ کارگەو ئامێرەکانیـــان دابین بکەن ، هەم بازاڕێک پەیدا بکەن که بەرهەم و کەل وپەلـــه ـ کانیانی تێدا بفرۆشن و ساغ بکەنەوه !!

ئەمه لەلایەکەوه ، لەلایەکی دیکەشەوه له ئەنجامی بەرەوپێـــش چوونی زانیاری و زەین ڕوون بوونەوەوه ، ورده ورده خەڵک دەستی

---

(١) تأريخ الشعوب الأسلامية / بروكلمان / ص ٦٠٢ .
وه (اسلام و مليگرايي) ص ١٢ .

کرد بە پەی بردن و هەست کردن بە ئەفسانەیی‌و پڕ هەڵەوپەڵەیی زۆربەی زۆری بنچینەو دەستوورەکانی ئایینی مەسیحی، [1] ئنجا لەسۆنگەی ئەوەوە کە لەمێژبوو خەڵکی ئەورووپا لەژێر سەنگ و تینی نیری زۆرداری‌و داروودەستەی کلێسادا دەینالاند، چەند کەسێکی ڕق هەستاوی داخ لەدڵ ئەو هەل و مەرجو بارودۆخەیان بە دەرفەت زانی‌و، لە ڕێ‌ی چەند بیردۆزەیەکی بەناو زانیاری یانەوە دەستیا کرد بە ڕشانەوە نەک هەر بەرانبەر بە کلێساو داروودەستەکەی، بەڵکو بەرانبەر بە ئایین و بنچینەو بنەڕەتی ئایینیش ،بەوجۆرە (داروین) بەناوی زانیاری گیانەوەرزانی یەوە مرۆڤی بە مەیمون زادە لەقەڵەم داو، (فرۆید) بەناوی دەروونزانی یەوە مرۆڤی سەرتاپا لە جلیتاوی جینس هەڵکێشاو، ڕای گەیاند کە تەنانەت ئایین و خواپەرستی‌و ڕەوشت وخووش هەر لە کانیاوی جینس هەڵقوڵیون ، ئنجا مارکسی (بە ڕەچەڵەک جوولەکە) ش هێندەی دی قوڕەکەی خەست کردو بەناوی ئابووری زانی یەوە، گوتی: ئابووری تاقە هاندەرو پاڵنەری مرۆڤە- تاک و کۆمەل - لە هەموو بوارەکانی ژیانی‌دا ، واتە ئابووری سەرچاوەی پەیدابوونی هەموو دیاردە ماددی و مەعنەوی یەکانی ژیانی ئینسانە لە ئایین و ڕەوشت و فەلسەفەو زانیاری و ... هتد .

وەک دەبینین هەرکام لە داروین و فرۆیدو مارکس ، بەلام هەرکەسە بە شێوازی خۆی ، دەیەوێ بۆ خەڵکی دەرخات کە مرۆڤ بەس بریتیە لەو جەستە ڕواڵەتی‌و بەرهەستەو هیچی دی ! ئایین و

---

(١) بێگومان لێرەدا مەبەست لەو ئایینە ڕاست و دروستە خوایی یە نیە کە بۆ (عیسی) علیه السلام نێررا ، بەڵکو مەبەست لەو بیروبۆچوون و خەیالانەیە کە زادەی بیرو هۆشی نەخۆشی ڕابەرو پێشەوایانی کلێسا بوون .

ئەو بناغەیەی کە لەسەری وەستاوە ئەفسانەیەو دژی واقیـــع و زانیاری یە !(1)

بێگومان لە ئاکامی ئەوەش دا ڕێزو حورمەتی ئایینی مەسیحی و دامودەزگای کڵێسا ئەندازەیەکی زۆر لە دڵ و مێشکـــی خەڵکەکەدا کەمبۆوەو، بیروبڕوای ئایینی یان لەدڵ دا کـــزبوو، بەڵام چونکە وڵاتانی ئەورووپا لەودەمیدا سەرگەرمی جەنگ و هەراو سنوور شکاندن و یەکتر گەوزاندن بوون، هەستیان کرد کـــە دوای کزبوونی بیروبڕوای ئایینی لە دڵ و دەروونی گەل دا پێویستە ئەو دڵ و دەروونە بۆشانە بە شتێکی دیکە پڕبکرێنەوە نەوەک خەڵکەکە سارد بێتەوەو لە پێش برکێی تەکنۆلۆجیایی دا وەپاشبکەون و بەجێ بمێنن. (چاکی لی وردبەوە) !

جا لەکاتێک دا کە وڵاتانی ئەورووپا لەوپەڕی چالاکی دا بـــوون لە بواری بەرەوپێش بردنی وڵات و بەرهەم هێنـــان و داهێنـــان و گەڕان و سووڕان و لێکۆڵینەوەدا، جیهانی ئیسلامی ــ کە ئەرکـــی خەلیفایەتی بەدەست تورکە عوسمانی یەکانەوە بوو ــ لەوپـــەڕی پەرتەوازەیی و بێ سەرەو بەرەیی و نەزانی و بەجێماوی دا دەیـــان گوزەراند، لە سۆنگەی لادان و دوورکەوتنەوەیانەوە لە قورئـــان و سوننەت و ڕاستە شەقامی پێغەمبەرو هاوەڵە بەڕێزەکانی صلی اللـــه علیه وآله وصحبه وسلم.

هەڵبەتە لە ئاوا حاڵێک دا دڕندەیەکی جیهان خۆری بێ ئایین و بێ ویژدانی مێشک بە بیرو فەلسەفەی (ناسیۆنالیزم) ئاودراوی،

---

(1) لە ئالقەی یەکەم و دووەم و سێیەمی ئەم زنجیرەیەدا کـــەم تا کورتێک بەرپەرچی ئەو بیردۆزانە دراوەتەوە، وە لە بەرگی یەکەمی کتێبی (گەورەترین ڕاستی) دا دیسان هەرکام لـــەو بیردۆزانە پووچێنراونەوە.

وەک ئەورووپا، مەحاڵە بەسەر نێچیرێکی وا نووک نەرمی سادەو ئاساندا بازبدات !! بۆیە ئەورووپا کەوتە قم خۆشکردن و ددان سوین لەو نێچیری وا سەربەخێرو ئاسان و دەستەمۆ.

ئەمما لەبەر ئەوەی ئەورووپا لە جەنگی چەکدارانەدا زۆری لە دەستی مسوڵمانانی پێشوو چێژتبوو چ لە سەردەمی(صلاح الدین) ی ئەییوبی‌و چ لە سەردەمی زێرپێنی تورکە عوسمانییەکان دا،(1) بۆیە نەوێرا لە مەیدانی جەنگی چەکدارانەدا بەرەنگاری مسوڵمانان بێ، جا لەسۆنگەی ئەوەوە ئیمپریالیزمی جیهان خۆر وبستی پێشەکی جەنگی بیروبڕواو دەروونی (الحَرْبُ النَّفْسِيَة) لەگەڵ مسوڵماناندا بەکاربێنێ، بۆ ئەوەی ببێتە ڕێ تەختکەرو ئامادەکردنێک بۆ جەنگی داهاتوو،

ئینجا کاتێک کەوتنە سەر نەخشەکێشان و پیلان دانان بۆ دەست پێکردنی ئەو جەنگە فیکری و دەروونی‌یە، زانیان کە سەرکەوتووترین هۆ بۆ بەڕێوەبردنی پیلانی "بەرتکەو زاڵبە" "فرق تسد" لە نیشتمانی ئیسلامدا بریتیە لە بیری نەتەوەپەرستی "ناسیۆنالیزم" چونکە ئوممەتی ئیسلامی بەهۆی بیروبڕوای ئیسلامی یەوە بوو کە لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوا، لەژێر ئالآی یەک دەوڵەتدا کۆببوونەوە جا ئەگەر هاتوو نەتەوەپەرستی‌و نیشتمان پەرستی جێی خواپەرستی گرتەوە، ئەوە عارەب بە عارەبایەتی یەوە دەنازێ و کورد بە کوردایەتی یەوەو فارس‌و تورک و هیندی و ... هتدیش بە هەمان شێوە، ئەوکاتیش پارچە پارچە دەبن و هێزو پێزی جارانیان

---

(1) بۆ ئەوەی مەردایەتی‌و زەبر وەشێنی مسوڵمانانت لەو سەردەمانەدا بۆ دەربکەوێ و بزانی چ کارێکی بە ئەورووپای جیهانخۆری ئێستا کردوە، سەرنجی کتێبی (الفتوحات الاسلامیة) ج1 ٢٠ بدە . نووسراوی / احمد زینی دحلان .

نامێنێ، هەربۆیەش خوای زاناو میهرەبان پێی فەرموو ویىن :
(وَلَاتَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ..) الانفال / ٤٦ .

جا لەبەر ئەوەی لەو سەردەمیدا دوو شوێن لە نیشتمانی ئیسلامیدا لە هەمووی گرنگتر بوون ، چونکە یەکەمیان جێگەی خەلافەتی ئیسلامی بوو کە تورکیابەو، دووەمیشیان وەک مێشک وابوو سەبارەت بە جیهانی ئیسلامی کە میسرە، لەبەر ئەوە ئیمپریالیزمی جیهانخۆری ڕۆژئاوا لە سەرەتاوە لەو دوو وڵاتەوە دەستی پێ کرد، ئەویش بەهۆی بەکرێ گرتنی دەستەیەک لە چڵکاوخۆرو کاسەلێسانی خۆی ، بەو جۆرە لە میسرو تورکیادا دەست کرا بە لێبدرانی دەهۆڵی عارەبایەتیو تورکایەتیو، دواتر ئەو میکرۆبە پیسەی " ناسیۆنالیزم " هەموو جیهانی ئیسلامی تەنیەوەو، لە ئاکامدا نەتەوەپەرستەکانی تورکیا لەژێر چاودێری سەهیۆنیزمو ئیمپریالیزمی جیهانیدا بە ڕابەرایەتی(کەمال ئەتاتورک) خەلافەتی عوسمانی یان کۆتایی پێ هێناو ڕژێمێکی نەتەوەپەرستانەیان دامەزراند لەسەر بنچینەیەکی بێ دینی (علمانی) و ، نیشتمانی ئیسلامی پارەپارە کرا .

ئەمە کورتەیەک بوو دەربارەی مێژوو و چۆنیەتی سەرهەڵدانی بیری نەتەوەپەرستی لە جیهان دا بەگشتیو لەنێو مسوڵمانان دا بەتایبەتی .(١)

---

(١) لە کۆتایی ئەم وتو ویژەدا لە باسیکی سەربەخودا بە دریژی باسی چونیەتی سەرهەلدان و گەشەکردنی بیری رەگەزپەرستی و نەتەوەپەرستی دەکەین ، لە جیهان دا بەگشتیو لەنیو ئوممەتی ئیسلامیدا بەتایبەتی .

تێبینی: بۆ حاڵی بوون لە چۆنیەتی کۆتایی پێهاتنو ڕووخێنرانی دەوڵەتی عوسمانی سەرنجی (كيف هدمت الخلافة ؟) بدە، نووسراوی : عبدالقديم زلوم .

جا خوێنەری بەڕێزم !

ئەم وتو وێژەی بەردەستت توێژینەوەیەکە کە هێڵە سەرەکی یەکانی لە ڕووداوێکی واقیعی وەرگیراون ، هیوادارم توانیبـــم هەڵوێستی بەرنامەی خوا سەبارەت بە هەرکام لە (نەتەوایەتـی) - کە بریتیە لە سۆزێکی دەروونیو غەریزەیەکی سروشتـــــی - وە (نەتەوەپەرستی) - کە بریتیە لە وازهێنان لە خواپەرستـیو داناشینی بتو سەنەمێکی گونجاو لەگەڵ ڕۆژگاردا بەناوی نەتەوە یان نیشتمان - بخەمەڕوو ، هەڵبەتە بۆیەش شانم بدەبەر نووسینـی ئەم باسەدا کرد ، چونکە : زۆرچاک ئاگادارم ، کە نیو سەدە پترە مەسەلەی نەتەوایەتیو نەتەوەپەرستی لەنێو گەلی کوردمـــان دا - گەلی کورد بە هەموو بەشەکانی یەوە - کراوەتە کراسی عوسمان[1] و هەر دەمە یەکێک بەدەستیەوە دەگرێ و بەڕاست یان بەدرۆ پەیڤێ ، گەلی کوردی پێ دەهاڕووژێنیو دوای ئارەق و خوێنێکی زۆر دەستـی پێ لەبنی هەمبانەی دەردێنیو کۆشکی بەرزی خەون و خەیالانـــی لێ دەڕمێنێ !!

جا بۆ ئەوەی گەلی کوردی مسوڵمان چیدی بەدوای کڵاوی خـــوار نەکەوێ و ، چیدی دەست بە هەمبانەی بەتاڵ دا نەکاتو ، ئارەق و خوێنی خۆی لە ڕێ ی خوارو بێ بەرهەمدا بەفیڕۆ نەدات !

وە زۆر باش بزانێ کە بەس لە بەرنامەی خوادا شیفاو دەرمانی دەردو نەخۆشی یەکانی خۆی چنگ دەکەوێ و ، لە ئیسلامیش وەولای کەوێ هیچ شتێکی دیکەی دەفریا نایەت ، وەک دەفریای نەهاتوە ، هەستام بە نووسینی ئەم وتو وێژە .

هەڵبەتە تاقە سەرچاوەی باسەکەشم قورئانی بەڕێزو سوننەتـــی

(١) پاش شەهیدکرانی (عثمان) خوا لێی ڕازی بێ ، مسوڵمانـــان

پێغەمبەرو صلى الله عليه وسلم مێژووی ئیسلام بووە .

جا لە خوا دەخوازم ئەم نووسینەم مایەی ڕەزامەندی وی و زیاتر لە ئیسلام وەنبزیک خستنی گەلەکەم بێت .

" وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ "

علی باپیر / دێ ی سەرسیان ـ ناوچەی بەری مەرگە
١٤٠٤ ک ـ ١٩٨٤ ز

(علی) یان رضی الله عنه هەڵبژارد بە خەلیفە ، بەڵام (مُعاویة) خوا لێی ببورێ ، بۆ پاراستنی پلەوپایەو بەرژەوەندی خۆی و بنەماڵەکەی ، پەیعەتی پێ نەکردو دەستی کرد بە هاروژاندن و کۆکردنەوەی خەلکی ، دژی خەلیفە ، بە بەهانەی ئەوەی کە بۆچی خەلیفە ئەو کەسانە ناگرێ کە (عثمان) یان شەهید کردووەو لەباتی وی نایان کوژێتەوە ، جا (مُعاویة) بابایەکی سیاسی و زۆرزان بوو ، بۆیە پەنای بردە بەر کراسی خوێناوی (عثمان) و پەنجە بڕاوەکانی (نائِلة) ی خێزانیو پێشانی خەلکی سادەی دەدان و دەیگوت :

ئاخر هەتا (علی) تۆڵەی (عثمان) ی نەستێنی چ خوا بەردارە بچمە ژێر ڕکێفی ؟!

هەڵبەتە (معاویة) ڕاستی نەدەکرد دەنا دەبوو بەیعەتی بە (علی) کردبایە ، بۆ ئەوەی دەسەلاتی پتربێو بتوانێ کوژەرانی خەلیفە بگرێ و تۆڵەیان لێ بکاتەوە .

کات وشوێنی ڕوودانی

وتووێژی چوارەم

کاتی ڕوودانی: ئاخر و ئۆخری پاییزی ١٩٨٢ز

شوێن: شارۆچکەی "پ"

بەشی کوردستانی سەر بە ئێران

سەرەتاو دەست پێکردنی ئەو توێژە

لە ساڵی ١٩٨٢ ی زایینی لەبەرئەوەی ڕازی نەبووم ببمە بەعسی و بەرگی سوپای گەلی (الجَيْشُ الشَّعْبيّ) دەبەربکەم و گەردن بۆ فەرمانی ڕژێمی بەعسی عەفلەقی گاوڕ کەچ بکەم، قاچاغ بووم و دوای دەرچوونی فەرمانی گرتن (الأمْرُ بالقَبْض) م لەلایەن ڕژێمەوە ناچار بووم سەری خۆم هەڵبگرم و وڵات و نیشتمانم بەجێ بهێڵم .

بێگومان ئەوە تەنیا منیش نەبووم کە دەبوو بەهۆی لەگەڵ ڕژێم نەحەوانەوەیەوە بە ناچاری سەری خۆی هەڵبگری و نیشتمانی بەجێ بهێڵێ، بەڵکو سەدان کەسی دیکەش دووچاری ئەو دەربەدەری و ئاوارەیی یە دەبوون .

جا سەبارەت بە من و کەسانێکی وەک من کە بابایەکی ئیسلامی بووین و بڕوامان بە ڕێچکەو بیردۆزە مرۆڤکردە لە ملاولارا هێنراوەکان نەبوو و، ئامادەش نەبووین تاقە شەقاوێکیش لەگەڵ ئەو پێڕو تاقمانەدا بڕۆین کە لەسەر بنچینەی ڕێچکەو بیردۆزەکان بنیات نراون، بەڵێ بۆ کەسانێکی وەک ئێمە، مەسەلەی دەربەدەری و ئاوارەیی یەکجار سەخت و دژوارو پڕ ئێش و ژان بوو!

چونکە حەیفێ مسوڵمانانی پێش ئێمە (ئیسلامی) یانێکی کەمتەرخەم و نەجووڵاوو بێ مشوور بوون و هیچ خەمێکیان لە ئیسلام و گەلەکەیان نەخواردبوو و، هەوڵیان نەدابوو ئەوانیش وەک پێڕو تاقمە عیلمانی یەکان جێ پێ یەک بۆ خۆیان پەیدابکەن و، وەزعێک بسازێنن کە چوار مسوڵمانی ئاوارەو بێ پەنا بتوانن سەریان پێ بهێنن و بیان حەوێننەوە !!

جا من نامەوێ لێرەدا داستان و سەرگوزشتەی یەکەمین

کۆچکردن و ئاوارەبوونم لە بەشە کوردستانی عێراقەوە بۆ بەشە کوردستانی ئێران و پاشان بۆ تاران و .. هتد لێرەدا بگێڕمەوە چونکە گێڕانەوەی ئەو داستانە پڕ کەندو لەندو تاڵیو سوێری و پەندو عیبرەتە حەوجێی شوێنێکی تەرخان و سەربەخۆیە، بەڵام مەبەستم لەم چەند قسانە ئەوەبوو کە خوێنەری بەڕێز ئاشنا بکەم بەو بارو دۆخە نەفسیو سیاسی یەی کە وتو وێژەکەی تێدا ڕوودا وە، چونکە ئاشنابوونی مرۆڤ بە بارودۆخو کات و شوێنی ڕوودانی هەر مەسەلەو ڕووداوێک یاریدەیەکی چاکی دەدات، بۆ چاکتر حالّی بوونی لەو مەسەلەو ڕووداوەو، پتر پەی بردنی بەو قسەو باسانەی کە لە لابەلای ئەو بابەتەدا دەخرێنەڕوو ..

ئێستاش کە هەتا ڕاددەیەک بارودۆخو کات و شوێنی گشتی دروستبوونی ئەم وتو وێژەت زانی، با یەکسەر بچینە سەر ئەسڵی مەبەستو، هیواداریشم لە لاپەڕە هەڵدانەوە بە تاڵووکە نەبیو بۆ لێ بوونەوە بەپەلە نەبی، چونکە زۆر شتی گرنگ و بەقیمەت دۆزینەوەیان پەکی لەسەر وردبوونەوەو پەلەنەکردن و تێوەڕامان کەوتوە !

... پاییزی ساڵی ١٩٨٢ ی زایینی هاتبوو بڕانێ، ئێوارەیەکی ڕێم کەوتە شارۆچکەی (ڕ)ەو، شەوێ لە ماڵێکی میوان بووم، ماڵە خانەخوێ یەکەم بێجگە لە من و خاوەن ماڵ سێ کەسی دیکەشی لێ بوون، هەرسێکیشیان شوێن کەوتووی یەکێک لەو کوێرەڕێ و ڕێچکانە بوون، کە لە تەرازووی ڕێبازی پەروەردگاردا هێندەی پووشکەیەک سەنگ و کێشیان نیەو، بێجگە لە سەرگەردانی و خاکەساری و ماڵ وێرانی هیچی تریان لە هەگبەی دا نیەو، هەر گەل و کۆمەڵێک بڕوایان پێ بێنێ و شوێنیان بکەوێ، دابڕدابڕو پارچە پارچە دەبێ و دەبنە سەدو یەک پێڕو تاقم و لەبەر دوژمنایەتی نێوخۆ، ئاگایان لە دوژمن نامێنێ و بەردەبنە گیانی یەکدی و دوژمن بەخۆیان خۆش دەکەن.

دوای نان خواردنێ قسەوباس هاتنە گۆڕێ و، کۆڕەکەمان گەرم بوو، سەرتان نەیەشەنم، قسان درێژەیان کێشا و لکیان لێ بوونەوە زۆری نەبرد، لکێکیان هاتە سەر مەسەلەی کورد.

پرسیارم لێ کردن: بۆچی لەم قۆناغە مێژوویی یەدا پشتتان لە ئیسلام کردوەو، کەم و زۆر نای هێننە نێو حیسابان و پەناتان بردۆتە بەر کوێرە ڕێ یەکی دژ بە ژیری و زانیاری و نەگونجاو لەگەڵ سروشتی ئینسان؟!!

یەکێکیان ـ کە وادیاربوو دەمڕاست و ڕدێن سپی بوو ـ ئاوا وەڵامی دایەوە:

ئێمە لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی دوورو درێژدا بۆمان دەرکەوت کە مارکسیزم باشترین دەرمانی دەردی گەلی کوردەو مەلحەمێکی زۆر کاریگەرە بۆ چاکبوونەوەی برینی سەدان ساڵەی و ساڕێژکردنی، بۆیە وەک بەرنامەو پەیرەوێک پەنامان بردەبەر.

گوتم: بەڵام وەڵامت نەدامەوە لەسۆنگەی چی یەوە پشتتان لە

ئیسلامەتی کرد !!

گوتی : نەخێر وەڵامی ئەو پرسیارەم نەدایەوەو ناشمەوێ وەڵامی بدەمەوە .

گوتم : بۆچی ؟!

گوتی : چونکە پیاو هەقێ بڵێ لەبابەت ئیسلامەوە زۆرم لە دڵی دایەو، گەلەکەشمان ئێستا ماویەتی بگاتە ئەو ئاستەی کە بێ پەردە هەموو ڕاستی یانی بۆ بخەیەڕوو و لێفەی بۆ لەسەر هەتیوان هەڵدەیەوەو بۆی لە بنی کوولەکەی بدەی .

گوتم : وەڵلاهی دەنا بەدڵ حەزدەکەم بزانم سەبارەت بە ئیسلام چت لە دڵی خۆت دا حەشاردا وەو ناتەوێ کەس پێی بزانێ ، عوزرەکەشت زۆر بەجێ نیە ، چونکە ئێستا کەسی وای لێ نیە شیاوی ئەوەی بێ ئەم جۆرە مەسەلانەی لێ پەنادرێن و وەشارریێن .(1)

گوتی : کاکە بەڕاستی ئیسلام زۆر شوومو بێ خێر بووە بۆ گەلی کوردو گەلێک نەگبەتی بەسەر هێناون و زۆر زیانی پێ گەیاندوە ، لەبەر ئەوە من لە دەرفەتێکی ئاوا سەرپێ یی دا توانام نیە هەموان بخەمەڕوو، بەڵام پێشینان گوتوویانە : لویچێک نموونەی تەغارێکە، منیش بۆ نموونە بڕێکانت دەخەمە بەرچاو .

گوتم : فەرموو !

گوتی : یەکەمین پێلاقە کە لە سایەی ئیسلامەوە وە گەلی کورد کەوتوە ، داگیرکرانی خاک و ئاویان بوو بەدەستی هێندیک عارەبی

---

(1) خوای بالادەست سەبارەت بەو جۆرە کەسانەی کە ناوێرن بیری پووچو داخی نێو دڵیان لەنێو مسوڵمانان دا بخەنەڕوو، فەرموویەتی: (قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ، وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ) آل عمران / ١١٨ . واتە : ڕق و قین و دوژمنایەتی لە زارو زمانیانەوە ئاشکرا بووە ، بەڵام ئەوەی کە دەروون و سینەیان شاردوویەتەوە بێرەزاترە .

پێخواس و بێ کراس و کەس نەناس ، کە هاتن گەلی ساوەو نەفامی کوردیان فریودا و ، موڵک و ماڵیان داگیرکردن و ، بەناوی ئاینەوە خۆیان لێ کردنە ڕابەرو پێشەوا و بەربوونە چەوساندنەوەیان .

دووەم: کە هەر ئەنجامی پێلاقەی یەکەمە ، ئەو عارەبانەی کە بەناوی ئایین ڕاگەیاندنەوە هاتبوون پاش ئەوەی پێی خۆیان چەقاند ، دەستیان کرد بە پەرەپێدانی ڕێ و ڕەسم و عادەت و نەریتی خۆیان و ، جێگیرکردن و ڕەواج پێدانی ئەدەب و زمان و کەلەپووری نەتەوایەتی خۆیان و ، لە سەرێکی دیکەشەوە کەوتنە هێرش بردنە سەر هەر شتێک کە پەیوەندی بە کوردو کوردایەتی یەوە هەیە لە نەریت و عادەت و ئەدەب و زمان و ، هەوڵیان دا هەموو شتێکی خۆماڵی لەبەرچاوی کوردان دزێو بکەن و بیبێزێنن ، بۆ ئەوەی گیان و کەسایەتی مان لەدەست بچێ و ناڕەسەن و بێ بنەچەکە بکەوینە گۆڕێ ، هەڵبەتە ئەودەمیش چەوساندنەوەو ڕامکردنمان سێناتر دەبێت .

سێیەم: ئیسلام دوای ئەوەی لە خاکی ئێمەدا چەقەرەی داو ڕەگی داکوتان ، بوو بە ماک و سەرچاوەی گەلێک دەردو نەخۆشی کۆمەڵایەتی وەک : سۆفی گەری و دەروێشایەتی و شێخایەتی ، کە وەک گیاکەڵە وابوون بو لەنێوبردنی گەل و دواخستنی بەهۆی واز پێ لە دنیا هێنانی و گەردن پێ کەچکردنی بۆ ستەمکارو داگیرکەران .

چوارەم: زۆر جاران مەلاو پێشەوا ئاینی یەکان زیانیان لە شۆڕشی نەتەوایەتی و ڕزگاریخوازی گەلی کورد داوە ، بەسەرهاتی ڕووخانی فەرمانڕەوایەتی میر موحەممەدی ڕەواندزیش کە بە " پاشاکۆرە " ناسراوە ، بە فیتی فتوای " مەلای خەتێ " چاکترین بەڵگەی ڕاستی ئەم قسەیەمانە .

(کابرا دوای ئەوەی لە قسەکانی بۆوە ، هەناسەیەکی قووڵی

هەڵکێشاو، پشتی وەدیواری داو دەستی کرد بە قملێدانی جگەرەکەیو هەستم پێ کرد کە هەروەک چۆن کەسێک کۆڵێکی قورسی بە کۆڵێوەیەو دای دەنێ، چەندە هەست بە ئاسوودەیی دەکات ئەویش بە هەمان شێوە.

جا کاتێک ئەو کرکاتی لەخۆی بڕی، دانیشتوان تێکرا بێ دەنگ بوون و لێکدالێکدا کەوتنە سەرنجدانی من و، بەدەردی کورد دەڵێ: چاویان لێ کردمە درێشە، ئەمنیش بێ ئەوەی شێوەی دانیشتنەکەم تێک بدەم، بە شێنەیی گوتم :)

پێم خۆشە هەر بەوەندە وازبەیەنیو هەرچی لەنێو دڵـتدا پەزمەندە بووە هەڵی ڕێژی، چونکە دەبینم لەمێژە ئەو کۆڵە گرانەت هەڵگرتوەو زۆر دەروونی ئازارداوی و چاک دڵی پڕ کردووی.

گوتی : بەڕاستی وەک لە سەرەتادا گوتم، زۆرم لەدڵ دا کۆبۆتەوەو ئەوانەی گوتمن هەندێکیانن، بەڵام بە هەر حاڵ ئەوەندە بەسە؛ چونکە ئەو خاڵانەی خستمنەڕوو شتە سەرەکی یەکانیانن.

گوتم: کەواتە ئەگەر توانیم ئیقناعت بکەم بەوەی کە هیچ کام لەو دەعوایانە لە جێی خۆیان دا نین، یان لانی کەم بەرگێکی خەیالی ناقۆڵایان دەبەرکراوەو، ئیسلام نەک هەر زیانی بۆ گەلی کوردو هیچ گەلێکی دیکەش نەبووە، بەڵکو گەورەترین و بەپیت و پێزترین نیعمەت بووەو، نەک هەر ماکی دەردو نەخۆشی یەکانی نیە، بەڵکو شیفاو دەرمانی ساڕێژکردنی دەردەکانیەتی ... تۆزێک فینکایەتیت بەدڵ دا دێ و دێوەزمەی گومان و بێ بڕوایییت بڕێک لەسەر شانان لادەچێ ؟!

گوتی : بەڵێ.

گوتم: یەکەم: وەڵامی ڕەخنەی یەکەم

جا رێ سەبارەت بەوەیان کە جەنابت بە یەکەمین پێلاقەی دەزانی کە گوایە لە سایەی ئیسلامەوە وەکوردان کەوتوە، شتێکــــــــی زۆر پێچەوانەو بەراوەژوویە لەگەڵ واقیعی مێژوودا :

گوتی: چۆن ؟!

گوتم: چونکە:

ئەو مسوڵمانانەی کە هاتنە کوردستان و خستیانە ژێر ڕکێفــــی دەوڵەتی ئیسلامیو گەلی کوردیان مسوڵمان کردو بە خواپەرستی یان ئاشنا کرد، نە بە نیازی داگیرکردن و تالان و بڕۆوە هاتبــوون، وە نە بەئومێدی خەڵک تەفرەدان و مێشک بەنج کردنەوە، چونکە :

١- وەک مێژوو هەواڵی پێداوین و دۆست و دوژمنیش دانی پێداهێناوە سوپا و لەشکری ئیسلامی ئەودەمی ـ کە زۆربەیان برادەرانـــی پێغەمبەر بوون صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم ـ لەگەڵ ئەوەشدا ئەو هەموو دارایی و غەنیمەتەیان چنگ کەوت لە ئەنجامی جەنگدا،

هەر بە دنیا بەکەمگرتن و ژیانێکی لامسەللایی ژیاون و بەهەم جل و بەرگ و خواردن و خۆراکەوە نەبوو ون و، تاقە هیوا و ئاواتیـــان ڕازی کردنی خوا و شوێن کەوتنی پێغەمبەرو صلی الله علیه وسلــم ڕاگەیاندنی بەرنامەی ئیسلام بووە .

جا ئەگەر ڕاستە ئەوان بەئومێدی تالان و بڕۆ خەڵــــک ڕووتاندنەوەو خاک و ئاو داگیرکردن و چەوساندنەوەوە هاتبــوون، چما ئەو شتەی کە بەنیازی وەدەست هێنانیەوە خۆیان کردبۆ قوربانیو ماڵ و منداڵ و نیشتمانیان بۆ بەجێ هێشتبوو، دوای وەدەســـت هێنانی نەکەوتوونە سوود لێ وەرگرتن و پێوە ڕابواردنی ؟!

ئایا ئەوکەسەی لەپێناوی ئامانجێکدا خۆی و دایک و بابـــی و

ماڵ و منداڵیو نیشتمانی بەخت دەکات ، دوای ئەوەی ئەو ئامانجەی دەستگیر دەبێ، بە پەرۆشەوە ئامێزی بۆ ئاگرێتەوەو لە باوەشی ناگرێت ؟!!

٢ـ هەرکەسێک بڕێک موتالآی مێژووی ئیسلامی کردبێو لەم ڕووەوە تۆزێک سەرەدەری بکات ، دەزانێ کە مسوڵمانەکان هیچ جۆرە بەرژەوەندی یەکی ماددی و دنیایی پاڵی پێوە نەناون کە جەنگ لەگەڵ گەلی کوردو گەلانی دیکەش دا بکەن ، بەڵکو تاقە شتێک کە بۆتە هاندەرو پاڵنەریان ڕاگەیاندنی ئاینی خواو ڕزگارکردنی گەلە ژێردەستەو چەوساوەکان بووە ، لەژێر نیرو ڕکێفی طاغووت و زۆرداران .

ئێستاش فەرموون با سەرنجێکی مێژوو بدەین بزانین لەو بارەوە چۆنمان هەواڵ پێ دەدات :

مێژووزانی مەزن (إِبْنُ كَثيرْ) لە کتێبی (البِدايَةُ وَالنِّهايَةُ)دا سەبارەت بە چۆنیەتی ڕووبەڕوو بوونی سوپای ئیسلام لەگەڵ سوپای فارس ئەم بەسەرهاتەمان بۆ دەگێڕێتەوە :

(... کاتێک سوپای ئیسلام ـ بە سەرکردایەتی سەعدی کوری ئەبی وەققاص ـ وە سوپای فارس ـ بە سەرکردایەتی ڕۆستەم ـ پێکەوە ڕووبەڕوو بوون ، ڕۆستەم ناردیە لای سەعد کە پیاوێکی ژیرو دانای بنێرێتەلا ، تاکو پرسیاری لێ بکات ، ئەویش موغەیرەی کوڕی شوعبەی ناردەلا ، جا کاتێک چۆلای ، ڕۆستەم پێی گوت : ئێوە دراوسێمان بوون و ئێمە چاکەمان لەگەڵ کردوون و نەمان هێشتوە تووشی ئازارو زیان ببن ، ئێستاش بگەڕێنەوە وڵاتی خۆتان ، ئێمەش ڕێ لە بازرگانی تان ناگرین کە بێتە نێو وڵاتمانەوە . موغەیرە گوتی: ئێمە بەدوای دنیا نەکەوتووین ، وە ئامانجو مەبەستمان دواڕۆژە ـ ڕازی کردنی خواو شادبوون بە بەهەشتی بەرین ـ،

وه خوای بەرز پێغەمبەرێکی بۆ ناردووین پێی گوتوە: من ئەم کۆمەڵە مسوڵمانە زاڵ دەکەم بەسەر هەرکەسێک دا کە شوێن ئاینەکەم نەکەوێ و من بەم کۆمەڵە مسوڵمانە تۆڵەیان لێ دەستێنم، وە هەمیشە ئەم کۆمەڵە زاڵ دەکەم هەتا بڕوایان بەم ئاینە هەبێ، ئەو ئاینەش ڕاست و دروستە، هەرچی لێی لادات کەنەفت و ژێردەست دەبێ، وە هەرچی دەستی پێوەبگرێ سەربەرزو بەهێز دەبێ.

ڕۆستەم پێی گوت: ئەو ئاینە چی یە؟!

گوتی: جاڕێ بڕبڕەی پشتی کە بەبێ وی هیچ شتێک ناگونجێ بریتیە لە: شایەتی دان و دان هێنان بەمەدا، کە بێجگە لە خوا کەس لایقی پەرستران و گەردن بۆکەچکران نیە، وە موحەممەدیش پێغەمبەری خوایە، وە دان هێنان و بڕواهینان بە هەر شتێک کە لەلایەن خواوە هاتوە.

ڕۆستەم گوتی: چ هەیە لەمە چاکتر!! ئنجا چی دیکەش؟!

گوتی: وە ڕزگارکردنی بەندەکان لە کۆیلایەتی بۆ بەندان، بۆ بەندایەتی کردن بۆ خوا.

ڕۆستەم گوتی: ئەمەش دیسان چاکە، بەڵام چی دیکەش؟!

گوتی: وە خەڵکی وەچەی ئادەم و حەووان، کەوانە بران و لە یەک دایک و بابن.

ڕۆستەم گوتی: ئەمەش دیسان چاکە.

ئنجا ڕۆستەم گوتی: باشە دەڵێی چی ئەگەر بێینە نێو ئاینەکەتانەوە، واز لە وڵاتی ئێمە دێنن؟!

گوتی: بەڵێ ئەرێ وەڵڵا لە وڵاتتان نیزیک نابینەوە، مەگەر بۆ بازرگانی یەک، یان پێویستی یەک.

گوتی: ئەمەش باشە.

ئنجا کاتێک موغەیرە چۆدەرێ، ڕۆستەم لەگەڵ دەمڕاست و

ردێن سپیانی کەلەکەی دا سەبارەت بە ئیسلام وتو وێژی کرد بەلام ئەوان پێشگیری ئەوەیان کردو ڕازی نەبوون بچنە نێوی ...)[1]

جا برادەران ئەمە یەکێکە لەو بەسەرهاتانەی کە چۆنیەتی ڕووبەڕوو بوونی مسوڵمانەکانمان بۆ دەردەخەن لەگەڵ ئەو گەلانەدا کە ویستوویانە ئایینی خوایان پێ ڕابگەیەنن ، وەک دەبینین دادگەری و بەزەیی‌و ئاشتی خوازی و سینگ فراوانی‌و دنیا نەویستی وەک مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە لەو مسوڵمانە بەڕێزانەدا کە دەرچووی قوتابخانەی پێغەمبەری ئیسلام بوون .

ئێستاش بۆ چاکتر ڕوون کردنەوەی مەبەست با وێنەیەکی دیکە بێنینەوە :

دیسان هەر (إِبنُ کثیّر) لە کتێبی ناوبراودا ئەم بەسەرهاتە ـ شمان بۆ دەگێڕێتەوە :

(... ئنجا سەعد خوا لێی ڕازی بێ لەسەر داواکاری ڕۆستەم نوێنەرێکی دیکەی ناردەلا ، ئەویش ڕیبعی کوڕی عامیر بوو ، کە ڕیبعی لێی وەژوورکەوت و چۆلای ، تەماشای کرد نشینگە (مجلس) ی ڕۆستەمیان بە چەند سەرینێکی زێرکفت کراوو چەند بەڕەو فەرشێکی لە ئاوریشم دروستکراو ڕازاندۆتەوە ، وە گەوهەرو مرواری بەنرخ خرابوونە بەرچاو ، لەگەڵ جوانی‌و ئارایشتێکی زۆر ، وە تاجەکەی لەسەرنابوو و گەلێک کەل وپەلی گرانبای دیکەش ڕانوێنرابوون ، وە ڕۆستەم لەسەر تەختێکی زێڕین دانیشتبوو ، ئنجا ڕیبعی بە جل وبەرگێکی تەنکەڵەو ، بە شمشێرو قەڵغان و ئەسپێکی کورتەڵەوە

---

(١) دەقی ئەم بەسەرهاتەم لە کتێبی (البداية والنهاية) وەرگرت بەرگی چوار ، بەشی (٧) لاپەڕە (٤٣) . چاپی یەکەم .

هات ، دانەبەزی هەتا گەیشتە سەر قەراغی فەرشەکە ، دوایی دابەزی و ئەسپەکەی بە هەندێک لە کورسیو تەختەکانەوە بەستەوە . دوایی هاتە پێشەوە ، چەک و زرێ یەکەی هەر پێوەبوو ، کڵاوە ئاسنینەکەی هەر لەسەر بوو ... پێیان گوت : چەکەکەت دانێ، گوتی من بۆیە نەهاتووم بە فەرمانی ئێوە چەکم دانێم ، بەڵکو بۆیە هاتووم ئێوە بانگتان کردووم ، جا ئەگەر لێم دەگەڕێن ئاوا بم چاکە ، دەنا دەگەڕێمەوە ، ڕۆستەم گوتی: لێی گەڕێن با بێ، ئنجا هاتە پێشەوەو لەسەر سەرینەکان خۆی خستە سەر ڕمبەکەی و دڕاندنی! ئنجا پێیان گوت : چ شتێک ئێوەی هێناوەتە ئێرە ؟!!

گوتی: خوا ناردووینی بۆ ئەوەی هەرکەسێک بیەوێ ڕزگاری بکەین لە کۆیلایەتی بۆ بەندان بۆ بەندایەتی بۆ خوا ، وە لە تەسکی دنیا بۆ فراوانی دنیاو دواڕۆژ ، وە لە ستەمو بێ دادی ڕێچکان بۆ دادگەری ئیسلام ، خوا ئێمەی ڕەوانەکردوە بە ئایینەکەیەوە بۆ ئەوەی خەڵکی بۆلا بانگ بکەین ، جا هەرکەسێک ئەم ئایینەمان لێ وەربگرێ وازی لێ دێنین و دەگەڕێینەوە ، وە هەرکەسێکیش لێمان وەرنەگرێ ، لەگەڵی دەجەنگین هەتا دەگەینە گفت و موژدەی خوا ، گوتیان : گفت و موژدەی خوا چی یە ؟! گوتی: بەهەشتە بۆ کەسێک کە لەکاتی جەنگ کردن لەگەڵ ئەوانەدا دەمرێ کە بە بەرنامەی خوا ڕازی نین ، وە سەرکەوتنە بۆ ئەوانەی دەمێننەوە .

ڕۆستەم گوتی: ئەوە قسەی ئێوەم بیست ، بەڵام ئایا دەگونجێ ئەم کارەتان دوابخەن هەتا ورد دەبینەوەو ڕاوێژی تێدا دەکەین ؟!

گوتی: بەڵێ، پێتان خۆشە چەند بێ؟ ڕۆژێک یان دوو ڕۆژ؟!

گوتی: نەء ، بەڵکو هەتا نامە دەنێرین بۆ قسەزان و ڕدێن سپی و سەرکردەکانمان ، گوتی: پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمانی پێ کردووین کە لەکاتی جەنگدا لە سێ ڕۆژان زیاتر

لەسەر دوژمنمان ڕانەوەستین ، جا چاک لە ئیشی خۆت و گەلەکەت وردبەوەو دوای سێ ڕۆژان یەکێک لە سێ شتان هەڵبژێرە. (١)

ڕۆستەم گوتی: ئەتۆی گەورەی مسوڵمانان ؟ گوتی: نەء ، بەلام مسوڵمانان وەک یەک جەستە وان ، ئەگەر گچکەترینیان یەکێک پەنا بدات بەرزترینیان لە قسەی دەرناچێو قسەی ناشکێنێ ، " هەڵبەتە بەمەرجێک دەرچوونی تێدا نەبێ لە فەرمانی خواو پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ".

دوایی ڕۆستەم لەگەڵ قسەبەدەست و پیاوماقووڵانی گەلەکەی کۆبووەو گوتی: ئایا هەرگیز لە قسەی ئەم پیاوە بەرزترو تەواوترتان دیوە ؟

گوتیان : پەنا بە خوا کە بەلای هیچ کام لە قسەکانیدا بچیو ئابینەکەی خۆت واز لێ بێنی بۆ ئەم سەگە ، ئەوە سەرنجی جل و بەرگەکەیت نەداوە ؟

ڕۆستەم پێی گوتن : خوا بتان گرێ تەماشای جل و بەرگ مەکەن ، بەڵکو سەیری بیروڕاو وتوو وێژو ڕەوشت و خوو بکەن ، چونکە مسوڵمانان گرنگی بە بەرگ و کالاو خواردن نادەن و بایەخ بە ڕێزو حورمەت و سەربەرزی و مەردایەتی دەدەن و ڕەوشت و خوویان دەپارێزن ...) (٢) .

---

(١) ئەو سێ شتانە هێندە زانراو بوو ون پێویست نەبووە بگوترێن، کە ئەمانەن : یەکەم: وەرگرتنی ئیسلام و مسوڵمان بوون .
دووەم: ئەگەر مسوڵمان نەبن سەرانە (جزية) بدەن .
سێیەم: ئەگەر سەرانەش نەدەن ئامادەی جەنگ بن .

(٢) سەیری (البداية والنهاية) بکە ، بەرگی چوارەم/ بەشی (٧) ، لاپەرە (٤٤) . چاپی یەکەم . هەروەها بڕوانە (الفتوحات الإسلامية) ج١ / احمد بن زيني دحلان . هەروەها بڕوانە (تاريخ الأمم الأسلامية) ج١ ص ٢٠٧ ، ٢٠٨ ، ٢٠٩ / شيخ محمد خضري بگ .

لەم بەسەرهاتەش دا دەبینرێ کە مسوڵمانەکان بە ئاشکرا بە گەلانی دنیایان ڕاگەیاندوە، کە بە مەبەستی ڕاوو رووت و خەلک ئازاردان و وڵات داگیرکردن نەهاتوون، بەڵکو بە مەبەستی ڕاگەیاندنی بەرنامەی خواو ڕووخاندنی کۆشکی طاغووت و ستەمکاران و، ڕزگارکردنی چەوساوەو ستەمدیدەو هەزاران هاتوون، بەڵێ دەریان بڕیوە کە بۆیە هاتوون، بەرنامەو پەیڕەوی خوا لەسەر زەوی بچەسپێنن و ئەو ئایین و ڕێچکەو بیرانەی کە چینایەتیو گەورەو بچووکیو قڕی و پڕی و بێ دادی و ڕەوشت نزمی لەنێو خەڵکیدا دێننەدی و، ئینسانەکان دەکەنە کوێلەو ژێردەستەو چەوساوە، تێکەوە بپێچرێن و فڕێ بدرێنە سەر زبڵدانی مێژوو، وە دەریان بڕیوە کە بۆیە هاتوون، تاکو مرۆڤایەتی لەو جۆرە بیرو بۆچوون و کوێرە ڕێ یانە ڕزگاربکەن کە بەهۆی تێڕوانینی هەڵەو ناتەواوو بێ سەرو پێیانەوە ژیانی دنیا لە مرۆڤ تەنگ دەکەنەوەو، لەنێو چوارچێوەیەکی تەسکی ماددەپەرستیو بێ بڕوایی، یان نەتەوەپەرستیو بێ خواییدا تەنگ بە مرۆڤ هەڵدەچنن و بەرەو کەندەڵان و هەڵدێری ڕەوشت نزمیو ئاژەڵ سفەتیو لامەزەبی دەیبەن.

جا برایان!

ئەمەیە واقیعی مێژووی ئیسلامیو ئاوا هەواڵمان پێ دەدات سەبارەت بە هاتنی ئیسلام بۆ نێو گەلانی دنیا.

ئێستاش بەپێویستی دەزانم قسەیەکی زۆر سادەو منداڵانەی ناحەزانی ئیسلام وەدرۆبخەینەوە، کە هەندێک مسولمانی سادەو حاڵی نەبوو، یان دڵگەرمو جەزبەگرتووش پێی فریودراون و لەخشتە براون، ئەو قسەیەش ئەوەیە کە گوایە ئیسلام بە زەبری شیروتیر بڵاوبوتەوە، وە مسوڵمانەکان کە هاتوون تووشی هەرکەسێک بووبن پێیان گوتوە مسوڵمان بە! جا ئەگەر مسولمان بووبێ ئەوە زۆر

چاکەو خوا وەتحەسێنێ !

خۆ ئەگەر مسوڵمان نەبووبێو سەرەخەری کردبێ ئەوە هێندەی دەڵێ : یەک و دوو سەریان پەڕاندوەو ملیان هەڵبڕیوە !!

بەڵام لەڕاستیدا ئەم قسەیە دەعوایەکی بێ شایەدەو لە دنیای بەڵگاندا بێ پشت و پەنایە ... چونکە یەکێک لە بەڵگە نەویستەکانی ئیسلام ئەوەیە کە عەقیدەو بڕوایەک لەسەر بنچینەی قەناعەتی ئینسان و بە ویست و ئیرادەی خۆی نەبێت وەرناگیرێ و بایەخی نیە، وەک خوای قسەلەجێ فەرموویەتی: (لا إِكراهَ في الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الغَيِّ ..) البَقرة / ٢٥٦ . واتە :

لە وەرگرتن و شوێن کەوتنی ئاییندا زۆرەملێو تۆبزی کردن نیە، ڕێ ی ڕاست و ڕێ ی چەوت لێک جوێ بوونەتەوە (١)!

ئەوە لەلایەکەوە، لەلایەکی دیکەوە وەک مێژوو هەواڵی پێ داوین، تەنیا کاتێک مسوڵمانان پەنایان بردۆتە بەر چەک، کە ئەو گەلەی لەگەڵی ڕووبەڕوو بوون نە ئیسلام بووبن، وە نە ڕێگەیان دابێ بە ڕاگەیەندرانی ئیسلام- کە لە نەدانی سەرانەدا خۆی دەنوێنێ - ئەو کاتەش مسوڵمانان ناچار بوون دەست بدەنە چەک، بەڵام نەک بۆ بەزۆر مسوڵمان کردنی خەڵکی- چونکە تۆبزی کردن لە وەرگرتنی

---

(١) لێرەدا جێی سەرنج ئەوەیە، کە دوابەدوای (لا اكراه فى الدين) گوتراوە: (قد تبين الرشد من الغى) لەمەوە دەفامرێتەوە کە پاش ڕاگەیەندرانی ئایین تۆبزی کردن نیە، چەمکی پێچەوانەیی (مفهوم المخالفة) ی ئەم ئایەتە ئەوە دەگەیەنێ، کە بەر لە ڕاگەیەندرانی ئایین تۆبزی کردن هەبێ، ئاشکراشە کە بەکارهێنانی هێزو تۆبزی کردن لەودەمیدا ڕەوایە، بەڵام نەک بۆ باوەڕ پێ هێنان، بەڵکو بۆ لابردنی ئەو طاغووت و زاڵمانەی کە بوونەتە تانەو چەپەرو لەمپەر لە ڕێ ی بڵاوبوونەوەو ڕاگەیەندرانی ئیسلامدا .

شایبین دا نیە ـ بەڵکو بە مەبەستی لابردنی ئەو زۆرداروخاوەن بەرژەوەندیانەی کە لە ڕێی ئیسلامدا بوونەتە پەرچو تانەو، وەک ئەو گاشە بەردەیان لێ هاتوە کە دەکەوێتە نێو کانیاوێکەوەو نە بۆخۆی دەخواتەوەو، نە ڕێ بە خەڵکیش دەدات بخۆنەوە، هەڵبەتە لابردن و فڕێ دانی ئەو گاشە بەردە، کورد گوتەنی: لە شەونوێژان پێویستترە، بەڵێ ئیسلام هێزی خستەکار بۆ ئەوەی بە دنیادا بڵاوبێتەوەو بچێتە بەر چاوو دڵی خەڵکی، جا ئەودەمی کێ بە ویست و خواستی خۆی هەڵی بژارد زۆر چاکەو کێش پێی ڕازی نەبوو، کەس بۆی نیە هەر خۆشی لێ سوورکاتەوە، هەتا وەکوشتن و تۆبزی لێ کردنێ ڕادەگات!!

... ڕەنگە یەکێک بپرسێت، جاخۆ برالە ئەو گەلانەی مسوڵمانەکان لەگەڵیان بەشەڕ دەهاتن هەر ئەوانە بوون کە ئایینی ئیسلامیان نەدەویست، شەڕ لەگەڵ کردنەکەشیان چاکترین بەڵگەی پێ قایل نەبوون و نەویستنەکەیان بووە، مادام وابێ چۆن دەڵێی: مسوڵمانەکان بەنیازی خەڵک مسوڵمان کردنەوە نەجەنگیون؟!!

لە وەڵامدا دەڵێین: ئەم ڕەخنەیە کاتێک جێی خۆی دەگرت کە ئەو کەسانەی لەگەڵ سوپای ئیسلامدا جەنگیون، یەکەم: هەرکامێکیان بێ زۆرەملێو چاو لێ زەق کردن و هەڕەشەو گوڕەشە هاتبێتە کۆڕی جەنگەوە، دیارە ئەوەش وانەبووەو حوکمڕان و میری هەر ناوچەیەک نوێنەری هەموو خەڵکەکە بووەو هیچ کەس لەئاقاری دا سەری پێوە نەبووەو خاوەنی ویست و قسەی خۆی نەبووەو کورد گوتەنی:

کەس زاتی نەکردوە بڵێ لەل!

بێگومان شتێکی ڕوونیشە کە بابای سەرۆک و میر، بەس لە گۆشەنیگای تەسکی بەرژەوەندی خۆیەوە دەڕوانێتە شتان، هەموو دەمێش بەرژەوەندی میرێکی خۆسەپێن و بەزەبرو زۆر لەوەدایە کە

بارودۆخ هەر وەک خۆی بمێنێتەوەو بۆ موتفەڕکیش نەختێک لەو ئیسلامە نەیەتە نێو گەل، کە لە بەنزین بەکارترە بۆ هەڵایساندنی ئاگری شۆڕش دژی بارودۆخی نالەبارو ڕەپێچەکدانی ڕژێمی پڕ ستەمو چەوساندنەوەو خراپەو ئاشووبی دوور لە خوا.(١)

---

(١) بەراستی هەر جارێک بەسەرهاتی یەکێک لەو جەنگانەم دێتە بەرچاو کە لەنێوان هێزی ئیسلامو دانیشتووانی ئەو وڵاتانەدا ڕووی داوە کە ویستوویانە ڕووناکی ئیسلامی بگەیەننە نێو، خامەی زەین و بیرم تابلۆیەکی بەم شێوەیە لەسەر ڕووپەڕی خەیاڵم دەنەخشێنێ:

ڕوام دێتە بەرچاوان کە کۆمەڵە پزیشکێکی زۆر دڵسۆز بەخۆو بە کۆڵێک دەرمان و پێداویستی یەکانی پزیشکی یەوە دەیانەوێ بچنە نێو شارێکەوە کە دانیشتووانی دووچاری چەندان دەردو نەخۆشی کوشندە هاتوون، بەڵام دزو جەردەو ڕێگر لەسەر دەروازەی ئەو شارە دانیشتوون و گەلێک لە نەخۆش و دەردەدارەکانیشیان بە بێگار هێناوە، بە بیانووی ئەوەی گوایە بەرگری لە بەرژەوەندی یەکانی خۆیان دەکەن، چونکە دەزانن بە هاتنی ئەو پزیشک و حەکیمانە چارەسەری دەردو نەخۆشی خەڵکەکە دەکرێ و بەوەش دەرفەتی چەوساندنەوەی خەڵکەکەیان لەقیس دەچێ، بەڵگەی ڕاست و دروستی ئەم وێچواندنەشم ئەوەیە کە بە درێژایی مێژووی ئایین، خەڵکی لەئاقار ئایین دا دوو بەرەیان پێک هیناوە، یەکەم: بەرەی ڕەش و ڕووت و چەوسێنراوەکان، کە بوون بە هەڵگری ئاڵاو مەشخەڵی ئایین و پشت و پەنای.

دووەم: بەرەی زۆردارو چەوسێنەران، کە بوونە چەپەرو کۆسپ و بەربەستیان بە ئایین و شوێن کەوتووانی گرتوە، لە قورئانی بەڕێزیش دا زۆر جاران وشەی (المستضعف) واتە: چەوسێنراوەو (المستكبر) واتە: چەوسێنەرو خۆبەزل زان و (المترف) واتە: خۆشگوزەران، بەکارهێنراون.

هەڵبەتە زاراوەی (المُسْتَضْعَفْ) دروشمو عینوانی بەرەی هەڵگری ئایینەو، زاراوەی (المُسْتَكْبِرْ) و (المُتْرَفِ) دروشمی بەرەی کوفرو دوژمنانی ئایینە.

دووەم: کە هەرکامێکیان لە کاکڵ و نێوەڕۆکی ئیسلام تێ گەیبن و بزانن چی یەو چۆنە، دیارە ئەمەش دیسان نەهاتۆتەدی، کەواتە ئەو گەلە چەوساوە کاتێک لەگەڵ سوپای ئیسلام جەنگاوە، بۆیە نەجەنگیوە کە پێشگیری لە بڵاوبوونەوەو پەرەستاندنی بەرنامەی خوا بکات، چونکە وەک گوتمان ئەو بەرنامەی ناوبراوی نەناسیوە، بەڵکو بۆیە شەڕی کردوە تاکو پێشگیری لەو ئیسلامە دزێوو ناقۆڵایە بکات کە دامودەزگای پڕوپاگەندەی ئاغاو میرو زۆردارو طاغووتە خاوەن بەرژەوەندی یەکان، لە تابلۆی نالەباردا ڕای دەنواندو لەبەر چاوانی دەبێزاند، بەڵێ ئەو گەلە کە لەگەڵ لەشکرو سوپای ئیسلامدا بەشەڕهاتوە، لەبەر ئەوە نەبووە کە لەو ئیسلامە حاڵی بووەو، چونکە لێی حاڵی بووە بۆیە دەستەو یەخەی بووە، نا، بەڵکو بەپێچەوانەوە، ئەو گەلە لەڕاستیدا لەگەڵ تارمایی یەکدا جەنگیون کە دامو دەزگای زۆردارەکان لەبەر چاوی ڕایان نواندوە، بە واتایەکی دیکە، بۆیە لەگەل سوپای ئیسلامدا جەنگیون چونکە لە نیازی پاک و مسوڵمانانەیان نەگەیون و ستەمکارو خاوەن بەرژەوەندی و ئەشرافە ناشەریفەکان پڕوپاگەندەیان بۆ کردوون و بە سەهوویان بردوون.

.. مەسەلەی فریودرانی کوردانیش لەلایەن مسوڵمانانی هەوەڵەوە، کاتێک وەڕاست دەگەڕێ کە ئیسلام بیروباوەڕێکی بێ خێرو بەزەر بێ، چونکە کەسێک خەڵکی بانگ بکات بۆ بیروباوەڕێکی ڕاست و دروست و پڕ خێرو بەرەکەت، پێی ناگوترێ خەڵک فریودەرو هەلخەڵەتێنەر، بەڵکو پێی دەگوترێ پێشەواو ڕێ نیشاندەر.

.. مەسەلەی خۆ لەسەر گەل کردنە ڕابەرو پێشەواش، ئەگەر بە نیازی ڕوون کردنەوەی ئیسلامەوە بووبێ، ئەوە شتێک نیە پێویست بکات لەسەری قەڵس و تووڕە بین، بەڵکو دەبێ بڵێین:

خوا پاداشتیان بداتەوە، خۆ ئەگەر بە نیازی چەوساندنەوەشەوە بووبێ ئەوە، یەکەم: لە مسوڵمانە ڕەسەنەکانی هەوەڵیدا ڕووی نەداوە، وەک مێژوو هەواڵی پێ داوین، دووەم: کە لەدوایدا پێی هاتۆتەدی، بە لادان و لاملی لە ئیسلام دادەنرێ و هیچ ماقوولیش نیە ئیسلام بە شتێک تاوانبار بکرێ کە پێی قایل نیەو پێشگیری لێ کردوە.

ئەوە بەکورتی هەڵسەنگاندنی پێلاقەی یەکەم بوو!!

وەلاّمدانەوەی ڕەخنەی دووەم

سەبارەت بە ئی دووەمیشیان دەڵێین:

١- مسوڵمانەکانی هەوەڵی - کە زۆربەیان لە برادەرانی پێغەمبەر بوون صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم - ئەو داب و دەستوورو عادەت و نەرێتانەی کە بەنێو ئەو گەلانەدا بڵاویان دەکردنەوە، کە ئایینی ئیسلامیان قبووڵ دەکرد، نە بە میرات لە بابیانەوە بۆیان مابوونەوە، نە لە گیرفانی خۆشیان دەریان هێنابوون، بەڵکو ئەوان دوای ئەوەی ئیسلامیان وەرگرت، ئیسلامێک کە سەرلەبەری ژیانیانی گۆڕی و لە جلێتاوو زەلکاوی نەفامیی دەری هێنان، ڕێ و شوێن و خوو و خدەو نەرێتەکانی خۆشیان فڕێ داو واز لێ هێنا.

بەلێ عارەبە مسوڵمانەکان یاساو دەستوورو ڕەوشت و خووی ئیسلامەتی بوو ڕایان دەگەیاند نەک داب و دەستووری نەتەوایەتی عارەبان، لەمەوە دەگەینە یەک ئەنجامی فرە بایەخدار؛ ئەویش ئەوەیە کە وەرگرتنی داب و دەستوورو ڕەوشت و خووی ئیسلامەتی دیاردەیەکی تاپۆکراو نیە لەسەر گەلی کورد، تاکو بە کێشان و

پێوانەیەکی ڕەگەزپەرستانە لێک بدرێتەوە، بەڵکو دیاردەیەکە هەموو گەلە مسوڵمانەکان تێیدا بەشدارن.

٢ــ سەبارەت بە بڵاوبوونەوەو پەرەستاندنی ئەدەب و زمان و کەلەپووری عارەبییش لەنێو کوردو گەلانی دیکەش دا دەڵێین:

آ ــ شتێکی بەڵگەنەویستە کە لە جیهان دا تاقە یەک زمانیش نیە توانیبیەتی سەروسیما و بیچمی نەتەوایەتی خۆی بپارێزێ و هیچ جۆرە وشەو زاراوەیەکی بیانی ئاوێتە نەبووبێ و ڕەگەڵ نەکەوتبێ، سوێندی ئەو تیرەو هۆزانە ناخۆم کە لە ژیار (حضارة)ی مرۆڤایەتی خۆیان دوورە پەرێز گرتوەو کەنارەگیر بوون و، لە قاوغ و قەپێلکی چووکەلەی خۆیان دا خۆیان ڕێک هێناوە.

تێکەڵ بوونی وشەو زاراوەی ئیسلامیش لەگەڵ زمانی کوردی و زمانی گەلانی دیکەش دا شتێکی ئاسایی و سروشتی یەو هیچ حەوجێ ی بەوەی ناکات لەخۆوە گومانی خراپ بەرین و تەئویلی لاوەکی و بێ ڕێ و جێ ی بۆ بێنینەوە.

ئەوە لەسەرێکەوە، لەسەریکی دیکەشەوە، هیچ زمان بەوە پەکیان نەکەوتوەو گورگیان دەمەڕی نەکەوتوە، کە وشەو زاراوەی بیانی یان ڕەگەل کەوتوە، بەڵکو بەپێچەوانەوە ئەم دیاردەیە هۆی دەولەمەند بوون و پنج گرتن و فراژوو بوونی زمانانە، بۆ وێنە: ئایا زمانی کوردی بە بەکارهێنانی وشەی: تەلەفزیۆن، ڕادیۆ، کۆمپیۆتەر، ئۆتۆمۆبێل، پەکی کەوتوەو نەدار بووە یان بەپێچەوانەوە؟!

ب ــ ئیسلامەتی بەهیچ جۆرێک دژایەتی لەگەڵ زمان و ئەدەب و ... کەلەپووری هیچ گەلێک دا نیە، چونکە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە هەموو تیرەو گەلەکان یەکسانن و هیچیان ئیمتیازو زیادی یان نیە بەسەر هیچیان دا.

پەروەردگاریش فەرموویەتی: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ

ذَكَرٍ وَأُنْثى وَجَعَلْناكُمْ شُعُوباً وَقَبائِلَ لِتَعارَفُوا ، إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) الحجرات / ١٣ . واته :

ئەی مەردوم ! ئێوەمان لە نێرو مێ یەک دروستکردوەو کردوونمان بە کۆمەڵە گەل و تیرەیەک ، بۆ ئەوەی یەکدی بناسن ، ئەوەشتبان لەلای خوا بەڕێزترە کە تەقوای پترە ، بێگومان خواش زاناو شارەزایە .

وەڵامی ڕەخنەی سێیەم

لە بابەت خاڵی سێیەمیشەوە خستنەڕووی چەند ڕاستیەک پێویستە :

١ـ لاڕێ بوون و هەڵتلەبوون (انحراف) لە بیروباوەڕ دیاردەیەکی تەرخان کراو نیە لەسەر ئایینی ئیسلام و کالایەک نیە بەس بە بالای وی براێیت ، بەڵکو خوای میهرەبان لەوەتی دنیای داناوەو ئادەمی لەسەر ڕۆناوە ، پەیتا پەیتا بەرنامەو پەیڕەوی ژیانی بە فریشتان دا بۆ مرۆڤایەتی ڕەوانەکردوەو ڕێنموونی کردوون ، بەڵام شەیتان و طاغووتەکان چاویان بەرینایی نەداوە مرۆڤەکان وا بە بەختیاری و ئاسوودەیی بیگوزەرێنن و لەبن سێبەری درەختی سەربەخێرو پڕ پیت و پێزی بەرنامەی خوادا ژیانێکی ئینسانانە بەرنەسەر .

بۆیە بە هەموو شێوەیەک لێیان خەفتاون و کوێرەڕێ ی سەر لێ شێوێن و ڕێچکەی دەستکردیان بۆ ڕانواندوون و ، سلسلەو پلپلەی سەرنج ڕاکێشیان وێ خستوون و ، ناوی زل زل و درووشمی قەبە قەبەیان بۆ داناون ، تاکو سەرەنجام ژمارەیەکیان لێ لە خشتە بردوون و تووشی چۆرتمێ یان کردوون .

٢ـ هەرچەندە سۆفیایەتی (التَصوّف)[1] لە بنەڕەتدا ڕیشەو بنەمایەکی ئیسلامی هەیەو، کەس ناتوانێ بڵێ ئیسلام لێی بەری یە، بەلام وێڕای ئەمەش پێویستە چەند شتێک بزانرێن :

آ ـ سۆفیایەتی ئەگەر بەو چاوە سەیر بکرێت، کە بەرنامەیەکی سەربەخۆی سەرلەبەری ژیانەو، وەک ڕێچکەیەک لەڕاست ئیسلامدا خۆی دەنوێنێ، ئەوە ئەم جۆرە سۆفیایەتی بە کەمو زۆر پەیوەندی بە ئیسلامەوە نیە، چونکە خوای بێ هاوتا بەس یەک جۆرە ئیسلامی ناردوە نەک دووسێ یەک !

ب ـ بەڵام ئەگەر سۆفیایەتی وا سەیر بکرێ، کە بریتیە لە پەروەردەکردن و پاککردنەوەی دڵ و دەروون و مشت وماڵ کردنی گیان و دوورخستنەوەی ئینسان لە خەسڵەتە نالەبارە شەیتانی یەکان، وەک : نەزانی، دڵ ڕەقی، فیزو دەمار، خۆ ڕەپێش کردن، درۆزنی، دەغەڵی، ریاباری، بێ پەیمانی، ڕژدی تووڕەیی، ڕق و قین، ئێرەیی، خۆدەرخستن، تەنبەڵی، دنیادۆستی تەماعکاری، ترسنۆکی، ... و ڕازاندنەوەی بە خەسڵەتە جوان و پەسندەکانی وەک : زانایی، دڵ نەرمی، خۆبەکەمگرتن، دڵپاکی، بەرچاو فراوانی، مەندی، دنیانەویستی، ڕاستگۆیی، دڵسۆزی، بەجەرگی، بەخشندەیی، ... ، بەکورتی ئەگەر وا سەیری سۆفیایەتی بکرێ، کە بریتیە لە لایەنی خۆساف کردنەوەو ئاکار پەسندی، ئەوە شتێکی ڕەسەنەو زۆر پەسندو دڵگیریشە .

چونکە هەروەک چۆن زانیاری شەرع (علم الفقه) لە ئەنجامی وردبوونەوەو لێکۆلینەوەی زانایانی ئیسلام لە بابەت ئەو

---

(١) لە بەندی پێنجەمی بەشی دووەمی کتێبی (ڕێبازی پێغەمبەر کامەیە ؟!) دا کە ئالقەی یەکەمی زنجیرەی (بووژاندنەوەی ئیسلام)ە : مەسەلەی تەریقەت و تەصەووف توێژراوەتەوە، (لێرە چاکترو فراوانتر هەڵسەنگێنراوە).

دەقانەوە پەیدابووە کە پەیوەندی یان بە هەڵس و کەوت ڕواڵەتی یەکانی مرۆڤەوە هەیە، جا چ لە بواری تاکی داو چ لە بواری کۆمەڵ دا، زانیاری سۆفیایەتی (عِلْمُ التَصَوُّفْ) یش بە هەمان پێودان لە ئەنجامی تویژینەوەو قووڵ بوونەوەی زانایانەوە لەبابەت ئەو ئایەت و فەرمایشتانەوە کە پەیوەندی یان بە لایەنی مەعنەوی و ئەخلاقیو خەسڵەتە شیرراوەو دەروونی یەکانی مرۆڤەوە هەیە سەری هەڵداوە .

ج - ئەو جۆرە سۆفیایەتی یەی لە سەردەمی ئێمەدا هەیە، دووری لە سۆفیایەتی ڕاستەقینە، وەک دووری مسوڵمانەتی ئێمەیە لە مسوڵمانەتی ڕەسەن و ڕاستەقینە !!

بەڵێ سۆفیایەتیش وەک زۆربەی لایەنەکانی تری ئیسلام شاخو باڵی زیادو شتی ئەفسانەیی زادەی بیرو زەینی ئینسانی ڕەگەڵ کەوتووەو، ئەو جوانیو ڕەونەق و کاریگەری یەی پێشووی نەماوەو لەنێو چوارچێوەیەکی تەسکی لە کەشکۆڵ و دەف و تەپڵ و شاڵ و تەسبیح و زەرگ و شیرو نرکەنرک و شیرپاندن و هەڵپەڕین و سەما ... دروست کراودا، حەپس کراوەو تەنگی پێ هەڵچنراوەو، کە جاران مایەی هاتنەخواری بەزەیی و پیت و پێزی خواو خاوێن کردنەوەی دەروونانو زیندووکردنەوەی دڵان و هۆشیارکردنەوەی بیروزەینان و شیرین کردنی ئیسلامەتی بوو لەکن خەڵکی، ئێستا مەگەر چۆنەکایی دەنا بەپێچەوانەوە مایەی داباریبنی تووڕەیی خواو مراندن و هەڵگێرانەوەی دڵان و بەنجکردن و کوێرکردنەوەی بیرو هۆشان و تاڵ کردنی ئیسلامەتی بەو بۆتە چاکترین هۆو ئامرازی خۆ پێ ژیاندن و خەڵک فریودان، سەربارەی هەموو شتانیش ناحەزو دوژمنانی ئیسلام لە جەنگەڵ و چخوردی سۆفیایەتی بێ سەرەوبەرەدا پڵلارو توانجی چاکیان دەست دەکەوێ کە بە ناهەق بیگرنە ئیسلامی تێروتەواوو بێ لەکە .

٣- سۆفیایەتی وەک هەر لایەنێکی تری ئیسلام ئەگەر بە ڕێک و پێکی بەڕێوە ببرێ و وەک لایەنێک لە ئیسلام دابنرێ و، دەغەڵ و مەغەڵ و شتی بێ ڕێ و جێو سەیروسەمەرەی ڕەگەڵ نەخرێ و بە ڕێچکەو شێوازێکی سەربەخۆو تایبەتی دانەنرێ ، زۆر کاریگەرو سوودبەخش دەبێو لە دڵی هەموو مسوڵمانێکی تێگەیشتووش دا جێی خۆی دەگرێ و، نەک هەر نابێتە گیاکەڵەو چەکی دەستی زۆرداران و گەلی پێ فریو نادرێ ، بەڵکو دەبێتە هۆی چەسپاندنی خۆشەویستی خوداو پێغەمبەرو صلی اللە علیە وسلم بڵاوکردنەوەی تەبایی‌و برایەتی و ڕەوشت بەرزی و هەڵبژاردنی دواڕۆژ بەسەر دنیاداو، ڕازی نەبوون بە ژێردەستەیی‌و مل نەدان بۆ کۆیلەیی‌و زەبوونی ...

ئنجا هیچ کەسیش نکوولی لەوە نیە کە گەلێک جاران کەسانێکی دین فرۆش لە بەرگی شێخایەتی‌و مەلایەتی‌دا بوو ون و ئێستاش هەن دەبن بە چەکی دەستی زۆردارو ملهوڕان بەهۆی چاوبەست کردنی خەڵکی‌و بەسەهوو بردنیانەوە !

بەڵێ برادەران !

ئێمەش زۆرچاک دەزانین و مێژووش بە خەتی درشت نووسیویەتی کە چەندان جار شێخ‌و مەلای بەناو پێشەوای ئایینی ئەوتۆ هەبوو ون کە لەپێناوی پارووی چەورو نەرم‌و جێگەی خۆش و گەرم‌و بەرژەوەندی شەخسی‌و بنەماڵەیی خۆیان دا فتوای هەڵەو ناتەواویان بۆ دەستەڵاتدارە زۆردارەکان داوەو قسەو هەڵویست و ڕەفتارە ناشەرعی یەکانیان بە زەبری تەئویل و تەئویلکاری و قیلە شەرعی سەیروسەمەرە بۆ ڕەشەرع خستوون .

وە بە ناوی ئاینەوە گەلێک قسەو پەندی وایان لە گوێ ی خەڵکی چکاندوە ، کە لە ژەهرو ملەو گیاکەڵە پیس‌تر بوو ون ، بۆ زەبوونی قبوول کردنی خەڵک و بڵاوبوونەوەی گیانی ترسنۆکی‌و

مراندنی دەماری مەردایەتیو عیززەتیان ، بۆ وێنە :
" سەرۆک و پادشای وڵات هەرچەندە زۆرداریش بێ، فەرمانبەری هەر فەرزە."
" نانیکێت خوارد، سەڵەواتی لە دیداری لێ بدە ! "
" دەستەڵاتدار خوای سەر عەرزێ یە "
ئنجا بەدەردی پێشینان دەڵێن (گەورە دەڵێن لە بنەبانان گچکەن دەڵێن لە سەربانان) ، خەڵکی عەوامیش کە ئەم جۆرە هەڵوێستانەیا لەو جۆرە بەناو ڕابەرو پێشەوایانە دیوەو، ئەم جۆرە قسەو پەندانەیان لێ بیستوون ، ئەوانیش چەند قسەو پەندێکی دیکەی هەڵەیان لەوبارەوە داڕشتوە، بۆ وێنە :
" ئەو دەستەی نەتوانم بیبڕم ماچی دەکەم ! "
" ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە "
" هەرکەسە دەست بە کڵاوی خۆی بگرێ با نەیبات"
بەڵێ برادەران !
ئەم جۆرە قسەو هەڵوێستە نائیسلامیە بەزیوانە لە کەسانێکی بە ڕواڵەت زاناو بەناو پێشەوای ئایین دا بیستراون و بینراونو ئێستاش دەبیستریێن و دەبینرێن ، بەڵام :
یەک : ئایا ئیسلام بەم جۆرە هەڵوێستو ڕەفتارانە ڕازی یە ؟!
ئایا کاکڵی ئیسلام بریتی نیە لە خوا بەیەکزانین (التوحید)و جگە لە خوا هیچ کەسی دیکە بەخوا نەزانین (لا اله الا الله)؟!
وە ئایا پێغەمبەری پێشەوا صلی الله علیه وسلم نەیفەرمووە :
(أفضَلُ الجِهادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطانٍ جائِرٍ) رواهُ النَّسائي .
واتە : چاکترین جۆری جیهاد گوتنی قسەیەکی هەقە لەلای دەستەڵاتدارێکی زۆردار ؟!

وە ئایا نەیفەرمووە : (سَیَكُونُ أمراءُ فَسَقَةٌ جَوَرَةٌ فمَنْ صدقهم بِكَذِبِهِمْ وَأعانَهُمْ عَلىٰ ظُلْمِهِمْ فَلَيْسَ مِنّي وَلَسْتُ مِنْهُ وَلايَرِدُ عَلىٰ الحَوْض) رواه النَّسائيُ والتِرْمذي وَاحمدُ .

واتە: لە داهاتوودا چەند كاربەدەستێكی تاوانبارو ستەمكار دێنە سەر كار، جا هەركەسێك شایەتی بۆ درۆیەكانیان بداو ئۆباڵیان بۆ بكێشێ، لەسەر ستەم و زۆریان یاریدەیان بدات، نە لە منەو نە من لەویم و نە دەچێتە سەر گۆلاو ـ ی كەوثەر ـ !!

دوو: ئایا ئیسلام بێجگە لەو جۆرە بەناو پێشەوا دنیادۆست و هەلپەرست و ترسنۆكانە كەسی دیكە شك نابات ؟!!

ئایا مێژوو هەروەك چۆن هەڵوێستی نامسوڵمانانەو بەزیوانەی ئەوانەی تۆمار كردوە، هەڵویستی مسوڵمانانەو مەردانەی زۆر لە پێشەواو ڕابەرانی ڕاستەقینەی ئیسلامیشی تۆمار نەكردوە ؟!!

كە ئێستا بۆ نموونە بڕێكیان لێ دەخەینەڕوو :

هەڵوێستی مەردانەی هەندێك لەزانایانی ڕەسەنی ئیسلام

١ـ أبو مُسلِم الخولاني :

كەرەتێكی ئەبوو موسلیم لە ڕۆژی جومعەدا، لەكاتێكدا (مُعاویة) ـ كە فەرمانڕەوای دەولەتی ئیسلامی بوو ـ وتاری دەخوێندەوە لێی ڕاست بۆوەو پێی گوت :

ئەی معاویە ! نە گوێت بۆ دەگرین و نە فەرمانبەریت دەكەین .

معاویە گوتی : بۆچی ؟!

گوتی: لەبەرچی مووچە (معاش) لە خەڵكی دەگریەوە، خۆ نە ئی خۆتەو نە ئی دایك و بابتە ؟!!

٢- شيخ عَبْدُالقادِر الجِيلاني :

ڕۆژێکی شێخ عەبدولقادری گەیلانی خوا لێی خۆش بێ، چۆ سەر دوانگە (منبر) و سەرزەنشتی خەلیفەی ئەو سەردەمە (المُقتَفي بِاللهِ) ی کرد، لەسەر ئەوەی کە (اِبْنُ مُزاحِمْ) ی زۆرداری کردبوو بە والی و پێی گوت : بەکێکت لەسەر مسوڵمانان کردوێتە گەورە لە هەموو زۆرداران زۆردارتره، بەیانی وەڵامت چ دەبێ لەکن خوای بەرزو بێ هاوەڵ ؟!

دوای ئەوە خەلیفە وەک بی سێو ئاوێ لەرزی و والی ناوبراوی لێ خست !!

٣- اَلعِزُّ اِبْنُ عَبْدُ السَّلام :

ئەم زانا لە خوا ترسە شۆڕشگێڕە لە ساڵی(٦٣٨) ی کۆچی دا، لە کاتێک دا (ملک اسماعیل) لە (نجم الدین بن ایوب) حاکمی میسر ترسا و لەگەڵ خاچ پەرستەکان ڕێک کەوت و کاکەو برالەی خۆیان کردو، قەڵای (صَفَدْ) و دەروبەرەکەی و قەلای (اَلشَّقیْف) و نیوەی (صَیْدا و طَبَرِیَّة و جَبَل عامِل) ی[1] دانێ، کە چەند شوێنێکی زۆر ستراتیژی و گرنگ بوون، تا ئەوانیش لەهیاشیان دژی (نجم الدین بن ایوب) کۆمەکی پێ بکەن .

لەوکاتەدا (العز بن عبد السلام) هەر بەوەندە وازی نەهێنا کە دژی ئەو ڕەفتارە خۆفرۆشانەیەی (ملک اسماعیل) فتوای داو بە شتێکی نائیسلامیانەی لەقەڵەمدا، بەڵکو لە وتاری ڕۆژی جومعەش دا سەرزەنشتی کردو مۆری خیانەت و ناپاکی پێوەناو دەری خست کە چەند کارێکی ناڕەوایەو مەترسی هەیە بۆ سەر ئوممەتی ئیسلامی .

---

(١) چەند ناوچەیەکن لە وڵاتی شامێ .

٤ـ أَحْمَدُ بنُ تيميةَ الحرّانِي : (١)

کاتێک لە کۆتایی ساڵی (٦٩٨) ی کۆچیدا ، هەواڵی هێرشی (غازان) ی تەتەری لە ئێرانەوە بەرەو (حەڵەب) گەیشت و لە (٢٧ ی ربیع الاول ٦٩٩) دا جەنگێکی گەرم لەنێوان سوپای غازان و سوپای (ناصر) دا ـ کە والی دیمەشق بوو ـ ڕووی دا ، وە لە ئاکامدا ناصر تێشکاو بە دیمەشقیشەوە نەگرایەوە ، بە دوای ویشدا میرو کاربەدەستە زلە زلەکانی ناوچەکە چوون بۆ میسرێ ، لەو کاتە ناسک و دژوارەدا (ابن تیمیە) لەگەڵ خەڵکەکەدا وەک قەڵایەکی پۆلایین راوەستاو لەگەڵ کۆمەڵێک دا چوون بۆ دیتنی غازان و وتو وێژێکی توندوتیژ لەنێوان غازان و (ابن تیمیە) دا ڕووی دا ، لەو وتو وێژەدا (ابن تیمیە) بە غازانی گوت :

(پێت وایە مسوڵمانیو قاضیو شێخو بانگ بێژت لەگەڵ دانەو کەچی هاتوویە سەرمان ولاتمان داگیردەکەی ؟! باب و باپیرانیشت لەگەڵ ئەوەشدا کە کافر بوون ، دوای پەیمان بەستن ولاتیان داگیر نەدەکرد ، بەڵام تۆ پەیمانت شکاندو ، قسەت کرد کەچی درۆت کردو نەت بردە سەرێ) .

ئنجا کاتێک دەمی نان خواردنێ هات ، غازان داوای لێ کردن نانی بخۆن ، هەموویان خواردیان بێجگە لە (ابن تیمیە) ، جا کاتێک کە لێیان پرسی: بۆچی ناخۆی ؟!

فەرمووی : چۆن خواردنێک بخۆم کە هەمووی مەڕو ماڵاتی خەڵکی هەژارە تاڵان کراوەو بە ئاگری دارێک کوڵاندووتانە کە بە زۆر لە خەڵکتان ئەستاندوە !!

---

(١) جێی داخو خەفەتە کە لەلایەن بەشێک لە مەلاو شێخانی کوردستانەوە بەخۆڕایی و بە نەزانانە هێرشی ناڕەوا دەکرێتە سەر (ابن تیمیە) و خەلکێکی زۆر لە بەرهەم و کەلەپووری ڕەسەنی ئەو کەڵە زانایە بێ بەش بووە !!

غازانیش بۆ هەموو ئەو قسانە گوێی ڕاگرتبوو و چاوی بڕیبوە (ابن تیمیه) و ڕووی لێ وەرنەدەگێڕا ، ئنجا غازان پرسی :
ئەم زاتە کێ یە ؟! کەسم ئاوا نەدیوە هێندە بەجەرگ و هێندە قسە کاریگەر لە دڵان دا ، وە بۆ هیچ کەس هێندە گەردن کەچیم نەنواندوە ؟!
کاتێک هەواڵیان پێ دا کێیەو چییەو چۆنە ، داوای لی کرد کە بۆی بپاڕێتەوە ، ئەویش بەم جۆرە دەستی کرد بە پاڕانەوە :
" خوایە گیان ! ئەگەر ئەم بەندەیەت - واتە غازان - بۆیە دەجەنگێ تا بەرنامەی تۆو ئاڵای تۆ بەرز بکاتەوەو خەڵک تەنیا پابەندی ئاینی تۆ بن ، خوایە سەری بخەی و بیکەی بە خاوەن دەسەڵات ، بەڵام ئەگەر بۆ خۆدەرخستن و ڕیاکاری و دنیاپەرستی و بەرزکردنەوەی ناوی خۆی و ژێردەست کردنی ئیسلام و شوێن کەوتووانی دەجەنگێ، یا خوا بیگری و تێکی بشکێنیو دوایی ببڕی .. !! "
غازانیش لێکدا لێکدا دەیگوت : ئامین ، هەردوو دەستیشی بەرزکردبوونەوە .
ئنجا کاتێک چوونەدەرێ (قاضي القُضاة) کە یەکێک بوو لە مەلا دین فرۆشەکانی ئەو سەردەمە بە (ابن تیمیه) ی گوت :
خەریک بوو سەرمان بە فەتارەت بدەی ! بەخودا ئێمە چیدی هاوڕێ یەتیت ناکەین و لەگەڵت بەڕێ یەدا ناڕۆین ، (ابن تیمیه) ش فەرمووی : بەخودا دەنا منیش حەز بە هاوڕێ یەتیتان ناکەم، بەم جۆرە (قاضی القضاه) لەگەڵ پێرەکەی دا ڕۆیشتن و (ابن تیمیه) و بڕێک لە برادەرانیشي مانەوە ، دوایی کە میرو پیاوە قسە ڕۆیشتووەکانی غازان هەواڵی(ابن تیمیه) یان بیست ، هاتنەلای و داوای دووعای خێریان لێ کردو (٣٠٠) سواریان لەگەڵ ڕەوانەکرد بۆ دیمەشق، بەڵام پێڕی (قاضی القضاه) کۆمەڵێک لە تەتەرەکان ڕێ یان پێ گرتن و ڕووتیان کردن و هیچیان پێ نەهێشتن !! [دەبخۆن دەی هەی دین فرۆشانی بێ هەوەس] !!

٥ـ حطيط الزيات :

(حطيط) یش یەکێکە لەو گەنجە خواناس و زانا شۆڕشگێرانەی کە بە هەڵوێستی مەردانەیان ڕووی مێژووی ئیسلامی یان سپـــی کردۆتەوەو بەردێکی گەورەشیان خستۆتە زاری ئەو بەناو زانایانەی کە بە بڕوبیانووی بێ جێ ویستوویانەو دەیانەوێ پاکانەی هەڵوێستی ترسنۆکانەو نامەردانەیان بکەن ، لەئاقار هەڕەشەو گوڕەشـــەی زۆرداررو ملهوڕان و لاڕێ بووان دا .

ئەم زانا خواناسەیان بردە کن (حجاج) ی خوێن ڕێژ، کاتێـــک گەیشتەلای لێی پرسی: تۆی (حطیط) ؟! گوتی : بەڵێ .

ئنجا (حطیط) پێی گوت : هەرچی دەتەوێ بپرسە ، پەیمانم لەگەڵ خوادا بەستوە لە نیزیک (مقام)[1] لەسەر سێ شتان :

ئەگەر پرسیارم لێ بکرێ ڕاستیی بڵێم، وە ئەگەر سزا بدرێـــم ئارام بگرم، وە ئەگەر وازم لێ بهێنرێ سوپاسی خوا بکەم .

(حجاج) پێی گوت : لەبارەی منەوە چ دەڵێی ؟ گوتی : دەڵێـــم یەکێکی لە دوژمنانی خوا لەسەر زەوی ، کاری ناڕەوا دەکـــەی و بە ناهەق خوێن دەڕێژی .

(حجاج) گوتی: ئەدی سەبارەت بە (أَمِیرُ المُؤْمِنِین عَبْــــدُ المَلِكِ بِنِ مَرْوان) چ دەڵێی ؟!

گوتی: دەڵێم ئەو تاوانی زۆر لە تۆ زل ترەو تۆ یەکێکی لـــــە تاوانەکانی وی .

ئنجا (حجاج) فەرمانی دا سزای بدەن ، پاش ئازارو ئەشکەنجـــە ـ یەکی زۆر بە قامیشی تیژکراو هەمووی لەشیان کون کون کـــردو گوشت و ئێسکیان لێک جوێ کردەوە ، بەلام گوێ یان لە دەنگی ئـــاخو

---

(١) واتە (مقام) ی ئیبراهیم علیه السلام، لەکن کەعبەی پیرۆز .

ئۆفێک نەبوو، ئنجا لە دەمی گیان دەرچوونی‌دا، (حجاج) گوتی: فریٌ ی بدەنە نێو بازاڕ – بۆ چاوترسێن کردنی خەڵکی وەک عادەتی هەمیشەیی زۆرداروفیرعەون سیفەتان – .

(جعفر) کە ڕاوی ئەم بەسەرهاتەیە، دەڵێت: کاتی خـــۆی (حطیط) برادەرم بوو، بۆیە چوومەلای و پێم گوت: هیچت ناوێ ؟! گوتی: قمە ئاوێک! ئنجا دوای گەروو تەرکردن گیانی پاکی سپاردو لە تەمەنی (١٨) ساڵی‌دا شەهید بوو!!!(١)

٤ـ أبي حازم :

(سُلَيمان بن عَبْدِ المَلِك) کە یەکێک بووە لە بەناو خەلیفـــە ـ کانی ئیسلام، چۆ شاری مەدینەو بەدوای زاناترین کەســـی مەدینەی دا نارد کە (ابو حازم) بوو، بەڵام (ابو حازم) نەچوو و گوتی: من هیچ کارم بەوی نیە، ئەگەر ئەویش کاری هەیە دەتوانـــێ بێت، ناچار (سلیمان) چوو بۆ لای، سلیمان لە (ابو حـــازم) ی پرسی: ئەرێ بۆچی هێندە لە مردنێ بێزارین ؟!

گوتی: چونکە خانووی قیامەتێتان کاول کردوەو ئی دنیایەتـــان ئاوەدان کردۆتەوە، بۆیە پێتان ناخۆشە لە ئاوەدانیەوە بگوازنەوە بۆ وێرانە.

ئنجا پرسی: ئەرێ (ابو حازم) چۆن دەچینە خزمەت خوا ؟!

گوتی: مرۆڤی چاک وەک یەکێک کە لە سەفەری گەڕابێتەوە نێو ماڵ و خێزانی، ئی خراپیش وەک کۆیلەی هەڵاتوو لەچەنگ گەورەکەی !

سلێمان گریا و گوتی: خۆزگە دەمزانی لەکن خوا چیم بۆ دانراوە !!

---

(١) بەڵام حەیفێ کە بەناو زاناو بە ڕواڵەت پێشەوای وا هەن کـــە لە تەمەنی (٨٠) ساڵیش‌دا ناوێرن چوار قسەی وا بکەن کــــە یەکێک هەر لێیشیان تووڕە بێت، نەوەک شەهادەت بفەرموون، بـێ ئاگا لەوەی کە شەهیدی بە هەموو کەس ڕەوا نابینرێ !

گوتی: خۆت لەبەر کتێبی خوا ڕانوێنە، کە دەڵێت: (إِنَّ الأَبْــرارَ لَفِي نَعيْم وإنَّ الفُجّار لَفِي جَحيْم) واتە: چاکەکاران لەنێو نــازو نیعمەتدان و بەدکارانیش لە دۆزەخێ دان.
سلێمان گوتی: ئەدی بەزەیی خوا لەکوێ یە؟!
(ابو حازم) گوتی: (قَريْبٌ مِنَ المُحْسِنِيْنَ) لە چاکەکارانــەوە نیزیکە.
سلێمان گوتی: ئەرێ کام بەندەی خوا لە هەمووان بەڕێزترە؟!
گوتی: ئەوانەی پارێزکارو چاکن.
سلێمان گوتی: ئەدی چ کردەوەیەک چاکترە؟!
گوتی: بەجێهێنانی فەرمانەکانی خوا لەگەڵ دوورە پەرێزی لە شتە قەدەغەکراوەکان.
سلێمان گوتی: چ قسەیەک چاکترە؟!
گوتی: قسەی ڕاست لەکن یەکێک جێی مەترسی یان جێی ئومێدو تەماع بێ.
سلێمان گوتی: چ مسوڵمانێک زۆری زیان کردوە؟
گوتی: کەسێک خۆی تووشی تاوان بکات لەپێناوی بابایەکــــی زۆردا ردا، ئەو کەسە دواڕۆژی خۆی بە دنیای خەڵکی فرۆشتوە.
سلێمان گوتی: سەبارەت بە ئێمە چ دەڵێی؟!
گوتی: وازم لێ دێنی نەیلێم؟!
گوتی: نەخێر هەردەبێ بیلێی، ئامۆژگاری یە بۆ من.
(ابو حازم) گوتی: باب و باپیرانت بە زەبری شیر ملیان بە خەڵکی کەچکردو ئەو پلەوپایەیان بە کوتەک ئەستاند، بێ ئەوەی ڕاویــژ بە مسوڵمانان بکەن و ڕازی بن، تاکو حەشاماتێکی زۆریان لــێ کوشتن، ئێستاش مردوون، بەڵام بریا هەستت کردبا بەوەی کە لــەو دنیا پێیان گوتراوەو گوتوویانە.

یەکێک لە دانیشتوان ـ کە یەکێک بووە لە بەناو زانا ترسنۆک و بەزیوەکان ـ گوتی: قسەیەکی خراپت کرد .

(ابو حازم)گوتی: خوای گەورە گفت و پەیمانی لە زانایـــــــان وەرگرتوە ، (لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ ولاَيَكْتُمُونَهُ ..) ئاییـن و بەرنامەی خوا بۆ خەڵکی ڕوون بکەنەوەو نەیشارنەوە .(١)

٧ـ بَدِيعُ الزَّمانِ سَعِيدُ النُّورْسِي :

سەعیدی نوورسی کە زانایەکی شۆڕشگێڕو مسوڵمان بووەو خەڵکـــی کوردستانی تورکیایە ، لە جەنگی جیهانی یەکەمدا ئەفســـــەر (ضابط) بوو لە سوپای دەوڵەتی عوسمانیدا و ، بەخۆو بە دەستەیەک لە قوتابیەکانی جەنگ و جیهادیان دەکرد دژی ڕووسیای داگیرکەر ، لەگەڵ ژمارەیەک لە جەنگاوەرانی سوپای عوسمانی بە دیل گیرا .

لەکاتێک دا سەعید لەگەڵ هەندێک لە دیلەکان لە گرتووخانـــە ـ یەک دا دانیشتبوو ، سەرکردەی سوپای ڕووسیا لێیان وەژوورکەوت و هەموویان یەک پێ لەبەری هەستان و ڕێزیان لێ گرت بێجگە لـــە سەعید !

سەرکردەکە بەو دیمەنە قەڵس بوو ، بۆیە لە سەعیدی پرسی :

بۆچی لەبەرم هەڵناستی ! وادیارە نامناسی ؟!

سەعید فەرمووی : با ، چاکت دەناسم مەگەر تۆ سەرکردەی سوپـــای ڕووسیا نی ؟

گوتی: با ، کەواتە بەچاوی سووک سەیری دەوڵەتی ڕووسیا دەکەی !

سەعید گوتی: مەسەلە ئەوە نیە ، بەڵام من مسوڵمانم و بۆ غەیری خوا گەردن کەچ ناکەم !

---

(١) ئەم شەش بەسەرهاتەم وەک چەند نموونەیەک لە کتێبی (الأسلامُ بَينَ العُلماءِ والحُكامِ) ی عبدالعزیز بدري وەرگرتن ، کە لە شاری بەغدا لە شەستەکاندا بەدەستی بەعسییەکان شەهیدکرا .

سەرکردەکە تووڕەبوو و گوتی: سبەینێ پێویستە تۆ لە سێدارە بدرێ ی . بەیانی کە سەعید بۆ لە سێدارەدران بانگ کرا ، سەرکردەکە لێی پرسی : تۆ چی ؟!
سەعید گوتی: من مسولمانم و بیروباوەڕم ئیسلامە .
سەرکردەکە کە هێندە بە مەردی و جەسووری سەعیدی هاتە بەرچاو ، لە بڕیاری لە سێدارەدرانی ژیوان بۆوەو گوتی: ئاییتێک کە توانیویەتی ئینسانی وەک تۆ پێ بگەیەنێ شایانی ڕێز لێ گرتنە (١) !!

بەڵێ برایینە مێژووی ئیسلامی لەپاڵ هەڵوێستی دزیوو ناقۆڵای بەناو زاناو بە ڕواڵەت پێشەوای بەزیوو ترسنۆک و دین فرۆش دا ، هەڵوێستی ئەو کەڵە زانا چاونەترس و دلێرانەشی تۆمار کردوەو هیچ کەسێک بۆی نیە ڕەفتاری ترسنۆکانەی هەندێک بەناو زانا ـ کە بە هیچ جۆرێک ئیسلام بە ڕابەرو پێشەوایان قبووڵ ناکات ـ بکاتە بەڵگەی قسان و چاو لە هەموو ڕاستی یان بقووچێنێ . (٢)

پوختەی قسان ئەوەیە ، کە پابەندبوون بە ئیسلامەوە یان بە سۆفیایەتی‌یەوە ـ کە یەکێکە لە لایەنەکانی ئیسلام ـ ماکی نەخۆشی‌و دەردەکانی ئێمە نیە ، بەڵکو خراپ حاڵی بوون و خراپ شوێن کەوتن بەم دەردەی بردووین و تووشی ئەم ڕۆژەی کردووین .

---

(١) ئەم بەسەرهاتەی سەعیدی نۆرسیم لە کتێبی (مِنَ الفِکر والقَلْب) ی محمد سعید رمضانْ البوطی دا خوێندۆتەوە .
(٢) بەڵێ بە هیچ جۆرێک ئیسلام کەسانێک بە ڕابەرو پێشەوا قبووڵ ناکات ، کە یان لە ترسان یان لە برسان یاساو دەستوورەکانی خواو پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم یان دەشێرنەوە یان خوارو خێچ دەکەن ، چونکە میراتگری پێغەمبەر پێویستە لەخواترسان و ئازایەتی‌و ڕاستی تێدابن ، نەک لەخەڵک ترسان و ترسنۆکی‌و خواری ، بەڵێ ئەوانەی خۆیان بە قوتابی‌و میراتگری پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم دەزانن ، پێویستە بزانن کە پێشەوایەکەیان خواناسی‌و ئازایەتی‌و ڕاستی لەدوای خۆی بە میرات بەجێ هێشتوە نەک فیرعەون پەرستی و ترسنۆکی و بێ باری !!!!

وەڵامی ڕەخنەی چوارەم

سەبارەت بە خاڵی چوارەمیش ، یان ئێوە گوتەنی : پێلاقـــەی چوارەم !! دەڵێین :

ا ـ کەس نکوولی لەوە نیە کە بەناوی ئایینەوەو لە بەرگی ڕابەرو پێشەوای ئاینیدا ساختەیی و خیانەت کراوەو دەکرێ ، بەڵام بـە هیچ ڕەنگێک ناگونجێ ئەوە ببێتە هۆی ڕق هەڵگرتن لە ئیسلامی پاک و بێ گەرد ، چونکە :

آ ـ هەروەک زۆر جاری دیکە گوتوومانە : ناتەواوی و هەڵەی شوێـــن کەوتووی هیچ ڕێبازێک نالوێ بکرێتە بەڵگەی ناتەواوی ئـــەو ڕێبازە .

ب ـ وەک لە خاڵی سێیەمدا گوتمان : هەروەک چۆن بەناو زانـــای ناپاک و دین فرۆشمان هەبوو ون و هەن و دەبن ، زاناو پێشەوای واشمان هەبوو ون و هەشن ، کە جێی شانازی نەک هەر ئێمە ، بەڵکو گشت جیهانن ، کەواتە ئەگەر تۆ بابایەکی وەک مەلای خەتێ یـــان شێخی (...) بە وێنە دێنیەوە نابێ بێ ویژدانی وات لێ بکـــات مەردێکی وەک : سەعیدی نوڕسی و صەلاحەددینی ئەییوبیشت لە یـــاد بچێ .

شیکردنەوەی بەسەرهاتی مەلای خەتی

٢ـ سەبارەت بە هەڵوێستی مەلای خەتێش لە سەردەمی میــــــر موحەممەدی ڕەواندزیٌ دا ، کە زۆر کەس کردوویانە بە بنێشتــە خۆشکەی سەر زاریان و پێیان وایە پتەوترین بەڵگەی زیانبەخش بوونی ئیسلامە بۆ گەلی کورد، دەڵێین :

بەر لە هەموو شتێک با سەرنجێکی مێژوو بدەین ! بزانیــــن لەوبارەوە چ دەڵێ‌و چۆن چۆنی ئەو ڕووداوەمان بۆ دەگێڕێتەوە :

(محمد امین زکی بگ) لە کتێبی (کوردو کوردستان) دا دەڵێت :

" ئەم میرە گەورەیە زۆر دیندار بووەو هیچ ئیشێکی بەبێ فتـــوای زانایانی شەرع نەکردوەو بەپێی قورئانی گەورەو سوننەتــــــی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ڕەفتاری کردوە، خەڵکی لە سەردەمی وی دا زۆر لە هێمنی‌و ئاسایشی دا ژیاون .

محمد پاشا دوای ئەوە سنووری حوکمڕانیەتەکەی خۆی فراوان کرد، تا لە ڕۆژهەلاتەوە گەیشتە کۆیەو ڕانیـــەو، لەخواریٌ وە گەیشتــە ئامێدی و دهۆک و زاخۆو هەموو وڵاتی بادینانی گرتەوەو، لــــە ڕۆژئاواوە تا دەوروبەری موصڵ و سنجار چوو .

بەڵام دەوڵەتی عوسمانی چاوی بەرینایی نەداو (مصطفی رشیــد پاشا) ی ناردەسەری و والی بەغداو موصڵیشی ئاگادار کردن بـــۆ کۆمەکی .

لەشکری (مصطفی رشید) بە جزیرەو زاخۆدا گەیشتە موصـــڵ و لەوێوە ڕووی کردە ڕەواندزیٌ و لەشکری بەغداشی پیٌ گەیی‌و لـــە دەشتی (حەریر) هەلیان دا .

(محمد پاشا) گەڵی عەلی بەگی گرتبوو، (مصطفی رشید پاشـا)

نامەی بۆ (محمد پاشا) نووسیو گفتی پێ دا ئەگەر خۆی تەسلیم بکات لێی دەبووریٚ و دەی نێرێتەوە شوێنی خۆی .

لەسەر ئەوە (میر محمد) نەی ویست خوێن لەنێوان دا بڕژێ و لەسەر گفت و پەیمانی (مصطفی رشید) خۆی تەسلیم کرد ، ئنجا ئەویش ناردیە ئەستەمبووڵ و لەوێ داوای لێ خۆش بوون و گەڕاندنەوەی بۆ کرد ، بەڵام لەکاتی گەڕانەوەی (میر محمد) دا (مصطفی رشید) مردو (علی رضا پاشا) کە دوژمنی (مصطفی رشید) و (محمد پاشا) بوو ، دەستبەجێ بۆ ئەستەمبوولی نووسی کە ئەگەر (محمد پاشا) بگەڕێتەوە بۆ ڕەواندزێ هەڵسووڕانی کاروبار وەزەحمەت دەکەوێ .

لەسەر ئەوە ئەستەمبووڵ یەکسەر تەتەرێکی لەگەڵ فەرمانی کوشتنی (محمد پاشا) دا ناردو لە سیواس لەلایەن والی سیواسەوە لە سێدارە درا ، ئنجا (محمد پاشا) بەرەبەرە مولکەکەی کەوتە دەست تورک و حوکمڕانیەکەی تێکچوو " .

ئنجا محمد امین زکی لە پەڕاوێزی کتێبی ناوبراودا نووسیویەتی:

" بەپێی ڕیوایەتێکی دیکە ڕۆژی جومعە دوانزەر (خطیب) ی ڕەواندزی باسی بێ شەرعی جەنگەکەی کردوەو لەشکرەکەی سارد کردۆتەوەو محمد پاشاش بە ناچاری تەسلیم بووە ، ئەو مەلایەش بە (خطی افندی) بەناوبانگە " .

ئەمە بە کورتی چۆنیەتی ڕوودانی ئەو کارەساتە بوو کە هەندێک کەسی بێ ئاگا ، ئیسلامی پێ تاوانبار دەکەن !

ئێستاش با بێین ئەو کارەساتە هەڵسەنگێنین و لە مەحەکی ژیری و ویژدانی بدەین ، بزانین هیچ شتێک لەو کارەساتەدا دەبینرێ کە بگونجێ بکرێتە بەڵگەی زیانبەخش بوونی ئیسلام !! بۆکورد ؟

هەڵبەتە ئەگەر ئەوەی (امین زکی) لە دەقی کتێبەکەی دا نووسیویەتی لەبەرچاو بگرین ـ هەڵبەتە پێویستە هەر ئەویش

لەبەرچاو بگیرێ بە بەڵگەی ئەوەی کە (امین زکی بگ) بۆ خۆشی خستوویەتە دەقی کتێبەکەیەوەو وەک ڕیوایەتەکەی تر نەیخستۆتە پەراوێزەوە- جا ئەگەر ئەوە لەبەرچاو بگرین ئەوە گومانی تێدانیە کە لەو ڕووداوەدا هیچی تێدا نیە کە ئیسلامی پێ تاوانبار بکرێ .

بەڵام ئەگەر ئەو ڕیوایەتە بهێنرێتە نێو حیسابانەوە کە (امین زکی بگ) لە پەراوێزدا نووسیویەتی - بێگومان بۆیەش لە پەراوێزدا نووسیویەتی چونکە زۆر جێی بڕواو متمانەی نەبووە - ئەوە ئێمە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ئەم تێ بینی یانە لەو بارەوە دەخەینە ڕوو :

یەکەم :

ئیسلام بە یەک چاو سەیری هەموو تیرەو گەلەکان دەکات و ئیمتیاز نادات بە هیچیان ، لەم بارەوە دەقی ئیسلامی زۆرن بۆ وێنە :

پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی: (النَّاسُ بَنُو آدمَ وآدمُ خُلِقَ مِنْ تراب ...) رواه الترمذی وابوداوود، ورواه احمد والبیهقی بلفظ نَحْوَهُ . واتە :

خەڵک وەچەی ئادەمن و ئادەمیش لە گڵی دروست کراوە ...

هەروەها فەرموویەتی: (... لَيْسَ لأحَدٍ علىٰ أحَدٍ فَضْلٌ إلاَّ بِدِينٍ أو تقویً أو عمَلٍ صالِحٍ ..) رواه احمد والبیهقی . واتە :

... هیچ کەس لە هیچ کەس چاکتر نیە ، مەگەر بە دینداری ، یان پارێزکاری ، یان کردەوەی چاک ...

دیسان (ابوذر الغفاری) خوا لێی ڕازی بێ بۆمان دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم پێی گوتوە : (أنظُرْ فَأنَّكَ لَسْتَ بِخَيْرٍ مِنْ أحْمَرَ ولا أسْوَدَ إلاَّ أنْ تَفَضَّلَهُ بِتَقْوىٰ اللهِ) رواه احمد .

واتە : تەماشاکە ! خۆ تۆ نە لە سوور نە لە ڕەش چاکتر نی، مەگەر بەهۆی پارێز لەخوا کردنتەوە چاکتر بی !

مادام وابێ بۆ هیچ گەل و نەتەوەیەک نیە ـ بە هەر ناوێکەوە بێ ـ ستەم و زۆر لە نەتەوەیەکی تر بکات و نیشتمانی داگیر بکات و مافەکانی لێ زەوت بکات ، وە هیچ نەتەوەیەک بۆی نیە بەبێ ڕەزامەندی نەتەوەکان پێ لە سنووری نیشتمانیان بەرێتە ئەودیو !!

کەواتە : هەڵوێستی سوڵتانی عوسمانی کە بریتی بووە لە تەماع تێکردنی خاک و ئاوی کوردان هەڵوێستێکە لەگەڵ ئیسلامدا ناسازێ .

دووەم :

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە کاربەدەست و دەسەڵاتدار تەنیا کاتێک فەرمانبەری و گوێڕایەڵی پێویست دەبێ لەلایەن گەلەوە کە :

یەک : بە شێوازو چۆنیەتی یەکی ئیسلامی یانە ئەو پلەو پایەیەی وەرگرتبێ ـ واتە لەسەر بنچینەی ڕاوێژو پرس کردن بە خەڵک(1)

دوو : کە بەگوێرەی شەریعەت و یاساکانی خوا ڕەفتار بکات ، چونکە (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) المائدە / ٤٤

هەرچی بەپێی ئەو بەرنامەو دەستوورە ڕەفتار نەکات کە خوا ناردوویەتی ، ئەوە ئەوانەن کافر .

ئاشکراشە کە سوڵتانی عوسمانی(2) ـ و ئەو کەسەش لەسەر ڕچەی سوڵتانی عوسمانی دەڕوا ـ هیچ کام لەم دوو مەرجەی تێدا نەهاتوونەدی .

کەواتە : فەرمانبەری و گوێڕایەڵی بۆ بابایەکی وا لە

---

(1) نەک وەکو کاربەدەست و دەسەڵاتدارەکانی ئێستا ، کە بە زەبری ئاگرو ئاسن و قەمچی خۆیان بەسەر گەل دا دەسەپێنن .

(2) خەلیفە عوسمانی یەکان زۆربەیان چاک بوون و بەتەنگ ئیسلامەوە بوون ، کەواتە لێرەدا مەبەست هەر لەو سوڵتانەیە کە ئەو جۆرە کارانەی لێ پشکووتوونەوە .

ڕوانگەی ئیسلامەوە نەک هەر پێویست نیە بەڵکو دروستیش نیــــــەو حەرامیشە، ئەدی خوای زانا نەیفەرمووە :(وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكُمْ ..) النساء / ٥٩ . واتە:
فەرمانبەری خوا بکەن ، وە فەرمانبەری پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم بکەن ، وە ئەو کاربەدەستانەی کە لە خۆتانن ..
وردبەوە ! چۆن وشەی (منکم) ی کردوە بە (قید) ی (أولــــي الأمر) !!
کەواتە : کەوابەر کاربەدەستێک فەرمانبەری کردنی پێویستە کە لە مسوڵمانان بێت ، واتە مل کەچی فەرمانی خواو پێغەمبەر بێت .
پێغەمبەریش صلى الله عليه وسلم لەوبارەوە فەرموویەتی :(عَلَى المَرْءِ المُسْلِمِ السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وكَرِهَ، إلَّا أَنْ يُؤْمَــــرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلا سَمْعَ ولا طَاعَةَ) متفق عليه عن ابــن عمر . واتە:
گوێ گرتن و فەرمانبەری کردن لەسەر بابای مسوڵمانە لە هــــەر شتێک دا پێی خۆش بێو پێی ناخۆش بێ، مەگەر فەرمانی پێ بکــــرێ بە کردنی تاوانێک ، ئەگەر فەرمانی پێ کرا بە کردنی تاوانێک ، نە گوێ گرتنی لەسەرە نە فەرمانبەری .
کەواتە : بەگوێرەی پەیڕەوی ئیسلام هەڵوێستی میری کۆرە ـ کـــە بریتیە لە ڕاسان بۆ بەرەنگاری کردنی داگیرکەران ـ هەڵوێستێکی ئیسلامیانە بووەو هەوڵدان بووە بۆ بەجێهێنانی پێویستی یەکـــی ئیسلامی .
سێیەم :
یەکێک لە یاسا بەڵگەنەویستەکانی ئیسلام ئەوەیە، کە بێجگــــە لە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم هیچ کەسێکی دیکە بە پارێزراوو بێ هەڵە (معصوم) دانانرێ .(١)

(١) ئیمامی مالیک لەوبارەوە فەرموویەتی:(كُلُّ أَحَدٍ يُؤْخَذُ مِنْ قَوْلِهِ

کەواتە مەرج نیە هەرچی پێی گوترا زانای ئاییینی و نـــــاوو دروشمی پێشەوایەتی هەڵگرت ، لە هەموو هەڵوێست و هەموو کات و شوێنێکدا هەر لەگەڵ ئیسلام و لەگەڵ ڕاستیدا بێ و ، بە موو لە شەرع لانەدات ، چونکە مرۆڤ هەر مرۆڤەو قەت نابێتە فریشتەو وای لـــێ نایەت کە نەگونجێ هەڵەو تاوانی لێ بپشکوێتەوە .

ئەوە لەلایەک ، لەلایەکی دیکەشەوە لە قورئانی بەڕێزو سوننەتی پێغەمبەردا صلی الله علیه وسلم لە چەند جێیەکدا ئاماژە بـــۆ ئەو بەناو زانایانە کراوە کە دنیادۆستی و ماددەپەرستی لــــە بەرنامەی خوا هەڵتلەو لاڕێ یان دەکات و تووشی چۆرتمێ یان دەکاتە بۆ وێنە : خوای بالادەست سەبارەت بەو جۆرە بەناو زانایانەی کـە لەپێناوی ڕابواردنی کاتیی دنیادا چاو لە ڕاستی دەقووچێنن و لە ڕاستەشەقامی خوا لادەدەن فەرموویەتی: (وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّـــذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ، وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ ، فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ، ذَلِكَ مَثَلُ الْقَـوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ، فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) الاعراف / ١٧٥ ، ١٧٦ .

لێرەدا دەبینرێ کە زانای دنیاپەرست و لاڕێ و هەڵتلەبـــوو ، بەراوردی لەگەڵ سەگدا پێ کراوەو ، وەک سەگێکی چاوچنۆکی ئێـــسک بەدەمەوەگر سەیر کراوە ! چونکە هەروەک چۆن سەگ هەمیشەو دایـــم و دەرەم تەنگە نەفەسەو زمانی دەردێنێ ، لەبەرئەوەی کۆئەندامـــی هەناسەدانی تەواو نیەو سییەکانی زۆر هەوا ناگرن ، بۆیە ناچارە

وَيَرُدُّ عَلَيْهِ إِلَّا صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ صلی الله علیه وسلم) بڕوانـــە (كَشْفُ الْخَفَا وَمُزِيلُ الْأَلْبَاسِ عَمَّا اشْتَهَرَ مِنَ الْأَحَادِيثِ عَلَى الْسِنَـةِ النَّاسِ) ج٢ ص ١٥٥ .

زوو زوو هەناسە بدات ، هەر بە هەمان شێوە زانای دنیاپەرست و هەتڵەبووش هەمیشە چاوبرسیو چاوچنۆکەو بە هیچ شتێک سێبووری و تەسکینی نایەت ، هەرچەند زۆریش خەریکی ماندووبوون و گەڕان و سووڕان بێ بەدوای دنیاو ئارەزووەکانیدا .

پێغەمبەریش صلى الله عليه وسلم سەبارەت بەو جۆرە بەندە زانایانە ، فەرموویەتی: (يُؤْتَى بِالرَّجلِ يَوْمَ القِيامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتابُ بَطْنه فَيَدُورُ بِها كَما يَدُورُ الحِمارُ فِي الرَّحا ، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ : يا فُلانُ ، ما لَكَ ؟! أَلَمْ تَكُ تَأْمُرُ بِالمعروفِ وتَنهَى عَنِ المُنْكَرِ ؟ فيقولُ : بَلَى كُنْتُ آمُرُ بالمَعْرُوفِ ولا آتيهِ ، وأَنهَى عَنِ المُنْكَرِ وآتيْهِ) متفق عليه .

واتە : لە ڕۆژی دواییدا پیاوی وا دەهێنرێ فڕێ دەدرێتە نێو ئاگری و ڕیخۆڵەکانی لە ورگی دێنەدەرێ و وەک کەرێک کە ناعووریی پێ ڕادەکێشن و بە دەورەی دا هەڵدەسووڕێ ئاوا هەڵدەسووڕێ ، ئنجا خەڵکی دۆزەخێ لەکنی کۆدەبنەوەو دەڵێن : هۆ فلان کەس! ئەرێ ئەوە چتە ؟! ئەدی تۆ فەرمانت بە چاکە نەدەکردو بەرهەڵستی خراپەت نەدەکرد ؟ ئەویش دەڵێت : با - بەڵام - فەرمانم بە چاکە دەکردو بۆخۆم نەم دەکرد ، وە بەرهەڵستی خراپەم دەکردو بۆخۆم دەم کرد .

لە جێ یەکی دیکەدا خوای بەرزو بێ هاوتا هەر سەبارەت بەو جۆرە کەسانە دەفەرموێ : (مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوراةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الحِمارِ يَحْمِلُ أَسْفارا بِئْسَ مَثَلُ القَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبوا بِآياتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لايَهْدِي القَوْمَ الظَّالِمِيْنَ) الجُمُعَة / ٥ .

لێرەشدا دەبینین زانای بەدڕەفتارو ئیش نەکەر بەو کتێب و بەرنامەیەی خوا بۆی ناردوە ، بەرانبەری پێ کراوە لەگەڵ گوێ درێژێک دا کە بارێک کتێب و نووسراوی لێ هەڵبەستراوە !!

بەڵێ هەروەک چۆن کەر لەبەر کەرایەتی سوودمەند نابێ لەو بارە کتێبەی لەسەر پشتێ یەتی، بەناو زانای دین فرۆش و دنیاپەرستیش بەهەمان شێوە، هەرچەند بە رواڵەت هەڵگری زانیاری و هەڵگری بەرنامەی خوایە، بەڵام لە سۆنگەی ئەوەوە کە خۆشەویستی ژیانی دنیاو ئارەزووە ماددییەکان دڵیان داپۆشیوەو، هیچ لەو زانیاری و شارەزاییەیە بەهرەمەند نابێ کە هەڵی گرتوە .

بێگومان وادیارە کاتێک کە بابای شارەزاو زانا تاوان دەکات و لارێ دەبێ، خراپەو زیانێکی زۆر لە تاوان کردن و لەڕێ لادانەکەی وەدی دێ ، بۆیە خوای قسەلەجێو زانا جارێک بەرانبەری پێ دەکات لەگەڵ پیسترین گیانداردا کە سەگە، وە جارێک بەراوردی پێ دەکات لەگەڵ گیاندارێک دا کە ناوی خۆی بەخۆوەیەو هیچ شتێک لەوی کەرتر نیە، خوای گەورە دەیەوێ پێمان بڵێت : بابای زاناو چاوساغ لە بەرنامەی خوادا، هەرکاتێک لای داو هەتلەبوو لە پیسیەتی دا دەچێتە ریزی سەگ و لە کەریەتی دا دەچێتە ریزی کەرێ !!

جا ئەگەر بێت و ئەو ریوایەتە راست بێت کە (امین زکی بگ) لە پەراوێزدا نووسیویەتی - واتە: مەلای خەتێ فتوای دابێ کە جەنگ کردن لەگەڵ دەوڵەتی عوسمانیدا بێ شەرعی و تاوانە - ئەوە ئەوکاتە ئەو مەلایە لە دوو حاڵان بەدەر نیە ; یان لە فتوایەکەی دا بەهەڵەدا چووەو مەبەستی پیسی نەبووە، ئەوە لەم حاڵەتەدا بە بەهەڵەداچوو دادەنرێ ، بەڵام تاوانبار نیە، هەرچەندە ئەم ئیحتیمالە زۆر دوورە چونکە دەڵێن مەلای خەتێ زۆر وریاو ئاگادار بووە، یان لەبنەوە خۆی و ئایینەکەی و نیشتمانەکەی فرۆشتوەو خۆی روو زەردو شەرمەزاری لای خوا کردوەو هەگبەی تاوان و گوناهانی پر کردوە .

جا ئەگەر گریمان مەلای خەتێ هەڵەو تاوانێکی واشی کردبێ ئەوە ئەوپەڕی دەگوترێ : یەکێک لە ڕابەرو پێشەواو زاناکانی ئیسلام لە ڕێ ی خوا لای داو ناپاک دەرچوو ، بەڵام جا تاوانی ئیسلام لێرەدا چی یە ؟!!

سەلێنرانی وەڵامەکان لەلایەن خاوەن پرسیارەوە

(هەتا ئەم قسانەم کردن نیزیکەی سەعاتێکی خایاند ، بەڵام - خوا هەڵناگرێ - وەڕەزی و بێ تاقەتیم لە دانیشتووانی کۆڕەکەدا بەدی نەکرد ، چونکە وادیار بوو لەو جۆرە قسانە گوێ بیست نەبوو بوون .

ئەمجار ڕووم کردە کابرای ڕەخنەگرو گوتم :)

ها ، کاکە ! ئێستا ڕات چۆنە دەربارەی خراپەو زیانی ئیسلام بۆ گەلی کورد ؟!

گوتی: ئەوەی ڕاستی بێ پێش ئەم دانیشتنە ، قەت بڕوام نەدەکرد ڕۆژێک لە ڕۆژان دڵم لە داخو خەفەت و ڕق هەڵگرتن لە ئیسلام پاک بێتەوە، ئەمما بڕوا بکە بیروباوەڕم لەوبارەوە گۆڕانێکی بنجی بەسەرداهات و ئێستا دەزانم کە بەرنامەی خوا پاک و بێ خەوشەو ماقووڵ نیە هیچ تاوان و سووچێکی بدەینە پاڵ .

یەکێکی دیکە لە دانیشتووان گوتی :

ئەرێ کاکە وەک گوتراوە : (الأحسانُ بالتمام) ، بۆچی لەوبارەوە زیاتر نادوێ ی ، چونکە من یەکەبارێ خۆم لە زۆر مەسەلان دا ئێستاش نەگەیشتوومە دڵنیایی تەواوو بەدەردی کورد دەڵێن : " دڵم ئاوی نەخواردۆتەوە "

گوتم: جا فەرموون ئێوە پرسیار بکەن ، لەسەر منیش پێویستە ئەوەندەی بزانم بە ڕاست و دروستیو بێ پێچوپەنا وەڵامتان بدەمەوە چونکە پێغەمبەری خۆشەویستمان صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی:
(مَنْ كَتَمَ عِلْماً أُلْجِمَهُ اللّهُ بِلِجامٍ مِنْ نارٍ يَوْمَ القِيامَةِ) رواه أبوداوود والترمذي وحاكم . واتە:
هەرکەسێک زانیاری یەک بشارێتەوە خوا لە ڕۆژی دوایی‌دا لغاوێکی ئاگرینی دەزاری دەکات!!
گوتی: ئایا ئیسلامەتی ڕای چی یە سەبارەت بە بیری نەتەوایەتی و خۆشویستنی گەل و نیشتمان ؟!

تەفسیرو لێکدانەوەی ئایەتی "یا أیها الناس انا خلقناکم..."

گوتم: خوای زاناو کاربەجێ پشتیوان بێ، دەتوانین لەبەر تیشکی تاقە ئایەتیکی قورئانی قسەلەجێو بەڕێزدا وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە ، خواوەند لە سوورەتی (الحجرات) دا فەرموویەتی:
(يا أَيُّها النّاسُ إِنّا خَلَقْناكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وأُنْثى، وجَعَلْناكُمْ شُعُوباً وقَبائِلَ لِتَعارَفُوا، إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاكُمْ، إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) / ١٣ . واتە:
ئەی خەڵکینە! ئێمە ئێوەمان لە نێر (ئادەم) و مێ (حەووا) یەک خولقاندوە، وە کردوومانن بە چەند گەل و تیرەیەک بۆ ئەوەی یەکدی بناسن ، بەڕێزتریشتان لەلای خوا پارێزکارترتانە ، بەڕاستی خوا زاناو شارەزایە .
ئەم ئایەتە پیرۆزە دەگونجێو هەڵدەگرێ بکرێتە سەرچاوەی

وەڵامی تێکڕای ئەو پرسیارانەی سەر بە مەسەلەی نەتەوایەتین .

ئێستاش با ناوی خوای لێ بێنین و دەست بکەین بە هەڵهێنجانی ئاوی سازگارو شیرینی سەرچاوەی ئەم ئایەتە بەپێزە ، بەشکم بەهەر دۆلکەیەک لە ئاوی بێگەردو سازگاری گەرووی یەکێک لەو پرسیارانە تەڕبێ‌و لەمەش بەولاوە تینوایەتیشی بشکێ، بەڵام مەرج ئەوەیە چاک گوێ بگرین و بەدل تێفکرین .

.. دەتوانین لەم ئایەتە پیرۆزە ئەم یاسایانەی خـــــوارێ دەستگیر بکەین :

۱ـ یەکەمین یاسا کە لەم ئایەتە دەفامرێتەوە ، ئەوەیە کە لــــە بەرنامەی ئیسلامدا بە یەک چاو سەیری مرۆڤایەتی دەکرێ و هیچی بەسەر هیچیدا هەڵناکێشرێ و کەس لە کەس بە بەرزتر دانانرێ . بەڵێ لە ئاییینی خوادا مرۆڤایەتی بەگشتی وەکو یەک حیسابـــی بۆ دەکرێ ، بۆیەش لە قورئانی بەپێزدا لە چەندەها شوێندا وشەی: (الناس) مەردوم، (الأنسان) مرۆڤ، (بَني آدم) ئادەمزادەکان، دووبارە کراونەوە ، بێگومان هەرکامێکیشیان دەلالەت لەسەر تێکڕای ئینسانەکان دەکات بە یەکسانی‌و بێ جیاوازی .

بەڵێ ئیسلام هەموو مرۆڤەکان وەک یەک تەماشادەکاو ناڵێت : فلانە میللەت ، (۱) یان فلانە ڕەگەز ، (۲) یان فلانە نەتەوە ، (۳) یان فلانە چین ، (۴) یان فلانە ڕەنگ ، (۵) یان فلانە وەجاخ (۶) ئیمتیـــازو

(۱) وەک جووەکان دەڵێن: (نَحْنُ شَعْبُ اللّهِ المُخْتار) ئێمە میللەتی هەڵبژاردەی خواین !

(۲) وەک نازی یەکان و فاشی یەکان دەیانگوت .

(۳) وەک ڕەگەزپەرست و نەتەوەپەرستەکان گوتوویانەو دەیلێن .

(۴) وەک شیوعی‌و مارکسی یەکان دەڵێن .

(۵) وەک شارستانیەتی ڕۆژئاوای سەدەی بیست دەڵێت .

(۶) وەک هەندێک لە ئاغاو بەگ و شێخەکان دەڵێن . (بێگومان هیچ کام لەمانە لەبەر خودی ناوەکەی بەخراپ دانانرێ ، مادام خۆی بە ڕەچەڵەکەکەیەوە هەڵنەکێشێ‌و خۆی بەزیاتر نەگرێ) .

زیادی هەیە بەسەر باقی مرۆڤایەتی دا .

ئەم یاسایەی گوتمان لە نیمچە ڕستەی (یا ایها النـــاس) وەردەگیرێ .

٢ـ دووەمین یاسا کە لەم ئایەتە وەردەگیرێ ، ئەوەیە کە خـــوای پەروەردگار بەدیهێنەرو سەرپەرشتی کەری هەموانە بەبـــێ جیاوازی و ، هیچ کام لە مرۆڤەکان یان نەتەوەو تیرەکان لەوانی دیکە زیاتر بەشی بەخواوە نیەو لێی نیزیک تر نیە ، ئەم یاسایەش لە ڕستەی (انا خلقناکم) وەردەگیرێ .

٣ـ سێ یەمین یاسا کە ئەم ئایەتە ئامازەی بۆدەکات ، ئەوەیە کـە بەندەکان تێکڕا لە یەک ڕەچەڵەک و بنەڕەتەوە هاتـــوون و وەک یەک خولقێنراون و خوا هەندێکیانی لەوانی دیکە باشتـــــر نەخولقاندوە ، وەک جوولەکەو ڕەگەزپەرست و نەتەوەپەرســـت و چین پەرست و ڕەچەلەک پەرستەکان دەڵێن .

پێغەمبەری پێشەواش علیه الصلاة والسلام لەم بارەوە دەفەرموێ: (لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوامٌ يَفْتَخِرونَ بِآبائِهِمْ الَّذينَ ماتُوا ، إِنَّما هُمْ فَحْمُ جَهَنَّم ، أو لَيَكُونُنَّ أهونَ على اللّه مِنَ الجُعَلِ الَّذي يُدَهْدِهُ الخُرءَ بِأَنْفِهِ ، إِنَّ اللّهَ تَعالى أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الجاهِلِيَّةِ وفَخْرَهَا بِالآباءِ ، إِنَّما هُوَ مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ وفاجِرٌ شَقِيٌّ ، النّاسُ بَنُو آدَمَ ، وآدَمُ خُلِقَ مِنْ تُرابٍ) رواه ابوداوود والترمذي وحَسَّنَهُ .

واتە :

کەسانێک کە خۆیان بە باب و باپیرانێکیانەوە هەڵدەکێشن کـە مردوون و ، بێگومان بوو ونە سووتەمەنی دۆزەخ ، دەبێ واز لـــەو ڕەفتارەیان بێنن ، ئەگەرنا لەلای خوا لەو قالۆنچەیە نابووت تـر دەبن کە بە لووتی پیسایی خڕ دەکات و خلۆری دەکاتەوە ، بێگومان خوای بەرز خۆبەزلگری سەردەمی نەفامیو شانازی کردن بە بـــاب و باپیرانی لە ئێوەدا لابردوە ، ئینسان ـ لە تەرازووی خـــوادا دوو جۆرە ـ بڕوادارێکی پارێزکار و خراپەکارێکی بەدبەخت ، خەڵکـــی وەچەی ئادەمن و ئادەمیش لە گل دروست بووە !

دیسان پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لەوبارەوە فەرموویەتی :
(إِسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وإِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ)
رواه البخاری . واتە :
گوێ ڕایەڵیو فەرمانبەری بکەن ، ئەگەر کۆیلەیەکی - ڕەشی - حەبەشییشتان لەسەر کرایە سەرۆک و فەرمانڕەوا ، کە سەری وەکو مێوژێ وابوو !

بەڵێ سەرچاوەی هاتنەدی و دروست بوونی هەموو مرۆڤایەتی دایک و باێکن ، هەموویان لە ئادەمن و ئەویش لە گڵە ، کەواتە هیچ مرۆڤێک ناتوانێ لافی ئیمتیازو زێدەیی لێ بدات بەسەر غەیری خۆی دا ، ئەم باسایەش لە نیمچە ڕستەی (من ذکر وانثی) فامرایەوە .

٤- چوارەمین باسای نێو ئەم ئایەتە بەپێت وپێزە ئەوەیە کە مرۆڤایەتی بەپێی ویستی خوای باڵادەست کراوە بە چەند تیرەو نەتەوەیەک .

ئەم باسایەش لە ڕستەی : (وجعلناکم شعوبا وقبائل) وەردەگیرێ.
ئەم بەشەی ئەم ئایەتەش لە هەموو بەشەکانی دیکەی زیاتر وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە لەسەر مەسەلەی نەتەوایەتی هەڵدەستن ، کەواتە : حەوجێی بە توێژینەوەو تێوەڕامانێکی زیاتر دەکات .

پێش هەموو شتێک پێویستە چەمک و مانای بێژە (لفظ) ەکانی بزانین :
١- بێژەی (جعل) بە پێنج مانایان دێت :
آ- بە مانای (صار) و (طَفِقَ) ، وەک : (جَعَلَ مُحَمَّدٌ يُنْشِدُ الشِّعْرَ) .
ب- بە مانای (أوْجَدَ) و (خَلَقَ) ، وەک : (وجَعَلَ الظُّلُماتِ والنُّورَ) .
ج- بە مانای پەیداکردنی شتێک لە شتێکی دی ، وەک : (وجعل

لكُمْ فيها سُبُلاً) .

د- به مانای گۆڕینی شتێک له بارێکەوە بۆ بارێکی دیکه ، وەک :
(وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا) .

هـ- به مانای حوکم کردن به شتێک لەسەر شتێک ، وەک : (ويجعلون لِلّهِ البَنَاتِ) .

دیاره ئەوەی که (جعل) لێرەدا دەلالەتی لەسەر دەکات مانای چوارەمیانه ، چونکه خوای بەرز دوای ئەوەی مرۆڤی له دایک وباوێک خوڵقاند ، کردی به چەند تیرەو نەتەوەیەک ، واته له حاڵێکەوە گۆڕی بۆ حاڵێکی دیکه .

٢- بێژەی (شِعب) یش یانی: تیرەیەکی بڵاوبووەوەو پەل هاویشتوو ، (القَبِيلةُ المُتَشَعِّبَةُ) .(١)

دیاره که (شعوب) یش کۆی (شَعْب) ه .

٣- بێژەی (قبيلة) ش واته : کۆمەڵه خەڵکێکی کۆبووەوه که هاموشۆی یەکدی دەکەن .(جماعةٌ مجتمِعةٌ يقبلُ بعضُها على بعضٍ) .
هەڵبەته (قبائل) یش کۆی (قبيله) یه .(٢)

ئێستا که چەمک و مەبەستی یەک یەکی وشەکانی ئەم ڕستەیەمان توێژییەوە ، با ناوی خوای لێ بهێنین و بن ئاوێک له دەریا قووڵه پڕ له گەوهەرو مرواری یەکەی دا لێ بدەین :

لەبەر تیشکی توێژینەوەی یەک یەکی وشەکانی ئەم ڕستە قورئانی‌یەدا دەتوانین به ڕاشکاوی بڵێین :

---

(١) محمد فريد وجدي له (دائرة معارف القرن العشرين)دا دەڵێت : (الشعب مجموعُ قبائلُ الأمةَ الواحدةَ) واته : گەل کۆی تیرەو هۆزەکانی نەتەوەیەکه . سەیری بەرگی(٥) لاپەڕە (٣٨٩) بکه .

(٢) مانای هەموو ئەو وشانەم له کتێبی (معجم مفردات الفاظ القرآن) نووسراوی (راغب الاصفهانی) وەرگرتووه .

هەرکام لە کوردو عارەب و تورک و هیندو فارس و ... هتد نەتەوەو گەلن ، چونکە هەرکامێکیان لە چەند تیرەو هۆزێک پێک دێت .

بەڵگەنەویستیشە کە هەموو گەل و نەتەوەیەک پێویستە خاوەنی نیشتمانێکی سەربەخۆو زمانێکی سەربەخۆ بێت .

بەڵێ هەرکام لە نیشتمان و زمان شتێکی حەتمیو پێویستن بۆ بەگەل حسێب کرانی گەل ، خاک و ئاو تاکو بژیوی تێدا پەیدابکەن و تێیدا بحەوێنەوە ، زمانیش تاکو پێی لە یەکدی حاڵی بن ، جا ئەلێرەدا لووت و بزووت لە ئەنجامێکی فرە بایەخدار هەڵدەنگووین :

.. ئێمە لە دەمی توێژینەوەو شیکردنەوەی بێژەی (جعل) دا گوتمان : پێنج مانایان هەڵدەگرێ و یەکیان لێرەدا دەگونجێ ، ئەویش بریتیە لە گۆڕان بەسەر شتێکدا هێنان لە حاڵێکەوە بۆ حاڵێکی دیکە .

واتە : خوای بەخشندە لە حاڵەتی نێرو مێ یەکەوە ئینسانی گۆڕی بۆ حاڵەتی دابەش بوون بەسەر چەندان گەل و تیرەدا .

دیارە ڕاناوی (نا) لە وشەی (جعلنا) دا بۆ خوای بێ هاوەڵ دەگەڕێتەوە ، کەواتە : ئەو کەسەی مرۆڤەکانی کردوون بە چەند گەل و تیرەیەکی جیاجیا پەروەردگاری بێ هاوتایە ، دە ئێستا دەتوانین بە ڕاشکاوی بڵێین : پەروەردگار هەر لە دەمی دان هێنانی بەوەدا کە مرۆڤەکانی دابەش کردوون بۆ چەند نەتەوەو تیرەیەک ، دانیشی بەوەدا هێناوە کە پێویستە هەرکام لەو نەتەوانە خاوەنی نیشتمان و زمان و ئەدەب و کەلەپوورو خەسڵەتە نەتەوایەتی یەکانی دیکەی خۆی بێت ، واتە :

بۆ وێنە گەلی کورد پێویستە لە نیشتمانی خۆیدا کە کوردستانە ـ نیشتەجێ بێ و بە زمانی خۆی بدوێ و پارێزگاری لە هەموو ئەو

خەسڵەتە نەتەوەیی یانەی دیکەی بکات کە بەشدارن لە پێکهێنانی نەتەوەیەک داو بیچم و کەسایەتی یەکی سەربەخۆی پێ دەبەخشن .

جا مادام هاتنەدی تیرەو نەتەوەکان بە ویستی خوا بووبێ و تیرەو نەتەوەکانیش بەبێ هەبوونی خەسڵەتە پێکهێنەرەکان ، لە خاک و ئاوو ڕەنگ و زمان و بەرژێت و خوو و ئەدەب و کەلەپوورو .. هتد مەحاڵە .

کەواتە : هەرکەسێک بیەوێ یەکێک لە خەسڵەتە تایبەتی یەکانی نەتەوەیەک بفەوتێنێ ، مانای وایە ؛ ویستوویەتی ببێتە جێی مەترسی بۆ تێداچوونی نەتەوەیەک ، چونکە هەبوونی نەتەوە بەبێ پێکهێنەرە بنەڕەتی یەکانی لە خەیاڵ پلاوێ بەدەر نیە .

هەرکەسێکیش بیەوێ نەتەوەیەک بفەوتێنێ ئەوە دژ بە ویستی خوای کاربەجێ هەنگاوی ناوە ، هەرکەسێکیش ڕقەبەرایەتی و دوژمنایەتی لەگەڵ خوادا بکات ڕیسوای دەکاو پشتی دەشکێنێ و وەک ئەو بزنە گێل و نەفامەی لێ بەسەردێ کە لەگەڵ گاشە بەردێکی زل دا شەڕەقۆچی دەکات !!

لێرەدا ئەو برادەرە کە پرسیارەکەی کردبوو گوتی :

کاکە گیان بەڕاستی ئەم مەسەلەیە زۆر گرنگ و بایەخ دارە ، تکایە زیاتر بۆمان ڕوون بکەوە .

گوتم : بەڵێ بەچاوان ، جا مادام وایە با لە چەند خاڵێک دا ئەو مەبەستانە ڕابگەیەنین کە پێشتر بە کورتی باسکران :

<u>یەکەم</u> : ڕای ئیسلام سەبارەت بەخۆشویستنی گەل و نیشتمان :

هەڵبەتە گومان لەوەی دا نیە کە ئیسلام بەگوێرەی سروشتی ئینسان نێرراوە ، واتە ؛ بۆیە نێرراوە کە گشت داخوازی یەکانی سروشتی ساغی مرۆڤ جێ بەجێ بکاو هەموو غەریزەکانی تێربکات و ،

وەڵامی هەموو پرسیارەکانی بداتەوە .(١)

جا ئێستا با ڕامێنین ، ئایا خۆشەویستی گەل و نیشتمان غەریزەو داخوازی یەکی ڕەسەنی سروشتی ئینسانە ، یان نا ؟!

هەڵبەتە ئەگەر غەریزەو داخوازی یەکی ڕەسەنی سروشتی بێت ، پێویستە ئیسلام نەک هەر دژایەتی نەکات بەڵکو پێشوازیی لێ بکات و بە گەرمیش بەخێرهاتنی بکات ، بەڵام ئەگەر غەریزەیەکی ڕەسەن و داخوازیی یەکی سروشتی نەبێت ، دیارە ئیسلام دانووی لەگەڵی دا ناکوڵێ و پیکەوە هەڵناکەن .

بۆ سەلماندنی ڕەسەنایەتی غەریزەی خۆشەویستی گەل و نیشتمانیش لە سروشتی ئینسان دا پشکنین و گەڕانێکی زۆرمان گەرەک نییەو هەریەکێکمان ـ ئەگەر لەخۆی نەگۆڕێ ـ هەستی پێ دەکات .

بەتایبەتیش ئەو هەست پێ کردنە لەکاتێک دا زیاتر دەبێتە شتێکی دیارو بەرچاو کە ئینسان لە گەل و نیشتمانەکەی دوور دەکەوێتەوەو بۆیان تامەزرۆ دەبێت .

کێ هەیە هەستی بە هەڵکڕووزان و بۆسۆی دڵ و دەروونی نەکردبێ لەکاتێک دا ئاوارە بووەو لە خاک و ئاوو مەنزڵگای خۆی و خزم و کەس و خۆشەویستانی وەدوورکەوتوە ؟!

یان کێ هەیە کە لە ژیانی ئاوارەیی و دوورە وڵاتی دا لەدەمی

---

(١) خوای بەخشندە لەوبارەوە فەرموویەتی: (فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَاتَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَايَعْلَمُونَ) الروم/٣٠ . واتە : ڕووی خۆت ڕابگرە بەرانبەر بە ئایینی ڕاست و تەواو ـ و پێیەوە پابەند بە ـ و خۆتی بۆ یەکلا بکەوە ، ئەو ئایین و بەرنامە خوایی‌یەی کە بەپێی ئەو سروشتە ناردوویەتی کە خەڵکی لەسەر خولقاندوە ، ئەو سروشتەش گۆڕانی بەسەردا نایەت چونکە دەستکردی خوایە ، ئەو ئایین و بەرنامەیەش تاقە ئایین و پەیڕەوێکی ڕاست و تەواوە بەڵام زۆربەی خەڵکی نازانن .

دیتنی هاوزمان و هاونیشتمانی‌یەکی‌دا دڵی نەپشکوێ و لە خۆشیـان گەشکەی نەگرێ ؟!

هەڵبەتە لێرەدا قسەم لەگەڵ بابەکی ناپەسەن و بێ نمەک و بێ هەست و نەست و دڵ مردوو نیەو، بە ڕیزپەڕان (شواذ) یش یاسا هەڵناوەشێنەوە .

بەڵێ نیشتمان لەبەرچاوی مرۆڤ دڵگیرو خۆشەویستە ، هەر بۆیەش پێغەمبەری پێشەوامان صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی :
(إِنَّ أُحُداً جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ) رواه الشيخان عن انس .(١)
واتە : ئوحود شاخێکە خۆشی دەوێین و خۆشمان دەوێ .

دیسان فەرموویەتی: (اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنا المَدِينَةَ كَحُبِّنا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ ..) رواه الشيخان عن عائشةَ رضي الله عنها .(٢)
واتە : ئەی خوایە ! شاری مەدینەمان لەلا خۆشەویست بکـە وەک خۆشەویستیمان بۆ شاری مەککە یان زیاتریش .

.. هەروەها لە فەرمایشتێکی دیکەدا سەبارەت بە شاری مەککە فەرموویەتی: (ما أَطْيَبَكِ مِنْ بَلَدٍ وأَحَبَّكِ إِلَيَّ ، وَلَوْلا أَنَّ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكِ ما سَكَنْتُ غَيْرَكِ) (٣) رواه الترمذي عن ابن عباس .
واتە : چەند نیشتمانێکی خۆشی وە چەندەم لەلا خۆشەویستی !! وە ئەگەر گەلەکەم لە تۆ وەدەریان نەنابام بێجگە لە تۆ لە هیچ جێ یەکی تر دانەدەنیشتم !!

دیارە هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەریش صلی الله علیه وسلم کە چاکترین و ڕاستترین نموونەی جێبەجێکردن (تطبیق) ی ڕاست و دروستی ڕێبازی پێغەمبەر بوو ون ، سەبارەت بەو هەست و نەستە

---

(١) بڕوانە (تاج الأصول) ج٢ ص ١٨٧ .
(٢) هەمان سەرچاوەی پێشوو لاپەڕە (١٨٦) .
(٣) هەمان سەرچاوەی پێشوو لاپەڕە (١٧٣) .

سادەو سروشتی‌یەی کە ناومان لێنا "سۆزی نەتەوایەتی" هەر هەمان هەڵوێستی پێغەمبەریان هەبووە، بۆ وێنە :

دەگێڕنەوە (١) کە (بیلالی حەبەشەیی) خوا لێی ڕازی بێ پاش کۆچکردنی بۆ شاری مەدینە نەخۆش دەکەوێ و، هەست و نەست و سۆزی کوڵی گەرمو بەتینی نێو دەروونی سەبارەت بە شاری مەککە لەم چەند دێرە شیعرەدا دەردەبرێ :

أَلا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتَنَّ لَيْلَةً
بِفَخٍّ وَحَوْلِي إِذْخِرٌ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مَجِنَّةٍ
وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِي شَامَةٌ وَطَفِيلُ

واتە:

ئەرێ خۆزگە زانیبام داخوا ڕێ دەکەوێ هیچ شەوان لە (فخ) ـ کە ناوی شوێنێکە ـ بمێنمەوە، لەحاڵێک دا کە (اذخر)و (جلیل) م لەدەورە بن !

وە ئایا هیچ ڕۆژان دەچمەوە سەر ئاوی (مجنه) ؟ وە ئایا جارێکی دی (شامه) و (طفیل) م لێ وەدەردەکەون ؟! (٢)

دووبارە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی:

(خَيْرُكُمْ الْمُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ مَالَمْ يَأْثَمْ) رواه ابوداوود عن سراقه بن مالك ، واتە:

چاکترینتان ئەو کەسەیە کە بەرگری لە تیرەو گەلەکەی دەکات ،

---

(١) بڕوانە (مجموعة رسائل الأمام الشهيد حَسَنَ البَنّا) ص ١٧ ، ١٨.
وە بڕوانە (اسلام وناسیونالیزم) ابو الاعلى المودودى / ص ٤٧.

(٢) (فخ ومجنه وشامه وطفیل) ناوی چەند شوێنێکن لە ناوچەی مەککە ، (اذخر وجلیل) یش دوو جۆرە گیان .

بەڵام بەمەرجێک تووشی تاوان و سەرپێچی نەبێت .(واتە : بەمەرجێک ئەو لەسەرکردنەوەو بەرگری لێ کردنە بەگوێرەی بەرنامەی خوا بێت و لە چوارچێوەی وی نەچێتەدەرێ) .

ئێستا کە بۆمان ڕوون بۆوە خۆشەویستی گەل و نیشتمان خەسڵەتێکی سروشتی یە لە مرۆڤ دا و غەریزەیەکەو بەشێکە لە پێکهێنەرەکانی ئینسان ، دەتوانین بە ڕاشکاوی بڵێین :
ئیسلامەتی نەک هەر دژایەتیو ناکۆکی لەگەڵی نیە ، بەڵکو فەرمانیشی پێ دەکات ، هەروەک چۆن دژایەتی لەگەڵ غەریزەی جینسیدا نیەو ، زیادلەوەش تێرکردن و بەدەنگەوەچوونی بە چاکەو خواپەرستی دادەنێ ، وەک پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی :(... وفي بُضعِ أحدِكُم صَدَقةٌ، قالوا يا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أيأتي أحدُنا شهوتَهُ ويكونُ لهُ فيها أجرٌ؟! قالَ أرأيتُمْ لَوْ وضعها في حرام أكان عليهِ وِزرٌ، فكذلكَ إذا وضعها في الحلالِ كانَ لهُ أجرٌ) رواه مسلم .
واتە :
لە سەرجێ یی[1] کردنی یەکێکتان دا پاداشت هەیە ، گوتیان : ئەی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم ئایا یەکێک لە ئێمە ئارەزووی جێبەجێ دەکاو پاداشتیشی هەیە ؟! گوتی: ئایا ئەگەر ئەو ئارەزووەی خۆی لە جێیەکی حەرامدا جێبەجێ کردبا تاوانی لەسەر نەدەبوو ! هەر ئاواش ئەگەر ئارەزووەکەی لەگەڵ حەڵاڵی خۆی جێبەجێ بکات پاداشتی چاکی هەیە .

بەڵام لێرەدا مەسەلەیەک هەیە پێویستە نیگایەکی پێدا بخشێنین: ڕەنگە هەندێک کەسی کەللە وشک و زیادەڕەو بڵێن :

---

(١) سەرجێ یی کردن کینایەیە بۆ جووت بوونی پیاو لەگەڵ هاوسەری دا .

چۆن بۆت هەیە (خۆشەویستی گەل و نیشتمان) بە غەریزەیەکی ڕەسەن و شتێکی سروشتیو ڕەوا دابنێی ! مەگەر بێ ئاگای لەو فەرمایشتەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم کە دەفەرموێ :

(لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَىٰ إِلَىٰ عَصَبِيَّةٍ، وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قاتَل عَلَىٰ عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ ماتَ عَلَىٰ عَصَبِيَّةٍ) رواه ابوداوود عن جبیر بن مطعم(١)!

واتە : هەرکەسێک بانگەوازی بۆ دەمارگیری بکات لە ئێمە نیە ، وە هەرکەسێک لەسەر دەمارگیری بجەنگێ لە ئێمە نیە ، وە هەرکەسێک لەسەر دەمارگیری بمرێ لە ئێمە نیە ؟!!

لە وەڵامدا دەڵێین : با ، زۆر چاک لەم فەرمایشتە ئاگادارین ، بەڵام ئەم فەرمایشتە ناکۆکیو دژایەتی نیە لەگەڵ ئەو مەبەستەدا کە ئێمە لێی دەدوێین ، چونکە خۆشەویستی گەل و نیشتمان لەگەڵ دەمارگیری دا لێک جوێین ، هەڵبەتە پێغەمبەریش صلی الله علیه وسلم ئەم فەرمایشتەی دژ بە دەمارگیری (تعصب) فەرمووە ، نەک دژ بە خۆشەویستی گەل و نیشتمان ، ئێستاش بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەست دوو خاڵان دەخەینەڕوو ـ واتە بۆ سەلماندنی هەبوونی جیاوازی لەنێوان دەمارگیری و خۆشەویستی گەل و نیشتمان دا ـ :

١ـ کچی واثیلەی کوڕی ئەسقەع دەڵێ : (سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : قُلْتُ : يا رَسُولَ الله ، ما الْعَصَبِيَّةُ ؟! قالَ : أَنْ تُعِينَ قَوْمَكَ عَلىٰ الظُّلْمِ(٢)) رواه ابوداوود . واتە :

لە بابم بیست دەیگوت : بە پێغەمبەرم گوت : ئەی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم دەمارگیری (عصبیه) چیە ؟! فەرمووی : ئەوەیە کە لەسەر ناهەق پشتگیری گەلەکەت بکەی .

---

(١) بڕوانە (فیض القدیر) چ٥ ص ٣٨٦ ، ژمارە : ٨٦٨٣ .
وە بڕوانە (سنن ابی داوود) چ٢ ص ٦٢٥ .
(٢) بڕوانە (سنن ابی داوود) چ٢ ص ٦٢٥ .

بەڵێ خۆشویستنی گەل و نیشتمان ئەگەر بەشێوەیەکی هەڵەو ناتەواو بێ، دەبێتە نەتەوەپەرستی (ناسیۆنالیزم) و دەمارگیری، بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی میانەڕەوانەو ڕاست بێ، ئەوە نەک هەر خراپ نیە بەڵکو بە یەکێک لە خەسڵەتە باشەکانی ئینسانی مسوڵمان دەژمێررێ، وەک پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی: (خَيْرُكُمْ المُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ مَالَمْ يَأْثَمْ) رواه ابوداوود.(1)

دیسان دەربارەی دەمارگیری و نەتەوەپەرستی، ڕابەرمان فەرموویەتی: (مَنْ نَصَرَ قَوْمَهُ عَلىٰ غَيْرِ الحَقِّ، فَهُوَ كَالبَعِيرِ الَّذي رُدِّيَ فَهوَ يُنزَعُ بِذَنَبِهِ) رواه ابوداوود.(2)

واتە: هەرکەسێک لەسەر ناهەق پشتگیری گەلەکەی بکات، ئەوە وەک ئەو حوشترە وایە کە کەوتۆتە چاڵێکەوەو بە کلکێی دەری دێننەوە!

جا ئێستا کە زانیمان چۆن لە ڕوانگەی ئیسلامەوە جیاوازی نێوان خۆشویستنی گەل و نیشتمان و گەل و تیرەپەرستیو دەمارگیری کراوە،(3) با تۆزێک لە دەلاقەی عەقلیشەوە لەم مەسەلەیە وردبینەوەو خاڵی دووەمیش بخەینەڕوو:

---

(1) بڕوانە (سنن ابی داوود) ج2 ص 625.
(2) بڕوانە (سنن ابی داوود) ج2 ص 624.
(3) پوختەی قسان ئەوەیە کە (عصبیة) کە زانایان بە (پشتگیری کردنی تیرەو گەل لەسەر ناهەق) لێکیان داوەتەوەو ئێمەش لە زمانی کوردی دا (دەمارگیری) مان لە بەرانبەردا ڕۆناوە، بە پیشەی سەردەمی نەفامیو بە هەڵوێست و ڕەفتارێکی بێ شەرعی لەقەڵەم دەدرێ،(1) چونکە بنچینەی ئەو خەسڵەتە پیسە بریتیە وەلانانی تەرازووی خواو پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم بۆ هەڵس وکەوت کردن و، دانانی تەرازوێکی دیکەی لاتەڵ.
بەڵێ، مسوڵمان:
تیرەو گەل و نیشتمانی خۆی خۆش دەوێ، بەڵام نایانپەرستێ، خۆشی دەوێن بەڵام خۆشەویستی وان وای لێ ناکات بیانکاتە تەرازووی هەڵس وکەوت و جۆرو چۆنیەتی پەیوەندی یەکانی لەگەڵ ←

٢- هەرچەندە گەل و تیرەپەرستیش هەر لە غەریزەی خۆشەویستی گەل و نیشتمانەوە پەیدادەبێ، بەڵام ئەمە نابێتە بەڵگە لەسەر ئەوە کە حوکمی هەردووکیان وەک یەک بێ، ئایا ئەو کەسەی کە لە ڕێ ی زینا و داوێن پیسی یەوە غەریزەی جینسی خۆی تێر دەکاتە وەک ئەو کەسە وایە کە لە ڕێ یەکی حەلاڵ و زەلاڵەوە تێری دەکات؟!

دیارە نە، بەڵام خۆ هەردووکیشیان هەر لەسەر غەریزەی جینسی یەوە هەڵدەستن !!

دەجا حەڕام کردنی سۆزی نەتەوایەتی - لە سنووری خۆی دا - لەبەرئەوەی هەندێک جاران سەردەکێشێ بۆ ڕەگەزپەرستی و خاک و ئاو پەرستی، ڕاست وەک بە حەڕام حسێب کردنی ژن هێنانی شەرعی و حەلاڵە - کە بریتیە لە تێرکردنی غەریزەی جینسی لە ڕێ ی سروشتی خۆیەوە - چونکە هەندێک جاران دیاردەی زینا و داوێن پیسی بەهۆی ئەو غەریزەیەوە سەر هەڵدەدات !!

ئێستا کە زانرا هەڵوێستی ئیسلام سەبارەت بە مەسەلەی خۆشەویستی گەل و نیشتمان چۆنە، با بچینە سەروکاری مەسەلەیەکی دیکە :

....
خەڵک دا .

ئەمە لەلایەکەوە لەلایەکی دیکەشەوە هیچ کاتێک شانازی بە تیرەو نەتەوەو ڕەچەڵەکی یەوە ناکات و خۆی پێوە هەڵناکێشێ ، (ابی عقبة) شکە کابرایەکی فارس بووەو یەکێک بووە لە هاوەڵانی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ، دەفەرموێ : لەگەڵ پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لە جەنگی شوحود دا ئامادەبووم ، زەبرێکم لە کابرایەک لە بت پەرستەکان داو گوتم : بیگرە لە دەستم و منیش کوڕێکی فارسم ! پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ئاوڕی لێدامەوەو فەرمووی : دەبوو گوتبات : بیگرە لە دەستم و منیش کوڕێکی ئەنصاریم !! (٢)

---

(١) بڕوانە (فیض القدیر) ج٥ ص ٣٨٦ .
(٢) بڕوانە (سنن ابی داوود) ج٢ ص ٦٢٥ .

دووەم: ڕای ئیسلام سەبارەت بە داب و دەستوورو خوو و نەریتە نەتەوایەتییەکان :

لەم بارەوە هەڵوێستی ئیسلام ئاوایە :
هەرچی لەگەڵ یەکێک لە بەندو یاساکانی ئیسلامدا دژایەتی نەبێ، - ئەوەت لەیاد بێ کە گوتمان ئیسلام بەپێی سروشتی ساغی مرۆڤ دانراوە - ئەوە ئیسلامەتی بە شتێکی ڕەواو ماقوولی دەزانێ و، بەپێچەوانەوە هەرچی دژ بە یەکێک لە یاساو دەستوورەکانی ئیسلام بێت ئەوە لە تەرازووی بەرنامەی خوادا بێ کێش و سەنگە .
بۆ وێنە :
جل و بەرگی کوردی ڕەسەن (۱) چ پیاوانەو چ ژنانە، شتێکی لەبارو گونجاوە لەگەڵ یاساکانی ئیسلامداو، ئیسلام لەوەی هەرگەڕێ کە لە فەوتاندنێی ناخەفتێ، بگرە مانەوەی بە پێویستیش دەزانێ.
بەڵام عادەتێکی پووچی وەک ڕەش بەڵەک - کە لەو بڕوایەشدا نیم نەریتێکی ڕەسەنی نەتەوەیی گەلی کورد بێ - ئیسلام دژایەتی دەکات و پێی ناڕازییە .

سێیەم: سەبارەت بە زمان و ئەدەب و کەلەپووریش ڕای ئیسلام ئاوایە :

لەدەمی وەرگرتنی یاسای چوارەمدا - کە هەتا ئێستاش هەر

---

(۱) بۆیە دەڵێین (ڕەسەن) چونکە ئێستا - حەیفێ - لە ئەنجامی لاساکردنەوەی کوێرانەی مسوڵمانەکان !! جۆرە جل و بەرگێکی بەناو کوردانەی ناڕەسەن و بێ شەرمانەی ئافرەتان پەیدا بووە، کە هیچی وای لە جل و بەرگە بێ شەرمانەکەی ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی یە ئاژەڵ سفەتەکان کەمتر نییە !!

خەریکی شیکردنەوەی ئەو یاسایەین ـ گوتمان : مرۆڤایەتی بەپێی ویستی خوا دابەش بووە بۆ چەند گەل و تیرەیەک ، دوایش ڕوونمان کردەوە کە هەبوونی نیشتمان و زمانێکی سەربەخۆ شتێکی پێویست و حەتمیە بۆ بە نەتەوە حسێب کرانی هەر گەل و نەتەوەیەک ، مادام وابێ زمانی هەر گەلێک ـ جا بە هەر شێوەیەک پەیدا بووبێ ـ بە ویست و خواستی خوای پەروەردگار هاتۆتەدی .

تەنانەت خوای زانا لە سوورەتی (الروم) دا فەرموویەتی :
(وَمِنْ آياتِهِ خَلْقُ السَّمواتِ وَالأرضِ واخْتِلافُ السنتكم والوانكم ان في ذلك لايات للعالِمين) / ٢١ ، واتە :
وە لە نیشانەکانی ـ گەورەیی خوا ـ دروست کرانی ئاسمانەکان و زەوی و جیاوازی زمان و ڕەنگتانە ، بەڕاستی لەوەدا نیشانە و بەلگەی زۆر هەن ـ لەسەر هەبوونی خوا ـ بۆ زانایان .

لێرەدا دەبینین خوای کاربەجێ جیاوازی ڕەنگ و زمانی نەتەوەو گەلەکانی کردۆتە نیشانەو بەلگەی هەبوونی خۆی .

ئەمە لەلایەکەوە ، لەلایەکی دیکەشەوە ، ئایا بابایەکی مسولمانی کورد کە بیەوێ بەرنامەی خوا بۆ گەلەکەی ڕوون بکاتەوە ، بەبێ شارەزایی و بەلەدی ی لە زمان و ئەدەبی کوردی دا دەتوانێ داری لەسەر بەردی دابنێ ؟!

کەواتە :

لەڕاستیدا خزمەت کردن بە ئەدەب و زمانی هەر نەتەوەیەک بەجێهێنانی یەکێکە لە یاساکانی ئیسلام ، مادام ئەو ئەدەب و زمانە بەکاربهێنری بۆ ڕوونکردنەوەو خستنەڕووی ئیسلام ، یان هەر زانیاری یەک کە سوودمەند بوونی گەلی تێدابێ .

کەواتە : پوختەی قسان ئەوەیە کە ئیسلام دژی هیچ جۆرە زمان و ئەدەبێک نیە ، چونکە وەک گوتمان : ئەو زمانانە بەپێی ویستی

خودا هاتوونەدی وە بەڵگەن لەسەر هەبوونی خوا، وێڕای ئەمەش زمان و ئەدەبی هەر گەلێک دەگونجێ بەکاربهێنرێ بۆ ڕوونکردنەوەی ڕێبازی ئیسلام و هەر زانیاری یەکی سوودبەخش.

جا بەپێی یاسای: (مالایتمُّ الواجب الا به فهو واجب) واتە: ئەو شتەی کە فەرزێک پەکی لەسەر بکەوێ ئەویش پێویستە، دەتوانین بڵێین: خزمەتکردن بە ئەدەب و زمان لە ڕوانگەی ئیسلامەوە پێویستە، چونکە زمان و ئەدەبێکی ڕێک و پێک و تەواو، بەبێ مشوور لێ خواردن نایەتەدی و بەبێ زمان و ئەدەبێکی تەواویش ناتوانین خزمەت بە ئیسلام بکەین و بە چاکی ڕای بگەیەنین، هەڵبەتە ڕاگەیەنرانی ئیسلامیش پێویستە، کەواتە: هێنانەدی زمان و ئەدەبێکی ڕەسەن و تەواو لەنێو هەگەلێک دا پێویستە، (۱) بەڵام لێرەدا تێ بینی یەک هەیە ناگونجێ فەرامۆش بکرێ، ئێمە کە دەڵێین: هەوڵ دان بۆ هێنانەدی ئەدەب و زمانێکی تەواو و ڕەسەن لەنێو هەر گەلێک دا پێویستە، نابێ ئەوەمان لەبیر بچێ کە مەبەستی ئێمە لە ئەدەبی ڕەسەن ئەو ئەدەبەیە کە لەگەڵ یاساکانی بەرنامەی خوادا دژایەتی نیە، ئەو ئەدەبەش کە لەگەڵ پەیڕەوو شەرعی خوایی دا ناکۆکی نیە، دەتوانین بە کورتی بڵێین: ئەدەبێکە دەبێتە پاڵنەری مرۆڤ بەرەو چاکەو خێرخوایی و خزمەتکردنی خەڵک، کەواتە: هەر ئەدەبێک بە

---

(۱) شایانی باسە کە گرنگترین هۆی بەجێماوی ی گەلی کورد لە بواری ڕۆشنبیری ئیسلامی‌دا لە گەلە ئیسلامی یەکانی دیکە، نەبوونی قەوارەو کیانێکی سەربەخۆو نیشتمانێکی ئازادو زمانێکی یەکگرتوویە، بەڵێ لە ئەنجامی ئەم هۆیانەدا هەرچەندە زاناو گەڵەنووسەری زۆر زەبردەست و بلیمەتمان تێدا هەڵکەوتوون، بەڵام نەیان توانیوە بە زمانی نەتەوەکەی خۆیان بنووسن و گەلەکەیان بە زمانی خۆیان لە بەرنامەی خوا حاڵی بکەن، پشتیش بە دەستی خۆت نەبخورێنی خرووی ناشکێ !!

پێچەوانەی ئەمەوە بێت ئەوە ئەدەبێکی ناپەسەن و ناشەرعی یە ، چونکە لەگەڵ بەرنامەی خوادا دژایەتی هەیە .

(لێرەدا بڕێک بێ دەنگ بووم و ژوورەکەمان بێ هەست و خوست بوو، بەڵام دەنگی یەکێک لە دانیشتووان خامۆشیی ژوورەکەی ڕەواندەوەو گوتی :)

ئەری پێم وابێ تەفسیری ئایەتەکە بڕێکی ماوە !
گوتم: بەڵێ، ئەوە گوتم پشوویێکی بدەم و بشزانم داخوا وەڕەزو بێ تاقەت نەبوون !
گوتی : کاکە وەڕەزبوونی چی ! بە قەراری پیاوان ئەمن بەش بە حاڵی خۆم ئەگەر هەتا بەیانی دابنیشم وەڕەز نابم .

(ئنجا دانیشتووانی دیکەش یەکدەنگ گوتیان :)

کاکە گیان وەڕەزبوونی چی ! ئێمە لەمێژ ساڵە ئەو گرفت و گرێ کوێرانەمان لەسەر دڵ کۆبوونەتەوەو لە دەرفەت و هەلێکی ئاوا دەگەڕاین کە یەکێک هەبێت بتوانێ بەخێرا خۆی بۆمان بکاتەوە .
گوتم: مادام وابێ زۆر چاکە، با بچینەوە سەر توێژینەوەو لێکدانەوەی پاشماوەی ئایەتەکە .

٥ ـ پێنجەمین یاسا کە لەم ئایەتە پیرۆزەدا دێتەبەرچاو، ئەوەیە کە دابەش بوونی مرۆڤایەتی بەسەر چەند تیرەو گەلێک دا، بە مەبەستی پەیداکردنی هۆگری و تەبایی و خۆشەویستی یە لە لەنێوانیان دا، نەک ڕق و قین و دووبەرەکی و دوژمنایەتی ، ئەم

یاسایەش لە وشەی (لِتَعارَفوا) دەستگیر دەبێت .

بەڵێ ئیسلام دەڵێ نابێ جودایی تیرەو هۆزو گەلەکان ، ببێتە هۆی ناکۆکیو تێک هەڵپڕژان و وێک هەڵنەکردن و پێکەوە مەدار نەکردنیان ، ئنجا ئەڵێرەش‌دا پێویستە ڕاستی‌یەک ڕابگەیەنرێ و تەئکیدی لەسەر بکرێ :

ئیسلام هەر هێندە خۆشەویستیو سۆزی نەتەوایەتی بە غەریزەیەکی ڕەسەن و شتێکی سروشتیو ڕەوا لەقەڵەم دەدات ، کە لە ڕێی (تعارف) دا نابێتە پەرچو تانە ، بەڵام کاتێک ئەو سۆزە نەتەوەیی یە ڕێ لە برایەتیو یەکتر ناسین دەگرێ و ، دەبێتە ماکی ناکۆکیو دووبەرەکیو لێکدابڕان و پێکدادان ، ئەوە ئەو دەمەی

هەڵوێستی ناوبراو نەک هەر بە شتێکی شەرعیو ڕەوا دانانێ ، بەڵکو بە کوانێک و خۆرکەیەکی ترسناکی دادەنێت ، ئەمەش سنووری نێوان نەتەوایەتی ئیسلامیو نەتەوایەتی نائیسلامیو نەفامی یە .

ئیسلام ڕێ لە هیچ ئینسانێک ناگرێ کە گەل و نیشتمانەکەی خۆی خۆش بوێ و پێی هەڵابلێ، چونکە ئیسلام دەزانێ کە سۆزی مرۆڤ سەبارەت بە گەل و نیشتمانی شتێکی ڕەسەنە لە سروشتی‌دا ، بەڵام بە دوو مەرجی گرنگ :

آ ــ خۆشەویستی یەکە لە ئەندازەی ماقووڵی خۆی دەرنەچێ و لەسەر حیسابی لایەنەکانی دیکە نەبێت ، سادەتر بڵێین :
گەل و خاک و ئاوەکەی نەکاتە بت و سەنەمو لەباتی خوا نەیپەرستێ .

ب ــ لەو خۆشەویستی و سۆزەی لەمپەرو چەپەرێک دروست نەکات کە ببێتە هۆی گۆشەگیر کردن و دابڕانی گەلەکەی لە کۆمەڵگای بەرفراوانی مرۆڤایەتی، بە واتایەکی دیکە : نابێ سۆزی نەتەوایەتی وای لێ بکات بەس خۆی بێتە بەرچاوو کەسی دی بەبیردا

نەیەت و، لە قاوغو قەپێلکی نەتەوەیی خۆی دا خۆی کوشمەڵە بکاو، هەست بە بوونی کەسی دیکە نەکات، یان ئەگەر هەستیشی پێ بکات بە کەم و کورت و ناتەواوی حسێب کات. (١)

---

(١) دەتوانین بڵێین مەسەلەی خۆشویستنی گەل و نیشتمانیش وەک زۆر مەسەلەی دیکە پێنج حوکمە شەرعی یەکان (الأحکامُ الشرعیة الخمسة) ی بەسەردا دەچەسپێن:

چونکە لە حاڵێک دا خۆشویستنی گەل و نیشتمان و بەرگری لێ کردنیان مەرج و پێویست بێ بۆ شتێکی فەرز و پێویست وەک بەرێوەبردنی بەرنامەی خوا، ئەوە پێویست (فرض) دەبێ، چونکە (ما لایتم الواجب الا به فهو واجب).

وە لە حاڵێک دا کە بەرێوەبردن و هێنانەدی سوننەتێک یەکسی لەسەر خۆشویستن و پاراستنی گەل و نیشتمان بکەوێ، بۆ وێنە کابرا بۆیە گەل و نیشتمانەکەی خۆی خۆش بوێن چونکە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم وای کردوە، ئەوە دەچێتە قاڵبی سوننەت (مندوب) ەوە.

بەڵام ئەگەر هیچ حوکمێکی پێویست یان سوننەت پەیوەندی بەو خۆشویستنەوە نەبێ ئەوە هەر لەسەر ئەسڵی خۆی کە (اباحة) یە دەمێنێتەوە، چونکە (الأصل في الأشياء الاباحة).

بەڵام ئەگەر هاتو خۆشەویستی یەکە سەری کێشا بۆ شتێکی ناپەسند (مکروه)، وەک بەچاکتر دانانی گەلەکەی و ئیمتیاز پێ دانی بەسەر گەلانی دیکەدا، بەمەرجێک نەگاتە رادەی دەمارگیری و رەگەزپەرستی دەنا حەرام دەبێ، ئەوە ئەو جۆرە خۆشەویستی یە حوکمی (کراهیة) وەردەگرێ.

وە ئەگەر هاتو خوانەخواستە خۆشەویستی یەکە مرۆڤی پەلکێش کرد بۆ شتی حەرام وەک (سوێند پێ خواردن) و (وەک ئایین لەقەڵەم دان) و (دەمارگیری و رەگەزپەرستی) و .. هتد ئەوە لەو حاڵەتەدا خۆشەویستی یەکە حەرام دەبێ و، جاری وایە دەبێتە هۆی کافربوون و وەرگەڕانیش.

ئەمەش چەند نموونەیەک:

لەو قسەو تەعبیرانەی کە بوونە بنێشتە شیرنکەی سەر زاری زۆر کەسی (کوردپەروەر !!) و دەبنە هۆی گوناهبار بوون و، بەلگەی لە ئیسلام و شەرع بێ هەواڵ بوونی خاوەنەکانیشیانن:

"سوێند بە کوردستان!"، "بە سەری فلان کەس"، "بە گۆڕی فلانکەس"، "دینمان ئایینمان هەر نیشتمان" .. هتد.

٤ـ شەشەمین یاسای ئەم ئایەتە قورئانیە، ئەوەیە : کە پێوەری گەورەو بچووکیی و تەرازووی گرانیی و سووکیی لە ئیسلامدا بەس تەقوایە .

بە واتایەکی دیکە : گۆڕەپانی ئەسپ تێدا تاودانی ئینسانەکان لە پێش برکێ (مُسابَقة) ی ژیانی دنیایان دا، بریتیە لە پابەندی ی بە بەرنامەی خواوە .

ئەم یاسایەش لە ڕستەی (ان اکرمکم عند الله اتقاکم[1]) دەستگیر دەبێ .

جا برادەران !

ئەم یاسایە یەکجار گرنگ و بەرزەو حەوجێی سەرنج لێدان و تێوەڕامانێکی وردو قووڵ و درێژ دەکات، چونکە :

.. ئیسلام کاتی خۆی کە نێررا، بۆیە نێررا، مرۆڤایەتی لەچەنگ ئەو پێوەرو تەرازووە لەنگ و لاتەڵ و گچکانە ڕزگار بکات کە بیرو بۆچوون و هەواو ئارەزووی مرۆڤانەی خۆیان ڕەخساندوونی بۆ کێشانەو پێوانەی شتان .

.. هات تاکو لێیان حاڵی بکات کە هیچ کام لە : جینس و ڕەگەزو نەتەوەو دارایی و ڕەنگ و زمان و وەجاخ و بنەماڵەو .. هتد لە بارانیان دا نیەو بۆ ئەوەی ناشێن بکرێنە پێوەری هەڵسەنگاندن و نرخاندنی چاکیی و خراپیی ئینسانان .

---

(١) (التقوى) جعل النفس في وقاية مما يُخاف، وفي اصطلاح الشرع: " حِفظُ النفس عَمّا يُؤثِمُ " . واتە: (تقوی) لە زمان دا، خۆپاراستنە لەو شتانەی کە جێی مەترسیین، لە زاراوی شەرعیش دا، بریتیە لە خۆپاراستن لەو شتانەی کە ئینسان پێیان تاوانبار دەبێت .تەماشای (معجم مفردات الفاظ القرآن) ی راغب الاصفهانی بکە، ص ٥٦٨ .

.. هات تاكو تێیان بگەیەنێ كە هیچ كەس ئیمتیازو زیادی بەسەر یەكێكی دیكەدا پەیدا ناكات لەسۆنگەی ئەوەوە كە : نێرەو مێ نیە ، یان مێیەو نێر نیە .
ئاری یەو سامی نیە ، یان سامییەو ئاری نیە .
عەجەمەو عارەب نیە ، یان عارەبەو عەجەم نیە .
دەوڵەمەندەو نەدار نیە ، یان نەدارەو دەوڵەمەند نیە .
سپی یەو ڕەش نیە ، یان ڕەشەو سپی نیە .
بە عارەبی دەدوێ و بە كوردی نا ، یان بە كوردی دەدوێ و بە عارەبی نا .
شێخو سەییدەو ڕەشوكی نیە ، یان ڕەشوكییەو شێخو سەیید نیە .
ئاغاو بەگەو مسكێن نیە ، یان مسكێنەو ئاغاو بەگ نیە . (١)

بەڵێ ئیسلامەتی هات تا لەگوێ ی هەموو مرۆڤایەتی بچڕێنێ ؛ كە لەسەر بنچینەی : جینس و ڕەگەزو نەتەوەو ئابووری و ڕەنگ و زمان و بنەماڵەو .. هتد ڕەواو ماقوول نیە دەستەیەك زوورداترو بالاتر دابنرێ لە باقی مەردوم ، چونكە هیچ كام لەو پێوەرانە كەڵكی ئەوە ناگرێ چاكیو خراپیو بەرزی و نزمی مرۆڤانی پێ بزانرێ ، بەڵێ ئەو ڕێچكەو كوێرە ڕێ یانەی كە ئینسان بەگوێرەی بۆچوونی وان لە ئاژەڵ بەرزترو چاكتر نیە ، ڕێ ی تێ دەچێ ئەو پێوەرو تەرازووانە بۆیان دەستبدەن ، چونكە مرۆڤ كە لە ئاژەڵ جوێ نەكرایەوە ، هەموو ئەو خەسلەتە تایبەتی یانەی كە ئیمتیازی

---

(١) لەڕاستیدا هەركام لە زاراوەی : شێخ ، ئاغا ، بەگ لەلایەكەوەو زاراوەی : مسكێن ، ڕەشۆكی ، لەلایەكی دیكەوە ، لە فەرهەنگی ئیسلامدا نین و لە رژێمی قڕی و پڕی و چینایەتیدا لە دایك بوون ، هەڵبەتە وشەی (المسكين) لە قورئاندا هەیە ، بەلام لە قورئانێدا مەبەست بابای نەدارە ، نەك نیوەكاری ئاغاو میرو شێخ !!

بۆ پەیدا دەکەن بەسەر ئاژەڵ دا لەدەستیان دەدات ، ئەوەدەمەش هەر ئەو خەسڵەتانەی تێدا دەمێننەوە کە ئاژەڵەکان تێیان دا بەشدارن ، جا ئەوکاتەش ئەو پێوەرانە هەروەک چۆن بۆ نرخاندن و هەڵسەنگاندنی ئاژەڵانیان دەستدەدا ، بۆو جۆرە مرۆڤانەش دەست دەدەن و دەگونجێن .

بەڵێ ئەوەدەمی هەروەک چۆن بۆت هەیە بڵێی : گاو ئەسپ لە مانگاو ماین چاکترن ، چونکە بەهێزترو بەدەو ترن ، بۆشت هەیە بڵێی : پیاو لە ئافرەت باشترە چونکە بەهێزترەو بەکارترە .

وە بۆت هەیە بڵێی : ئینسانە سپی پێستەکان لە ڕەش پێستەکان باشترن ، هەروەک چۆن مراوی سپی لە ئی ڕەش بە ڕمێن ترو چاکترە .

جا نازانم کەسێک هەر لوێچێک ژیری و لێکدانەوەی هەبێت ، چۆن بەم جۆرە هەڵسەنگاندنە ڕازی دەبێت !!

هەڵبەتە لەسۆنگەی ئەوەوە کە ئیسلام لە هیچ کام لەو پێوەرانە ڕانابینی بتوانن چاکیو خراپیو بەرزی و نزمی مرۆڤان بخەنەڕوو ، سەرلەبەریان بە کەمو کورتو هەڵەو پەڵە لەقەلەم دەدات .

ئێستاش با بچینە سەروکاری بەرنامەی خواو بزانین پێوەری هەڵسەنگاندنی مرۆڤان لەوێ دا چی یە :

بەکورتیو بە کوردی دەڵێین :

" پێوەری هەڵسەنگاندنی ئینسان و نرخاندنی لە بەرنامەی ئیسلامدا هەر خودی ئینسانەو هیچی دی !! "

بەڵێ ئیسلام کە نەمامی دەستنێژی خودایە ، سەیری ئەوە ناکات داخوا ئەو ئینسانە ، نێرە یان مێیە ، ئاری یە یان سامی ، کوردە یان تورک ، دارایە یان نەدار ، سپیە یان ڕەش ، فارسی زمانە

یان هیندی ، شێخە یان ڕەشۆکی، بەڵکو جێی سەرنجو تێوەڕامانی ئیسلام، بەس خودی ئینسان خۆیەتی بەبێ ڕەچاوکردنی هیچ شتێکی دیکە .

بەڵێ ئیسلام کەسایەتیو خودی ئینسان لە بیروباوەڕو ڕەفتارو کردارەکانیدا دەبینێ، تاقە بیروبڕواو ڕەفتاری ڕاستیش لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ئەوەیە کە خوای زانا بە (محمد) دا صلى الله علیه وسلم ناردوویەتی .

کەواتە :

مەیدانی پێش برکێو تەرازووی هەڵسەنگاندن بریتییە لە :
" مسوڵمانەتی " کە لەم ئایەتە بەرزو پێزەدا وشەی (تقوی) ی بۆ بەکارهێنراوە .

واتە : هەرکەسێک مسوڵمان تر بێو زیاتر گەردن کەچی پەیرەوی خودا بێت ، مرۆڤێکی چاکترەو لەکن خوا ڕێز لێ گیراوترە، وە بە پێچەوانەشەوە هەتا مرۆڤ نامسوڵمان تر بێو کەمتر پابەندی ئایینی خوا بێت ، مرۆڤێکی خراپترەو لەکن خواش بێ نرخ تر و سووک ترە .

ئێستاش کە زانرا پێوەری پێوان و تەرازووی کێشانی مرۆڤان لە ئیسلامدا چییە ، با بزانین هۆی هەڵبژێررانی ئەو پێوەرو تەرازووە چییە ؟!!

ئیسلام ، لەسۆنگەی ئەوەوە کە مرۆڤێک داینەناوە هەواو ئارەزوو بیخاتە بەر تین و تەوژمی خۆیەوەو کەڕەتێک بەلای پیاودا [1] بیشکێنێتەوەو کەڕەتێک بەلای ئافرەتدا ، [2] یان جارێک بەلای

---

(١) وەک فەیلەسووفەکانی یۆنان دەیان کرد ، تەنانەت لەوەدا مشت و مریان بوو ، ئایا ئافرەتیش وەک پیاو ئینسانە یان نا !!
(٢) وەک ئەوانەی کە بەناو لەسەر ئافرەت دەکەنەوەو بەرگری لێ لێ دەکەن ! ئەمما لەڕاستیدا دەیانەوێ لە مرۆڤایەتیی بشورێنن و لە ڕەوشتی بەرزی بتۆرێنن !!

فلان ڕەگەزدا ڕای بکێشێو جارێک بەلای فیساردا ، یان دەمێک بەلای فلان گەل دا پاڵی بداو دەمێک بەلای فیساردا ، یان کەڕەتێک بەلای چینی بورژوادا تاوی بداو کەڕەتێک بەلای پرۆلیتاریادا ، یان تاوێک بەلای فلان ڕەنگ دا هەڵی بپێچێو تاوێک بەلای فیساردا .. یان .. یان .. هتد .

نەخێر ئیسلامەتی مرۆڤ نەبینا ردوە ، تا هەر تاوەو هەر جارە ڕەشەبای هەواو ئارەزوو و بۆچوونی مرۆڤانەی بەلایەک دا ڕەپێچەکی بدات .

بۆیە ئیسلام بۆ دەرخستنی باشیو بەدی و بەرزی و نزمی بەندەکان زەمینەو گۆڕەپانێکی هێندە بەرین و بەرفراوانی سازداوە کە تێکرا جێی هەموانی تێدا وەبێ بەبێ جیاوازی .

.. هەرکام لەو پێوەرو تەرازووانەی زادەی بیرو بۆچوونی مرۆڤانن ، وەک دەلاقەیەکی گچکە وایە ، کە یەکێک لێیەوە تەماشای مەزرایەکی پان و بەرین دەکات ، بەڵام لەبەر تەسکیو گچکەیی مەودای دیتنی سەرتاپای مەزرایەکە ناداو ، بەس گۆشەو سووچێکی لێ دەبینێ .

با بزانین چۆن؟!

جینس بکە بە تەرازوو و پێوەر هەرجارەی نیوەی مرۆڤایەتی تێ دەچێ .

ڕەگەز بکە بە پێوەر تاوێک ئاری دادەکەون ، تاوێک سامی و .. هتد .

نەتەوەپەرستی بکە بە سەنگی مەحەک ، مرۆڤایەتی دەبێتە هەزارو یەک دەستەو وەک ئاردی نێو دڕوانی لێ دێ !

هەرکام لە ئابووری و ڕەنگ و زمان و وەجاخیش هەر بەو پێ و دانە .

بەڵام پێوەرو تەرازووی ئیسلام وەک پەنجەرەیەکی گەورە وایە کە لە یەک کاتدا دەتوانی سەرلەبەری مەزرایەکەی تێڕا ببەدی بکەی و لێی ورد وەبی ، ئیسلام کە دەڵێت : کامەتان مسوڵمان ترو پارێزکارتر بن ، ئەوکەسە لەلای خوا بەڕێزترو لەپێش ترە، دیارە مەیدانی پێش پڕکە (مُسابقةَ) ی مرۆڤەکانی هێندە بەرین کردوە کە جێی هەموانی تێدا ببێتەوە، چ نێر بن چ مێ، چ ئاری بن چ سامی چ عەجەم بن چ عارەب ، چ دەولەمەند بن چ نەدار ، چ سپی بن چ ڕەش ، چ مسکێن و عەوام بن چ ئاغاو شێخ .(١)

---

(١) دووپاتی دەکەینەوە کە وشەی (ئاغا ، شێخ، بەگ ، میر ، ڕەشۆکی ، عەوام، مسکێن) ئەگەر بەو ئیعتیبارە بەکاربهێنرێن کە خەڵک چین و توێژ توێژەو هەندێکیان هەر بە ڕەچەڵەک و وەجاخ بەرزو گەورەن !! وەک (ئاغاو شێخو میرو بەگ) ەکان و هەندێکیش ئەگەر سەریان بگاتە کەهکەشانی فەلەک هەر بە ڕەچەڵەک نزمو کەمو سووکن کە (مسکێن و عەوامو نەدار)ەکانن ، ئەوە بێگومان هەرکام لەم ناوانە بە هەڵەو بێ مەعنا لەقەڵەم دەدرێن، چونکە وەک لە لاپەڕەکانی پێشوودا گوتمان تەرازووی گرانی و سووکیو سەنگی مەحەکی چاکیو خراپی لە ڕوانگەی ئیسلامەوە، بەس پارێزکاری (تقویٰ) و مسوڵمانەتییە، لەبەر ئەوەی کە ڕەچەڵەک و بەرەباب و باقی شتەکانی دیکە لە ڕەنگ و زمان و سامان و .. هتد هیچیان بە ویستی مرۆڤ پەیدا نابن و ئازایەتی یان نائازایەتی ئینسانیان تێدا نیە ، ئنجا هیچ ماقووڵیش نیە مرۆڤ بە شتێک خراپ یان چاک بێ کە هیچ دەستی لە بوون و نەبوونیدا نەبووە !!

بەڵام ئەگەر بەو ئیعتیبارە بەکاربهێنرێن کە ئەم ناوانە چەند ئیعتیبارێکی عورفی نێو کومەڵگان و هیچ پەیوەندی یان بە چاکی و خراپی خاوەنەکانیانەوە نیە ئەوە شتێک نیە ، بەڵام نابێ لەوەش بێ هەواڵ بین کە وشەی (شێخ) کە کاتی خۆی ڕەواجی پەیداکردوە نازناوی ئەو ماموستاو ڕابەرو چاوساغە خوایی یانە بووە کە میراتی پێغەمبەریان صلی اللە علیە وسلم پاراستوەو خەڵکیان ڕێروونی کردوە ، دیسان وشەی (ئاغا ، میر ، بەگ) شۆرەتو نازناوی ئەو براگەورەو فەرمانڕەوایانە بوو ون کە خەڵک لەنێو خۆیاندا هەڵیان بژاردوون تاکو سەرپەرشتی یان بکەن ، بەڵام دوایی ئەرکی هەرکام لە شێخو میرو بەگ و ئاغا بوتە شتێکی میراتی و کراوەتە دەستەواژە (وسیلە) ی خۆپێ ژیاندن و خەڵک چەوساندنەوەو فیرعەونایەتی کردن .(هەڵبەتە بیجگە لە چەند حاڵەتێکی کەمو ڕیزپەڕ) .

٧- یاسای حەوتەم:

لە وشەی (عند الله) ی نێو ڕستەی (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) وەردەگیرێ و، دەتوانین ئاوا تەعبیری لێ بدەینەوە:

بەس پەروەردگار شیاوی ئەوەیە ڕێز لە بەندەکان بگرێ، یان بەپێچەوانەوە بێ حورمەتیان بکات!

واتە هەرکەسێک لە تەرازووی خوادا جێی ڕێزو حورمەت و ئیعتیبار بوو، ئەوە جێی خۆیەتی بە ئینسانێکی چاک و بەڕێز دابنرێ، وە هەرکەسێکیش لەلای خوا و بەپێی بەرنامەی وی سووک و بێ حورمەت بێ ئەوە پێویستە بە سووک و بێ نرخ تەماشا بکرێ و، لە هیچ حاڵان دا سەرنجی ئەو شتانە نەدرێ کە لە تەرازووی خوادا بۆ هەڵسەنگاندنی خەڵکی جێی ئیعتیبار نین.

خوای بەرزو مەزنیش دەربارەی ڕێگەو چۆنیەتی ڕێزو حورمەت وەدەست هێنان فەرموویەتی: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ..) فاطر / ١٠.

وە دەربارەی هۆی بێ ڕێزی و بێ قیمەت بوونیش فەرموویەتی:

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ..) الحج / ١٨.

وەک دەبینین لە ئایەتی ژمارە (١٠) ی سووڕەتی (فاطر) دا خوای زانا بێ پێچ وپەنا خستوویەتەڕوو کە هەرکەسێک بەدوای عیززەت و سەربەرزی و ڕێزو حورمەتی دنیا و دواڕۆژدا دەگەڕێ، با بزانێ کە هەمووی لەلای خوایە!

ئنجا ڕێگەی وەدەست هێنانیشی لە دوو شتان دا دەخاتەڕوو:

یەکەم: قسەی چاک (الکلم الطیب)، کە زۆربەی توێژەرەوان گوتوویانە وشەی یەکتاپەرستی (کلمە التوحید) ە، واتە (لا الە الا اللە).

دووەم: کردەوەی چاک (العمل الصالح) ، کە بریتیە لـە ڕەفتارکردن بەگوێرەی (لا الە الا اللە) !!

وە لە ئایەتی ژمارە (١٨) ی سووڕەتی(حج) دا دوای ئەوەی ڕای دەگەیەنێ کە تێکڕای بوونەوەر، واتە هەرچی لە ئاسمانەکان و زەوی دا هەیە لە ڕۆژو مانگ و ئەستێرەو شاخەکان و درەخت و گیاندارەکان و زۆر لە خەڵکی فەرمانبەری ی خوا دەکەن و کرنووشی گەردن کەچی بۆ دەبەن ، وە دوای ئەوەی دەیخاتەڕوو کە زۆرکەسیش هەیە لە خوا یاخی دەبێو خۆی بەزل دەگرێ و کڕنووش بۆ خوا نابات و بەو ڕەفتارەشی خۆی وا لێ دەکات شایستەی سزاو جەزرەبەی خوا بێتە دەفەرموێ :(ومن یهن اللە فما لە من مکرم ..) ، وە هەرکەسێک خوا زەبوونی بکات هیچ کەس نیە ڕێزی لێ بنێ !

بەڵێ کرنووش بۆ خوا نەبردن و لەخوا یاخی بوون ماکی زەبوونیو سووکیو ڕیسوایی دنیاو دواڕۆژە !

کەواتە برادەران !

ئەوەی کە ئیسلام کردوویەتی بە لووتکەی هەرەبەرزی ئامانجی پێش برکەی مرۆڤەکان و، ئەوەی کە کردوویەتی بە مایەی سەربەرزیو ڕووسووری دنیاو دواڕۆژان ، بریتیە لە وەدەست هێنانی ڕێزو حورمەت و قەدرو قیمەت لە خزمەت خوادا ، وە تاقە ڕێ ی وەدەست هێنانی ئەو ئامانجو مەبەستە بەرزو پیرۆزەش بریتیە لە پارێزکاری و کڕنووش بۆ خوا بردن و فەرمانبەری بۆکردنی .

ئنجا گومانیشی تێدا نیە کە ئامانجی ناوبراوو ڕێگەی پێ گەیشتنیشی شتێکن هەموو کەس دەستی وێڕادەگەن و، هیچ کەسیش لە هیچ کەس زیاتری بەش پێوە نین و بۆ هەموو کەس وەک یەکن ، کەواتە هەی لەوەی ئازا بێو پشک و بەشی زیاتر بۆخۆی بربدات و

پلەو پایەی بەرزتر لەلای خوا دەستگیر بکات!

بەڵێ خێرو خۆشیو بەختەوەری دنیاو قیامەتان لە گرەوی ..... خواپەرستیو بەندایەتی دایە، هەربۆیەش پێغەمبەرمان صلی اللــه علیه وسلم فەرموویەتی: (مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَغْنَى النَّاسِ فَلْيَكُنْ بِمَا فِي يَدِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ أَوْثَقَ مِنْهُ بِمَا فِي يَدَيْهِ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ) رواه ابن ابی حاتم.

واتە: کێ پێی خۆشە بەهێزترین کەس بێت، با پشت بە خوای بەرز ببەستێ، وە کێ پێی خۆشە دەوڵەمەندترین کەس بێت، با بەوەی کە لە دەستی خوای بەرزو مەزن دایە متمانەدارتر بێت لەوەی کە لە دەستی خۆی دایە، وە کێ پێی خۆشە لە هەموو کەس بەڕێزتر بێت، با پارێز لە خوای بەرزو مەزن بکات.

جا برادەرینە!

ئێستا کە لە تەفسیری ئەو ئایەتە بەپێزە بووینەوە کە لەپێشەوە گوتمان: بە پشتیوانی خوا وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە سەر بە مەسەلەی نەتەوایەتین و، پێم وابێ بە هەڵەش دا نەچوو بووم، حەزدەکەم بەرلەوەی بۆ دوایین جار لێک جوێ ببینەوەو کۆتایی بە وتو وێژەکەمان بێنین، بەخێرایی چاوێک بەو قسانەدا بگێڕینەوە کە تا ئێستا کردوومانن و ئنجا لە کۆتایی‌دا ڕامێنین بزانین چ ئەنجامێکی سروشتیو ژیربێژی یان لێ وەردەگیرێ!

گوتیان: فەرمووا فەرموو!

گوتم: دەتوانین پوختەو ڕاپازنەراوی ئەو قسانەی تا ئێستا کردوومانن، لە چەند خاڵێک دا بخەینەڕوو:

بۆچینه‌ی قسه‌کانم له‌چه‌ند خاڵێکدا

یه‌که‌م: کاتی خۆی که براده‌رانی پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم هاتوونه نێو نیشتمانی کوردو غه‌یری کوردیش، وه‌ک داگیرکه‌رو چه‌وسێنه‌رێک نه‌هاتوون، که ئامانجیان خۆتێرکردن و گیرفان پڕکردن بووبێت، به‌ڵکو وه‌ک خواپه‌رست و مرۆڤ دوستێکی به‌ویژدان و ڕه‌وشت به‌رزو ئاشتی خواز هاتوون، به ئومێدی ڕزگارکردنی چه‌وساوه‌و به‌شخوراوان، له‌ژێر نیری طاغووت و سته‌مکاران، به مه‌به‌ستی چه‌سپاندنی حوکمی خوداو خه‌ڵکی پێکه‌وه کردنه برا، به ئومێدی ڕازی کردنی خوا.

دووه‌م: ئیسلام نه‌ک هه‌ر کاری خراپی نه‌کردۆته سه‌ر گه‌لی کوردو گه‌لانی دیکه‌ش، به‌ڵکو به‌پێچه‌وانه‌وه له هه‌موو جۆره بێ سه‌ره‌و به‌ره‌یی‌و ناڕێکی‌و خراپه‌کاری یه‌ک ڕزگاری کردوون، له هه‌موو بواره‌کانی ژیان دا، له بواری په‌رستن دا ڕزگاری کردوون له بت په‌رستی‌و ئه‌فسانه‌دۆستی‌و گه‌یاندوونیه بن سێبه‌ری دره‌ختی به‌رزی پڕ پیت و پێزی خواناسی‌و زانست دۆستی.

له بواری ڕامیاری دا له په‌رته‌وازه‌یی‌و هه‌زار پارچه‌یی و بێ قه‌واره‌یی ڕزگاری کردوون و، هه‌مووی له‌سه‌ر یه‌ک زه‌مینه به‌پێی یه‌ک بنه‌ڕه‌ت و بنچینه کردوونه براو کۆی کردوونه‌وه‌و یه‌ک ئۆممه‌تی مه‌زنی لێ پێکهێناون.

له بواری کۆمه‌ڵایه‌تی‌دا له چینایه‌تی‌و ڕه‌وشت نزمی‌و ئافره‌ت کردنه کۆیله‌و هه‌زارو یه‌ک ده‌ردی دیکه‌ی ڕزگار کردوون و پاکی کردوونه‌وه.

له بواری ئابووری دا له ڕژێمی قڕی و پڕی و یەکتـــــر چەوساندنەوەو هەزار ڕووتاندنەوە، قوتاری کردوون و خستوونیە بن سێبەری حوکمێکی ئیسلامیانەی پڕ لە دادگەری و خێرو خۆشی .
وە هەروەها لە هەموو بوارەکانی دیکەی ژیان دا .

سێیەم: هەبوونی چەند کەسێکی ترسنۆک و دنیاپەرست و بێ بڕســت، لەنێو زاناو پێشەوایانی ئیسلامدا، بە هیچ ڕەنگێک ڕەوا نیــە بکرێتە بەڵگەی خراپیی ئیسلامو لەبەرچاوکەوتنی زانـــــاو پێشەوایانی ڕەسەنی ئیسلام .

چوارەم: بەرنامەی ئیسلام نەک هەر ڕێ لە مرۆڤ ناگرێ کـــــــە نیشتمان و گەلی خۆی خۆش بوێ و بیان پارێزێ ، بەڵکو لەسەریشی پێویست دەکات و لێشی داوا دەکات! بەڵام بەمەرجێک ئـــــەو خۆشەویستی یە لە ئەندازەی سروشتی خۆی تێنەپەڕێ و نەبێتـــــە بت پەرستی .

پێنجەم: لە ڕوانگەی ئیسلامەوە گەل و تیرەکان هەموویان یەکسانــن وە هیچ گەل و تیرەیەک بۆی نیە بە نیازی ستەمکــــــردن و چەوساندنەوە پێ لە سنووری نیشتمانی گەل و تیرەیەکی دیکـــــە بنێتە ئەودیو .

شەشەم: لە ڕوانگەی ئیسلامەوە هیچ کام لە ڕەگەزو نەتەوەو ڕەنگ و زمان و دارایی‌و ڕەچەڵەک دروست نیە بکرێنە پێوەری پێــوان و تەرازووی هەڵسەنگاندنی ئینسانەکان، بەڵکو تەنیا مسوڵمانەتی‌و پارێزکردن و خواناسی سەنگی مەحەکی ناسینی بەندەکانە .

حەوتەم: بەرزترین ئامانجی مرۆڤ لەم ژیانەی سەرزەوی دا بریتیە لە وەدەست هێنانی ڕێزو پایەی بەرزو ڕەزامەندی لەکن خـوا، وەدەست هێنانی ئەم ئامانجەش پەیوەستە بە جێ بەجێ کردنـی ئەو ئەرکەوە کە خوای زانا بۆی دیاری کردوە، واتە: ئەرکـی جێ نشینایەتی، بەهۆی پارێزکاری و گەردن کەچیو فەرمانبەری یەوە.

ئێستاش با بزانین ئەنجامی سروشتی و مەنتیقی ئەمەی ڕابـرد چی یە؟!

ئەنجامی مەنتیقی ئەم وتووێژە

تاقە ئەنجامی سروشتیو ژیربێژی (منطقی) یانەی ئەمەی ڕابرد، ئەوەیە:

کە ئایین و بەرنامەی خوا تاقە بەرنامەیەکی ڕاستو هەمەلایەنـەی ژیانە بۆ سەرلەبەری مرۆڤایەتی، بەبێ جیاوازی، هەتا دنیـا دنیایە.

وە بەرنامەیەکە بەس ئەو دەتوانێو توانیویەتی کە هێمنـی و ئاسایشو دادگەری و تەبایيو یەکسانيو خۆشگوزەرانيو ڕەوشـت بەرزی بۆ بەرەی ئادەمزاد بهێنێتەدی.

وە بەرنامەیەکە بەس ئەو دەتوانێو توانیویەتی قەڵای کوفـرو زۆرداری بڕووخێنێو، مافی خوراوی چەوساوان بستێنێو، طاغـووتو فیرعەونان بخەسێنێو لەبن بێنێو بەرەو زبڵدانی مێـــژوو بیانڕەتێنی.

وە تاقە بەرنامەیەکە کە بتوانێ ڕێزو حورمەتی زۆرو پلـەو

پایەی بەرزو ڕەزامەندی ی لەلایەن خواوە بۆ مرۆڤ فەراهەم بێنێ .
بەکورتی :

ئیسلام تاقە بەرنامەیەکە کە بتوانێ مرۆڤ لە دنیاو دواڕۆژدا بەمراد بگەیەنێو وەحەسێنێ .

کەواتە :

با تەنیا ڕووبکەینە خواو بەرنامەی خواو، با بۆ چارەسەرکردنی هەموو گیرو گرفتێک و بۆ دەرمان کردنی هەموو دەردێکمان بەس پەنا بەرینە بەر خواو بەرنامەی خوا، بەشکم وێڕای چارەسەرکردنی گیرو گرفتان و سارێژبوونی برینان و لاچوونی دەردان و سەربەرزی لە ژیانی دنیادا، ڕەزامەندی و ڕێزو حورمەتی خوای زاناو بەرزو قسەلەجێو کارزانیش لە ژیانی دواڕۆژدا وەدەست بێنین .

وە با سووراوسووریش بزانین کە هەرچی ڕێچکەو بیردۆزەو کوێرەڕێ ی مرۆڤکرد هەن تێکڕا کۆبکرێنەوە، بە هەموویان ناتوانن نە گەلی کوردو نە هیچ گەلێکی دیکەش بە ئامانج بگەیەنن و لە مەینەتی دەری بێنن ، چونکە ئەو بیردۆزە دەستکردانە بۆخۆیان دەردن ، جا نازانم کەنگێ دەرد بە دەرمان شیاوە ؟!(1)

---

(1) پێغەمبەری مەزنمان صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی: (إِنَّ اللّٰهَ تَعالىٰ لَمْ يَجْعَلْ شِفاءَكُمْ فِيما حَرَّمَ عَلَيْكُمْ) رواه الطبراني عن ام سَلَمَة، ورمز السيوطي لصحته . واتە :
بێگومان خوای بەرز شیفاو چارەسەری ئێوەی لە شتێکدا دانەناوە کە لێی قەدەغە کردوون ./ بڕوانە (فیض القدیر) ج٢ ص ٢٥٢ .

قسەی کۆتایی دانیشتوان

خوا پاداشتت بداتەوە بەڕاستی چاکمان ماندوو کردی ، بەڵام ئێشەڵڵا ماندووبوونەکەت بەخۆڕایی نەبووە، چونکە بەڕاستی زۆر شت کە پێشتر بە بەراوەژووەوە لێی حاڵی بووبووین بۆت ڕاست کردینەوەو، زۆر گرفت و گرێ کوێرەی چەند ساڵەت بۆ کردینەوەو، پاش ئەوەی مەودایەکی زۆر لە پەروەردگاری بەخشندەو بەدەسەڵات دوورکەوتبووینەوە وات لێ کردین لێی نیزیک بکەوینەوەو ،سەرلەنوێ بە بەرنامەو ڕێبازی خوای بێ هاوتات ئاشنا کردینەوەو پێکەوە ئاشتت کردینەوەو، دل و دەروونی ڕەش داگەڕاوو بە گومانی بەد و دوودڵی بێ جێ تەنراومانت سپی کردەوەو لە چڵک و چەپەری پیسی ڕێچکەو بیردۆزە پەرستی شردەوەو پاک کردەوە .

بەڵام ئێمەش لەکۆتاییدا داوایەکمان هەیە ئومێدەوارین لێمان وەربگری .

گوتم: فەرموون! هەر لە توانامدا هەبێت بێ دڵیتان ناکەم و بۆتان جێ بەجێ دەکەم .

گوتیان : بێگومان تۆش لە ئێمە چاکتر دەزانی کە لەنێو گەلەکەمان دا هەزاران کەسی وا هەیە، کە وەک ئێمە دلی لەو جۆرە گرفت و گرێ کوێرانە پڕبووەو مێشکی بەو جۆرە ئەفسانەو بیرە پووچانە ئاخنراوە، جا بۆیە بەپەسندی دەزانین کە ئەم وتو وێژە چاپ بکرێ بۆئەوەی هەرکەسێک کە بەمەرەدی ئێمە چووەو ڕێی لێ تێکچووە، وەک ئێمە گرێ و گرفتەکانی دل و مێشکی لاچن و بگەڕێتەوە نێو باوەشی بەرنامەی خودا .

گوتم: بەچاوان، هەرچی لەتوانامدا هەبێ لەوبارەوە دەیکەم .

وە منیش لەکۆتاییدا دەڵێم: سوپاستان دەکەمو خوا ڕێبڕوونیتان بکاتو لە تاوانەکانتان ببورێ و لوتفو بەزەیی خۆیتان لەگەڵدا بنوێنێو، دڵتان بەلای خۆیدا بهێنێو زیاتر ڕێچکەو کوێـــــرەڕێ ڕۆژهەڵاتیو ڕۆژئاواییو خۆماڵییەکانتان لەبەرچاو ببێزرێنێ، چونکە بەمەبەستی لەهەق حاڵی بوون، لەگەڵم دانیشتن و بەویژدانـــــەوە گوێتان گرتو، لەئاقار وەرگرتنی هەق و ڕاستیدا ملەجیـــــڕەو سەرەخەرییتان نەکرد.

"" هەڵبەتە تا ئەنجامی قسان بەمە گەیشت، شەوگار لەمێـــژبوو، بە تاریکی ئەنگوستەچاوی خۆی هەموو کەلێن و کونی پڕکردبـــوون و دیاربوو چاوەڕوانی ئێمەی دەکرد کە چیدی شەونخوونی نەکێشیـــن و لەبن باڵی هێدی و ئارامیدا بخەوین، ئێمەش خوا هەقە بێ دڵیمان نەکردو لێی نووستین "".

پاشكۆی ئەم وتووێژە

لەچەند خالێك دا

ڕێ خۆشکردن

خوێنەری خوشەویستم !

خوا پشتیوان بێ هەوڵ دەدەین کە لەم پاشکۆیەدا شەش مەسەلەی گرنگ بتوێژینەوە ، چونکە هەر شەشیان پەیوەندی یەکی پتبــــەوی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆیان بە مەسەلەی (نەتەوایەتی) یــەوە هەیە .

بەڵام بێگومان مەودای درێژدادڕی و زۆرپێوەچوونمان نیەو هەروا بەکورتیو گوشراوی دەیانخەینەڕوو .

ئەو مەسەلانەش ئەمانەن :

١- مەبەستمان لە زاراوەی نەتەوایەتی چی یە ؟!

٢- توانجو پلار لە ئیسلامگرتن بە زیانی کێ تەواو دەبێ ؟!

٣- ئایا ڕاستە (صلاح الدين) لەبارەی گەلەکەیەوە کەمتەرخەم بوزە ؟!

٤- با سەوداو بازرگانی بەئایینەوەکردن ئایینمان لەبەرچاو نەخات !

٥- ئیسلام تاقە ڕێ ی سەرفرازی و بەئامانج گەیشتنە .

٦- بۆچی دوایین بەرنامەی خوا لەنێو گەلی عارەبدا هاتەخوارێ ؟!

ئیدی ئەتۆو هەر شەش بابەتەکانی ئەم پاشکۆیە :

خالێ یەکەم

مەبەستمان لەزاراوەی نەتەوایەتی چی یە؟!

ئێمە لە بەکارهێنانی وشەی (نەتەوایەتی) دا مەبەستمان پێی ئەو چەمک و مانایە نیە کە زاراوەی (ناسیۆنالیزم)دەیگەیەنێ . (ناسیۆنالیزم یانی نەتەوەو نیشتمان پەرستی) .(١)

چونکە وەک پێشتریش رامان گەیاند، ئیسلام لەگەڵ نەتەوەپەرستیو نیشتمان کردنە بت و سەنەمدا، دانووی ناکوڵێن و پێکەوە هەڵناکەن، لەبەرئەوەی نەتەوەپەرستی یەکسەر لەگەڵ بیروبۆچوونی ئیسلامی دا تێک دەگیرێن و پێکەوە بەرەنگار دەبن ، ئاخر لە بیری نەتەوە ــ پەرستیدا نەتەوەو نیشتمان دەکرێنە خوا ، یان لانی کەم دەبرێنە

---

(١) وشەی(ناسیۆنالیزم) وشەیەکی لاتینییە ، چونکە (ناسیۆ) (نیتۆس) واتە: شوێنی تێدا لەدایک بوون، کە وشەی نەتەوەپەرستی و نیشتمان پەرستی مانای پڕ بەپێستی ئەو وشەیە .
هەڵبەتە لێکۆڵەرەوان و سیاسەتمەداران پێناسەی جۆراوجۆریان بۆ وشەی ناسیۆنالیزم داناون ، بۆ وێنە :
١ــ کارلتون هیس دەڵێ: (نەتەوە کۆمەڵێکی سەربەخۆی سیاسی یە کە بیروباوەڕو کلتوورێکی هاوبەشی هەیە) .
٢ــ بوبگی دەڵێ: (گەل کۆمەڵە خەڵکێکە کە خاک و ئاوو خوێن ، یان زمان، یان کلتوورو مێژوو پێکەوە گرێ یان دەدەن) .
٣ــ هانس کوهن دەڵێ: (هەست و نەستی قووڵی خۆشەویستی سەبارەت بە نیشتمان و بەشەمەگی بێ سنوورو، هاوبەشی کردن لە دیاری کردنی چارەنووسیدا ، بنچینەی ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم کاتێک بەرەسەن دادەنرێ کە هیچ شتێک نەتوانێ ببێتە پەرچ لەسەرێی وەفاداری لەپێناوی نیشتمان دا) !!
٤ــ ئینسکلۆپیدیا (دائرة المعارف) ێ ئەمریکی دەربارەی ناسیۆنالیزم دەڵێ : (لە چەمکە سەرەکییەکانی ناسیۆنالیزم بریتییە لە وەفاداریو خۆشەویستی سەبارەت بەگەل، زیاتر لە هەر شتێکی دیکە، لە درووشمەــ کانی دیکەی ناسیۆنالیزم (القومیة) شانازی کردنە بە بەرهەمــە نەتەوەییەکانەوە، وە بڕوابوونێکی قووڵ بە لێهاتوویی نەتەوەو تەنانەت بەرزی و گەورەیێ وی بەسەر گەلانی دیکەدا) .
بڕوانە (اسلام و ملیگرائی) دکتر علی محمد نقوی / ص ٥٠، ٥١، ٥٢ .

ڕیزی خوا ، بێگومان لە ئەنجامی ئەوەشدا لە حاڵەتی یەکەمدا کوفرو لە ئی دووەمدا هاوبەش پەیداکردن (شِرکْ) ڕوودەدات ، هەردوو کیشیان گەورەترین تاوانن .

کەواتە :

ئێمە لە بەکارهێنانی زاراوەی نەتەوایەتیدا ، مەبەستمان پێی ئەو هەست و سۆزە سادەیەیە کە هەڵقوڵاوی سەرچاوەی سروشتی ساغی مرۆڤە ، بەواتایەکی دی مەبەستمان لە نەتەوایەتی نیشتماندۆستی و گەل خۆشویستنەو هیچی دی . (١)

جیاوازی نێوان سۆزو خۆشەویستی نەتەوەیی ئیسلامانەو نائیسلامانەش ئەوەیە ، کە لە حاڵەتی یەکەمدا سۆزو خۆشەویستییەکە لە سنوورو جوغزی غەریزەییو سروشتی خۆی ناچێتەدەر ، بەڵام لە حاڵەتی دووەمدا لاقان لە بەرێ تێدەپەڕێنیو دەبێتە بیروبڕوا (ئیدۆلۆژی) ، ئەوودەمیش لەگەڵ بیروبڕوای ئیسلامیدا تێک هەڵدەنگوون و ، حەتمەن دەبێ یەکیان بۆ یەکیان وەلابنرێ !!

---

(١) وەک لە رابردووشدا گوتمان دووپاتی دەکەینەوە ، نابێ خۆشەویستی گەل و نیشتمان لەسەر حیسابی ئیسلام بێت ، واتە : نابێ گەلێک خۆش بوێ کە لە ئیسلامەتیدا هاوبەشیت ناکات ، وە نابێ سۆزی نیشتمان واتلێ بکات سەر بۆ ستەمو زۆرداری و کوفر نەوی بکەیو ، دڵت نەیەت لەپێناوی پاراستنی بیروبڕوایەکەتدا بەجێی بهێڵی ، نەء ، بەڵکو دەبێ کە هەر زانیت ناتوانی مسوڵمانانە تێیدا بژی ، هەروەک چۆن پێغەمبەرو هاوەڵانی صلی اللە علیە وآلە وسلم نیشتمانی ئازیزی خۆیانیان بەجێ هێشت ، تۆش بەجێی بهێڵی ، بەڵام گرنگ ئەوەیە کۆچکردن و نیشتمان بەجێ هێشتنەکەت هەڵاتن و راکردن نەبێ ، بەڵکو بۆ خۆ کۆک کردن و ڕیز پتەوکردن و دووبارە گەڕانەوەو سەرکەوتن بێت ، ئنجا گومانیشی تێدا نیە کە بابای مسوڵمان هەتا چاری بکرێ پێویستە خۆی رابگرێ و بەرهەڵستیو بەرەنگاری بکات .

کورتەی قسان ئەوەیە کە بابای مسوڵمان دەبێ ئامادەبی هەرچی هەیەتیو تەنانەت خۆشی بەقوربانی بەرنامەی خوا بکات ، چ جای خاک و ئاوو نیشتمانی !!

خاڵی دووەم

توانج وپلار لەئیسلام گرتن بەزیانی کێ تەواو دەبێ ؟!

ئەوکەسانەی کە تانەو تەشەرو توانجو پلار دەگرنە ئیسلام و ناڕەزاییی بەرانبەر دەردەبڕن و، لەولاشەوە خۆیان بە دڵسوزی کورد دەزانن ؛ با زۆر چاک بزانن : کە بەو ڕەفتارەیان گەورەترین زیان لەو گەلە کوردە دەدەن ، کە خۆیان بە خەمخۆرو مشوورخۆری دەزانن! چونکە :

پلارو توانج لە ئیسلام گرتن، واتە : پلارو توانج گرتنە مێژووی (۱۴۰۰) ساڵەی گەلی کورد !

دەبا تێفکرین !

گەلی کورد بێجگە لەو مێژووە (۱۴۰۰) ساڵەیی‌یەی کە لەژێر باڵی ئیسلامدا بردوویەتە سەرێ ، گوا چ مێژوو و داستانێکی دیکەی هەیە کە مایەی شانازی و سەربەرزی ی بێو، مایەی ڕێز لێ گیرانی بێ لەلایەن گەلانی جیهانەوە !!

بەڵێ گەلی کورد تەنیا پشک و بەشێکی – بەرچاو – کە هەیبێ لە مێژووی مرۆڤایەتیو مێژووی ژیانیدا و، جێی شانازیو سەربەرزیو هۆی پێوە ناسرانی بێت لەلایەن گەلانەوە، بەس ئەوەندە ژیانەیەتی کە لەنێو باوەشی گەرمی خواناسیو بن سێبەری درەختی پڕ پیتوپێزی ئیسلامدا بردوویەتەسەر، جا مادام وابێ داڕنینی ئەو ژیانە ئیسلامانەیەی گەلی کورد – کە لەئەنجامی ڕازی نەبوون بە ئیسلامدا دێتەکایەوە – لە مێژووی ژیانی، دەبێتە هۆی دابڕانی گەلی کورد لە کاروانی مرۆڤایەتیو خستنەگۆڕی گەلی کورد وەک درەختێکی بێ ڕەگ و ڕیشەو بەرهەمو، وەک گەلێکی بێ خزمەت و هیچ دەباراندا

نەبوو و ناڕەسەن و بێ بنەچەکە !!(1)

کەواتە :

هۆ برا ڕۆشنبیرە ژیرەکان !!

چیدی هێرشی کوێرانەی بێ سەروپێ مەکەنە سەر ئیسلامو، چیدی بەرهەمی ئەدەبیی نووسەرە پێشووە مسوڵمانەکانی وەک : خانیو مەلای جەزیریو

---

(1) هەڵبەتە نابێ لێرەدا کەس ئەوە لەم قسانەم بفامێتەوە، کە ئێمە هەمیشە پشتگیری شتی کۆن و ڕابردوو دەکەین و پێشگیری لە بیرو بۆچوون و شتی نوێو تازەباپەت و هاوچەرخی بەسوود دەکەین، — بێگومان ڕەنگە کەسانێکی واش هەبن بەڵام بەپێی قورئان و فەرموودەی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم بەهەڵەدا چوون — بەڵکو ئێمەش دەڵێین : پێویستە شتی کۆنی بێ بایەخو کات بەسەرچوو وەلابنرێ و وەک کەلەپوورو شوێنەوارێکی مێژوویی لە مۆزەخانەدا دابنرێ، بەڵام سوپاس بۆخوا کە هێندەشمان هۆش و گۆش هەیە بزانین، نە هەموو شتێکی کۆن بێ سوودو کەمبایەخەو، نە هەموو شتێکی نوێو تازەباپەتیش چاک و سوودبەخشە، جا ئێمە دەزانین کە (1400) ساڵ پتر بەسەر ژیانی ئیسلامدا ڕەت بووە، بەڵام بڕوامان وایەو دەشتوانین بۆ هەموو کەسی ژیرو بەویژدانی بسەلمێنین، کە ئیسلام یەکێکە لە شتە کۆنە گرنگ و بایەخدارەکان و کۆن بوون بۆتە مایەی پتر بەپێزبوونی.

بەڵام ئەوانەی کە بە ئیسلام نارازین نە دەتوانن ڕەخنەیەکی بەجێی لێ بگرن و دەری بخەن کە ڕاستە شتێکی کۆنی بێ بایەخە، وە نە شتێکی نوێی چاکتریشیان بۆ کورد هێناوە کە جێی ئیسلام بگرێتەوە.

بەڵێ ئاگادارین و دەزانین کە دەستەیەک لەو بەناو ڕۆشنبیرانەی بەشیری گوانی ئیمپریالیزمی جیهانی فرچک دراون، بڕێک بیردۆزەو بیروبۆچوونی بێ سەرەوبەرەو قرپۆک و بێ پێزیان هێناوە، بە ئومێدی ئەوەی جێ بە ئیسلام لەق بکەن، بەڵام وادیارە بێ ئاگان لەوەی کە ئەو بیروبۆچوونانە وەک قوماشی ناجسن لەمێژە سپات بوونەوەو لەو جێیانەدا کە تێیاندا لەدایک بوون ئیفلاسیان کردوە، شتیش کە ڕەنگی خۆی بەردا، بۆبەکردنەوە دادی نادات و، دیارە (ئەگەر لە سووریش تێ چووی لە لابای بۆت تێ هەڵنایەتەوە).

نالی‌و حاجی قادرو مەحوی و مەلای گەورەو .. هتد مەدەنە بەر نشتەری تەئویل و تەئویلکاری ، بە مەبەستی ئیسلام داڕنین لە بەرهەمە نایابەکانیان و بە نامسولمان حسێب کردنیان ، چونکە :

١- کافرکردنی وان و ئیسلام داڕنین لە بەرهەمەکانیان ، هیچ گۆڕانێک بەسەر ئەو قۆناغە مێژووییەدا نایەنێ، کە کاتی خۆی تێیدا ژیاون !

٢- کورد بەس مێژووی ئیسلامی هەیە ، کە پێیەوە سەربلێندو نێوچاوان بەرز بێ‌و، کورد تەنیا لە ڕێی خزمەت‌کردن بە ئیسلامەوە - هەروەها هەموو گەلانی مسوڵمانی دیکەش - ئیسپاتی هەبوونی خۆی لە مێژوودا کردوەو ئیسلامیشی لێ داڕنین هێندەی دیکە کەساس و زەبوون دەبێ !!

٣- وە بە کافرکردنی وانیش هیچ خێرو بەرەکەتێک ڕوو لە واقیعی ئێستای گەلەکەمان ناکات !!

جا قسەی کۆتاییم لەگەڵ ئەو برا ڕۆشنبیرە ژیرانەدا ! ئەوەیە :

ئەگەر قازانجی گەلەکەتان دەوێ‌و خۆشتان دەوێ - واشتان لێ چاوەڕوان دەکەین - دەست لەو کارەتان هەڵبگرن کە گەلی کوردی پێ نارەسەن و بێ ئەسڵ و فەسڵ و بێ ناوو نیشان دەکرێ ، چونکە ئێوە ڕاست وەک مەلای مەزبوورەتان لێ هاتوە، کە دەڵێن خەریکی بڕینەوەی لاخە دارێک بوو، بەڵام ئەو لاخەی کە جێی مەبەستی بوو هەر لەسەر ویش ڕاوەستابوو، بۆیە کاتێک سێ چوار بیوری لێدان لەپێش لاخە دارەکەی دا کەوتە خوارێ و لەپێش هەموو جێیەکیدا پاشەسەری وەزەوی کەوت !!

جا بێگومان هەرکەسێک بیەوێ دارێک ببڕێتەوە کە لەسەری ڕاوەستاوەو ڕای گرتوە، بەمەرەدی مەلای مەزبوورە دەچێ !!

وە ئەگەر مەبەستیشتان لێدانی کوردی موسڵمان و زیـــــان پێ گەیاندنیەتی بەهۆی بێ بنەچەکە پێشان دان و ڕەگ و ڕیشـــە دەرهێنانیو بێ ناوو نیشان کردنی یەوە، ـ ئیشەڵلا واش نیـــن ـ ئەوە پێتان دەڵێم :

دەک خوا لێتان هەڵنەگرێ بۆ خۆتان و ویژدانتان !!!

ئایا ڕاستە «صلاح الدین» سەبارەت بە گەلەکەی کەمتەرخەم بووە ؟!

هەندێک لەوانەی لەتاو گەلی کورد دایم وادەرەم بە خەم و پەژارەوە دەتلێنەوەو، دڵ و هەناویان لە سۆزو ئەوینی کوردو کوردستان هەموو دەمێ وەک تەندووری دەئایسێ !! هەر کە باسی ئیسلامت بۆ کردن و پێت گوتن :

با بگەڕێینەوە بۆ بەرنامەی خوا، چونکە ئێمە بەندەی خواین و بێجگە لە خواپەرستی هیچی دیکە لە ئێمەی بەندە ناوەشێتەوە، دیسان بەس بەرنامەی خوایە کە بتوانێ دەفریامان بێ و ئاواتە کانمان بهێنێتەدی ، پێت دەڵێن :

جا کوا ئیسلام چی بۆ گەلی کورد کردوە، مەگەر (صلاح الدین) کورد نەبوو ! دەی خۆ سەرکردەی سوپایەکی گەورەی ئیسلامی بوو ، ئەدی بۆچی هیچی بۆ کورد نەکرد ؟!

لە وەڵامدا دەڵێین :

خاوەنی ئەم پرسیارە لە گێژاوی نەزانیو بێ ئاگایی یەکی بێ ڕەزادا قم بووەو پەلەکوتە دەکات، چونکە هەم سەبارەت بە واقیعی مێژوویی کۆن و نوێ بێ ئاگایەو، هەم سەبارەت بە واقیعی ئایینی ئیسلام !

دەربارەی مێژوو شارەزا نیە، دەنا دەبوو گلەیی لە (صلاح الدین) ێک نەکات کە نیزیکەی (٨٠٠) سال لەمەوبەر مردوە ! (١)

---

(١) (صَلاحَ الدِّین الأیُّوبی) لە ساڵی ١١٣٨ ز لەدایک بووەو لە ساڵی ١١٩٣دا کۆچی دوایی کردوە .

چونکە ئاشکرایە لەو سەردەمیدا ـ واتە لە سەدەی شەشەمی کۆچیدا ـ ڕوانگەی تێڕوانینی شتان بەس ڕوانگەی بیروباوەڕ بوو، بێگومان مسوڵمان و نامسوڵمانیش لەمەدا یەکسان بوون، ئەگەرنا بێجگە لە بیروباوەڕ چ شتێک دەیتوانی هەرکام لە (فریدریکی یەکەم) ئیمپراطۆری ئەڵمانیاو، (فیلیپ ئۆغسطس) مەلیکی فەڕەنساو (شێردڵ ڕیکاردۆس) مەلیکی ئینگلتەڕا وا لێ بکات کە خاچ بەبەر خۆیان دا بکەن و لەسەر دەستی پاپا لە دژی ئیسلام ڕێک بکەون ؟! (١)

دیسان ئەگەر بیروباوەڕ نەبا چ شتێک دەبوو بەهۆی خڕبوونەوەی مسوڵمانان لە کوردو عارەب و تورک و .. هتد لەژێر ئالای سەرۆکێکی کورد دا ؟!

بێگومان هەروەک چۆن ئێستا (ناسیۆنالیزم) لەگۆڕێ دایەو ئنجا جەنابی هەتا ئێستا ـ کە پەنجا ساڵ پتریشە دەهۆڵی بۆ دەکوترێ ـ تەنانەت نەیتوانیوە گەلێکی وەک عارەبیش لەنێو خۆی دا بکاتە یەک، چ جای هەموو گەلانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، ئەگەر هاتباو ئەودەمیش ئەو نەتەوەپەرستییە لەگۆڕێ دابایە، نە (صلاح الدین) وە نە هیچ یەکێکی دیکە لە سەرۆک و گەورەی مسوڵمانان نەیان دەتوانی وا بەسێنایی حوکمڕانی ئەو ئوممەتە ئیسلامیە بکەن کە لە دەیان تیرەو نەتەوەی جۆراوجۆر پێکهاتبوو و هەموو ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی وەبەرخۆ دابوو .

کەواتە ئەو کەسەی لە (صلاح الدین) ێکی (٨٠٠) ساڵ لەمەوبەر چاوەڕێ ی شۆڕشێکی نەتەوەیی دەکات، یان چاوەڕێ ی سەرکردەیەکی مسوڵمانی هەشتسەدە لەمەوبەر دەکات، کە بۆی باسی مەسەلەیەک

---

(١) (تأريخ الشعوب الأسلامية) كارل برۆكلمان / ص ٣٥٧ .

بکات ، که سالی لەدایک بوونی (١٧٨٩) ی زایینییە ، [١] وەک ئەو کەسە وایە کە چاوەڕێ ی دارتووەکەی بەزمالانە لە زستانێ دا بۆی بێتەبەر !!

کوڕە هەی براله گیان !

هاتنەدی هەر شتێک پەکی لەسەر ڕەخسان و ئامادەبوونی هەل و مەرجو بارودۆخێکی پێویست و گونجاو کەوتوەو ، بەبێ ڕەخسانی ئەو هەل و مەرجو بارودۆخە چاوەڕوان کردنی بەڵگەی نەفامیو زەیـن کوێری و سادەییيە .

ئەوە هەمووی لەلایەکەوە ، لەلایەکی دیکەشەوە وادیارە خاوەن پرسیار قیاسی کەشکێی لە مەشکێ کردوەو ، وادەزانی ئەم بارودۆخە ناقۆڵاو پڕ زۆرو ستەمی نەتەوایەتیيەی ئەم تێیدا دەژی ، هیچ ڕووی لەو واقیعو بارودۆخەی گەلی کوردی (٨٠٠) ساڵ بەر لە ئێستا وەرنەگێڕاوەو یەک بیچمن !

بەڵام لەو بەیەکگرتن و بەراوردکردنەی دا هیچ گومان لە بەهەڵەداچوونیدا نیە ، چونکە بارودۆخو واقیعی سەردەمی خاوەن پرسیار ، [٢] دێوی دزێوی بەدفەڕی ڕەگەزپەرستیو نەتەوەپەرستی (ناسیۆنالیزم) باڵی ڕەشی بەسەردا کێشاوەو ژیانی لە مرۆڤ کردۆتە ژاری مار ، بەڵام ژیان لەبن سێبەری دەوڵەتی ئیسلامی (٨٠٠) ساڵ لەمەوبەردا ، هەیهوو هەیهوو جیاوازی زۆرە ، چونکە لەو سەردەمەدا هیچ کام لە ڕەنگ و دەنگ و قەبارەو سەنگ و جوگرافیای تەنگ .. وەکو ئێستا نەگرابوونە سنووری لێک دابڕین و قڵت وبڕ کردنی تیرەو گەلەکان ، بەڵکو سنووری تێداکۆبوونەوەو زەمینەی

---

(١) چونکە زۆربەی توێژەرەوە سیاسیو مێژووزانەکان لەسەر ئەو ڕایەن کە بیری ناسیۆنالیزم وەک ڕێچکەیەکی سەربەخۆ ، لەدوای شۆڕشی فەرەنساوە سەری هەڵدا . بڕوانە : (ملیگرایی در اسلام) ص ١٢ .

(٢) کە واقیعی ئێستایە .

لەسەر خڕبوونەوەو تەرازووی هەلسەنگێنران و لێک جوێ بوونەوە تەنیا ئیسلام بوو !! ، کەواتە مسوڵمانەکان بەهەموو تیرەو نەتەوەکانیانەوە تا ئەندازەیەکی زۆر وەک یەک و یەکسان بوون و کەس هەستی بەوە نەدەکرد کە کەمایەتی‌یەکەو جیاوازی لەگەڵ دەکرێ و مافی بەزایە دەدرێ و کەسایەتی پێ شێل دەکرێ .

جا بێگومان لەژێر سێبەری دەوڵەتێکی (١) ئاوادا نە هیچ کەسێکی مسوڵمان لە گەلی کوردو غەیری کوردیش خوتخوتەی نەتەوایەتی بەدڵدا هاتوە ، وە نە دەسەلاتدارێکی وەک (صلاح الدین) پیش هەستی بە بەشخوراوی و بەجێماوی نەتەوەکەی کردوە ، تاکو ئەو هەستە پاڵی پێوەبنێ شتێک بەشتێک بکات .

ئێستا کە هەتا ئەندازەیەک زانیمان خاوەن پرسیار چەند لە واقیعی مێژوویی بێ ئاگایە با بچینە سەر وکاری شارەزایی وی و هەرکەسیکی دیکەی هاو وێنەی ، سەبارەت بە ئیسلام :

هەموو ئەو کەسانەی گلەیی لە (صلاح الدین) دەکەن چونکە هەڵنەستاوە بە هەڵگیرساندنی شۆڕشێکی کوردانەی ناسیۆنالیزمانە نەک هەر بە ئیسلام نەشارەزاو ناشاشنان ، بەڵکو تەنانەت ئەلف و بێی ئیسلامیشیان نەخوێندوە .

بەڵێ یەکێک لە بەڵگەنەویستە زۆر بەرچاوەکانی ئیسلام ئەوەیە ، کە ڕێ بە باباى مسوڵمان نادات هیچ کام لە ڕەنگ و زمان و نیشتمان و پارەو سامان و ڕەچەڵەک و .. هتد بکاتە سەنگی

---

(١) شتێکی روونە کە لەپاش چاخی زێڕینی چوار جێ نشینەکان بەڕێوەبەڕانی دەوڵەتی ئیسلامی کەم‌وزۆر بێدادیو ستەم و زۆرو ڕەچەڵەک پەرستی‌یان ژیاندەوەو لەسەر حیسابی گەلی هەژار شەپ وگوپیان لێ دەدا ، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانین هیچ کام لە دەوڵەتانی ئێستای سەدەی بیست لەگەڵ دواکەوتووترین چاخی دەوڵەتی ئیسلامی لە دوو پێ تەرازوودا پێک هەلسەنگێنین .

مەحەک و تەرازووی لێک هەڵاواردنی بەندەکان ـ وەک لەم وتو وێژەدا بە دوورو درێژی باسکرا ـ ، کەواتە : هەڵنەستانی (صلاح الدین) بە شۆڕشێکی نەتەوەپەرستانە لە چوارچێوەی گەلی کورد دا لەبەر ئەوە بووە کە ئایین و بیروباوەڕەکەی ڕێ ی نەداوە ،(١) واتە : زانیویەتی کە ئیسلام لە ڕوانگەو ئاسۆیەکی پان و بەرینەوە سەیری مرۆڤەکان دەکاو ، لە مرۆڤی مسوڵمان ڕازی نابێت لە قەپێلکی گچکەو کەمبەری تیرەو گەلەکەی دا خۆی ڕێک بێنێ و لە قوژبنێکی جیهانی بەرفراوان دا خۆی کوشمەلە بکات و گوشەگیر بێ .

ئنجا سەیر لەوەدایە کە ئەو خەسڵەتەی ناسیۆنالیستەکان (صلاح الدین) ی پێ تاوانبار دەکەن و پێیان وایە بەهۆی نەبوونی ئەو خەسلەتە لەو شۆڕەسوارەدا پلەوپایەی پێی دابەزیوە ، بەرزترین دروشمی کەسایەتی و ئەگەر خوانەخواستە ئەو خەسڵەتەی تێدا بوایە قەت نەدەگونجا ببێ بەو قارەمانە لێهاتووە کە دۆست و دوژمن ڕێزی دەگرن و ستایشی دەکەن ، بۆ ڕاستی ئەم قسەیەشم بەس دوو بەڵگان دەخەمە بەرچاوان :

یەکەم : ئەگەر (صلاح الدین) بابایەکی ناسیۆنالیست و نەتەوەپەرست بایە بۆی نەدەلوا سەرکردایەتی بەهێزترین سوپای ئیسلامی ئەو سەردەمە بکات کە زۆربەی گەلە ئیسلامییەکانی تێدا بەشداربوون، چونکە ئەگەر ئەو ئاڵاو دروشمی کوردایەتی بەرزکردبایەوە ، عارەبەکانیش ئی عارەبایەتی و تورکەکان ئی تورکایەتی و فارس ئی فارسایەتی و .. هتدیان بەرزدەکردەوە !

---

(١) لێرەدا ڕەنگە هەندێک کەسی کێل، یان خۆکێلکەر هەبن بڵێن : کەواتە ئیسلام بڕوای بە مافە نەتەوایەتییەکانی گەلان نیە !! بەڵام بەوان کەسان دەگوترێ: مافی نەتەوایەتی لەگەڵ مافی نەتەوەپەرستی لێک جودان، ئیسلامیش دان بە ئی یەکەمیان دا دێنێ، بەڵام دووەمیان جۆرێکە لە بت پەرستی و لە ئیسلامدا جێی نابێتەوە .

کەواتە :

ئەوانەی ڕەخنە لەو هەڵکەوتووە مسوڵمانە دەگرن،حەزدەکەن کاتی خۆی وازی لە سەرکردایەتی سوپای ئیسلامی‌و حوکمڕانی میسرو یەمەنو شام‌و جەزیرە (١) هێنابا و، دەوڵەتۆکەیەکی کوردی دامەزراندبا و، خۆی لە چوارچێوەیەکی تەسکی نەتەوەیی‌دا ڕێک هێنابا !!(٢)، بەڵام بەوەی چاک بوو ئەو حەزەی وان نەهاتەدی، دەنا نەک هەر گەلی کورد، ئیسلام‌و جیهانیش لەو شۆڕەسوارو ڕابەرە دادگەرو سەرکردە دڵنەرمە بێ بەش دەبوون .

دووەم: وەنەبێ بیری ناسیۆنالیزمی هێندە دیاردەیەکی سوودبەخش‌و سەربەخێر بووبێ، تاکو (طلاح الدين) لەسەر گوێ پێ نەدانی لۆمەو سەرکۆنە بکرێ، بەڵکو بەپێچەوانەوە بەوەی چاک بوو کە ئەو کوردە مەردە گیرۆدەی ئەو دەردە پیسەی ناسیۆنالیزم نەبوو، دەنا لەباتی وەی ببێتە جێی سەربەرزی کوردان و مایەی شانازیان بە بەراوەزووەوە ئەو مسولمانە بەرزە دەبوو بە پەڵەیەکی ڕەش و

---

(١) جەزیرە ناو بووە بۆ بەشێکی زۆری کوردستانی ئێستا .

(٢) هەڵوێستی ئەو جۆرە کەسانەی کە ڕەخنە لە (طلاح الدين) دەگرنو دەڵێن :

دەبوو وازی لە سەرکردایەتی سوپای ئیسلام‌و سەرۆکایەتی گەورەترین و بەهێزترین دەوڵەتی ئیسلامی ئەو سەردەمە هێنابا و، لە جوغزی تەسکی کوردستان دا خۆی کورت هەڵێنابا ، وەک هەڵوێستی ئەوانەم دێتەبەرچاو کە داوا لە بابایەکی سەرۆک کۆماری یان پارێزگار (محافظ) دەکەن ، واز لە سەرۆک کۆماری‌و پارێزگاریەتی بهێنی‌و، چونکە کاتی خۆی خەڵکی دێی (خوڕخوڕە) بووە، بێتەوە ببێتە کوێخای دێی ناوبراو !!

تێبینی :

(خوڕخوڕە) دێ یەک بوو لە ناوچەی جافەتی نیزیک ناوچەی مەرگەی بەشە کوردستانی سەر بە عێراق ، کە بەپێی نەخشەو پیلانی کاولکاری ڕژێمی بەعسی کافر دوو جاران خاپوور کرا .

دزێو بەسەر لاپەڕەکانی مێژووی گەلی کوردەوە، (١) چونکە لەوەتــی بیری ناسیۆنالیزمی جیهانی تەنیوەتەوەو گەرای پیسی لـــە دڵ و مێشکی نیرەو گەلانی جیهان دا داناوە، سەرلەبەری جیهان بۆتــە مەیدانی کوشت و کوشتارو جەنگ و هەراو ڕاوو ڕووت و دەست درێژیو، یاسای (ماسی گەورە ئی گچکە قووت دەدات) بۆتە دەســـتووری ژیان و گوزەرانی گەلان .

خۆ ئەگەر بیری ناسیۆنالیزمی تاقە زیانی بۆ بەرەی ئادەمزاد ئەوەبووبێ کە بوو بە ئاگری بن کای هەڵایساندنی دوو جەنگـــی جیهانی یەکەم و دووەم، هەر ئەوەندە بەسە بۆ ئیسپاتی زیانبەخش بوونی .

کەواتە:

بەسە با وازبێنین لە قسەی بێ ڕێ و جێو تانەو تەشەری بـــێ سەرو پێ، سەبارەت بە کەڵە مسوڵمانێکی وەک (صلاح الدین) کــە بە ئیسلام بوو بەو پیاوەو، بەویو بە هاو وێنانیشی کورد نـــاوی بەرزبۆوەو، ناوی لە مێژووی ئیسلام و مێژووی جیهان دا بەوپــەڕی ڕێزەوە تۆمار کرا، با لە جیاتی بێ ئەمەکیو سپڵەیی نـــواندن

---

(١) شایانی باسە کە بەدرێژایی مێژوو هەرکەسێک پەنای بردبێتە بەر بیری نەتەوەپەرستیو ڕەگەزپەرستی بەدنیا و بووەو بۆتە جێی نەفرینی مێژوو ، وەکو هەرکام لە جەنگیزو هۆلاکۆو هیتلەرو مۆسۆلێنـــی و جمال عبدالناصرو میشیل عفلق و صدام حسین و هەرکەسێکی دیکـــەی وەک وان ، چ کۆن بێ چ نوێ !!

دەربارەی کەسێک کە دوژمنان دان بە ڕێزو گەورەیی ی دا دێنن ،(١) بڵێین :

" دەک یاخوا (صلاح الدین) بە بەهەشتی بەرین شاد بی ، بـــۆ خزمەتی کردت بە ئایینی ئیسلام و گەلی کورد ، چونکە تۆ ســـەری ئیسلامت بە کوردو ئی کوردت بە ئیسلام بەرزکردەوە " .

---

(١) کارل برۆکلمان ڕۆژهەڵاتناسی بەناوبانگ دەربارەی (صلاح الدین) گوتوویەتی: " لەراستیدا (صلاح الدین) بەهۆی ئەو جەنگانـــەوە کە لەگەڵ خاچپەرستەکان دا کردنی ، بوو بە ناسراوترین ســـەرۆک ـ لەنێو سەرۆکانی ڕۆژهەڵات دا ـ لەکن ئەوروپاییەکان .
لە ڕۆژهەلاتیش ئەوە ناوی بە نەمری ماوەتەوە لە پەنا نـــاوی (هارون الرشید) و (الظاهر بیبرس) دا ، وەک ڕەمزو نیشانەیەک بۆ چاخێک لە بەختەوەرترین چاخەکانی مێژوو و پرشاشایش ترینی .
وە گومانی تێدا نیە کە کەمێکی کەم لە سەرۆک و فەرمانڕەوایانی ئیسلام شان لە شانی دەدەن ، لە بواری خۆیەکلاکردنەوەو پاکـــیو بێ خەوشیدا لە هەر جۆرە بەرژەوەندی یەکی کەسی، وە لە بـــواری لێبڕان و دڵسۆزی دا بۆ خزمەتی دەولەت و دانیشتووانی .
وە دوژمن و ناحەزانی هیچ چارەیان نەبووە بێجگە لە دان هێنان بە مەردایەتیو دلنەرمیو بەخشندەییی دا سەبارەت بە دوژمنـــە وەبن کەوتووەکانی .
نەک هەر ئەوەندە، وێرای ئەمەش (صلاح الدین) پشتیوانـــی زانیاری بوو .. وە خزمەتی (صلاح الدین) لە هونەری بیناا دروست کردن دا لە قودس و قاهیرەدا درەوشاوەیە .. مزگەوتی (الأقصی) ی نوێ کردەوەو ، قوتابخانەیەکی چوار دالانی بۆ یەکەمین جار لـــە نیزیک گۆری ئیمامی شافیعی یەوە دروست کرد .. "
بڕوانە : (تاریخ الشعوب الاسلامیە) نووسراوی / کارل برۆکلمان ص ٣٥٨ـ ٣٦٠ ، چاپی (٩) ساڵی ١٩٨١ زایینی .

خاڵی چوارەم

با سەروداو بازرگانی بە ئاینەوە کردن، ئاینمان لەبەرچاو نەخات!

مێژووی هیچ بیروباوەڕێک - ئایینی و غەیری ئایینی - خاڵی نەبووە لە چەند کەسێکی بازرگان و هەلپەرست و دنیاویست لەژێر پەردەی ئەو بیروباوەڕەدا، چونکە لە هەموو چاخ و ڕۆژگارێکدا، کەسانێکی نەفس نزم و بەرژەوەند پەرست هەبوون و هەن، کە بەهەر شێوەو شێوازێک بووە نەفسی نزم و چڵێسی خۆیان لە ئارەزووەکانی تێربکەن، بەبێ ڕەچاوکردنی هیچ شتێک لە ئایین و ویژدان و ڕەوشت.

ئنجا هەڵبەتە ئایینی پاک و بێگەردی ئیسلامیش، لەم یاسایە ڕیزپەڕ نیەو کەموزۆر بەشی لەو مرۆڤە نامرۆڤە نەفس نزم و نامەردانەدا هەبووەو هەیەو دەبێت.

کەواتە:

ئەگەر بێت و وا چاوەڕوانی ئیسلام بکەین کە هیچ کەس لەوانەی خۆیان بە شوێن کەوتووی دەزانن، نەتوانن لەبن پەردەی وی دا خیانەت و ناپاکی و کلکەلەقە بکەن، ئەوە چاوەڕوانی شتێکی نەگونجاوو ناواقیعی دەکەین، چونکە مرۆڤ هەرچییەک بێ هەر مرۆڤەو هەڵەو تاوان و ناپاکی و هەموو شتێکی چاک و خراپی لێ چاوەڕوان دەکرێ و نابێتە فریشتە.

جا خوێنەری بەڕێز!

مادام وابێ ئەگەر مەلایەک یان شێخێک یان خوێندەوارێک یان نەخوێندەوارێکت دی و بەناوی ئیسلامەوەو لەژێر پەردەی ئیسلامدا ناپاکی لێ پشکووتەوە، ئەوە بە شتێکی زۆر ئاسایی تەماشای

بکەو سەرت سوورنەمێنێ‌و هێندەی نووکە دەرزی یەک بڕوات بەرانبەر بە ئیسلام کەم نەکات و نەلەخشێ ی ! ، ئایا هیچ کەست دیوە بەهۆی ڕەفتاری نالەبارو خێچوخواری کۆلکەپزیشکێکی ناشێی هەڵپەرست زانیاری پزیشکی گەری (الطبابة) ی لەبەرچاو کەوتبێ ؟!

بێگومان نە، ، وە ئەگەر کەسێکی واش هەبێ بەهەڵەداچووە .

بەڵێ با حوکمێک کە بەناومسوڵمانێکی کەچڕوو بێ خێرو بێ هۆش و گۆش و دڵنەخۆش و دین فرۆش دەگرێتەوە ، بەسەر ئەو ئیسلامە پاک و بێگەردە سەربەرزەشی‌دا نەدەین کە باباى کەچڕوو بەناهەق خۆی پێ هەڵواسیوە .

ئنجا با سووراوسووریش بزانین ، کە لە هیچ چاخێکدا ئۆممەتی ئیسلامی خاڵی نابێ لە کۆمەڵێک مسوڵمانی زاناو ڕاست و هەقگۆو مەردو بەجەرگ ، کە لەکاتی گوتن و ڕاگەیاندنی هەقێدا شەرمێ لە شای ناکەن و بەرنامەی خوا چۆنە ئاوای بە خەڵکی ڕادەگەیەنن ، بێ ئەوەی تەماع‌و ترس هێندەی پووشکەیەک کاریان تێ بکاو ڕێڕەویان پێ بگۆڕی یان خوار بکات .

کەواتە : بەکورتی ؛

هیچ کەس بۆی نیە قسەو کردەوەو ئاکاری مرۆڤی بەناو مسوڵمانی بێ بەندوباری نالەباری بەسەر ئیسلامەوە بار ، بکاتە بیانووو بەهانەی گلەیی‌و گازندەکردنی‌و پشت پەل بوونی‌و ڕاکردنی لە ئیسلام .

قسەشم لەگەڵ ئەو بازرگانانەدا ئەمەیە :

هۆ ئایین فرۆشە ترسنۆکە بەزیوەکان !

بۆچی خۆتان کردۆتە بلیندگۆ (مُكَبِّرَة) ی ستەمکاران ؟!

ئەگەر هاندەری خۆدەرخستن (حُبُّ الظهور) پاڵتان پێوەدەنێ ئەوە بکەن ، ئەوە زۆرچاک بزانن بەهەڵەدا چوون و سەرەڕای سووکی‌و

بێ سەنگی گێل و نەفامیش دەرچوون !

چونکە هەرکەسێک بازرگانی بە بەرنامەی خواوە بکات ، خوا لە هەقی خۆی خۆش نابێو ڕیسوا و زەبوون و ڕوورەش و شەرمەزاری دنیاو دوا ڕۆژی دەکات .

وە ئەگەر هاندەری ئایین فرۆشیشتان وەدەست هێنانی بەرژەوەندی - یەکی دنیایی یە ، وەک زارچەورکردن و ئافەرینێک ، ئەوە زۆر باش بزانن کە زیانبارترین مرۆڤ ئەوکەسەیە کە ئایینی خۆی بە دنیای خەڵکی دەفرۆشی، جا ئەو کرێ یەی وەری دەگرێ هەرچی یەک بێت !

وە ئەگەر ترسانیش واتان لێ دەکات خۆتان ڕیسوای لای خواو خەڵکی بکەن ، ئەوە باش گوێ تان لێ بێو بزانن کە ئایەتی : (أَلا فِي الفِتْنَةِ سَقَطُوا) تان بەسەردا چەسپیوە ، چونکە ئێوەی جوولەکە سفەتی زراو ڕژاوی بەزیوی تۆقیو ! لە زیانێکی(١) دووری ئیحتیمالی ڕادەکەن و تووشی گەورەترین زیانی واقیعیو حەتمی دەبن !!

وە بشزانن تەمەنی ئینسان نە بە ئازایەتی کورت دەبێ و نە بە ترسەنۆکی درێژدەبێ و پێشینانیش گوتوویانە :(هەرچی بترسێ ناخەلسێ) .

کەواتە :

بێجگە لە گێلیو سادەییو سووک و چرووکیو بێ سەنگی، چیدی واتان لێ دەکات ببنە بڵیندگۆی طاغووت و ئایین بفرۆشن ؟!!

---

(١) لێرەدا بەگوێرەی تێگەیشتنی وان قسەم لەگەڵ کردوون، چونکە ئەوان پێیان وایە هەرچی لە ڕێ ی خوادا بڕوات یان بگیرێ ئەوە خۆی بەهیلاک داوە !! دەنا لەڕاستیدا ئازار دیتن و کوژران لە پێناوی ڕاگەیاندنی بەرنامەی خوادا گەورەترین پلەی مسوڵمانەتی یە ، واتە شەهیدبوون یان بەرەو شەهیدی چوون .

هیوادارێشم چیدی لەسەر ئەو ڕچە چەوت و خواردنان نەسەڕۆن و بەرەو باوەشی گەرمی قورئان و سوننەت و ڕێ سێبەرو پەنای خوا و، ژێر ئالآی عیززەت و مەردایەتی و جیهاد بگەڕێنەوە، لەوەی تا ئێستا کردوونانە تۆبەیەکی چاک بکەن و پەشیمان ببنەوە، بەرلەوەی بە ناچاری پەنجەی پەشیمانی بگەزن و، لە شەرمەزاری و ڕووڕەشی یان لەبەردەم دادگای بەسام و هەیبەتی خوادا بتەزن !!

خاڵی پێنجەم
ئیسلام تاقە ڕێی سەرفرازی و بەئامانج گەیشتنە

لە هەموان ڕوونە کە بناغەو بنچینەی وەدەستهێنانی هەموو ئامانجو ئاواتێک و گەیشتن بە هەموو مافێک، بریتیە لە:
(یەکگرتن و تەبایی و پێکەوە ڕیزبوون و برایی).

دەجا خوێنەری بەڕێز!

بە خوای بەرزو بێ هاوتا ئەو یەکگرتن و ڕیزبوون و برایەتی و تەبا بوونە مەحاڵە بێجگە لە ئیسلام بە هیچ بیروباوەڕێکی دیکە بێتەدی ؛ وەکو لە مێژووی کۆن و نوێ ی خۆمان و گەلان دا دیتوومانەو ئێستاش دەیبینین!

چونکە ئیسلام بە حوکمی ئەوەی کە لەلایەن خواوە هاتوە، هیچ کەسێکی مسولمان و خواناس ڕۆژێک لە ڕۆژان خەتەرەو خولیای ئەوەی بەدڵ دا نایەت، کە دەتوانێ و لەبرستی دایە بەرنامەیەکی لە ئی خوا چاکتر دابنێ، کەواتە: مرۆڤەکان تێکڕا لەئاقار بەرنامەی خوادا سەردادەنەوێنن و گەردن کەچ دەکەن.

ئنجا بەپێی پەیڕەوی خواش: یەک پەرستراو (الە) و یەک بەرنامەو یەک پێشەوا و یەک کتێب و یەک ڕووگەو یەک ئامانج بۆ مرۆڤەکان دیاری کراوە، پەرستراو بەس خوا (اللە) یەو، بەرنامەو پەیڕەو تەنیا ئیسلامەو، ڕابەرو پێشەوا هەر پێغەمبەرە صلی اللە علیە وسلم، بەس[1] قورئان کتێبی بڕواپێکراوەو، تاقە ڕووگە

---

(1) هەڵبەتە (سُنَّة) یش کە گوتارو کردارو بریاڕ لەسەردانی

کا یەی پیرۆزەو، بەرزترین ئامانج خوا ڕازی کردنە .

جا لەبن سێبەری بەرنامەیەکی ئەوتۆدا گەل پێکەوە دەبێتە براو شان لێک دەداو پشت وێک دەدا ، لەئەنجامی ئەوەش دا هەم خوا لە خۆیان ڕازی دەکەن، هەم دەتوانن گشت مافێکیان دابین بکەن و پشتی هەموو دوژمنێک لە زەوی بدەن .

کەواتە : با هەموو ئەوانەی بەتەما هێنانەدی یەکگرتن و تەبایی و برایین و پەنایان بردۆتە بەر چەند بیرو بیردۆزەو ڕێچکەیەک کە مایەی هەراو ئاشووب و گەل پەرتەوازەکردن و خەلک بەرەو یەکدی کوشتن و تیرەگەری بردنن، چیدی بە خرت و خۆڕایی خۆیان ماندوو نەکەن و خۆشیان و خەڵکێکی زۆری دڵساف و سادەو خۆش بڕواش فریو نەدەن، با واز لەو کوێرە ڕێ چەوت و هەڵانە بێنن کە لەپێش وانیش زۆران کوتابانەوە بەڵام لە ئەنجامی ماندووبوون و گەڕان و سووڕانێکی زۆردا دەستیان لە بنی هەمبانەوە دەرچوو و تاقە دیاری یەک کە لەکاتی گەڕانەوەدا لەگەڵ خۆیان هێنایانەوە بریتی بوو لە (هەناسە سواری) و (پەنجەی پەشیمانی گەزین) و (دەست لە خۆ شردن) !!

بەڵێ با واز لەو ڕێچکەو بیردۆزە بێ خێرانە بهێنن کە تەنانەت لە نیشتمانی لەدایک بوونیشیان دا هیچیان بۆ کۆمەڵ نەکردوەو هەر زیاتر خەلکیان پێک وەرکردوە .

ئنجا شتێکی ڕوونە کە ئیسلام بە چەند قۆناغی تاقیکردنەوەدا تێپەڕیوەو لەگەڵ هاتۆتەدەرێ، بەڵام ئەو بیردۆزە دەستکردانە لەژێر تین و فشاری چەکوچی واقیعی ژیانی مرۆڤ دا بوونە تۆزو گەردو بەهەوادا چوون و، لەنێو کوورەی گەرمی تاقیکردنەوەی

(القول والعمل والتقریر) ی پێغەمبەرمان دەگرێتەوە بریتیە لە تەفسیرو لێکدانەوەی قورئان ، وەک خوا فەرموویەتی: (وانزلنا الیک الذکر لتبین للناس ما نزل الیهم ..) النحل / ٤٤ .

مێژوودا بوونە گازو دووکەڵ و بێ سەروشوێن بوون . (١)

ئەو ڕژێمو دەوڵەتانەش کە دەبینین بەڕواڵەت لەسەر بنچینەی ئەوان بیردۆزان بنیات نراون، ئەگەر ڕاستیت دەوی هەرکام لەو ڕژێمو دەوڵەتانە پەیکەرێکی بێ کاکڵ ونێوەو بە حوکمی ئاگرو ئاسن ڕاگیراوەو بەعاستەم توێژاڵی تەنکی دەرەوەی بۆیەیەکی کەم تەمەنی یەکێک لەو بیردۆزانەی لێدراوە، دەنا بەدەردی کورد دەڵێن:کەر لەکوێ کەوتوەو کوندە لەکوێ دڕاوە ! (٢)

ئنجا ڕەنگە یەکێک لێرەدا بپرسێ :

باشە ئەگەر ڕاستە ئیسلام تاقە ڕێ ی سەرفرازیو بەمرادگەیشتنە، ئەدی بۆچی دەبینین وڵاتە نائیسلامیەکان لەوپەڕی پێشکەوتن و شارستانەتی دان و، بەپێچەوانەوەش وڵاتە ئیسلامیەکان یەکجار پاشکەوتوو و بەجێماوو بێ سەرەوبەرەن ؟!

لەوەڵامدا دەڵێین :

دەربارەی پێشکەوتنی وڵاتە نائیسلامیەکان خستنەڕووی چەند شتێک پێویستە :

١- پێشکەوتن لە بواری پیشەسازیو تەکنۆلۆجیا و لایەنی ماددی دا چەند هۆو بنەمایەکی تایبەتی هەن و هیچ پەیوەندی بە ڕاستی و ناڕاستی بیروباوەڕەوە نیە .

٢- پێشکەوتن و شارستانەتی بەس بریتی نیە لە دروست کردن و

---

(١) سپات بوونەوەو لەبیرەوکەوتن و بازارشکانی بیردۆزەو ڕێچکە مرۆڤکردەکان لەم سەردەمەدا لە هەموو کاتێک چاکتر دەبینرێ و بۆتە دیاردەیەکی هەرە زەق و بەرچاوی ئەم ڕۆژگارە .

(٢) بۆ ئیسپاتی ئەم ڕاستیە سەرنجی کتێبی:(پوختەیەک دەربارەی ئیسلام) بدە، تەفسیری ئایەتی شەشەم .

داهێنانی ئامبرو کەل وپەل و بنیات نانی خانوو و بەرەو چوونە سەر مانگ و بن زەوی کولین و نێو دەریا پشکنین !

٣ـ وڵاتە نائیسلامی‌یەکان ئێستا لەوپەڕی زینتالی‌و چارەڕەشی و دڵەڕاوکەو ناشارامی‌دا دەژین و، وێڕای ئەمەش هەراو ئاژاوەو جەنگ و وێرانکاری هەموو دنیاش ئاگرێکەو لە پیشی وان هەڵدەستێ، زاناو بلیمەتە بەوبژدانەکانیشیان بە ڕاشکاوی دانیان بەم ڕاستی یە تاڵانەدا هێناوە .(١)

٤ـ بە پێ لێنانی مێژووزانەکان هەموو ئەو زانیاری یانەی کە بوونە بنچینەو سەرچاوەی سەرهەڵدانی ئەم بەرەوپێش چوون و گەشەکردنە ماددی یەی ئێستای جیهانی نائیسلامی بە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوایەوە، کاتی خۆی ئەورووپایی‌یەکان لە ڕێ ی وڵاتی ئەندەلووس (ئیسپانیا)و دوورگەی قوبرس و جەنگی خاچپەرستانەیانەوە لە جیهانی ئیسلامی ـ یانەوە وەرگرت و پاشان بۆخۆیان زیاتر گەشەیان پێ کردو خەملاندیان !

کەواتە بەدەردی پێشینانمان دەڵێن :

ئەم پێشکەوتنە ماددی یە بەناوشارستانەتی‌یەش (هەر ڕۆنی خۆمانە لە سەرمانی دەدەنەوە) !!

وە دەربارەی پاشکەوتوویی‌و بەجێماوی ی جیهانی مسوڵمان نشینی بەناو (ئیسلامی)' یش دەبێ لەم ڕاستی‌یانە بی ئاگا نەبین :

١ـ ئەگەر مەبەست لە (وڵاتە ئیسلامی‌یەکان) ئەو وڵاتانە بن کە مسوڵمان نشینن و خەڵکێکی لەسەر ئیسلام حیساب کراویان تێدایە، ئەوە تەعبیرەکە ڕاست و بەجێ‌یە، بەڵام ئەگەر مەبەست وڵاتانێک بن کە بەرنامەی ئیسلامیان تێدا بەڕێوە دەبردرێ، ئەوە پێویستە

---

(١) بۆ ئیسپاتی ئەم ڕاستی‌یە سەرنجی کتێبی: (پوختەیەک دەربارەی ئیسلام) بدە ، تەفسیری ئایەتی شەشەم .

تەعبیرەکە بگۆڕدرێ، چونکە تا ئێستا یەک تاقە وڵاتی (ئیسلامی) ڕاستەقینەی ئەوتۆمان نیەو ، لاف لێدانی ڕووت و بێ کردەوەو بەرهەم و پەرێزیش هیچی پێ ئیسپات ناکرێ !

٢- خوای کاربەجێ دوو کۆمەڵە یاسا و دەستووری بۆ داناوین ، کۆمەڵێکیان لە شێوەی بەرنامەو ئایین دا ڕەوانەکراون و ، کۆمەڵەکەی دیکەشیان لەنێو بوونەوەرو دیاردە سروشتییەکان دا ڕۆنراون ، هەڵبەتە بۆ دروست بوونی ژیانێکی مرۆڤانەی ڕاست و بنیاتنانی شارستانەتی(مدنية) یەکی تەواو ڕەچاوکردن و کار پێ کردنی هەردووک کۆمەڵە یاسا و دەستوور شتێکی پێویستەو ، شتاقیان بەبێ ئەوی دیکە بەرهەمی پێویست و چاوەڕوان کراویان نابێ، بەڵکو بەدەردی زانایەکی ئەورووپی گوتوویەتی: (ئایین بەبێ زانیاری وەک بابای شەل وایەو، زانیاریش بەبێ ئایین وەک بابای کوێر وایە) !

جا لەڕاستیدا ئێستا مسوڵمانان لەبەر بێ ئاگایی لە یاسا و دەستوورەکانی سروشت و نەبوونی زانیاری، وەک مرۆڤی شەل و سەقەت ناتوانن بەشێوەیەکی ڕێک وپێک و هاوسەنگ (متوازن) لەسەر لاقی خۆیان بوەستن و حەوجێی دەستی ئەملاولان و، ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی - یەکانیش لەسۆنگەی نەبوونی ئایینێکی ڕاست و دروستەوە وەک بابای کوێر ڕەفتار دەکەن و، هەر بەو چەک و تەکنۆلۆجیایەی کە بەرهەمی زانیارییەکەیانە بەربوونە گیانی یەکدی و خەریکن خۆشیان و خەڵکیش لەبەین دەبەن !!

٣- نابێ لەوەش بێ هەواڵ بین کە مسوڵمانان سەردەمێک کە بەڕاستی (ئیسلامی) بوون و خاوەنی دەوڵەتی ئیسلامی بوون ، لە هەموو بوارە ماددی و مەعنەوی یەکانی ژیان دا سەرقافلەو مامۆستاو چاوساغی جیهان بوون .

بۆچی دوایین بەرنامە لەنێو گەلی عارەب دا هاتە خوار ؟!

ترسناک ترین نەخۆشی کە لە ئەنجامی بڵاوبوونەوەی میکرۆبی ناسیۆنالیزم بەنێو گەلانی ئیسلامدا و، لەنێو گەلی کوردستان دا پەرەی سەندووەو گەلێک کەسی بەسەهوو بردووەو کەواندووەو، لە ئیسلامەتی‌یەی تۆراندوە، بریتیە لە ڕەفزکردن و نەویستنی ئیسلام چونکە لەنێو گەلی عارەب داو بە زمانی عارەبی نێرراوە !!

جا سەیر لەوەدایە کە هەرکام لەو بەڕەچەڵەک مسولمانانەی کە بە ئیسلام ڕازی نین لەبەرئەوەی لە هەل و مەرجێکی وادا نێرراوە، هیچ پێی نەنگ و شوورەیی نیە، کە لە ڕۆژێکی ساردی زستان دا باڵتۆیەکی ڕووسی دەبەربکاو، چەترێکی ئەمریکی لەسەر خۆ هەڵبداو، گۆرێ یەکی ئینگلیزی دەپێ بکا !!

بەڵام کە باس دێتە سەر ئیسلام، مووی قرژ دەبن و نێوچاوانی گرژ دەبێو دەڵێ :

ئەگەر ئیسلام لەنێو عارەبان داو بە زمانی عارەبی نەنێرراوە؟! کەواتە هیچ پەیوەندی بە ئێمەوە نیە .

ئێستا وەرن با تێکڕا بەوردی سەرنجی ئەم جۆرە هەڵوێستە بدەین بزانین ، هۆو بنەمایەکەی چی‌یەو، چۆن سەری هەڵداوە ؟!

هەڵبەتە قسەی ناسیۆنالیستەکان کە گوایە، ئەوان بۆیە ئیسلام ڕەفز دەکەن چونکە ئیسلام دیاردەیەکی نەتەوەیی گەلی کورد نیەو، ئەوانیش بەس بە شتی خۆماڵی‌و نەتەوەیی ڕازین ،(١) ناتوانێ

---

(١) لەڕاستی‌دا ئەم خەسڵەتەی نەتەوەپەرستەکان دیاردەیەکی نەفامی ـ یەو لەگەڵ چەمکی مرۆڤایەتی‌دا ناگونجێ .

ئیقناعمان بکات، چونکە، خۆ نە پاڵتۆ ڕووسیەکەو نە چەترە ئەمریکیەکەو نە گۆرێ بە ئینگلیزیەکەش دیاردەو بەرهەمی نەتەوەیی کورد نەبوون!

بێگومان ناشلوێ بگوترێ: ئاخر کەل وپەل و بیروباوەڕ لێک جوودان، چونکە، یەکەم:

ئێمە هەر بەقەستی نموونەمان بە کەل وپەل هێنایەوە دەنا ئەو جۆرە کەسانە بەرلەوەی کەل وپەل لەو نەتەوە بیانیانە وەربگرن بیروبۆچوون و بیردۆزانیان لێ وەردەگرن، مەگەر بیردۆزەی (مارکسیزم - لینینیزم) زادەی بیرو هۆشی کوردەکانی سلێمانی و دیاربەکرو سابلاغە یان ئی مارکسی ئەڵمانی و لینینی ڕووسیایی یە!

یان مەگەر بیردۆزەی داروێنیزم مام پیرۆتی هەڵشۆیی بنیاتی ناوە یاخود داروێنی ئینگلیزی.

یان ئایا بیری بوونایەتی (الوجودیة) هەڵقولاوی زەینی کوردێکی بیتوێنی یە یان بابایەکی ئەمریکی؟!

دووەم:

هەروەک چۆن سوود وەرگرتن لە کەل وپەلەکان لەسەر هیچ گەل و تیرەیەک تاپۆ نەکراوە، ئاینەکەش موڵکی تایبەتی هیچ گەل و تیرەیەک نیەو هەموو مرۆڤایەتی تێیدا بەشدارە بە یەکسانی، تەنانەت ئەگەر کەل وپەلەکان مۆرو ناو و نیشانی کارگەو وڵاتێکی دیاری کراویان پێوەیە، ئایین - مەبەست لە ئایین بەس ئیسلامە(1) - ئەوەندەشی نیەو بێجگە لە مۆری کارگەی خوایەتیو ناو و نیشانی بەرنامەی ژیانی مرۆڤایەتی، هیچ شتێکی دیکەی پێوە نیە.

کەواتە: پێشگیری کردن لە وەرگرتنی ئیسلام بە بڕوبەهانەی

---

(1) چونکە تاقە ئایینی ڕاست و تەواوو ئیعتیبار پێکراو بەس ئیسلامە.

ئاوا بێ جێ، شتێکی ماقووڵ و ژیرانە نیەو لە مرۆڤی تێگەیشتوو ناوەشێتەوە .

مادام وابێ با بزانین هۆی ڕاستەقینەی پێشگیری کردن و ڕازی نەبوونی ناسیۆنالیستەکان لە ئیسلام چی یە ؟!

بە بۆچوونی بەندە دوو شتی سەرەکی هەن کە بوونە هۆی دوورە پەرێزی ئەو جۆرە کەسانە لە بەرنامەی خوا :

یەکەم :

هەبوونی دەستەیەک عارەبی خوانەناسی ڕەگەزپەرست ،(مەبەست عارەبە بەعسیو شۆڤێنییەکانن) کە بەشێکیان هەر بێ پەردە دەری دەبرن کە بڕوایان بە ئیسلام نیەو دەڵێن :

ئیسلام بۆیە لەنێو گەلی عارەبدا سەری هەڵداوە، چونکە لە هەموو گەلانی دیکە لێهاتووترو زیرەک ترن و (محمد) عارەبێکی بەمشوورو بلیمەت و لێزان بوو، بۆیەش بەناوی ئاینەوە خەڵکی بانگ کرد چونکە زانی ئەگەر بەناوی خواوە قسە بکات چاکتری لێ وەردەگرن و فەرمانبەری دەکەن ! ، هەڵبەتە ئێمە لێرەدا قسەمان لەگەڵ ئەوانەدا نیە، بەڵام ئەوانەی کە ئێمە قسەمان لەگەڵیان هەیە بەشی دووەمیانن کە دەڵێن :

بەڵێ ئیسلام ئاینێکی خواییەو محمد صلی الله علیه وسلم پێغەمبەری خوایە، بەڵام خوای زانا بۆیە دوایین بەرنامەی خۆی لەنێو نەتەوەی عارەبو نیشتمانی عارەبدا نارد، چونکە خوا گەلی عارەبی لەنێو گشت گەلانی جیهاندا هەڵبژاردوەو ئیمتیازی داونیو ویستوویەتی لە هەموانیان بەرزتر بکاتەوەو پتر ڕێزیان لێ بگرێ !

بەکورتیو بەکوردی ئەو عارەبە ناسیۆنالیستانە دەڵێن :

دیارە گەلی عارەب لە هەموو گەلانی دنیا باشترن و خوا لە هەموانی

خۆشتر دەوێن، بۆیە دوایین پەیرەوی خۆی لەنێو وان دا ناردوە .

جا لە ئەنجامی ئەم جۆرە قسانەداو، لە ئەنجامی زۆر شتی دیکەی نەتەوەپەرستانەو نائیسلامییانەدا ، کە دەربڕینیان دەرفەتێکی (1) گونجاوتری گەرەکە، دیسان لە کەسیش شێرراوە نین! هەندێک لەو ڕۆڵە کوردانەی کە یان چاک لە ئیسلام حالی نەبوون و بڕوادامەزراو نین، یان هەر مسوڵمان نین و کەوتوونە بەر تین و تەوژمی ڕێچکە دەستکردەکان، لە بەرانبەر هەڵوێستی نەتەوە - پەرستانەی ئەو پێڕە عارەبە ناسیۆنالیستەدا کاردانەوەیەکی نەتەوەپەرستانەتریان گرتۆتەبەرو، بەهیچ ڕەنگیک ئامادە نین کە تەنانەت گوێ بیستی باس و خواسی ئیسلامیش بن هەتا وەبڕوا پێ هێنان و وەشوێن کەوتنێ ڕادەگا .

چونکە ئەو ڕۆڵە کوردە لە ئیسلام بێ ئاگایانە کە ئەم جۆرە قسەو هەڵوێست و ڕەفتارە نائیسلامانەیە لەو پێڕە نەتەوەپەرستە دەبینن، دەڵێن ڕەنگە ئەو عارەبانەش کە لە سەرەتاوە قورئانیان لەنێودا هاتەخوار هیچ ڕوویان لەمانەی ئێستا وەرنەگێڕابێ! جا لە ئەنجامی ئەو بەراوردکردن و قیاس و پێک گرتنەدا نەک هەر ڕق و قین لە عارەبە مسوڵمانەکانی پێشین هەڵدەگرن ، بەڵکو لە ئیسلامیش دەتۆرین و زیز دەبن .

دووەم:

بەڵام وەنەبێ تاقە هۆی دوورە پەرێزی هەڵگرانی ئالای ناسیۆنالیزمو هەموو شتە ئیزمدارەکانی دیکەش - لەنێو گەلەکەمان دا - بەس بێ ئاگایی لە ئیسلامو دیتنی هەڵویستی نەتەوەپەرستانەو خۆسەپێنەرانەی عارەبی بەدفەڕو نامسوڵمان بێ ،

---

(1) بۆیە ئەم قسەیە کراوە چونکە ئەم کتێبە پێنج شەش ساڵ پێش ئێستا لە عێراق نووسراوە !!

بەڵكو هەشیانە زۆر چاك دەزانێ كە ئیسلام هیچ پەیوەندی بەكی بە هیچ كام لە گەڵ و تیرەكانەوە نیەو ئاینێكی خودایی‌و جیهانی‌یە، بەڵام هەر بڕوای پێی نیەو كەوتۆتە شوێن ڕێچكەو بیردۆزەیەكی دیكە، بۆیەش لە ڕەفزكردنی ئیسلام‌دا پەنادەباتە بەر بیری ناسیۆنالیزم تاكو بەدەردی كوردەكە گوتی : بە بەردێكی دوو كێلان بشكێنێ، هەم گەلەكەی هەڵخەلەتێنێ بەوەی كە گوایە ئەو ڕقی لە ئیسلام هەڵناستی‌و بێ بڕوا نیە، بەڵام بۆیە گوێ ڕایەڵی نابێ چونكە ئایینی عارەبانە، هەم بیری ناسیۆنالیزم‌و هەر بیردۆزەیەكی دیكەش كە بیەوێ لەجیاتی ئیسلام بخاتە بیرو مێشكی گەلەوە، بێ ئەوەی لۆمەو سەركۆنەبكرێ‌و بە نامەخراپ بژمێررێ .

جا سەیر لەوەدایە كە لەنێوان هەردووك بەرەی ناسیۆنالیستی عارەب‌و كورد دا كارو كاردانەوە (فعل ورد فعل) ێكی توندوتیژ هەیە، جارێ لەلایەكەوە عارەبە ناسیۆنالیستەكان دەڵێن : ئێمە هەڵبژاردەی گەلانین و هیچ نەتەوەیەك لە نەتەوەی عارەب بالاتر نیەو، عارەب ئیمتیازیان بەسەر هەموو گەلانی جیهان دا هەیە، وە لە كاردانەوە (رد فعل) ی ئەو درۆو دەلەسە بێ بنچینانەی واندا بەرەی ناسیۆنالیستی كوردیش دەڵێن : گەلی عارەب بەدترین و دواكەوتووترین و كەودەن ترین گەلی سەرزەوین و ئیسلامەتیش چونكە بۆ وان هاتوە دیارە بێ كەڵك و پووچە !!

ئەمما گومانی تێدا نیە كە شتاق لەو دوو بەرەیە هەڵوێستێكی ڕاست و واقیعی‌یان نەگرتۆتەبەر، چونكە وادیارە هەركامێكیان، سواری ئەسپی سەركێشی بیری گەلپەرستی بووەو، لەپڕتاویان لاقی دەبەرێك ئاڵقاون و سەرچەنگ چووە .

بەڵام لەسۆنگەی ئەوەوە كە بەشی زیاتر عارەبە ناسیۆنالیستەكان دەستیان لە هەڵایساندنی ئاگری ئەو هەراو ئاژاوەیەدا هەیە و

کورد گوتەنی : شاگرەکە لە ڕیشی وانەوە داکەوتوە، وای بەچاک دەزانم پێشەکی بچینە سەروکاری قسەو دەعوای بێ شایەدو بەڵگەی وان، کەواتە با بزانین خوای کاربەجێ لەبەرچی دوابین بەرنامەی خۆی لەنێو عارەبان دا نارد ؟

بەڵام پێشەکی با بزانین ئایا ڕەوایە بگوترێ گەلی عارەب یان هەر گەلێکی دیکە لە گەلانی دیکە چاکترو گەورەترە ؟!

دەتوانین لە چەند خاڵێک دا ئەم مەسەلەیە ڕوون بکەینەوە :

١- بەر لە هەموو شتێک پێویستە بزانین کە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ڕەوا نیە هیچ تیرەو گەلێک خۆی بەسەر تیرەو گەلانی تردا بابداو شانازی یان بەسەردا بکات، بەڵکو لەڕاستیدا ئەو خۆبادان و خۆ هەڵکێشانە لە قورئانی قسەلەجێو فەرموودەکانی پێغەمبەردا صلى الله عليه وسلم بەتوندی تاوانبار کراوە، وەک لە لاپەڕەکانی پێشوودا ڕوون کرایەوە، بۆ وێنە خوای زانا لە بەرپەرچدانەوەی ئەو جوولەکانەدا کە دەیان گوت : (نَحْنُ أَبناءُ اللَّهِ وأَحبّاؤُهُ) ئێمە کوڕانی خواو خۆشەویستانی خواین، فەرمووی : (قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذنوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ ..) المائدة / ١٨ . واتە : بڵێ: ئەدی - ئەگەر ڕاستە کوڕو خۆشەویستی خوان - بۆچی بەهۆی تاوانەکانتانەوە سزاتان دەدات ! نەخێر بەڵکو ئێوەش مرۆڤێکن لەو خەڵکەی کە دروستی کردوون ..

دیسان خوای کاربەجێ لەکاتێک دا فەرمانی بە شەیتان کرد کڕنووشی ڕێزگرتن بۆ ئادەم بەرێ وێڕای کۆمەڵی فریشتەکان، شەیتان یاخی بوو و سەرپێچی کرد، لەعنەت و نەفرینی لێ کردو لە بەزەیی خۆی دووری خستەوە، هەڵبەتە کاتێک شەیتان فەرمانی خوای جێ بەجێ نەکرد، خوا لێی پرسی بۆچیو چ شتێک ڕێ ی لێ گرتی کە کڕنووش بەرێ ! شەیتان لە وەڵامدا گوتی :

من له ئادەم چاکترم، ئەو له قوڕ دروستکراوەو من له ئاگر،
(وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ، قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ؟! قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ) .
الأعراف / ١١، ١٢ . واته :

وه ئێمه خوڵقاندمانن دوایی وێنه‌تانمان کێشا، ئنجا به به فریشتانمان گوت: کڕنووش بۆ ئادەم بەرن، جا هەموویان کڕنووشیان برد بێجگه له شەیتان، ئەو له کڕنووش‌بەران نەبوو، ـ خوا ـ فەرمووی : چ شتێک پێشگیری لێ کردی که کڕنووش ببەی کاتێک فەرمانم پێ کردی ؟! ، گوتی: من لەو چاکترم، منت له ئاگر خوڵقاندوەو ئەوت‌له قوڕ خوڵقاندوه .

وەک لێرەدا دەبینین شەیتانی بەد بۆ پاکانه (تبریر) ی هەڵوێستی یاخی بووانەی خۆی پەنا دەباته بەر هەمان بەڵگەی جوولەکەو نەتەوەپەرستەکان !

بەڵێ شەیتانیش وەک وان لەجیاتی وەی شانازی به کردارو ڕەفتارێکەوە بکات که به ئازایەتی خۆی وەدەستی هێناوە، شانازی به ماددەو توخمو ڕەگەزێکەوە کردوه که هیچ دەستی وی تێدا نیه !

کەواته: هەرکەسێک بیەوێ بەهۆی شتێکەوه خۆی بادا و شانازی بەسەر خەڵکیدا بکات، که به ئازایەتی‌و تێکۆشانی خۆی وەدەستی نەهێناوەو خوا بۆی بڕیاردا وه، وەک: ڕەگەز، نەتەوه، نیشتمان، ڕەنگ و زمان، ئەوه ڕچەی شەیتانی بەدی گرتوەو به بەڵگەیەکی شەیتانی خۆی بەسەهوو بردوەو ڕێ ی ڕاستی بزرکردوه ! (١)

---

(١) بێگومان ئەو شێخو سەییدو ئاغاو میرو بەگانەش‌که خۆیان به وەجاخو ڕەچەڵەک (نَسَبْ) ەوه هەڵدەکێشن و هەر لەبەر ئەوەی به عورفی کۆمەڵگا ناوی شێخو سەییدو ئاغاو میرو بەگیان بەسەردا براوه خۆیان له خەڵکی بەزورتر دەگرن، وەبەر ئەو حوکمه دەکەون.

٢- لە ڕوانگەی قورئانەوە گەلی عارەب بەر لە هاتنی ئیسلام گەلێکی سادەو نەخوێندەوارو سەرگەردان بوو وەک خوای زانا فەرموویەتی: (هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِنْهُم ... وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُبِينٍ) الجمعە/٢. واتە:
خوا ئەو کەسەیە کە لەنێو نەخوێندەواران دا پێغەمبەریکی لە خۆیان نارد ... هەرچەندە ئەو گەلە بەر لە هاتنی وی لە سەرگەردانییەکی ئاشکرادا بووبن.

دیسان وەک قورئان هەواڵی پێداوین عارەبەکان پێش هاتنی ئیسلام پێکەوە دوژمن بوون و شیریان لە یەکدی دەسوی: (وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَاناً ..) آل عمران / ١٠٢. واتە:
وە یادی چاکەی خوا بکەنەوە بەسەر خۆتانەوە، کاتێک کە -بەر لە هاتنی ئیسلام- پێکەوە دوژمن بوون، بەڵام خوا دڵتانی پێکەوە بەست، ئنجا بەهۆی بەرنامەی خواوە بوونە برا ..

هەروەها وەک قورئان هەواڵی پێداوین، ئەگەر هاتبا و خوای گەورە قورئانی ناردبایە سەر گەلێکی دیکەی غەیری عارەب، ئەوە عارەبەکان ئامادە نەبوون بڕوای پێ بێنن، وەک فەرموویەتی: (وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الأَعْجَمِينَ. فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ) الشعراء / ١٩٨، ١٩٩. واتە:
ئەگەر هاتبا و -قورئانمان- ناردبایە سەر هەندێک لە عەجەمەکان و (١) بەسەر -عارەبەکان- ی دا خوێندبایەوە، بڕوایان پێ نەدەهێنا.

لەم دەقە قورئانییەدا وا دەردەکەوێ کە خوای کاربەجێ بۆیە

(١) (عَجَمْ) واتە: غەیری عارەب.

قورئانی لەنێو گەلی عارەبدا ناردوتەخوار، چونکە گەلێکی هێندە کەللە وشک و خۆپەسندو گۆشەگیر بوون، ئەگەر نێررابایە سەر غەیری خۆیان ؛ بڕوایان پێ نەدەهێنا ، بەڵام وادیارە عەجەم لە عارەب زەین ڕوونترو ئاسۆی بیریان فراوانترو ئامادەتربوون بۆ وەرگرتنی هەق لە هەرکەسێکەوە بێ .

ئێستا خوێنەری ئازیزم !

لە خاڵی یەکەمدا ڕوون بووە کە گەل و نەتەوەکان هەموو یەکسانن و هەر گەل و نەتەوەیەکیش لافی ئیمتیازو گەورەیی لی بدا بەسەر گەلانی دیکەدا ، ئەوە بەهەڵەدا چووەو ڕێ ی ڕاستی بزر کردوەو ڕچەی شەیتان و جولەکانی گرتوە .

لە خاڵی دووەمیش دا خراوەتەڕوو کە قورئان فەرموویەتی :

گەلی عارەب بەر لە هاتنی ئیسلام ، سادەو نەخوێندەوارو سەرگەردان بوو ون،[1] وە پێکەوە ناکۆک و ناتەباو دوژمن بوو ون ، دیسان ڕاگەیەندراوە کە ئەگەر قورئان نێررابایە سەر گەلێکی دیکەی غەیری عارەب ، ئەوە گەلی عارەب ئامادە نەبوون بڕوای پێ بێنن و وەدوای بکەون .

کەواتە :

لێرەدا دەردەکەوێ کە هاتنی ئیسلام لەنێو گەلی عارەبدا ناگونجێ بکرێتە بەڵگەی لێهاتوویی و گەورەیی عارەب بەسەر گەلانی دیکەدا ، چونکە وەک دیتمان قورئان کە باسی نەتەوەی عارەب دەکات پێش هاتنی ئیسلام ، لانی کەم ئەگەر شکاندن و تانە لێدانی لێ نەفامرێتەوە ، مەدح و پێهەڵاگوتنیش ناگەیەنێ .

---

(١) لە ئاڵقەی سێیەمی ئەم زنجیرەیەدا چاکتر ئەو باسە ڕوون کراوەتەوە .

جا ئێستا کە بەکورتی زانیمان دەعوای ئیمتیازو زیادی ی عارەب بەسەر گەلانی دیکەدا چەند بێ بنچینەیەو، زانیمان کە هەڵبژێررانی عارەب بۆ تێیدا ڕەوانەکرانی دوایین پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم لەبەر چاوی کاڵی عارەب و لەبەر گەورەیی و ئیمتیازو زیدەیی‌یان نەبووە، با بزانین هۆو حیکمەتی ئەو دیاردەیە چی بە ؟!

حیکمەتی هەڵبژێرانی دوایین پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم لەنێو گەلی عارەب دا

یەکەم:

پێش هاتنی ئیسلام دوو دەولەتی زەبەلاح حوکمڕانی‌ی جیهانیان لەدەست دابوو، جیهانیان دابەش کردبوو، کە بریتی بوون لە فارس‌و ڕۆم، لەدوای وانیشەوە هیندو یۆنان هەبوون.

جا هەرچی دەوڵەتی فارس بوو، پڕپڕ بوو لە بیروڕا و فەلسەفەی جۆراوجۆرو پێکەوە دژ، لە دەوڵەتی فارس دا ڕێچکەی زەردەشتایەتی باو بوو، کە کاربەدەست و دەستەڵاتدارەکان نوێنەری بوون و یەکێک لە پایە فەلسەفی‌یەکانی ئەوەبوو کە ژن هێنانی پیاوی لەنێو نیزیکانی وەک دایک و کچو خوشک بە چاکتر دادەنا وەک لە خزمی دوورو بێگانە !! تەنانەت (یَزْد جُرد) ی دووەم کە لە نێوەڕاستی سەدەی پێنجەمی زایینی‌دا حوکمی دەکرد، کچەکەی خۆی هێنا، ئەمەو بێجگە لە زۆر لەڕێ لادان و ئاکاری دزێوو ڕەفتاری بەدی دیکەی جۆراوجۆر کە مەودای باسکرانیان نیە. (١)

---

(١) (فِقْهُ السِّيرَة) ص ٣٧ ،/ محمد سعيد رمضان البوطي.

دیسان لەنێو فارس‌دا ڕێچکەی (مانەوی) هەبوو، کە بنچینە فەلسەفی‌یەکەی بریتی بوو لە بەخراپە حسێب کردنی بوونی مرۆڤ (وجود الأنسان)، لەبەر ئەوە دەیگوت پێویستە مرۆڤ نەهێڵرێ، بۆیە ژن هێنانی قەدەغە کردبوو تاکو زاووزێ نەمێنێ ! (١)

یەکی دیکە لە بیرو فەلسەفەکانی فارس بریتی بوو لە ڕێچکەی (موزدەکی) کە وەکو ئیمامی شەهرەستانی دەڵێت : فەلسەفەکەی بریتی بوو لە حەڵاڵ کردنی ئافرەتان و سامان و دارایی‌و هەموو شتێک بۆ هەموو کەسێک بە یەکسانی‌و هاوبەشی بێ جیاوازی . واتە : (شُيُوعِيّةُ النِّساءِ والأَموال) .

بەڵام دەوڵەتی ڕۆم، ئەوە گیانێکی دیکتاتۆرانە خۆی بەسەردا سەپاندبوو، وە زۆر شەڕێوو سەغڵەت بوو بەهۆی ئەو دووبەرەکی یە ئایینی‌یەی کە لەنێوان دیانەکانی شام‌و میسردا هەبوو، وە ئەم دەوڵەتە پشتی بە هێزی سەربازی و داگیرکەرانەی خۆی بەستبوو لە پێناوی گەشەپێدانی ئایینی مەسیحی‌و دەستکاری کردنی بەگوێرەی هەواو ئارەزوو .

بێگومان ئەمیش لە دەوڵەتی فارس کەمتر شل و شێواوو بێ سەرەو بەرە نەبوو لە ئەنجامی پەرەستاندنی ژیانی پڕ عەیش و نۆش و خۆش گوزەرانا نەداو، بەهۆی ستەمی ئابووری یەوە کە لە دانیشتووا دەکرا، لەڕێ ی سۆغرەو بێگارو باج و سەرانە ستاندنەوە .

یۆنانیش لەنێو گێژاوی ئەفسانەو بیروبۆچوونە فەلسەفی و خەیاڵی‌یەکانی‌دا قم بووبوو بێ ئەوەی پێیان بگاتە بەرهەم‌و ئەنجامێکی بەکەڵک . (٢)

---

(١) (خاتَمُ النَّبيّين) ص ١١ ج ١ / محمد أبو زَهْرَة .
(٢) (فقه السيره) ص ٣٨ .

هیندیش ، وەک مامۆستا (ابوالحسن الندوي) ی دەڵێت :
هەموو مێژوونووسانی هیند لەوەدا قسەیان یەکە ، کە ئەو سەردەمەی هیند بە دواکەوتووترین قۆناغی دەژمێررێ لە هەموو بوارەکانی ژیان دا ، چ ئاینی چ کۆمەڵایەتی چ ڕەوشت و ئاکار ، وە هیندیش لەگەڵ دراوسێو دەستە خوشکەکانی‌دا بەشداربوو لە ڕووخانی ڕەوشتی‌و کۆمەڵایەتی‌دا . (١)

ئەمە بەکورتی حاڵ و باڵی هێزە دەسەڵاتدارەکانی جیهان بوو ، لە سەروحەدی هاتنی ئیسلامدا ، ئنجا با بزانین دورگەی عارەبی (الجزيرة العربية) لە چ حاڵێک دا بوو .

لەو کاتی‌دا دورگەی عارەبی هێدی و ئارام بوو و، دوور بوو ، بگرە هەر ڕووت بوو لەو هەموو هاڵۆزی و بێ سەرەوبەرەیی‌یەی جیهان ، چونکە دانیشتووانی نە شارستانەتی‌و ڕابواردن و خۆش گوزەرانی دەوڵەتی فارسیان هەبوو ، کە بەرەو ڕووخان و ڕەوشت نزمی‌و (٢) فەلسەفەدانان و ڕێچکە داتاشینیان بەرێ ، وە نە دەسەڵات و هێزی سەربازی ڕۆمیشیان هەبوو کە بتوانن دەست درێژی بکەنە سەر وڵاتانی دەوروبەریان ، وە نە وەک یۆنانی‌یەکان دەرفەتی فەلسەفەچی‌یەتی‌و دمبەدمەو وتو وێژی قووڵیان هەبوو ، تاکو مێشکیا ن ببێتە نێچیری خەیاڵ و ئەفسانەکان .

سروشت و نەفسی عارەبەکان لەوسەردەمی‌دا زۆر وەک کەرەسەیەکی بەکارنەهاتووی خاو دەچوو کە لە هیچ قاڵب و بۆتەیەک دا قاڵ نەکرابێتەوە . (٣)

---

(١) (ماذا خَسِرَ العالَمُ بِانْحِطاطِ المُسلِمِيْنَ) ص ٢٨ . / ابوالحسن الندوی .
(٢) بێگومان عارەبەکانیش رەوشتی نزمیان زۆر بوون ، بەڵام ڕەوشت نزمی لەسەر ئاستی دەوڵەت ، یان چەند تاکێک لێک جوودان .
(٣) (فقه السيره) ص ٣٩ .

کەواتە :

گەلی عارەب لەوسەردەمیدا لە هەموو گەلانی دیکە گونجاوتر و لەبارتر بوون بۆ ڕاگەیاندنی بەرنامەی خوا .

دووەم:

وەک پێشتر گوتمان گەلی عارەب گەلێکی سادەو نەخوێندەوارو سەرگەردان بوو، جا هەڵبژاردنی دوایین پێغەمبەر علیه الصَّلاة والسَّلام لەنێو گەلێکی ئاوادا، هەم دەبێتە بەڵگەیەکی دەمکوتکەر بۆ کەسانێک کە بیانەوێ تانەو تەشەر لە پێغەمبەر بگرن و بڵێن : ئەم قورئانە ئی خوا نیەو بۆخۆی دایناوە، یان لە ئەنجامی زانیاری و خوێندەواری دا فێری بووە، وەک قورئان دەفەرموێ : (وماكُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتابٍ ولاتخطُّهُ بِيَمِينِكَ إذاً لَارْتابَ المُبْطِلُونَ) العنكبوت / ٤٨ . واتە :

وە تۆ ـ ئەی پێغەمبەر ـ لەپێش وی دا هیچ کتێبێکت موتالا نەکردووەو هیچت بە دەستە ڕاستت نەنووسیوە، ئەگەر وابایە لارێ بووان دەکەوتنە گومانەوە .(واتە : بەڵگەی کەوتنە گومانیان بەدەستەوە دەبوو) .

وە نێرانی ئیسلام لەنێو گەلێکی سادەو نەخوێندەواری وەک عارەبدا دەبێتە موعجیزەیەکی مێژوویی بۆ ئیسلام، چونکە ڕەنگە ئەگەر لەنێو گەلێکی خاوەن شارستانەتی وەک فارس، یان خاوەن سوپاو دەسەڵاتی وەک ڕۆم، یان خاوەن فەلسەفەی وەک یۆنانیان دا نێررابا، هەزار کەس گوتبای : کورە کاکە خۆ ئازایەتی ئیسلام نەبوو کە لەنێو ڕۆم یان فارس یان یۆنان دا دەوڵەتی دروست کرد، بەڵکو هەر ئازایەتی ئەو دەوڵەتە خۆی بوو ! بەڵام ئایا ئێستا بێجگە لە خۆی ئازایەتیەکەی بۆ کێ دەگەڕێتەوە ؟!!

سێ یەم:

دورگەی عارەبی هەرچەندە مەیلەو لاپەڕ کەوتوە، بەڵام کەرتی ئاسیاو ئەفریقا پێکەوە دەبەستێو لە ئەورووپاشەوە دوور نیە، جا ئەگەر بێت و ئاستی هۆیەکانی هاتووچۆی ئەودەمی لەبەرچاو بگرین، هەست بە گرنگیو بایەخی جوگرافیایی ئەو شوێنە دەکەین و پەی بە حیکمەت و کاربەجێیی خوای زانا دەبەین.

هەڵبەتە ماقووڵیش نیە ئێمە هەموو شتێک هەر لە گۆشەنیگای چاخو سەردەمی خۆمانەوە سەیر بکەین و لە هەمبانەی خۆمان دا گوێزان بژمێرین!

چوارەم:

کابەی پیرۆز (البَيْتُ الحَرَام) کە دەستکردو شوێنەواری ئیبراهیم پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم، پلەوپایەو حورمەتێکی زۆری هەیە لە دڵی هەموو گەلانی خواپەرستدا، چونکە ئیبراهیم بە بابی پێغەمبەران (أبو الأنبیاء) ناسراوەو ڕێزی لەکن هەموو خواناسانی جیهان هەیە، هەڵبەتە ئەو شوێنە پیرۆزەش لە کۆکردنەوەو ڕاکێشانی دڵی خەڵکیدا کەمبایەخ نەبووە.

پێنجەم:

نەتەوەی عارەب هەرچەندە سادەو نەخوێندەوارو نەزان بوون و ڕەوشت و خووی دزێوو نالەباریان زۆر بوون، بەڵام پێویستە ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە:

گەلی عارەب لەسۆنگەی ئەوەوە کە نیشتمانێکی هەتا بڵێی بێ خێرو کەمدەرامەت و قاقڕو دێمەکاریان هەبوو، هیچ کام لە هێزە زەبەلاحە جیهانخۆرەکانی ئەو کاتە چاوی تێ نەدەبڕی و پەلاماری

نەدەدا، جا لەسایەی ئەو کەمدەرامەتیو نەداری یەیەوە، گەلی عارەب پارێزراوو چەپاڵەدراو بوون و لە بارودۆخێکی یەکجار ئازادو سەربەستدا بە ژیانێکی هەتا بڵێی سادەو کەممەسرەفەوە دەژیان، هەر ئەوەش بوو کە وای لێ کردبوون لەسەر زەمینەی نەتەوایەتی کۆنەبنەوەو، هەر بە تیرە تیرەیی و پرژوبڵاوی بمێننەوەو، کەس گەردن کەچی کەس نەبێ و، هەرکەسە کوێخای گوندی خۆی بێ، جا لەبەر ئەوە ئەو دوورگە دوورە پڕ لە ئازادی و سەربەستی یە باشترین و گونجاوترین جێگای تێدا شین بوون و فراژووبوونی ئەو نەمامە ئیسلامی یە بوو، کە بۆخۆی ئامانجی ڕزگاربوون و ئازادکردنی بەندەکانە، چونکە بیروباوەڕێکی ئەوتۆ لە بارودۆخێکی ئازادو سەربەستدا نەبێ زۆر بەزەحمەت گەشە دەکات و دەخەملێ!

ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکی دیکەشەوە ئەو عارەبە بیابانی یانە بە حوکمی ژیانی دژوارو سەختی دەوارنشینیو ڕاوچی یەتی و ماڵات ڕاگری یان و، بە حوکمی هەل و مەرجی سەخت و بەزەحمەتی ژیانی بیابانی یان، زۆر خەسڵەتی وەک: ئازایەتی، خۆڕاگری، پشوودرێژی، قەناعەت، فیداکاری، بەرچاوتێری یان تێدابوون، کە لەبەر نەبوونی بەرنامەیەکی ڕێک وپێکی ژیان، گەلێک جاران ئەم خەسڵەتە چاکانە لە ڕێ یەکی هەڵەو چەوت و بە مەبەستێکی خراپەوە بەکاردەهێنران.

هەڵبەتە ئەم خەسڵەتانەش زۆر پێویستن بۆ کەسانێک کە دەیانەوێ ئایین و بەرنامەی خوا لەسەر زەوی بچەسپێنن و بە جیهانی ڕابگەیەنن.

شەشەم:

ئەگەر بەوردی لە زمانی عارەبی وردبینەوە، دەبینین زمانێکی

یەکجار تێروتەواوەو چەند تایبەتییەکی تێدا هەن کە لە هیچ زمانێکی دیکەی جیهان دا بەدی ناکرێن، لەسۆنگەی ئەمەوە: جێی خۆیەتی زمانی عارەبی بکرێ بە زمانی گشتی ئیسلام و موسڵمانان.
کەواتە:

لەبەر ئەم حیکمەت و هۆیانە بوو ـ ڕەنگە ئی دیکەش هەبن ـ کە خوای کاربەجێ لە دورگەی عارەبیدا و لەنێو نەتەوەی عارەبدا بە زمانی عارەبی دوایین بەرنامەی خۆی بۆ مرۆڤایەتی ڕەوانە کرد، مادام وایێ ئەو عارەبە ناسیۆنالیستانەی کە شانازیو فیز بەسەر گەلان دا دەکەن و لافی ئیمتیازو زێدەییان بەسەردا لێ دەدەن، قسەیەکی بێ بەڵگە دەکەن و، عادەتی هەڵەی شەیتانی بەد ڕەچاودەکەن کە خۆی بە توخم و ڕەگەزەوە هەڵدەکێشاو کەشخەی بەسەر ئادەمدا لێ دەدا، بەڵام سەرەنجام لەبەر ئەو خەسڵەتی خۆهەڵکێشان و لووت بەرزیو خۆبەزلگری یە نەک هەر بەرز نەبۆوە، بەڵکو نەفرینیشی لێ کراو ترۆ کراو سووک و ڕیسوا بوو و دووچاری تووڕەییو تۆڵەو جەزرەبەی توندی خوداش بوو!
کەواتە:

با ئێمەش هەر نەبێ پەند لە ڕابردووان وەربگرین و، ئاگادار بین بەسەرەدی وان نەچین!

با تێکرا بەرەو ئیسلام و ڕێبازی پێغەمبەر صلی الله علیه وآله وسلم بگەڕێینەوە، وەک پێشینە ڕەسەنەکانمان باوەش لە ئیسلام وەربێنین و، واز لە هەموو ڕێچکەو کوێرە ڕێ یەک بێنین و، چیدی بەتەمای بیردۆزەو بیردۆزەی بێ خێر خۆمان و خەلکیش بەدیار خەیاڵ پلاوانەوە سەحتەل و دەسخەڕۆ نەکەین!

خوای بەرزو مەزن و دادگەرو میهرەبان بە لوتف و بەزەیی خۆی هەموو لایەکمان بەرەو ڕاستە شەقامی خۆی ڕێڕەوونی بکاو، وامان

لێ بکات کارێک بکەین کە لەوە بوەشێینەوە زەوی خوا بە میـــرات بگرین و بەمرادی دنیا و دوا ڕۆژان بگەین.

وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ

١٤٠٥ ک / ١٩٨٤ ز

سەرسیان / ناحیەی بەڕێ مەرگە

چەند باسێکی گرنگ
دەربارەی

مەسەلەی نەتەوایەتی

ڕێ خۆشکردن

خوێنەری سەنگین و شیرین !

لەبەرئەوەی ئەم وتو وێژی چوارەمە نیزیکەی پێنج شەش سال پێش ئێستا نووسراوە، وە کاتی خۆشی بەو نیازە نووسرابوو کە لە عێراقێ چاپ بکرێ، بەلام پاش سێ چوار سال مانەوە لە داشبرەی چاودێری (الرّقابة)، سەرەنجام ڕەت کرایەوە !!

بەلێ لەبەر ئەم هۆیانەو چەند هۆیەکی دیکەش، بەپێویستم زانی چەند باسێکی دیکەی گرنگ بنووسم و بیخەمە سەر وتو وێژی ناوبراو، چونکە ئەوەندی من ئاگادار بم ئەم نووسراوە یەکەمین کتێبێکە کە لەبارەی مەسەلەی نەتەوایەتی‌یەوە بە زمانی کوردی نووسرابێت، کەواتە هەتا خەست وخۆل ترو هەمەلایەنەتر بێت چاکترە .

چونکە لەڕاستی‌دا مەسەلەی نەتەوایەتی زۆر لەمێژە لەسەر دلی گەلی کورد بۆتە گرفت و گرێ کوێرەیەکی بێڕەزاو کوشندەو فرزەی لە زۆر کەسیش بڕیوە، کەواتە حەوجێی بە لێکۆلینەوەو توێژینەوە - یەکی تێروتەسەلە .

ئەو باسانەش کە لەم چەند لاپەڕەدا خراونەڕوو ئەمانەن :

١- سەرەتای سەرهەلدانی نەتەوایەتی وەک بیروباوەڕ .
٢- بیری ناسیۆنالیزم بەرهەمی بێ بڕوایی بوو لە ڕۆژئاوادا .
٣- پەیوەندی بیری نەتەوایەتی بە ئیمپریالیست و سەرمایەدارەکانەوە .
٤- بیری نەتەوایەتی لە سەدەی بیست دا .
٥- مێژووی پەیدابوونی بیری نەتەوایەتی لە جیهانی ئیسلامی دا .
٦- پێناسەی حیزبی بەعسی عارەبی سۆشیالیستی کافر .
٧- کێشەی کورد چی‌یەو چون و بەچی چارەسەر دەکرێ ؟!
٨- ڕەواندنەوەی تەم ومژی بۆچوونێکی هەلە .

ئیدی هیوادارم هەرکامێک لەم باسانە بە وردو قووڵی موتـــاڵا بکرێن و وەک پێویست سوودیان لێ وەربگیرێ .

باسی یەکەم

سەرەتای سەرهەڵدانی نەتەوایەتی وەک بیروباوەڕ

سەرەتای سەرهەڵدانی نەتەوایەتی (القَوْمِيَّة) وەک بیروباوەڕێکی سیاسیو کۆمەلایەتی دەگەڕێتەوە بۆ کاتی پاش ڕوودانی شۆڕشی فەڕەنسا .

وە (جان جاکۆ ڕۆسۆ) بە یەکەمین هەڵگری پەیامی نەتەوایەتی دادەنرێ، چونکە زۆر پێداگیری لەسەر ئەوە کرد کە دەبێ چین و توێژو تیرەو هۆزەکانی گەل (شَعْب) یەک بگرن و پاڵ وێک بدەن ، وە دەبێ مرۆڤ زۆر بە توندی بە نیشتمان و خاکُ و ئاوی خۆیەوە بچەسپێ، وە دەبێ نیشتمان ببێتە چەق (مرکز) و سووڕگە (محور) ی بیرکردنەوەو ئاوات و خولیای تاک و کۆمەڵ .

وە ڕۆسۆ خۆشەویستی گەل و نیشتمانی گەیاندە سەرحەدی پێویستی پیرۆزی ئاینیو زۆر بە توندی بیروباوەڕی پەیوەندی مرۆڤایەتیو ئاینیی ڕەفز کرد .

وە وێڕای سەرکەوتنی شۆڕشی فەڕەنسا زۆربەی یاساو بنچینەو تایبەتیەکانی بیری نەتەوایەتی گووران و پەیدابوون ، وەک وروژاندنی هەست و نەست و سۆزی خەڵکی سەبارەت بە نیشتمان و ئالای وڵات ، وە قەدرگرتن و ڕێزدانان بۆ پاڵەوانە نەتەوەییەکان ، وە دانانی سروودە نەتەوەییەکان ، وە پێداگیری کردن لەسەر پیرۆزی زمان و ڕەگەزی فەڕەنسی، وە داهێنانی ئاهەنگ و جێژنە نەتەوەیی ـ یەکان لەسەر ڕچەی جێژنە ئاینییەکان، وە شانازی کردن بە مێژووی فەڕەنساوە، وە بڕوابوون بە پەیامی مەزنی گەلی فەڕەنسی،

هەموو ئەم پایەو بنچینە سەرەکیو گچکە نەتەوەیی‌یانە یەک‌لەدوای یەک‌لە گەرمەی شۆڕشی فەڕەنسی‌دا پەیدابوون .

.. وە لە ئەنجامی پەرەستاندنی دەستەڵاتی فەڕەنسی لـــــە ڕۆژئاوادا ، بیری نەتەوایەتی زۆر بە خێرایی وەک‌ئاوری نێـــو پووشێ بڵاوبۆوە .. وە بەهۆی دەرکەوتنی (ناپلیۆن)ەوە شەپۆلـــی نەتەوایەتی هێندەی دیکە پەرەی ستاند .. لەئاکامی ئەمـــەش‌دا گەلانی دیکەش‌دەماری نەتەوایەتی‌یان بزووت‌و لە هەرکام لـــە ئەڵمانیاو ئیطالیاش‌دا هەست‌و نەست‌و بیری نەتەوایەتـــی سەری هەڵداو هاتە مەیدانی سیاسەت‌و ژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە .

بەڵێ سەدەی نۆزدەیەم بە چاخی زێڕینی نەتەوایەتی (عَصْــرُ القَومیةِ الذهبي) ناونراوە ، چونکە لەو سەدەیەدا هەرکام لـــە (جیفر سون) و (پین) بنچینەکانی نەتەوایەتی ئەمریکی یـــان دامەزراند ، وە (جریمی بنتام) ی قەشە لە بەریتانیادا چەنـــد داڵانیکی دیکەی لە بیری نەتەوایەتی‌دا پەیداکردن ، وە بـــە پەیدابوونی (ولیام گلادستون) بیری نەتەوایەتی گەیشتە لووتکەی هەرەبەرزیو ، وە بیروباوەڕێک‌و ڕاپەڕینێکی فیکری سەرلەبـــەری ئەورووپای مەرکەزیو ڕۆژئاوا (غرب) ی گرتەوە .

وە هەرکام لە (مازینی) ئیطالی‌و (فیکتۆر هۆگۆ)ی فەڕەنسی و (بسمارک) ی ئەڵمانیو (گاریباڵدی) ئیطالی بە ڕابـــەرو بنیات‌نەری بیری نەتەوایەتی دادەنرێن .

باسی دووەم

بیری نەتەوایەتی بەرهەمی بێ بیروباوەڕی بوو لە ڕۆژئاوادا

گومانی تێدا نیە کە ئینسان ناتوانێ بەبێ بیروباوەڕ بژی، جا خەڵکی ڕۆژئاواش ئایینی فەلەیی (الدّين المسيحي) یان بە بیروباوەڕی خۆیان دەزانی، بەڵام لەسۆنگەی ئەوەوە کە ئایینی گۆڕین بە دەستی قەشەو پاپایەکان و دەستەڵاتدارەکان زۆر دەستکاری کرابوو و گۆڕرابوو، پاش ڕاپەرینی زانیاری (ڕێنسانس) و ئەو گۆڕانکاریانەی کە بەدوای دا هاتن کلێساو پەیڕەوانی چەند زەبرێکی زۆر گرچووبڕی وێ کەوتن و، ئیدی لەو ڕۆژەوە بیری فەلەیی لە ئەورووپادا وەک بیروباوەڕێکی زیندوو لەنێوچوو.

ئنجا لەدوایی‌دا ئەورووپاییەکان پتر ئایینی ناوبراویان لە مەیدانی ژیانی سیاسیو ئابووریو کۆمەڵایەتی دوورخستەوە، لە ئەنجامی ئەمەش دا ئینسانی ئەورووپی بۆشاییەکی زلی لە دڵ و مێشکدا دروست بوو، وەک پێشتریش گوتمان ئینسان ناتوانێ بەبێ بیروباوەڕ بژی، بۆیە بت تاش (ئاذەر) ی ئەورووپی ناچاربوو کە بتی نەتەوایەتی (صَنَمُ القَوْمِيَّةَ) بۆ خەڵکەکە دابتاشێ و وەک ئایین و خودایەکی نوێ ی ڕۆژئاوا ڕای بنوێنێ !

ئنجا وەک پێشینان دەڵێن (دیزە خللۆر بووە دەرخۆنەی دیتەوە) وێڕای بتی گۆڕین بتی مارکسیزمیش بوو بە سەربار، هەتا بەجووتە بۆشایی دڵ و مێشکی باباي ئەورووپی پڕبکەنەوەو، جێگەی ئایینی شێوێنراوو پڕ ئەفسانەی کلێسای کلێسی لە مەیدانی ژیان وەدەرێ نراوی بۆ بگرنەوە !

هەڵبەتە ئەلێرەشدا سادەیی و نەفامی ئەو جۆرە خۆبە ڕۆشنبیرزانانەمان بۆ دەردەکەوێ کە بە حوکمی لاساکردنەوەی کوێرانە و بیستوویانەو دەیانەوێ ئوممەتی ئیسلامیش بەرەو زەلکاوی بیری نەتەوایەتی پەلکێش بکەن، بێ خەبەر لەوەی کە هەموو سمێڵ سوور هەمزاغا نین و ئیسلام و نەلایەتی یەک نین و، قیاسی کەشکێش لە مەشکێ کردن کاری عاقڵان نییە.

چونکە ئیسلام بەرنامەیەکی تێروتەواو و هەمەلایەنەی ژیانەو هەوجێی پینەو پەڕۆیان نییەو، وزەو تینێکی ئەوتۆی هەیە کە هەر پاش سەدەیەک لە سەرهەڵدانی، توانی لە سەرووی ئەفریقاوە هەتا ئەوپەڕی ئاسیاو، لە ئیسپانیاوە هەتا مەغۆلستان دابگرێ و، هەموو ئەو پارچە زەوییانە بکاتە یەک و، لە سەرجەمی ئەو هەموو گەل و ڕەنگ و زمانانە یەک ئوممەتی مەزنی خاوەن شارستانەتی پێک بهێنێ.

باسی سێیەم

پەیوەندی بیری نەتەوایەتی بەئیمپریالیست و سەرمایەدارەکانەوە

ئیمپریالیزمی جیهانخۆرو سەرمایەدار (کاپیتالیزم) ی بە زەبرو زۆر ڕۆڵێکی زۆر گرنگیان گێڕاوە لە پەرەپێدانی بیری نەتەوایەتیدا، چونکە لە سەدەی نۆزدەیەمدا پێش برکەیەکی سەیرو بێ ڕەزا لەنێو ڕۆژئاواییەکاندا پەیدابوو بۆ فراوانکردنی موستەعمەرەکانیان و شەپ وکوپ لێدانی خێروخێراتی وڵاتانی جیهانی سێیەم، بەو شێوەیە وڵاتەکانی ئاسیاو ئەفریقایان داگیرکرد تاکو دانیشتووانیان بچەوسێننەوەو بیان دۆشن.

جا ئیمپریالیزمو کاپیتالیزمی ڕۆژئاوا چاکترین دەستەواژە (وسیلة) ی کاریگەریان بۆ وەدەست هێنانی ئامانجو مەبەستە شوومو گڵاوەکانیان بریتی بوو لە بیری نەتەوایەتی، چونکە:

یەکەم: وەک لەپێشەوە باسمان کرد پاش ڕاپەرینی زانیاری ڕێ ورەسمی کڵێسا جێی پێ لەق بوو و لەئەنجامی ئەمەشدا ئەورووپا دووچاری دەردی بیربەتاڵی (الفراغ الفكري) بوو، دوایش هەم لەبەرئەوەی کە خەڵک بەبێ بیروباوەڕی مەدار ناکاتو، هەم بۆئەوەی هاندەری پالنەرێک سازبکات بۆ داگیرکردنی وڵاتان و زەوت کردنی خێروبێریا، ناچاربوو بکەوێتە گەڕان و پشکنین بۆ دۆزینەوەی شتێک کە ئەو مەدارەی پێ سازبکاو ئەو بۆشاییەی پێ پڕ وەکات، تا سەرەنجام لە بیری نەتەوایەتی بت و سەنەمێکی دروست کردو کردیە پەیژەو دەستەواژەی وەدەست هێنانی ئەو نیازو مەبەستانە.

دووەم: بیری نەتەوایەتی چاکترین و کاریگەرترین بەڵگەو پاکانەکەری

ئیمپریالیزم و کاپیتالیزمە، چونکە هەرکام لە هەستکردن بە بەرزی تۆخم و ڕەگەزو شانازی کردن بە مێژوو و شارستانەتی یـــــەوەو بەرژەوەندی یەکانی نیشتمان (المَصالِحُ الوَطَنِیَّة) و بەرەوپێـــــش بردنی گەل ، دەبنە هۆی ورە وەبەرنان و تیژکردن و هاندان و هێرش بردن و داگیرکردن و ... هتد .

هەڵبەتە وردە وردە بتی نەتەوایەتی گەورەتر بوو و پتر لاقـــی لە بەرێ تێبەراندن، هەتا وای لێهات بیردۆزەی داروێنی فراوان کردو لە بواری کۆمەلایەتیو سیاسیدا بەکاری هێنا ، بۆ وێنە :

(آرنست هیگل) لەوبارەوە گوتوویەتی :

(بەس گەلە بەهێزو دەسەڵاتدارەکان مافی ژیانیان هەیەو، دەبـــێ گەلە بێ هێزو دواکەوتووەکان بفەوتێن و نەمێنن) !!

سێیەم: دیسان سەرمایەدارە زلەکان و خاوەن کارگەکان بۆ پاراستنـی بازاری نێوخۆ تاکو بەرهەمە پیشەسازی یە خۆماڵی‌یەکان ســـــاغ بکاتەوە ، زۆر سوودیان لە بیری نەتەوایەتی وەرگرت ، چونکە لـەو ڕێ یەوە هەستو نەستی خەڵکەکەیان دەبزواند کە هەر شتی خۆماڵـی بکڕن و بەچاوی سووک تەماشای شتی بێگانە بکەن ئەگەر چاکتریش بێ .

دیسان لەلایەکی دیکەشەوە بەناوی بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەوە کەوتنە وروژاندنی هەستو نەستی نەتەوایەتی خەڵکیو بزواندنـــی دەماری خۆپەرستی‌یان بۆ پەیداکردنی چەند بازاڕێکی دیکەی تـــوێ و دۆزینەوەی چەند موستەعمەرەیەکی دیکە ..

هەربۆیەش دەبینین یەکسەر پاش سەرهەڵدانی سەرمایەداری لـــە سەدەی نۆزدەیەمدا ، بیری نەتەوایەتی گەیشتە لووتکەی هەرەبەرزی خۆی .

چوارەم: هەروەها سەرمایەدارو خاوەن کارگەکان لەلایەکی دیکەشـــەوە سوودیان لە بیری نەتەوایەتی وەرگرت ، ئەویش ئەوەبوو کە بەهـۆی

وروژاندنی هەست و نەستی نەتەوەیی و نیشتمان پەروەریەوە کاریکی وایان کرد کە خەڵکەکە بە دەوڵەمەندو هەژارو چەوساوەو چەوسێنەرەوە پاڵ لێک بدەن و لە بەرانبەر بێگانەدا بوەستن، دیارە ئەمەش ڕێگەی لەوە گرت کە هەژارو نەدارو چەوساوەکان بیرێک لە حاڵ و وەزعی پەرێشانی خۆیان بکەنەوەو، ناڕەزایی یەک بەرانبەر بە سەرمایەدارە دنیاخۆرەکان دەرببڕن، واتە وایان لە چەوساوەو بەشخوراوەکان کرد کە لەبەر هەست و نەستی نەتەوایەتیو بەرژەوەندی نیشتمانی ئاگایان لە ستەمی کۆمەڵایەتی نێوخۆ نەمێنێ و نەیان پەرژێتە سەر خۆیان.

بیری نەتەوایەتی لە سەدەی بیستدا

دەگونجێ حاڵ و بەسەرهاتی بیری نەتەوایەتی لە سەدەی بیستەمدا دابەش بکەین بۆ دوو قۆناغان :

قۆناغی یەکەم: لە نیوەی یەکەمدا

بیری نەتەوایەتی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا و هەتا کۆتایی جەنگی جیهانی دووەم زۆر بە زەقی لە ئەورووپاو یابان دا هاتە مەیدانی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە، هەرکام لە یابان و وڵاتە ئەورووپییەکانی وادار کرد کە خەیاڵ پڵاوی دەست بەسەر تێکڕای دنیادا گرتن لە مێشکی خۆیان دا بچەسپێنن و، لە ئەنجامی ئەو خەیاڵ پڵاوەش دا بیری نەتەوایەتی جیهانی خستە تەندووری پڕ ئازارو کارەساتی دوو جەنگە جیهانی یەکانەوە .

بەڵێ زۆربەی لێکۆڵەرەوان لەسەر ئەوەن کە پاڵنەری سەرەکی بۆ پەیدابوونی جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم بریتی بوو لە وروژاندنی هەست و نەستە نەتەوەیی‌یەکان، ئەوانەش کە بوونە سەرقافڵەو پێشڕەوی بیری نەتەوایەتی لەم قۆناغەدا هەرکام لە (مۆسۆلێنی) ئیطالی و (هیتلەر) ی ئەڵمانی و (بیرۆن)ی ئەرجەنتینی و (فرانکۆ) ی ئیسپانی و (سالازار) ی پورتوغالی بوون .

قۆناغی دووەم: لە نیوەی دووەمدا

لە نیوەی دووەمی ئەم سەدەیەدا میکرۆبی بیری نەتەوایەتی جیهانی سێیەمی تەنی‌یەوە، جا هەرچەندە بە ڕواڵەت بیری نەتەوایەتی لە لابردن و دەرکردنی داگیرکەرو ئیمپریالیزم دا

خۆی دەنواند، بەڵام پاش وردبوونەوەو سەرنجدانی قووڵ دەردەکەوێ کە واقیع بەو شێوەیە نیە، چونکە ڕاپەڕینی گەلانی جیهانی سێیەم دژی ئیمپریالیزمی جیهانخۆر بە هاندەری هەست و بیرو باوەڕی ئیسلامیەوە بوو، نەک بە پاڵنەری هەست و نەست و نەتەوایەتیو نیشتمان پەروەری، بەڵام دوای ئەوەی دەستەیەک لە دەروون بەزیوانی ئەورووپاپەرست بۆیان دەرکەوت کە تازە ناگونجێ ئەورووپا ڕاستەوخۆ سەرۆکایەتی جیهانی ئیسلامی بکات، دەستیان کرد بە پتر لێدانی دەهۆڵ و زووڕنای بیری نەتەوایەتی، تاکو پێشینان گوتەنی (زەرەر لە نیوەی وەگەڕێ) و جڵەوی کاروباری گەلانی ئیسلامی ئەگەر نەشگونجێ ڕاستەوخۆ بەدەست (ئاغا) ئەورووپاییەکانەوە بێ، لانی کەم بەدەست (کوێخاو گزیر) ە هەلپەرست و خۆفرۆش و وابەستەو دابەستەکانیانەوە بێو بەدەردی پێشینان دەڵێن :(پاروو ئەگەر لە زاریش بکەوێتە خوار، بکەوێتە دەکوشێ چاکە) !!

ئێستاش لەم بارودۆخەی ئەمڕۆدا دوای ئەوەی بە ڕواڵەت ئیمپریالیزمو داگیرکەران دەرکراون و وڵاتە ئیسلامیەکان سەربەخۆییان وەدەست هێناوە، دەبینین بیری نەتەوایەتی سەرلەنوێ هاتوتەوە گۆڕێ، بۆئەوەی ببێتە خزمەتکارێکی دڵسۆزو جگەرگۆشەیەکی بەوەفای ئیمپریالیزم.

چونکە لەم سەردەمەدا ئیمپریالیزمی جیهانی ڕۆژهەلات و ڕۆژئاوا بەوپەڕی توانای هەوڵی ئەوە دەدات کە گەلانی ئیسلامی هەروا بە پەرتەوازەییو جیاجیایی بمێننەوەو یەکگرتنیان لەنێودا پەیدا نەبێ، جا دیارە کاریگەرترین چەکی (پەرتکەو زالبە) و باشترین زەوی بۆ تیداچاندنی تۆوی دووبەرەکی، بریتیە لە بیری زەهراوی نەتەوەپەرستیو خاک و ئاو پەرستیو، خۆ کورت هەڵهێنانی هەرکام لە

گەلانی ئیسلامی لە جوغزی تەسکی نیشتمان و ڕەنگ و زمانی تایبەتی خۆیان داو، گوێ نەدان بەو جوغزو زەمینە فراوانەی کە دەتوانێ تێکرای مرۆڤایەتی - نەک هەر گەلانی جیهانی ئیسلامی - کۆبکاتەوە، کە بریتییە لە:

(برایەتی ئیسلامی).

باسی پێنجەم

مێژووی پەیدابوونی بیری نەتەوایەتی لە "جیهانی ئیسلام"ی دا

وەک لە باسەکانی ڕابردوودا گوترا هەست و سۆزی نەتەوایەتی وەک غەریزەیەکی سادەو سروشتیو خواپسک هەر لە سەرەتای دروست بوونی مرۆڤەوە هەبووە، کەواتە گەلانی نێو جیهانی ئیسلامیش وەک باقی گەلانی جیهان هەست و نەستی نەتەوایەتی و نیشتمان پەروەری یان هەر هەبووەو، ئەو هەست و نەستە سادەو سروشتییەش نەک هەر هیچ دژایەتیو ناکۆکییەکی لەگەڵ ئیسلام دا نەبووەو نییە، بگرە ئیسلام فەرمانیشی پێ دەکات و بە پەسندیشی دەزانێ .

بەڵام ئەوەی کە لەگەڵ ئیسلامدا دانووی ناکوڵن و تێک دەگیرێنو لەمێژیش نییە لەنێو گەلانی ئوممەتی ئیسلامیدا پەیدابووە بریتییە لە بیری نەتەوایەتی (الفِکرُ القَومِيُّ) .

جا ئێمە لەم کورتە باسەدا دەمانەوێ ئاوڕێک لە مێژووی سەرهەڵدانی بیری نەتەوایەتی بدەینەوە لە جیهانی ئیسلامی دا .

لە نیوەی دووەمی سەدەی نۆزدەیەمدا بانگەوازی یەکانی (جَمالَ الدِّین) ی ئەفغانیو (سُلطان عَبدُالحَمید) و غەیری وانیش بەرز بوونەوەو بەنێو جیهانی ئیسلامیدا بڵاوبوونەوە، کە بانگی جیهانی ئیسلامییان دەکرد لە عارەب و کوردو تورک و فارس کە یەک بگرن و پتر ڕیزی برایەتییان پتەو بکەن و شۆڕشی خۆیان دژی ئیمپریالیزم جۆش بدەن .

هەڵبەتە موسوڵمانانی جیهانی ئیسلامیش پێشتر لەژێر سێبەری

ئیمپراطۆریەتی عوسمانی‌دا ــ هەرچەندە ناتەواویشی زۆر بــوون ــ توانیبوویان لێشاوی داگیرکەرانەو تەماعکارانەی ڕۆژئاوا بەرپەرچ بدەنەوە .

جا کاتێک هێزە زلەکان هەستیان بە مەترسی ئەو هێزو پێــزەی جیهانی ئیسلامی کرد، کە لە یەکگرتن و برایەتی‌یان دا خــــۆی دەنوێنێ، دەستیان کرد بە سازکردنی فێڵ و پیلان و تەڵەکەیەکــی نوێ ، کە لە زاراوی سیاسی‌دا ، جەنگی دەروونی (الحَرْبُ النَفْسِيَّةُ)ی پێ دەڵێن، چونکە ئیمپریالیزم بە تەجرووبەی مێژوویی خۆی بــۆی دەرکەوتبوو کە لە ڕێ ی جەنگی چەکدارانەوە مەحاڵە بتوانــــێ وا بە ئاسانی دەست بەسەر وڵاتانی جیهانی ئیسلامی‌دا بگرێ، بۆیــە وای بەچاک زانی کە لەپێشەوە بۆ ڕێ خۆشکردن (تمهید) و کـــار ئاسان کردن، گەراو توخمی چەند بیروباوەڕێکی پیسی شەیتانانــە بەنێو گەلانی ئیسلامی‌دا بلاوبکاتەوە، چونکە ئەو زۆر باش دەیزانــی کە ئەوەی لە ڕێ ی وی دا بۆتە کۆسپ و لەمپەرێکی قایم و مەحکەم و نایەڵێ پێ بنێتە نێو خاکی مسوڵمانانەوە، بریتیە لە (ئیسلام) ، کەواتە چاکترین ڕێ ی چارەسەر ئەوەیە کە بەرلەوەی لەگــــەڵ مسوڵمانان لە مەیدانی جەنگێکی ئاشکرادا ڕووبەڕوو بێ ، جــارێ هەوڵی بێ هێزکردن و نەهێشتنی ئەو دیوارو بەربەستە مەحکەمــە بدات !!

بەڵێ جا بۆ ئەو مەبەستەش هێزە زلە جیهانخۆرەکان کەوتنــە بڵاوکردنەوەو پەرەپێدانی چەند ڕێچکەو بیردۆزەیەکی بێ خێــرو سەر لێ شێوێن ، ڕاستەوخۆ لە ڕێ ی ڕۆژهەڵاتناس و قەشەو گەڕیــدە فەلەکانەوە، یان ناڕاستەوخۆ لە ڕێ ی دروستکردنی چەند دەستێکی کرێ گرتەو چڵکاوخۆرێکی وابەستە لەنێو جەرگەی مسوڵمانان دا .

جا ئەو ڕێچکەو بیردۆزە پیس و نەگبەتانە زۆرو جۆراوجۆر بوون،

وەک (لیبرالیسم) و (کۆمۆنیزم) و (داروینیزم) و (فرویدیزم)و (دیموکراتیەت) و (سۆسیالیزم) ، بەڵام لە هەموویان پیس‌ترو کاریگەرتر بۆ پەرتەوازەکردنی مسوڵمانان و پارچەپارچەکردنی نیشتمانی ئیسلامی‌و سست‌کردنی پەیوەندی برایەتی نێوان گەلانی ئیسلامی بریتی بوو لە (ناسیۆنالیزم) بیری نەتەوەپەرستی .

لەسەرەتاوە ئیمپریالیزمی فەڕەنسی دەستی کرد بە پەرەپێدانی (بیری نەتەوایەتی) لە میسردا ، وە خەڵکی میسریان هاندا لەسەر جیابوونەوە لە دەوڵەتی عوسمانی‌و ، لەنێوان ساڵەکانی (١٨٦٣ و ١٨٧٩) ی زاییینی‌دا فەڕەنسی‌و ئەمریکی‌و ئیطاڵی و ئەڵمانی‌یەکان (٧٧) قوتابخانەی سەر بە خۆیان لە میسردا کردەوە ، وە چالاکی قەشەکان گەیشتە پلەیەکی یەکجار بەرز .

ئنجا لەئەنجامی ئەمەش‌دا چەنگێک ڕۆشنبیری ئەورووپا مەزەب پەیدابوون کە ئاڵای سەربەخۆیی میسرو شوێن کەوتوویی (تبعیــة) میسر بۆ ڕۆژئاوایان بەرزکردەوە ، کە (رُفاعة طهطاوي) بە سەرقافڵەیان دادەنرێ و (طه حُسَيْن) بە بەرنامە ڕێژیان .

هەڵبەتە نابێ لەوەش بێ ئاگا بین کە میسر لەوکاتەدا وەک مێشک وابوو بۆ جەستەی جیهانی ئیسلامی ، ئنجا پاش میسرو بگرە هاوکات لەگەڵ پەرەپێدانی بیری نەتەوایەتی‌و (عارەبایەتی) لە میسردا ، وەک ڕۆژهەڵاتناسی ناودار (برنارد لویس) دانی پێدا دێنێ کە (٣) کەس لە جوولەکەکانی ئەورووپاش دەستیان کرد بە جووڵاندن و ورووژاندنی هەستی نەتەوایەتی‌و تورکایەتی لەنێو تورکەکاندا ، یەکەمی ئەو سێ یانەش (لوملی دافید) ە کە جوولەکەیەکی ئینگلیزی بوو و بە مەبەستی بڵاوکردنەوەی بیری نەتەوایەتی سەفەری کرد بۆ تورکیا و کتێبێکی بڵاوکردەوە بەناوی (دراسات تمهيدية) کە تەرخانی کردبوو بۆ سەلماندنی سەربەخۆیی ڕەگەزی تورک و چاکتر بوونی لە عارەب و گەلەکانی دیکەی ڕۆژهەڵات .

دووەمینی ئەو سێ کەسانەش (دافید لیۆن کۆهین) ە کە جوولەکەیەکی فەرەنسی بوو و دەورێکی گرنگی گێڕا لە وروژاندنی هەستی بیری نەتەوایەتی لە دەروونی تورکەکان دا .

لە ساڵی (١٨٩٩) دا نووسەری ناوبراو کتێبێکی بەناوی (تَعْريف عامّ بتأريخ آسيا) بڵاوکردەوە کە لەوێ دا زۆر پێداگیری لەسەر بەرزی و چاکتری ڕەگەزی تورک کردووە ، زۆر بەو بەسەرهات و جەنگانەی هەڵگوتوە کە لە مێژووی پێش ئیسلامیان دا کردوویانن !!

وە کتێبی ناوبراو لە دەیەکانی سەدەی بیست دا وەرگێڕرایە سەر زمانی تورکی و بەشێوەیەکی زۆر بەربڵاو چاپ کراو پەخش کرا .

هەرکام لە پرۆفیسۆر (خدوری) و (برنارد لوبس) یش بڕوایان وایە کە (کۆهین) ی جوولەکە بوو بیری نەتەوایەتی و تورکایەتی لەنێو ئەندامانی بزووتنەوەی (تركيا الفتاة) دا بڵاوکردەوە ، کە لە ساڵی (١٩٠٨) لە دژی خەلافەتی ئیسلامی شۆڕشیان بەرپاکرد .

سێیەمین کەسی جوولەکەش کە گەورەترین دەوری هەبوو لە بڵاوکردنەوەی بیری نەتەوایەتی لەنێو گەلی عارەب و تورک دا ، ڕۆژهەڵاتناسی ناسراو (أرمینۆس فامبری) کوڕی (حاخام) ی جوولەکانی (مَجَر) ە ، ئەم جوولەکەیەش وێڕای نووسینی چەند نووسراوی زۆر سەبارەت بە پێویستی بووژاندنەوەی نەتەوایەتی تورک ، چەندان جۆرە پەیوەندی پتەویشی لەگەڵ کاربەدەست و سیاسییە دەمڕاستەکانی تورک دا بەرپاکرد .

هەڵبەتە گەورەترین ئامانجی ئەورووپاش بەتایبەتی جوولەکەکان لە بڵاوکردنەوەی بیری تورکایەتی و عارەبایەتی دا پاش پارچەپارچە کردنی نیشتمانی ئیسلامی و پەرتەوازەکردنی مسوڵمانان بریتی بوو لە ڕێ خۆشکردن بۆ داگیرکردنی فەلەستین ، چونکە جوولەکەکان زۆریان هەوڵ دا کە بە ترس و تەماع سوڵتان (عبدالحميد) ئیقناع بکەن ،

که خاکی فەلەستینیان بداتێ بۆ جوولەکە کۆچکەرەکان ، بەڵام ئەو بە وەڵامێکی ددان شکێن و بڕیا رێکی گرچووبڕ تەما برا وی کردن ، جا پاش ئەوەی هەڵوێستی مەردانەی سوڵطان (عبدالحمید) بیـــان دی ، زانیان کە تاقە ڕێ ی گەیشتن بە زەوت کردنی خاکی فەلەستیـــن ، بریتیە لە لەنێوبردنی خەلافەتی ئیسلامی بەهۆی لێخستنی سوڵطـــان (عبدالحمید) ەوە !!

هەڵبەتە زۆر بەداخەوە کە هەوڵ و پیلانەکەشیان سەری گـــرت و بزووتنەوەی طۆرانی بەناوی (ترکیا الفتاة) پێک هات و ، لـــە ساڵی (١٩٠٨) دا سوڵطان (عبدالحمید) ی لێ خست و لە کۆشکـــی خەلافەتێ دەری کرد !!

ئنجا دوای ئەوەی تورکەکان ئاڵای نەتەوایەتی‌یان بەرزکردەوەو درووشمی تورکایەتی‌یان هەلگرت و کەوتنە دژایەتی کردن لەگـــەڵ عارەب و کوردو باقی گەلانی دیکەی پێکهێنەری ئۆممەتی ئیسلامی دا ، ئەو گەلانەش بەتایبەتی عارەب لە بەرانبەردا کاردانەوە (رد فعل)ی خۆیان پێشان داو کەوتنە بیری دژایەتی کردنی تورکان و داواکردنی سەربەخۆیی‌و جیابوونەوە لە دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامی !!

بێگومان بەمەش ئیمپریالیزمی جیهانخۆر بە بەردێک سێ چـوار چۆیلەکەی کوشتن و ئاواتی پیسی لەمێژینەی خۆی هێنایەدی .

هەڵبەتە نابێ ئەوەشمان لە یاد بچێ کە ئەوکەسەی جوولەکـان فوویان تێ کردو کردیانە فسۆس پاڵەوانی تورکیاو تورکایەتـــی‌و ، ڕووخانی خەلافەتی ئیسلامی ڕاگەیاند ، بریتی بوو لە (کەمــــال ئەتاتۆرک) !!

ئنجا سێیەمین ناوچە لەدوای میسرو تورکیا کە ئیمپریالیزمـــی ڕۆژئاوا و سەهیۆنیزمی جیهانی ڕەچاویان کردبوو بۆ تێـــــــدا بڵاوکردنەوەو ڕەواج پێدانی بیری نەتەوایەتی ، بریتی بوو لــــە

سووریا و لوبنان و ئەردەن، چونکە لەو سەروحەدەی دا بزووتنەوەو دام و دەزگاکانی بە مەسیحی کردن (التَبْشِيْر) لە چلەپۆپەی چالاکی یان دا بوون، ئاخر مەسیحی یە کاثۆلیکی یەکان لە سالی (۱۸۳۰) دا چووبوونە شام، بەلام پرۆتستانتەکان لە سالی (۱۸۲۰) دا خۆیان گەیاندبۆیە !!

ناوداترین کەسیش کە دەورێکی بەرچاوو بالای هەبوو لە پەرەپێدانی بیری نەتەوایەتی دا لەو ناوچانەدا (نجیب عازوری) بوو کە بە دامەزرێنەری بیری نەتەوایەتی عارەبی دادەنرێ و کرێ گرتە (عمیل) ی هەرکام لە ئینگلیزو فەرەنساش بوو !

(نجیب عازوری) لە سالی ۱۹۰۴ دا کتێبێکی بەناوی (يَقظَةُ الشَعْبِ العَرَبِيّ) بلاوکردەوە، ئنجا کۆمەلێکی دامەزراند بەناوی (إتّحاد الوَطَنِ العَرَبيّ) وە گۆڤارێکی بەناوی کۆمەلە (جَمْعِيَّةَ) بلاوکردەوە بەناوی (إستقلالُ العَرَب) !

وە یەکێک لەو مەبەستانەی گۆڤاری ناوبراو زۆر داکۆکی لەسەر کردوەو دووپاتی دەکردەوە ئەوەبوو کە (عارەب) ڕەگەزێکی سەربەخۆو جودان لە ڕەگەزی تورک و، عارەب لە ڕەگەزێکی هەلبژاردەن و لە هەموو گەلانی دیکە چاکترو پەسندترن .

وە (عازوری) بڕوای وابوو کە بۆ ڕووخاندنی ئیمپراطۆری عوسمانی دەبێ سێ شۆڕش بکرێن :

شۆڕشێکی عارەبی و شۆڕشێکی کوردی و شۆڕشێکی ئەرمەنی !!

ئنجا دەبی ئەوەش بگوترێ کە (نجیب عازوری) بە ئاشکرا وەفای خۆی و وابەستەیی خۆی بەرانبەر بە ئیمپریالیزمی ئینگلیزی و فەرەنسی پێشان دەداو دەری دەبڕی کە ئامادەیە بە پشتیوانی ئینگلیزو فەرەنسا لە دژی ئیمپراطۆری عوسمانی شۆڕش بەرپا بکات .

هەلبەتە جگە لە (نجیب عازوری) چەند کەسێکی دیکەش دەورێکی

گرنگیان گێڕا لە ڕەواجپێدانی بیری نەتەوایەتیو عارەبایەتی لەنێو عارەبەکان دا، وەک (بُطْرُس بُستانی) و (ناصِیف یازَجی) و (ابراهیم یازَجی) و (نوفل نوفل) و (میخائیل شحادة) و (جَرجیْس فَیّاض) .

بەڵام ئەوەی کە لەنێوان جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم دا گەورەترین دەوری هەبوو لە پەرەپێدان و درەوشاندنەوەی بیری ڕەگەزپەرستیو عارەبایەتیدا (ساطع الحصری) بوو، کە ماوەیەک وەزیری مەعاریف بوو لە سووریاو ماوەیەک (مُدَرِّس) بوو لە (مَعْهَدُ التَّربیةِ العالي) لە قاهیرەو، سەردەمێکیش (مدیر عام المعارف) بوو لە عێراق !!

وە شایانی باسە کە (ساطع الحصری) ماوەی (٢٠) ساڵێک پتر لە خزمەتی ئینگلیزدا بوو لە عێراق دا، لەماوەی حوکمی هەرکام لە (المَلِكُ فَیْصَل /١٩٢١-١٩٣٣) و (الملک غازي /١٩٣٣-١٩٣٩) و دوو ساڵ لە سەردەمی نوری سعیدو (وصایة الأمیر عبدالأله) !!

ئنجا ئەوەی کە هەوڵ و تەقەللاو پیلان و تەڵەکەی ئەو ڕەگەزپەرست و ناسیۆنالیستانەی درێژە پێ داو، درەختی بەدو شوومی عارەبایەتی وەبەرهێناو، تاجی واقیعیەت پێ بەخشینی لە سەری نەتەوەپەرستی نا، بەڕواڵەت فەلەی لەڕاستیدا جوولەکەی فرچک گرتووبە شیری گوانی ئیمپریالیزمی جیهانییەوە (میشیل عفلق) ی گاور بوو !

ئەو میشیل عەفلەقەی کە حیزبێکی شەیتانی دامەزراند لە ساڵی ١٩٤٧ زدا بەناوی (حزب البعث العربي الأُشتراکي) .

ئێستاش بەپێویستی دەزانم کە لە باسێکی سەربەخۆدا ماهیەتی حیزبی بەعس بە خوێنەر بناسێنین، چونکە لەم سەردەمەدا حیزبی گۆڕین بۆتە نوێنەرو موجەسسەمەی بیری ڕەگەزپەرستیو نەتەوایەتی لەنیو عارەبەکان دا .(١)

---

(١) بۆ نووسینی ئەو پێنج باسانەی کە ڕابردن سوودم لەم سەرچاوانە ←

وەرگرتوە :

١ـ (كيف هدمت الخلافة؟) عبدالقديم زَلُّوم .
٢ـ (الحلول المستوردة) د. يوسف القرضاوى .
٣ـ (فكرة القوميه العربيه على ضوء الاسلام) صالح بن عبدالله العبود .
٤ـ (الاسلام والقومية) د. على محمد نقوى .
٥ـ (الفكر القومي اسلامياً وتاريخياً) نجاح عطا الطائى .
٦ـ (اسلام وناسيوناليزم) أبو الأعلى المودودى .

پێناسەی حیزبی بەعسی عارەبی سۆشیالیست

ئەم حیزبە لە سەرەتای چلەکان دا سەری هەڵداو یەکەمین کۆنگرەی دامەزراندنی لە ساڵی (١٩٤٧) دا گیرا[1]، وەک پێشتریش گوتمان دامەزرێنەری ئەم حیزبە میشیل عەفلەقی گاورە .

جا ئەوە لە چەند خاڵێکی گوشراوو کورت دا هەوڵ دەدەین حیزبی ناوبراو پێناسە بکەین و دەمامکی سەر ڕووی لابدەین :

یەکەم : حیزبی بەعس لەسەر دوو ڕەگی ناسیۆنالیزم و سۆسیالیزم ، یان نەتەوەپەرستیو ماددەپەرستی بنیات نراوە ، ئەمەش هەر لە خودی ناوو نیشانەکەی دا دەردەکەوێ ، (حزب البعث العربی الأشتراكي) .

بەڵێ (حیزبی بەعس) ناوی ئەو کۆمەڵە خەڵکەیە کە میشیل عەفلەق خڕی کردوونەوە ،وە (العربی الأشتراكي) دوو وشەن نێوەڕۆک و ماهیەتی بیروباوەڕی ئەو حیزبە دەخەنەڕوو .

دووەم : حیزبی بەعس دژی ئیسلامە ، چونکە خودا فەرموویەتی : (اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الأسلام) آل عمران /١٩ . واتە :

بەرنامە لای خوا بەس ئیسلامە . وە فەرموویەتی : (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الأِسلام دِيْناً فَلَنْ يُقبَلَ مِنْهُ ..) آل عمران / ٨٥ . واتە :

وە هەرکەسێک جگە لە ئیسلام بەرنامەیەکی دیکە بخوازێ لێی وەرناگیرێ ..

دیارە جگە لە ئیسلامیش کە بەرنامەی هەڵبژاردەی خودایە

---

(١) بڕوانە (عُروبةُ الأسلامِ وعالميَّتهُ) شبلي العَيْسَمي / ص ٢٣٧ .

(وَرَضيتُ لَكُم الأسْلامَ ديناً ..) المائدة/٣ . هەموو بەرنامەو بیردوزەیەکی دیکە بە هەڵەو ناهەق دادەنرێ، چونکە (فماذا بَعْدَ الحقِّ إلاّ الضلال ..) یونس/٣٢ .

دەجا ئاشکراشە کە حیزبی بەعس بە ڕاشکاوی و بێ پەردە خۆی پاڵداوەتە لای عارەبایەتیو سۆسیالیزم (العربي الأشتراكي) و هیچ حیسابێکی بۆ ئیسلام نەکردوە !!

سێیەم: دان پێداهێنانی سەرانی حیزبی بەعس بە دژایەتی یان سەبارەت بە ئیسلام :

لەڕاستیدا ئەگەر بمانەوێ هەموو ئەو پێ لێنان و دان پێدا هێنانانەی سەران و دەمڕاستانی حیزبی بەعس سەبارەت بە بڕوانەبوونیان بە ئیسلامو دوژمنایەتی کردنیان دەربارەی، بخەینەڕوو پێویستە دەیان لاپەڕە پڕبکەینەوە، بەڵام بەدەردی پێشینان دەڵێن :(لوبێچێک نموونەی تەغارێکە) ، ئەوا ئێمەش چەند دەقێک بە نموونە دێنینەوە :

یەک : (میشیل عفلق) دەڵێ: (.. إنّ الأستعمارَ والاقطاع والرجعيةَ الدينيةَ بمحاولتها هذه تهدف إلىٰ إجهاض جنين الثورةَ النامي في أحشاء شعبنا ..) (١) واتە :

بێگومان ئیمپریالیزمو دەرەبەگایەتیو کۆنەپەرستی ئایینی بەم هەوڵدانەی دەیەوێ کە کۆرپەی شۆڕشی پێگەیشتوو لەنێو هەناوی گەلەکەماندا لەبار ببچوێنێ ..

دوو: (ناجي علوش) کە یەکێکە لە سەرانی حیزبی گۆرین گوتوویەتی: (ان البعثيين مؤمنون بفصل الدين عن الدولة، التي يجب ان تكون علمانيةً) (٢) واتە :

---

(١) (بيان البعث) القطر العراقي/ كانون الاول / ١٩٦١ .
(٢) (الثورة والجماهير) ناجي علوش / ص ١٥٨ .

بێگومان بەعسییەکان بڕوایان بە لێک پچڕاندنی ئایین و دەوڵەت هەیە، دەڵێن دەبێ دەوڵەت (عیلمانی) بێ .

سێ: (منيف الرزاز) یش کە یەکێ دیکەیە لە دەمڕاستانی حیزبی بەعس گوتوویەتی: (الحَرَكَةُ القَوْميَّةُ الأشتراكيَّةُ هِيَ المَرْحَلةُ الرّابِعَةُ مِن مَراحِلِ تَطَوّرِ الحَركةِ القَوميَّةِ ونَضْجِها ، فَبَعْدَ أَنْ مَرّتْ هذهِ الحَرَكَةُ بِمَرْحَلةِ رَدِّ الفِعْلِ الفِطْرِيِّ ثُمَّ مَرْحَلةِ الأصلاحِ الدّيني فَمَرْحَلةِ الوطَنيَّةِ البرجوازيةِ الليبرالية كان حَتماً أَنْ تَنْتَهِيَ الى مَرْحَلةِ القَوْميَّةِ الأشتراكيّة) . (١)

چوار: (صدام حسين) یش " شەرعی خوا" بە شتێک و قالبێکی بەستوو و نەگونجاو دەزانێ و، لەو بارەوە دەڵێ: (.. الفِقْهُ الأسلاميُّ فِقْهٌ رَجْعِيٌّ مُتَحَجِّرٌ وجامِدٌ لايَتَوافَقُ مع مُتَطلباتِ العَصْرِ، نَحْنُ لانَنسَخُ ولانَستَنسِخُ مِنَ الماضِي، نَحنُ لانُريدُ مِنَ الدَّولةِ أو الحِزبِ أَنْ يَطَّبِقَ التَّعاليمَ الدينيَّةَ في دائرتِهِ، لأن ذلك يؤدّي إلى التفرقةِ الطائفيةِ وبذلكَ نَخسرُ شَعبَنا ، ونُريدُ من رَجُلِ الدّينِ أَنْ لايتدخَّلَ في شؤونِ الدَّولةِ..) (٢)

بەڵێ (صدام حسين) دەڵێ شەرعی ئیسلامی هیچی بەکەڵکی ژیان نایەت و، ئەگەر وەدوای بەرنامەی خوا بکەوین خەڵکمان لەقیس دەچێ!

بەڵام زانایان هەموویان لەسەر ئەوە ڕێک کەوتوون کە کەسێک بڵێ: (یەک یاسای) ئیسلام بەکەڵک نایەت کافر دەبێ !!

پێنج: (الياس فرح) یش کە یەکێ دیکەیە لە زلەزلانی بەعس دەڵێ: (إنَّ نَظْرةَ حِزبِ البَعْثِ لِلحياةِ ولِلدّولَةِ هِيَ نَظْرةٌ عِلْمِيَّةٌ ومَنهجيَّةٌ لاتؤمِنُ بالفِكْرِ الغَيْبِيِّ) (٣).

---

(١) (فلسفة الحركة القومية العربية) منيف الرزاز/ ص ٩٤ .
(٢) (نظرة فى الدين والتراث) صدام حسين .
(٣) بڕوانە (الفكر القومي اسلامياً وتاريخياً) ص ١٧٨ .

شەش: لە یەکێک لە نامیلکەکانی (میشیل عفلق) دا بە شێوەی پرسیار ڕوو لە (عفلق) کراوەو گوتراوە: (لقد أكّد الرّفيق القائدُ المؤسّس في أكثر من مناسبة على الرّوح .. رغم أنّ فكرنا الثوريّ يعتمدُ العلمية ورفضَ الجانبَ الغيبيّ ..) . (١)

حەوت: لە یەکێک لە نامیلکەکانی حیزبی بەعس دا گوتراوە:
(لَمْ يتناولْ فكرُ حزبِ البعثِ العربيّ الأشتراكيّ الدّينَ مِنْ حيثُ هُوَ نَظْرةٌ الى ما وراءَ الطّبيعة ..) . (٢)

هەشت: (شبلي العيسمي) کە یەکێ دیکەیە لە ڕابەرانی حیزبی بەعسی کافر دەڵێ: (٣)
(وراح رجالُ الدّين المتعصّبون يعتبرونَ الدّينَ هُوَ البديلَ المنشودَ ومادامَ هؤلاءِ يرَوْنَ في الأسلام ديناً ودنياً وفيه العلاجُ الشافي والكافي لكلّ ماتعانيه الأمّةُ من أمراض ومشكلاتٍ في شتّى ميادينِ الحياة، فقد أخذوا يبشّرون النّاسَ بأقامةِ الدّولة على أساسِ الأسلام وتعاليمِه ؟!) .

کاکڵەی قسان:

یەک: حیزبی بەعس حیزبێکی کافرە لەسەر بنچینەی ڕەگەزپەرستی و سۆسیالیزم و ماددەپەرستی دامەزراوە .

دوو: حیزبی بەعس وەک کەلەپوورێکی نەتەوەیی دەڕوانێتە ئیسلام و بڕوای بە نادیار (غيب) نیە .

سێ: حیزبی بەعس ئیسلامەتی بە کۆنەپەرستی لەقەڵەم دەدات و، کاڵتە بەوانە دەکات کە دەڵێن دەبێ دەوڵەت لەسەر بنچینەی ئیسلام

---

(١) (البعث والتراث) ميشيل عفلق / ص ٦٠ .
(٢) (سلسلة الثقافة الثورية في العقيدة العربية الثورية) ص ٤٢ ، العدد / ٢٠ .
(٣) (عروبة الأسلام وعالميته) شبلي العيسمي ص ١٠ .

دابمەزرێ .

چوار: حیزبی بەعس شەرعی ئیسلامی بە کۆن و ئیشک و بەکەڵک نەهاتوو لەقەڵەم دەدات .

پێنج: حیزبی بەعس دەڵێ نابێ زانای ئاینی دەست لە کاروبـــاری دەوڵەت وەربدات .

شەش : حیزبی بەعس پێی وایە بەهۆی بەڕێوەبردنی بەرنامەی خـــواوە خەڵک پارچەپارچە دەبێ و پەرتەوازە دەبێ .

حەوت: حیزبی بەعس وەک مارکسیزم بڕوای وایە کە دوابیین قۆناغـــی گەشەکردن و گۆڕانی کۆمەڵ سۆسیالیزمە .

خوێنەری بەڕێزم !

ئەمەی ڕابرد کورتەیەکی زۆر ڕاپازنەراو بوو لە پێناســـەی حیزبی بەعسی کافر لەبەر تیشکی بیروراو پی لیفانی ســـەرکردەو ڕابەرانیدا ، بەڵام ئەگەر بێت و ئەو حیزبە کافرە لەبەر تیشکـــی پەرێزو شوێنەواری شووم و بێ خێرو هەڵوێستە دڕندانەو داخ لـــە دڵەکانیدا پێناسە بکەین کە کارەساتی کاول کردنی کوردستـــان و قەتڵ عام کردنی خەڵکی مسولمانی کوردو وێرانکردنی شـــاری (حەما) و کوشتنی نیزیکەی (٤٠٠٠٠) کەس لە دانیشتووانـــی و، بوردومان کردن و کیمیابی باران کردنی شاری هەڵەبجەو کوشتنـــی زیاتر لە (٥٠٠٠) کەس لە دانیشتووانیو، کیمیابی ڕشێن کردنـــی دێ یەکانی بادینان و ناوچەی خۆشناوەتیو ... هتد وە لەسێدارەدانی چەندان زانای وەک : عبدالعزیز البَدْري و شیخ عارف البَصْـــريو محمد باقر الصَّدرو بِنتُ الهُدیو ، حەپس کردن و دەرکردن و لەسێدارە دان و ئەشکەنجەدانی هەزاران کەس لە ژن و پیاوو پیرو گەنجـــی کوردو عارەب لە عێراق و سوریادا و، شەڕفرۆشتن بە کۆماری ئیسلامی ئێران و، داخستنی حوجرەو قوتابخانە ئیسلامییەکان و، ڕووخاندنـــی

مزگەوتەکان و قەدەغەکردنی چاپکردن و هێنران (استیراد)ی کتێبە ئیسلامییەکان و، پەرەپێدانی داوێن پیسیو مەیخۆریو سوودو قومارو جاسووسیو جاشەتیو ڕێگریو دزیو کوشتارو، قەدەغەکردنی بەرگ و پۆشاکی ئیسلامییانەی ئافرەتان و، سەربارەش کوشتن و بریندارکردنی هەزاران کەس لە مسوڵمانانی دانیشتووی ئێران بەهۆی بوردومانی فڕۆکەو تۆپ و ڕۆکێت هەڵدانییەوە .. چەند دیمەن و تابلۆیەکی زەقی ئەو حیزبە کافرو ڕەگەزپەرست و خاچپەرست و ماددەپەرستەن(1)!!

هەڵبەتە لێرەشدا زۆر بە ڕوونی ماهیەت و بیچمی حیزبی بەعسی عەفلەقی وابەستە بە خاچپەرست و سەهیۆنیزم و کۆمۆنیزمی جیهانی ، دەرکەوت کە بە پشتیوانی خوای بەتوانا وەک سەگی هار کەوتۆتە چل ڕۆژەی کۆتایی تەمەنی شوومییەوە.

ئێمەش کۆتایی بەم باسەش دێنین و دەچینە سەروکاری باسێکی دیکە .

---

(1) جێی سەرسوڕمان ئەوەیە کە کەسانێکی خۆبەزانازان هەبن دوودڵ و گوماندار بن سەبارەت بەوەی داخوا حیزبی بەعسی عەفلەقی کافرە ، یان ئایا میشیل عفلق و صدام و سەرانی دیکەی ئەو حیزبە کافرو دژ بە ئیسلامە کافرن یان نا ؟! لێرەدا لەئاقار ئەو جۆرە کەسانەدا هەر ئەوەم لەدەست دێ بڵێم: (انا لله وانا اليه راجعون) او (خوا عەقڵ بداتە منداڵتان) و هیچ کەس نەبێ بە حاڵتان !!

بابی حەوتەم

مەسەلەی کورد چی یەو، چۆن دەبەچی چارەسەر دەکرێ ؟!

گەلی کورد یەکێکە لەو گەلە سەرەکییانەی بە هەموویان ئۆممەتی ئیسلامی پێک دێنن ، ماوەیەکی زۆرە لەبن باری ستەمو چەوساندنەوەو دەستدرێژی کرانە سەردا دەناڵێنێ، وە لەڕاستیدا ستەمدیدەیی‌و چەوساوەیی‌و بێ قەوارەیی نەتەوەی کورد بە ئاڵۆزترین و گرنگترین مەسەلەی جیهان بەگشتی‌و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەتایبەتی دادەنرێ !

جا ئایا حەقیقەت و نێوەڕۆکی ئەو مەسەلە گرنگە چی‌یەو چۆن و بەچیش چارەسەر دەکرێ ؟!

خوا پشتیوان بێ لەم باسەدا هەوڵ دەدەین وەڵامێکی ئیسلامی‌یانەی ڕاست و دروستی هەرکام لەم سێ پرسیارە بدەینەوە :

یەکەم: مەسەلەی کورد چی یە ؟!

پێشەکی دەڵێین :

هەتا مسوڵمانانی جیهانی ئیسلامی بە تێکڕایی پابەندی ئیسلام بوون و درووشم‌و ئاڵای ئیسلامیان هەڵگرتبوو، کێشەیەک بەناوی (کێشەی کورد) لە نیشتمانی ئیسلامی‌دا نەبوو، بەڵکو کوردو عارەب و تورک و فارس‌و باقی گەل و نەتەوەکانی دیکە، بە برایەتی‌و تەبایی پێکەوە دەزیان و، بەهەموویان خزمەتی ئیسلامیان دەکرد،وە هەروەک چۆن عارەبێک و تورکێک مافی بیروڕا دەربڕین و کاروبار هەڵسووڕاندنیان هەبوو، کوردێکیش بەهەمان شێوەو بێ جیاوازی ، باشترین بەڵگەش بۆ سەلماندنی ڕاستیی ئەم قسەیەمان ، ئەوەیە کە

جیهانی ئیسلامی لە سەدەی شەشەمی کۆچیدا بە تورک و عارەب و نەتەوەکانی دیکەشەوە، بە سەرکردایەتی کوردی مەرد سوڵتان (صلاح الدین) ی ئەییوبی ڕازی بوون، کە سەرۆکایەتی بەهێزترین و گەورەترین دەوڵەتی ئیسلامی ئەوکاتەو سەرکردایەتی سوپای ئیسلام بکات و، سەری ئیسلام بە کوردو شی کورد بە ئیسلام بەرزبکاتەوەو، پاشەکشە بە سوپاو قۆشەنی خاچپەرستان بکات و رووی جیهانی ئیسلامی سپی بکاتەوەو قودسی پیرۆز لە چەنگاڵی پیسی ئەورووپی‌یە خاچپەرستەکان ڕزگار بکات!

دیارە ئەوسەردەمە گەلی (کورد) وەک هەر ئەندامێکی دیکەی ئەو ئۆممەتە ئیسلامی‌یە مافی تەواوی پارێزراوبووە، دەنا ئەوەتا ئێستاش کورد هەر هەن و گەلێک لە جاران پتریشن، بەڵام نەک هەر ڕێگەی بوونە سەرقافلەو براگەورەیەتی‌یان نیە، بگرە سادەترین مافی سروشتی‌و ئینسانیشی پێ ڕەوا نابینن!! کە بریتیە لە ژیان و گوزەران لە خاک و ئاوی خواپێداوی خۆی دا!

لەمەوە گەیشتینە ڕاستی‌یەکی گرنگ کە وەڵامی پرسیاری (مەسەلەی کورد چی‌یە ؟) شە!

ڕاستی‌یەکەش ئەوەیە کە دوای سست بوونی پەیوەندی برایەتی ئیسلامی‌و بڵاوبوونەوەی گەرای پیسی (ناسیۆنالیزم) و ڕەگەزپەرستی (العنصریة) لەنێو جیهانی ئیسلامی‌دا، گەلە ئیسلامی‌یەکان بەگشتی‌و تورک و عارەب و فارس بەتایبەتی برایەتی ئیسلامی‌یان پێکەوە پچڕاندو بە پیلان و نەخشەی گڵاوی هێزە زلە ستەمکارو بێ ویژدان و خوانەناسەکان کەوتنە نێو تەڵەو داوی سیاسەتی پەرتکەو زاڵبە (فرق تسد) ی ئیمپریالیزمەوەو، عارەب ئاڵای عارەبایەتی‌و تورک ئی تورکایەتی‌و فارس ئی فارسایەتی‌یان هەڵگرت و، بە لاساکردنەوەی کوێرانەی ئیمپریالیزمی جیهانخۆر کەوتنە داپەڵۆسین و چەپۆک

پێدادانی گەلی بێ کەس و دڵسافی کوردی دراوسێیان[1]، دیارە لەحاڵێکی واش دا گەلی کوردیش بەپێی یاسای سروشتی (لەسەرخۆ ـ کردنەوە) کەوتە جموجۆڵ و پەلەقاژە بۆ وەدەست هێنانی ئازادی و سەربەخۆیی، بەڵکو بگرە بەس بۆ خۆدەرباز کردن لە لەنێوچوون و تواندنەوە !!

دابەشکردنی کوردستان

دەربارەی چۆنیەتی زەوتکران و دابەشکرانی کوردستان

.. هەر لە سەرەتای سەدەکانی نێوەڕاستەوە کوردستان لەنێوان ئێران و ئیمپراطۆری عوسمانیدا دابەشکرا، لە سەدەی شازدەیەمەوە سولتان سەلیمی عوسمانی بەشی ڕۆژئاوای کوردستان و، شا ئیسماعیلی صەفەوی بەشی ڕۆژهەلاتیان بۆخۆ دابڕی !

پاشان لە سەرەتای سەدەی نۆزدەیەمەوە لە ئەنجامی کزی و بێ هێزی دەوڵەتی عوسمانی‌یەوە بەشێک لە خاکی کوردستان کەوتە ژێر دەستی ڕووسیا، ئنجا لەپاش جەنگی جیهانی یەکەم (١٩١٤ ـ ١٩١٨) ەوە کوردستان بەم شێوەیەی ئێستای بەسەر ئێران و عێراق و تورکیا و سووریادا دابەشکرا، وەک خاوەنی ئەسڵی کوردستان فارس و عارەب و تورک بن و (کورد) هیچ هەقێکی پێیەوە نەبێ !!

ئەمەی ڕابرد کورتەی هەواڵی چۆنیەتی دابەشکرانی کوردستان بوو، ئەمجار با نۆرەی درێژەی ئەو هەواڵە تاڵ و جەرگ بڕو نائیسلامی و بێ ویژدانانەیە بێت:

.. گەورەترین هۆی هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی یەکەم بریتی بوو لە تەماعکاری و چاوچنۆکی دەوڵەتە زلەکان بۆ بەسەرخودا دابەش کردنی جیهان !

تێکرای ئەو دەوڵەتە زلانەش وەک کتکی برسی چاویان دەخاکی ئیمپراطۆری عوسمانی بڕیبوو و بەپەرۆشەوە چاوەڕێی میراتەکەی بوون !

تەنانەت ئەڵمانیای هاوپەیمان (حلیف) ی تورکیاش لە دەوڵەتە زلە هاوپەیمانەکان کەمتر بەهەویا میراتی هاوپەیمانەکەیەوە نەبوو !

لەبەر ئەوە هێزە زلەکان بە جیاجیا و بە کۆمەڵ مقۆمقۆیان

....

بوو و سەرگەرمی دانانی نەخشەو پیلانێک بوون بۆ هێنانەدی ئەو ئامانجەیان کە هۆی هەڵگیرساندنی جەنگیش بوو.

جا بێگومان کوردستانیش وەک بەشێک لەو میراتەو پارچەیەک لە خاکی دەوڵەتی عوسمانی، کە ئەوکاتە ناویان لێ نابوو پیاوە نەخۆشەکە (الرجل المریض)، شوێنێکی بەرچاوی هەبوو لەو نەخشەو پیلانە گڵاوەدا.

ئنجا پاش مشت ومڕو بگرەو بەردەیەکی زۆر دەوڵەتە هاوپەیمانە ـ کان (الحلفاء) بەشێوەیەکی نهێنی لەسەر دابەش کردنی ئیمپراطۆری عوسمانی رێک کەوتن، دیارە ئەو رێک کەوتنەش نەک هەر بەبێ ئاگاداری گەلانی ئەو ناوچانە بوو، بەڵکو لەسەر حیسابی دوارۆژیشیان بوو!

ئەو رێک کەوتن و پەیمانەی دەوڵەتە زلەکانیش کە لە مێژوودا بە پەیمانی (سایکس پیکۆ) ناسراوە، بە چەند قۆناغێک دا تێپەری:

سەرەتا لە رۆژی (١٩) ی مارتی ساڵی (١٩١٦) زدا لەنێوان بەریتانیاو فەرەنسادا گفت وگۆ دەستی پێ کرد، نوێنەری بەریتانیا (مارک سایکس) و نوێنەری فەرەنساش (جۆرج پیکۆ) بوو، پاشان هەموو ئەنجامەکانی گفت وگۆی بەریتانیاو فەرەنسا خرانە بەرچاوی رووسیا.

رووسیاش دوای بێنەوبەرەو مشت ومڕێکی زۆر قایل بوو کە پەیمانی گۆرین مۆر بکات.

دوایی لە رۆژی (٢٦) ی نیسانی ساڵی (١٩١٦) زدا فەرەنساو رووسیا رێک کەوتنێکی تایبەتی یان دەربارەی دابەش کردنی ناوچە ئاسیایی یەکانی ئیمپراطۆری عوسمانی یەوە مۆرکرد.

دوای ماوەیەکی کەم بەریتانیاش رەزامەندی خۆی بەرانبەر بەو رێک کەوتنەی هاوپەیمانەکانی پێشان دا.

.. لە رۆژانی (٩) و (١٦) ی مایسی هەمان ساڵ دا رێک ـ کەوتنێکی دیکەی لەو جۆرە لەنێوان بەریتانیاو فەرەنساش دا مۆرکراو، بەم جۆرە پەیمانی گڵاوی نهێنی (سایکس پیکۆ) لەدایک بوو، بەڵام بە زۆڵی!!

سەرەنجام بەرهەمی جەنگی یەکەمی جیهانی شوومی نێوان دەوڵەتە زلەکان ئەوەبوو کە میراتی پان و بەرینی ئیمپراطۆری عوسمانی و خەلافەتی ئیسلامی!! لەنێوان رووسیاو بەریتانیاو فەرەنساو ئیطالیادا بەشرایەوەو، کوردستانیش کە بەشێکی ئەو میراتە بەلاشە بوو ئاوا کرا بە خێرو خێرات و لەسەر سفرەو خوانی دەوڵەتە

زله پێشکەوتووخوازەکان ا دابەش کرا :
بەشی ڕۆژهەلاتی لە چوارچێوەی ئێران دا مایەوە، بەشەکەی دیکەشی کرایە دوو لەت، کوردستانی سەروو پاش سەرکەوتنی کەمالییەکان لەنێو دەولەتی نوێ ی تورکیادا مایەوە، کوردستانی خوارووش پاش بێنەوبەرەیەکی زۆر خرایە سەر عێراق و عێراقیش کەوتە ژێر ڕکێفی ئینگلیزەوە.

هەلبەتە پاش ئەو کەین و بەینە لە سالی (١٩٢٠) یش دا پەیمانی (سیڤەر) بە ئامادەبوونی دەستەیەک لە نوێنەرانی کورد بەستراو، لە بەشی سێیەمی لە ماددەی (٦٢ و ٦٤) دا بنیاتنانی کوردستانێکی سەربەخۆی پێشنیار کردو، دیارە گەلی کورد زۆریان دل پێ خۆش کرد ا

بەلام پاش کودەتا (انقلاب) ی کەمال ئەتاتۆرکی دژ بە ئیسلام و نەتەوەپەرست، لە سالی (١٩٢٣) دا پەیمانی (لۆزان) بەستراو هەموو ئەو بریارانەی کە لە پەیمانی سیڤەردا درابوون هەلوەشێنرانەوە ا

سەرەنجام وەک پێشتر گوتمان (کوردستان) ئەو سەرزەمینە فراوان و پێکەوە جۆشدراوو ئالقەبەندکراوەی کە لە دەریای ڕەشەوە هەتا کەنداو (خلیج) درێژدەبێتەوەو، یەک گەلی یەک ڕەگەزی (بێ شوانی) تێدا دەژی ئاوا دابەش کرا :
(٤٤٠/٠٠) کیلۆمەتری دووجای درا بە تورکیاو (١٩٠/٠٠٠) کیلۆمەتری دووجای درا بە ئێران و (١٠٥/٠٠) کیلۆمەتری دووجای درا بە عێراق !!

کەواتە :
(٠٠٠/٠٠٠/٢٩%) ی خاکی تورکیا ملکی کوردەو (٠٠٠/٠٠٠/١٢%) ی خاکی ئێران ملکی کوردەو، (٠٠٠/٠٠/٢٩%) ی خاکی عێراقیش ملکی کوردە ا (١)

وە شایانی باسە کە هەرکام لە ڕووسیا و سووریاش ئەندازەیەکیان لە خاکی کورد بۆخۆ دابریوە، بەلام :
(وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ) الشعراء / ٢٢٧ .

تێبینی: بۆ نووسینی ئەم لاباسە پشتم بەم سەرچاوانە بەستوە :
١- (کردو کردستان) واسیلی نیکیتین، وەرگێر محمد قاضی ص ٦٢٣ ـ ٦٢٥ .
٢- (کوردستان لە سالەکانی شەری یەکەمی جیهان دا) د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، لە لاپەرە (١٥٧ تا ١٦٩) .
٣- (خەبات لە ڕێ ی کوردستان دا) نووسینی : ن. أ. خەلفین، وەرگێر : جەلال تەقی، لاپەرە (٥، ١٥) .

(١) تێبینی: ئەو ژمارانەی سەرەوە لە نامیلکەی (مەسەلەی کورد...) دا بەهەلە نووسراون، لێرەدا ڕاست کراونەتەوە، بڕوانە لاپەرە [٢٠، ٢١] .

بەڵێ خوێنەری بەڕێز !

پێویستە ئاگاداری ئەو مەسەلەیە بین کە باسکرانی کوردایەتی لەلایەن باباى کوردی پڵیشاوەوە فەرقی یەکجار زۆرە لە باسکرانی عارەبایەتیو تورکایەتیو فارسایەتیو .. چیو چییایەتی لـەلایەن ئەو گەلانەوە کە خاوەنی دەوڵەت و کیان و قەوارەی خۆیانن !

چونکە کورد کە دەڵێ کوردمو باسی کوردو کوردستانی دەکـات مەبەستی ئەوەیە کە بڵێ :

با وەک چۆن خەڵک هەیە منیش هەبمو نەپڵیشێمەوەو لەبەین نەچم !!

بەڵام باباى تورک کە لافی تورکایەتی لێدەدا مەبەستی ئەوەیە کە بەس بۆخۆی هەبێو کوردە دراوسێیەکانیشی بە تورکی شاخـاوی لەقەڵەم بدات ! هەروەها عارەبیش و فارسیش و هەر گەل و نەتەوە - یەکی خاوەن دەوڵەت و قەوارەو دەسەڵاتی دیکەش !!

جا بێگومان قسەی دوو کەس کە یەکیان دەڵێ: با منیش هەبم ! وە ئەوی دیکەیان دەڵێ: با بەس من هەبمو خەڵکی دیکە بەردەست و خزمەتکارو کۆیلەی من بێ، هێندەی ئاسمان و زەوی لێک دوورن .

ئەم ڕاستییەشم بۆیە خستەڕوو تاکو لە ناسینی واقیعـــی گەلەکەمان و تێگەیشتنی بارودۆخی نەفسیو سیاسیدا بەهـــەڵەدا نەچین و، لە ڕوانگەو گۆشەنیگای خەڵکی دیکەوە نەڕوانینە ئـــەو گەلە چەوساوەو بەشخوراوەو، خۆمان لە ئاوێنەی تێڕوانیــــن و بیرکردنەوەی خەڵکی دیکەدا نەبینین ، چونکە حەیفێ گەلێک بـــرا موسڵمانمان هەن ئاوا ڕەفتار دەکەن !!

بەڵێ بەگوێرەی یاسای فیزیایی:بۆ هەر کارێک کاردانەوەیـــەک هەیە، لە ئەندازەدا بارتەقایەتیو لە ئاڕاستەدا پێچەوانەیەتـــی (لكل فعل رد فعل يساويه في المقدار ويعاكسه في الاتجـــاه) ، گەلی کوردی بێبەش و ستەمدیدەو لەتوپەتکراوو نیشتمان زەوت

کراویش ، ئاڵای کوردایەتی هەڵگرت و، بەمەشەوە نەوەستاو پەنای بردە بەر چەندان ڕێچکەو بیردوزەی جۆراوجۆری ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی، بەشکم ئەوە خوایە دەفریای بێن و بە ئامانجی بگەیەنن و، لە ستەم و چەوساندنەوەو بێ قەوارەیی قوتاری بکەن !
بەڵام هەیهوو هەیهوو !!

کەواتە :

پوختەی مەبەست ئەوەیە کە کێشەو گیروگرفتی کورد بریتییە لە ستەملێکرانی و نیشتمان زەوت کرانی و مافی ڕەوای پێ شێل کرانی لەلایەن دەرو دراوسێیەکانییەوە، ڕوونتر بڵێم :
کاکڵی کێشەی کورد بریتییە لە (مافی ژیان پێ ڕەوانەدیتران) ی لەلایەن دراوسێ و برا مسوڵمانەکانییەوە !
(هەڵبەتە لەم قسانەدا ڕووی ڕەخنەو گلەیی لە دەستەڵاتدارو ڕێژمە بەدەستانی ئەو گەلە دراوسێیانەیە نەک خەڵکە بێچارەکە).
خوێنەری بەڕێز !
ئێستا کە زانیمان کێشەو گیروگرفتی گەلی کورد چییەو چۆن پەیدابووە ؟ با بچینە سەر وەڵامدانەوەی پرسیاری دووەم :

دووەم : مەسەلەی کورد چۆن چارەسەر دەکرێ ؟!
چارەسەری کێشەی کورد لە ڕوانگەی ئیسلامەوە بەوەدەبێ کە کوردیش وەک هەموو گەل و نەتەوەکانی دیکەی جیهان گەلێکی ئازادو سەربەخۆ بێ و، لە نیشتمانی خۆی دا ئازاد بێ و هیچ کەس بە هیچ ناوو نیشانێکەوە ئاغایەتی و کوێخایەتی بەسەردا نەکات و مافە سروشتییە ڕەوایەکانی خۆی لێ زەوت نەکات !

کەواتە :

هەتا گەلی کوردی مسوڵمان بچەوسێنرێتەوەو، دراوسێیەکانی بە

کەمایەتی (أقلیة) و مسکێن و ژێردەست سەیری بکەن و، هەتا نیشتمانی کورد پارچەپارچە بێ و لە بازاڕی ڕەشی ئیمپریالیزمی جیهانخۆردا سەوداو مامڵەتی پێوەبکرێ و بەملاولا بفرۆشرێ، وە هەتا مافی قەوارە هەبوون و دەوڵەت هەبوون وەک هەموو گەلانی دیکەی دنیا بە کورد ڕەوا نەدیترێ و، هەتا کورد وەک منداڵی زڕ هەر جارە لەلایەن دراوسێیەکییەوە چەپۆکی بێ ڕەحمانەی پێدا بدرێ و دابپەڵۆسرێ! مانای وایە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە کێشەو گیروگرفتی کورد هەر بەردەوامەو لەئارادایەو، بۆ گەلی کورد مافێکی یەکجار سروشتیو ڕەوایە کە هەرچی توانای هەیە بیخاتەکار، بۆ بوونی خۆسەلماندن و خۆقوتارکردن لە ژێرچەپۆکیو چەوساوەییو، وەدەست هێنانی ئازادیو سەربەخۆیی ڕەواو شەرعی!

بەڵێ خوێنەری بەڕێز!

با تۆش و هەموو کەسێکی دیکەش بزانێ کە ئێمەی (ئیسلامی) و شوێن کەوتووی ڕێبازی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم بێ پێچوپەناو بە ڕاشکاوی دەڵێین:

چارەسەری مەسەلەی کورد لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ئەوەیە کە کوردیش مادام وەک هەموو گەلانی دیکەی دنیا خاوەنی زمان و نیشتمانی تایبەتیو سەربەخۆی خۆیەتی، بە هیچ ڕەنگێک ڕەواو شەرعی نیە بکرێتە پاشکۆی گەلێکی دیکە، یان هاو وڵاتییەکی پلە دوو!!

چونکە چەندە عارەب عارەبەو تورک تورکەو ئینگلیز ئینگلیزە، هێندەی بێ کەموزیادیش کورد کوردە!

واتە نەتەوەی کوردیش لە نەتەوە (شعب) بوون دا هیچی لە نەتەوەکانی دیکە کەمتر نیە، دەی بۆچی دەبێ شتێک کە بە نەتەوەکانی دیکە ڕەوا بینراوە بەمیش ڕەوا نەبینرێ؟!

بەڵام خوێنەری سەنگین !

با تۆش و هەموو کەسێکی دیکەش بزانن ! کە ئێمە بەهیچ جۆرێک مەبەستمان لە خستنەرووی ئەم راستییە ئەوە نیە، کە ئوممەتی ئیسلامی بە بیانووی سەربەخۆیی نەتەوەکانەوە لەت وپەت بکەین !! (هەرچەندە لەت وپەتیش کراوە) !!

ئنجا دابین کردنی مافی گەلی کوردو هەر گەلێکی دیکەش بەشێوەیەکی ئیسلامی بەهیچ شێوەیەک سەرناکێشێ بۆ لەت وپەت کردنی نیشتمانی ئیسلامیو پەرتەوازەبوونی ئوممەتی پێغەمبەر صلی الله علیه وآله وسلم، چونکە ئەو ماف دابین کردن و ئازادیو سەربەخۆیی وەدەست هێنانە لە روانگەی ئیسلامەوە بە دوو شێوە مومکین دەبێ، (١) کە هیچ کامیان زیان بە یەکیەتی جیهانی ئیسلامیو ئوممەتی ئیسلامی ناگەیەنن :

١- ئەگەر بگونجێ دەوڵەتێکی بەرفراوانی ئیسلامی لەسەر ئاستی ئوممەتی ئیسلامیو نیشتمانی ئیسلامی پێک بێ، گەلی کورد بەشێکی ئەو ئوممەتەو نیشتمانەکەشی ناوچەیەک و ویلایەتێک بێ لەو نیشتمانە فراوانە .

٢- ئەگەر پێکهاتنی ئیمپراطۆرێکی فراوانی ئیسلامی مومکین نەبوو، هەروەک چۆن عارەبستان و تورکستان و ئەفغانستان و هیندستان ... هەن، با (کوردستان) یش هەبێو، ئاڵای ئیسلامی لەسەر بشەکێتەوە(٢)

(١) دیارە ئێمە بروامان وایە کە چارەسەری شەرعیو راستەقینەی کێشەی کورد دەبێ بە یەکێک لەم دوو شێوەیە بێ، بەڵام ویڕای ئەمەش بروامان بە پلەپلەیی (تدرج) یش هەیەو، مەرج نیە ئینسان بتوانێ یەکسەرەکان بە یەک قۆناغ بەئامانج بگات ! کەواتە هەر هەنگاوێک کە لە ئامانجمان نیزیک دەخاتەوە بە شتێکی پەسندو چاکی دەزانین، گرنگ ئەوەیە ئێمە هەقە شەرعییەکەو چارەسەرە راستەقینەییەکەمان هەر لەبەرچاو بێو لەبیرمان نەچێتەوە .

(٢) بێگومان کوردستان لە سەردەمی خەلافەتی ئیسلامیدا چ لەماوەی

ئنجا با بچینە سەر وەڵامدانەوەی پرسیاری سێیەم و کۆتایی :

سێیەم : مەسەلەی کورد بەچی چارەسەر دەکرێ ؟!

لەوەڵامدا دەڵێین :

لە ڕوانگەی ئێمەی ئیسلامی و پابەندی ڕێبازی پێغەمبەرەوە صلی الله علیه وسلم تاقە ڕێگەی بەئامانج گەیشتن و تاقە دەرمان و چارەسەری هەموو دەردو گیروگرفتێک تەنیا و تەنیا بەرنامەی خواو ڕێ و شوێنی (محمد المصطفى) یە صلى الله عليه وآله وسلم .

بەڵێ ئێمە بەهۆی گرتنی ڕێبازی پێغەمبەرەوە نەک تەنیا بە ئامانجی ڕزگاری و سەربەخۆیی دەگەین ، بەڵکو هەموو ئاوات و ئامانجێکی بەرزو پیرۆزی ماددی و مەعنەوی و دنیاو دواڕۆژان ... وەدەست دێنین ، چونکە ڕزگاربوون و بەمرادگەیشتنی گەلی چەوساوەی کوردو هەر گەلێکی دیکەی وەک ویش پەکی لەسەر سێ مەرجی سەرەکی کەوتوە ، کە بەهۆی گرتنی ڕێبازی پێغەمبەرەوە هەرسێکیان دێنەدی :

١- تێکۆشان (الجهاد) .

٢- لەسەر لاقی خۆ وەستان (الأعتماد على الذات) .

٣- یەکریزی و کۆڵ نەدان (وحدة الصَّف والثَّبات) .

بەڵێ ئیسلام وا لە شوێن کەوتووانی دەکات ، کە ژیان و مردن و مان و نەمانیان لەپێناوی خوادا بێت و لەپێناوی چەسپاندنی حوکمی خوادا هەموو شتێک بەخت دەکەن .

....

چوار جێنشینەکان و چ ئەمەویەکان و چ عەبباسیەکان و چ عوسمانیەکان دا ، لەت وپەت نەکرابوو و کوردیش بەش بەش نەبووبوو بەڵکو نیشتمانی کورد دوای لێشاوی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا و هێنانی بۆ سەر جیهانی ئیسلامی و بەتایبەتی دوای دابەشکرانی دەوڵەتی عوسمانی بەسەر دەوڵەتە زلەکان دا ، پارچەپارچە کراو بەشرایەوە . بڕوانە کتێبی :
(کیف هدمت الخلافة ؟) ص ٩٨ . عبدالقدیم زلوم .

وە وایان لێ دەکات کە بەهۆی پشت بەخوا بەستن (التوكل على الله) ەوە یەکجار پشت ئەستوور بن و زۆر متمانە بەخۆیان بکەن و خۆیان بە حەوجێی سواڵ و سەدەقەی ئەملاولا نەزانن !

وە وایان لێ دەکات کە دڵیان پێکەوە گرێ بدرێ و وەک چینی دیوارێکی پێکەوە جۆشدراوو مەحکەم یەکدی ڕاگیر بکەن و پشتی یەکتر بگرن، وە هەتا دواهەناسەی ژیانیان درێژە بە خەباتیان بدەن .

ئنجا لەکۆتایی ئەم باسەدا دوو قسەی کورت و گوشراوم هەن هیوادارم زۆر بەوردی سەرنج بدرێن :

١ـ با پەند لە ڕابردوو وەربگرین و چیدی ڕێ ی خوارو خێچ و سەرگەردان کەر بەرەو ئامانجی شەرعیو ڕەوامان نەگرینەبەر ،چونکە بەم ڕەفتارەمان سەربارى بەئامانج نەگەیشتن و ڕەنجبەخەسارچوون، خەڵکیش لە خۆمان گوماندار دەکەین و (نائیسلامی) خۆمانیان بە زمانی حاڵ بۆ ئیسپات دەکەین ! گوتراویشە :

(مَنْ جَرَّبَ المُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدامَةَ) .

٢ـ ئیسلامی نەک ئیستیسلامی !

بەڵێ ئێمە کە هێندە تەئکید لەسەر (ئیسلامی) بوون دەکەین ، نابێ هیچ کەس بەهەڵە (ئیسلامی) ئێمە بەو (ئیستیسلامی) یە تێ بگات کە لەملاولا لە هەندێک پێرو کۆمەڵی هەرچیوپەرچی و هەلپەرست و بەرژەوەند دۆستدا دەبینرێ !

(ئیستیسلامی) بوونیش سێ شێوەی هەن :

١ـ لەبواری عەسکەری دا ، کە بە یەکجاری یەک چەک فڕێ دەدەن و بەبێ تەقەو دەستکردنەوە خۆ بەدەستەوە دەدەن !!

٢ـ لەبواری سیاسیدا ، کە لەکوێ وە (با) ی چاکی بێ شەنەی دەکەنو هەر جارە ڕوو لە قیبلەیەک دەکەن و ، جڵەوی خۆیان وەدەست هەموو کەس دەدەن .

٣ـ لەبواری ئیتری دا ، کە بۆخۆیان هیچ نەخشەو بەرنامەیەکیان نیەو، وەک هەوبرو قوڕی صەناعەوان، شکڵ و قاڵبی ئەو دەستە وەردەگرن کەلەدەستیان دەگرێ و، وەک ئەشکەوتێک وان هەر دەنگێکی بێ بیستن وەک خۆی عەکسی دەکەنەوە .

بەڵێ (ئیسلامی) ، نەک (ئیستیسلامی) جا هەر جۆرێکی بێ و لەهەر قاڵب و شێوەیەک دا بێ و، لە بەرانبەر هەر شتێک و هەرکەسێک و هەر لایەنێک دا بێ !!

تێبینی :

ئەم قسانەم مەبەستم پێی گوزەرو گۆشەیەکی دیاریکراو نیە ، بەڵکو هەر گوزەرو بوون و ئەکەرلەشتێکی هەرلایەنێکی بەناوی ئیسلام و لەژێر دروشمی ئیسلام دا کاربکات و ، لای [ئیسلامی] بوون لێ بداتەوە ، هەروەها یان هەندێک لە هەڵسوکەوت و نیشانەکانی تێدان کە باسم کردن ، ئەوە بەئەندازەی زۆری و کەمی ئەو هەڵسوکەوت و نیشانانەیە [ئیستیسلامی] لەقەڵەم دەدرێ ، ئەگەر لەزمانی لوسی دا هەریەسوعێ و ، لەخواپەرستی و تەقوای پەرلەمانی و لاکانی دا سۆفیەکی (پاسپوریتێ) ئاسا بێت و ، یا هەموو قورئانیشی لەسینگی دابێ و ، هەرچەندە کێشی کەواو سەلتەو عەبایەو شاڵی باتمانێکیشی بێ !!

چونکە ئیسلامی بوون لەسەر بوونەوەری هێشووەی ئیزی پاک و لەگەڵ خواو ستۆکشانەوە پێوەندی زۆر پاکی دا بوونی خۆی دەسەلمێنێ نەک لەبواری زمانی لوسی و پابانی و جامانی داو لە تاڵوی قەوزەیانەوە دیمەنەی پەرلەمانی دا .

باسی هەشتەم

ڕەواندنەوەی تەمومژی بۆچوونێکی هەڵە

هەندێک کەس هەر کە باسی ئیسلامەت بۆکردن دەڵێن :

کاکە گیان !

مەسەلەی ئێمەی کورد مەسەلەی ئایین و ئیسلامەتی نیە ، چونکە ئێمە لەڕووی ئیسلامەتی‌یەوە ناچەوسێینەوە ، بەڵکو لەڕووی نەتەوایەتی‌یەوە دەچەوسێینەوە ، بە واتایەکی دیکە :

ئێمە وەک کوردێک دەچەوسێنرێینەوە ، نەک وەک مسوڵمانێک ، کەواتە دەبێ شۆڕش و خەباتەکەمان لەسەر بنچینەی (کوردایەتی) بێ نەک (ئیسلامەتی) !!

ئێمەش لەوەڵامدا دەڵێین :

١- لەڕاستی‌دا ئەم قسانە زادەو هەڵقوڵاوی عەقڵی کەسێکن کە لە ئیسلام حاڵی نەبووەو ، پێی وایە کە مسوڵمانەتی بەس بریتیە لە بەڕێوەبردنی چەند درووشمێکی مەعنەوی‌و چەند هەڵس وکەوتێکی شەخسی !! دەنا دەبوو زانیبای کە چەوساندنەوەی تاقە ئینسانێک نەک نەتەوەیەکێ ! کارێکی بێ شەرعی‌و نائیسلامی‌یەو دەبێ مسوڵمانان دژی بوەستن چونکە ئیسلام دژی یەتی .

٢- لە ڕوانگەی ئیسلامەوە هیچ جیاوازی نیە لەنێوان ئەوەدا کە نەیەڵن باباپەکی کورد نوێژێ بکات ، یان نەیەڵن لە خاکی خۆی دا بەئازادی بژی‌و بەرگ و پۆشاکی خۆی دەبەر بکات و بە زمانی خۆی بدوێ ، چونکە هەروەک چۆن نوێژکردن فەرمانی خوای لەسەرە ، ئازادی‌و سەربەخۆیی هەر ئینسانێک و هەر گەلێکیش فەرمانی خوای لەسەرە !

خوداش لە قورئانیدا فوتارپوون لە دەروی سەختی قیامەتی بە چەند شتێکەوە بەستۆتەوە کە یەکەمیان ئازادکردنی ئینسانێکە چ جای گەلێک ! لە ژێرنیری کۆیلایەتی: (فَلا اقْتَحَمَ العَقَبَةَ . وما أدراكَ ما العَقَبَةُ ؟ فَكُّ رَقَبَةٍ . أو إطْعامٌ في يَوْمٍ ذي مَسْغَبَةٍ ....) البلد/ ١١،١٢،١٣،١٤ .

٣- ئەگەر سەرنجی مێژووی ئەو گەلانە بدەین کە درووشمی نەتەوەپەرستی - یان بەرزکردۆتەوە، دەبینین یان بە ئامانج نەگەیشتوون، - بۆ وێنە عارەب و کێشەی فەلەستین - یان ئەگەر بەرواڵەت بە ئامانجیش گەیبن بوونە میکرۆبێکی پیس لە ناوچەکەدا، وەک تورکە کەمالیەکان و (1) عارەبە بەعسیەکان.

(١) بۆ ئەوەی بزانی بیری ناسیۆنالیزمی تورکی کە لە کەمال ئەتاتورک و دەستەو دابەرەکەی دا خۆی دەنواند، چی بەسەر گەلی کوردمان هێناوە بروانە کتێبی : (چەند لاپەرەیەک لە مێژووی گەلی کورد) نووسینی: د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، لاپەرە (٦٧ تا ٨٨) .
دیارە رەفتاری بەعسیەکانیش هێندە زەقە حەوجێی بە باسکردنی نیە، هەرچەندە ئێمە لە پێناسەی حیزبی بەعسدا تۆزێکمان باس کردوە .

لەکۆتایی دا

چەند قسەیەکی کورت و پوخت لەگەڵ گەلی کوردی خۆشەویست دا

خوێنەری خۆشەویستم !

ئەگەر بەوردی سەرنج بدەینە گەلی کوردمان دەبینین لەم سەردەمەدا بۆتە چوار بەش :

١- ئیسلامی‌یەو بڕوای بە تێکۆشان و خەباتی چەکداری هەیەو بەشێوەیەک لە شێوەکانی تێکۆشان (جهاد) خەبات دەکات و، ئەوەندی لەدەستی بێ ڕەنج دەدات .

٢- ئیسلامی‌یەو بەڵام ئامادەی تێکۆشانی چەکدارانە نیە، جا بڕوای پێی بێ یان نا .

٣- مسوڵمانە بەڵام ئیسلامی نیەو پەنای بردۆتە بەر یەکێک یان پتر لە ڕێچکەو بیردۆزەکان و دژی ئەو ڕژێمەشە کە گەلەکەی دەچەوسێنێتەوە، جا خەبات بکات یان نا .

٤- بەرواڵەت مسوڵمانە (بەڵام نەک هەر ئیسلامی نیە بەڵکو وابەستە یان دابەستەی ڕژێمەو، بە شێوەیەک لە شێوەکانی خزمەت و هاوکاری کردن لە خزمەت ڕژێم دایە، وەک سەربازی بۆکردن، جاشەتی، سیخوڕی و جاسووسی، فتوا بۆدان و دووعا بۆکردن و خەڵک بۆ کەرکردن (الأستحمار) !!

جا ئەوە چەند قسەیەکی کورت و پوخت بۆ عوزرو بەهانە نەهێشتن و (إتمامُ الحجّة) ، لەگەڵ هەرکام لەم چوار کۆمەڵەدا دەکەم :

یەکەم :

ئیسلامی یانی تێکۆشەر !

کەڵەپیاوانی هەڵمەتبەر !

فیداکارانی نێو سەنگەر !

ئاگاداربن !

١- با ناوو نێوەڕۆکتان یەک بێ !

٢- بەڵگەی ڕاستیی ئیسلام بن لەسەر خەڵکی، نەک بەڵگەی دەستی خەڵکی بن لەسەر ناتەواوی ی ئیسلام !

٣- بەس خواتان مەبەست بێ، خواپەرست و ڕەوشت بەرز بن، براو تەبا بن، مەردو ئازا بن، زیرەک و وریا بن !

دووەم :

ئیسلامی یانی بێ مشوور !

مسوڵمانانی بێ چەک !

ئەی ئەوانەی خۆتان بە مسوڵمان دەزانن بەڵام لە گەورەترین درووشم و ڕەوشتی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم دەڕەونەوە کە چەک هەڵگرتن و سەنگەر گرتنە !

وە ئەی ئەوانەی کە خۆتان بە ئیسلامی دەزانن بەڵام دەرهەق بە گەلە بێ کەسەکەتان بێ مشوورو کەمتەرخەمن !

زۆر چاک بزانن !

١- ئیسلام ئەگەر بە زەبری هێزو چەک و ئارەق و خوێن نەبا نە یەکەم ڕۆژ دەڕسقا و خۆی دادەکوتا ، وە نە لە دوایی‌دا خۆی ڕادەگرت و لەبەردەم گێژەڵووکەی دوژمنان دا دەما !

٢- هەرکەسێک خەم لە خەڵکی نەخوات بە ئیسلامی دانانرێ ؛ (مَنْ أَصْبَحَ لایهتمّ للمُسلمينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ) رواهُ الحاكم .

وە هەرکەسێک بەشداری ئێش و ژانی گەلەکەی نەکات، یەکەم سپڵەو بێ نمەکەو، دووەم کەسیش ئیعتیباری پێ ناکاو گوێی پێ نادات!

٣- بە بەهانەی پەروەردەکردنی خەڵکی پشت لە جیهاد مەکەن، چونکە یەکەم: بابی دەست پێکردنی جیهاد خەڵکمان هەیەو پێغەمبەریش صلى الله عليه وآله وسلم بە ژمارەیەکی کەم دەست بەکار بوو!

دووەم: مەیدان و زەمینەی ڕاستەقینەی پەروەردەکردن و پاڵاوتنی خەڵک گەرمەی جەنگ و جیهادە، (وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا..) آل عمران-١٤١-

سێیەم: ئەسپێک کە بە چل ساڵی تەعلیم بدرێ، دەبێ لە مەیدانی قیامەتێدا بەکار بێ!

سێیەم:

نائیسلامی یانی مسوڵمان!

چەکدارانی بێ قورئان!

برادەران!

ئەی ئەوانەی خۆتان بە مسوڵمان دەزانن، بەڵام پێتان شوورەییەو نەنگە ناوی ئیسلام بهێنن و خەت و ڕێبازی پێغەمبەرە-کەتان بگرن!

وە ئەی ئەوانەی چەکی ماددیتان لەشانە بەڵام حەوجێتان بە قورئانە!

بێدار ببنەوەو بزانن! کە:

١- مسوڵمان دەبێ بەس ئیسلامی بێ، نە لیبرالی، نە دیموکراتی، نە ناسیۆنالیست، نە کۆمۆنیست! چونکە مسوڵمانەتی ناوی بێ نێوەڕۆک و عیبادەتی بێ سیاسەت نییە!

٢- ئیسلام بەرنامەی سەرلەبەری ژینەو، دەبێ هەروەک چۆن نوێژەکەتان

– هەرچەندە کەمیشتان دەیکات ! – بەپێی شەرع و پەیڕەوی خـوا و پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم، خەبات و تێکۆشانیشتان هـەر بەپێی ئەو پەیڕەوە بێ، هەڵبەتە شۆڕشی بێ تەقواش شەوەڕەشـە، هەروەک چۆن تەقوای بێ تەقەش نیشانەی بێ جەوهـەری و کەودەنییەکی زەقە !

٣– ئەو ڕێچکەو بیردۆزانەی تا ئێستا پەنایان پێ بردوون و، ئەو قیبلانەی تا ئێستا ڕووتان تێ کردوون، ئەوە هیچ کە دادیان نەداون بگرە ساڵ بۆ ساڵێ و جار بۆ جارێ پتریان شپرزەو شەپڕێو کردوون و، زیاتریشیان وەدواخستوون، کەواتە بەدەردی پێشینان دەڵێن : (بە بۆنی کەبابی یەوە چووبووْ، بەڵام دوایی دەرکەوت کـە کەر داغکردن بوو !) .(١)

---

(١) ڕەنگە هەندێک بگرە زۆر لە برادەرانی مسوڵمانی نائیسلامی ! دڵیان بەم پەندە کوردی یە بێشێ، بەڵام ئومێدەوارم کە دڵیـان لەوە بەهێزترو عەقڵیان لەوە بەپێزتر بێ کە بە قسەی راسـت و واقیعی گۆمی هەست و نەستیان بشڵەقێ، ئنجا با ئەم ڕاستی یانـەش لەبەرچاو بگرین :

یەک : ئێمە وەک کەسانێکی ئیسلامی برادەرانی شوێن کەوتووی ڕێچکـان بە مسوڵمان و بە ئەهلی قیبلەو ئوممەتی پێغەمبەر صلی اللّه علیه وسلم لەقەڵەم دەدەین، هەتا کوفری بێ پێچوپەنایان لێ دەبینین، وەک بەدرۆ ناڕاست زانینی یەکێک لە یاسا ئاشکرایەکانی ئیسلام، یان بە زاراوی زانایانی (اصول الفقه) " اِنکارُ ما عُلِمَ مِـنَ الدّینِ بالضّرورە " .

دوو : ئێمە بێ ویژدانانە سەیری واقیعی جموجۆڵ و کارکردن و ڕەنـج دان و خەباتی ئەو برادەرانە ناکەین، بەڵکو دانی پێدا دێنین کە بەڕاستی ئازاو بەجەرگ و ئیشکەرو لێبراو بووون و، بەپێی ئـەو ڕێچکەو بیردۆزانەی کە پێیان بەرێوە چوون، تێکۆشانی چاکیـان لەپێناوی ڕزگاری گەلەکەیان دا ئەنجامداوە .

هەڵبەتە ئێمەش وەک (ئیسلامی) لەسەر عەینی خەبات و تێکۆشان و کارکردنەکەیان سوپاسیان دەکەین، بەمەرجێک چاوپۆشی لە ڕێچکـەو بیردۆزەکانیان بکەین و، هەندێکیشیان لێ هەڵاوێرین و جیاوەکەین !

سێ: ئەو برادەرانە زۆربەی هەرەزۆریان ئامانجو مەبەستیان بەس خزمەتکردن و رزگاری و ئازادی گەلەکەیان بووە، بەلام هەشیانە رزگاری و ئازادی گەلی کردۆتە کراسی عوسمان بۆ مەبەستێکی دیکە، ئنجا بێگومان ئێمە بە دوو چاوی زۆر لێک جودا تەماشای ئەو دوو جۆرە برادەرانە دەکەین و هەر یەکەیان حسابێکی سەربەخۆی بۆ دەکەین!

چوار: بەلام لەگەل پێ لێنان (اعتراف) مان بە دلسۆزی و نیاز چاکیو لێهاتوویی و فیداکاری زۆربەی هەرەزۆری ئەو برادەرانەدا قەناعەتی تەواویشمان لەوەدا هەیە، کە هەموو ئەو دەستەواژە (وسيلة) و رێ یانەی ئەو برادەرانە دەستیان بۆ بردوون و رەچاویان کردوون، بۆ گەیشتن بەو ئامانج (هدف) ە بەرزو ئیسلامیيەی کە بە هیوای وەدەستهێنانی بوون، (واتە رزگاری و ئازادی گەل و پەیدابوونی کیان و قەوارە)، بەلێ دلنیاو مسۆگەرین کە هەموو ئەو وەسیلەو رێ یانە هەر لە ناسیۆنالیزمو لیبرالیزمەوە بیگرە هەتا دیموکراتیو هەموو جۆرو شێوەکانی کۆمۆنیزمو مارکسیزم، سەرلەبەریان کوێرە رێ و پردی پچراون و، بۆن چرووکێکی بە کەباب حسێب کراون، ئەوەش کە ئەو قەناعەتەی بۆ درۆست کردووین بەدگومانی (سوء الظن) نیە، بەلکو واقیع و پەرێزو بەرهەمێکی بەرچاوە.

تێبینی:

هەرچەندە ئێمە لێرەدا بەگشتی دەربارەی شوێنکەوتووانی ڕێچکەکان دەدوێین بەڵام گومانی تێدا نیە، کە لەنێوان ڕێچکەکانیشدا جیاوازی زۆر هەیەو بە شتێکی دادگەرانەو ڕاستی نازانین هەموویان بە یەک چاو سەیر بکرێنەو وەک یەک حەشر بکرێن.

چوارەم:
بەناو مسوڵمانانی خۆفرۆش!
وابەستەو دابەستانی بێ هۆش!
بێدار ببنەوەو لە کەری شەیتانی دابەزن، بەرلەوەی لەبەر دادگای خوادا لە سامو حەژمەتان بلەرزن و پەنجەی پەشیمانی بگەزن!
وە بشزانن!
١- هەرکەسێک ڕچەی کۆمەڵێک بگرێ، یان ئاپوراییو ژمارەیان زۆربکات حیسابی وانی بۆ دەکرێ وەک پێغەمبەرمان صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی: (مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ) رواه احمد وابوداود والطبرانی وصَحَّحه العراقی وابن حبان.
وە فەرموویەتی: (مَنْ كَثَّرَ سَوادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ) رواه ابویعلی والدیلمی.
٢- لە دنیادا لەگەڵ کێدا بن و سەر بە چ دەستەو پێڕێک بن، لە دواڕۆژیشدا هەر ڕەگەڵ وان دەخرێن و لەسەر ئایینی وان حەشر دەکرێن، وەک خودا فەرموویەتی: (اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْواجَهُمْ ..) الصافات/ ٢٢.
توێژەرەوان فەرموویانە: (أَزْواجَهُمْ: أَصْنافَهُمْ وَأَشْكالَهُمْ).
وە رابەرمان رووحم فیدای بێ فەرموویەتی: (الرَّجُلُ عَلى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخالِلْ) رواه الترمذی وحسنه.
دەجا هیچ گومانی تێدا نیە کە مەسیحی وەک عەفلەق و جوولەکەی وەک مارکس و مونافیقی وەک صەددام، جێگەیان تەنیا دۆزەخە.
٣- ئەو ڕژێمە کافرو زۆردارو غەددارەی کە خزمەتی دەکەن و سیخوڕیو خیانەتی بۆ دەکەن، یان بۆی دەبنە جاش و سەربازو بەرگری لێ دەکەن، یان ئۆباڵی بەناهەقی بۆ دەکێشن و فتوای ناڕاستی بۆ

دەدەن و قسەو ڕەفتارە نالەرعی‌یەکانی بۆ ڕەشەرع دەخەن و، لەسەر مینبەری پێغەمبەرو میحرابی خواپەرستیدا بێ شەرمانە دووعـــای بۆ دەکەن و، داوای ڕاوەستاوی و پارێزران و تەمەن درێژی بۆ لـە خوا دەکەن، وەفاو ئەمەگی بۆ هیچ کەس نییەو، ئێوە بـــەم ڕەفتارانەتان سەربار ی سەرشۆڕی و ڕووڕەشی لای خواو خەڵکـــی، وەک ئەو کەسەش وان کە بە دەستی خۆی پەتی پێ خنکێنرانی خـــۆی دەهۆنێتەوەو، مارو سەگی هار لە ماڵێ خۆی دا پەروەردە دەکـــاو دەبەستێتەوە !!

هیواداریشم هەر چوار بەشی گەلەکەم ئەم ئاگـــاداری و ئامۆژگاری یانە لەگوێ بگرن و زۆر چاکیان لێ ورد ببنـــەوەو تێفکرن !

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ .

٢١ / شوال / ١٤٠٩ ک

بەشە کوردستانی سەر بە عێراق / قوولە هەرمێ

بنکەی هێزی هەمزە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

فەرهەنگیلەی ئەم ئاڵقەیە

ئێرەیی	حەسوودی
بێ بنەچەکە	بێ ئەسڵ و فەسڵ ، ناڕەسەن
بیچم	شێوە ، دیمەن
بێزاندن	لەبەرچاوخستن
بریسکە بریسک	بریقە بریق ، تریسکە تریسک درەوشانەوە
پرۆلیتاریا	چینی کرێکار ، چینی زەحمەتکێش
بەرگری لێ کردن	لەسەرکردنەوە ، (دفاع)
پێشگیری لێ کردن	نەهێشتن ، (منع)
تاقیگە	ئەزموونگە ، (مختبر)
تێک هەڵپرژان	تێک هەڵقژان ، دەبەرێک ڕاچوون ، دەستەو یەخەی یەکدی بوون
تەپلۆس	تەوەزەل ، تەنبەڵ ، قالبگران
توێژاڵ	توێلکی تەنکی سەرەوەی شت
تێک هەڵدەنگوون	لەڕاستێک ڕا دین ، تێک دەگیرێن
جینگڵ دان	خۆبزواندن ، جووڵان
چەپاڵەی دا	پاراستی ، پەنای دا
چخورد	جەنگەڵی چڕوپڕ ، بیشەڵێن
خۆی ڕێک بێنێ	خۆی کوشمەڵە بکات ، خۆی گچکە بکاتەوە
پێگیری کردن	پێ داگرتن لەسەر شتێک ، (تأکید)

درێشه	ئاسنۆکەیەکی نووک تیژە کلکێکی داری پێوەیە ، پینەچی بۆ کونکردنی پێڵاوو چەرم‌و شتی دیکەش بەکاری دێنێ .
ڵسڵەو پڵپڵە	شتی زریق و بریق و سەرنج ڕاکێش‌و بەخرینگە .
قم لێ خۆش کردن	ددان لێ سوین ، خۆ بۆ ئامادەکردن
کاکەو برالەی خۆیان کرد	لەنێو خۆیان دا ڕێک کەوتن ، کەین و بەینی خۆیان کرد
کوان	دوومەڵ
کەودەن	نەفام ، بێ عەقڵ
کرکاتی لەخۆ بڕی	بێ دەنگ بوو ، بێ هەست بوو
خۆگنخاندن	خۆگرخاندن ، خۆمەحتەل کردن ، خۆ دواخستن بەبێ هۆ
لەگرێ ژەنە چوو	لەبەرێک هەڵوەشا ، لەبەرێک ترازا ، لە بنەڕەت دا (گرێ موژانە) ی نیرو ئاموور (هەوجار) بووە .
لێی دەپشکوێتەوە	لێی ڕوودەدات ، خراپەی لێ پشکووتەوە : خراپەی لێ ڕوودا .
مەدارکردن	ساچاندن ، هەڵکردن ، ژیان بەسەربردن
هەڵکردن	مەدارکردن ...
هەڵایساندن	داگیرساندن
هەتلەبوون	ڕێ ون کردن ، لاڕێ بوون
هەڵکشیوتر	بەرزتر ، بالاتر
هەڵداوپێدایی	بەرزی و نزمی
هەڵهێنجان	هەڵگۆستن ، دەرهێنانی ئاو یان هەر شلەیەکی دیکە لە بیرو چاڵ و هەر شوێنێکی دیکەی نزم .

ویچواندن	تشبیه
وەڕەزبوون	بێ تاقەت بوون ، حەوسەڵە نەمان
وەتحەسێنێ	بتحەسێنێتەوە ، ئاسوودەت بکات .
یەخسیرکردن	بەدیل گرتن ، ئەسیرکردن

تێ بینی :

بۆ زانینی مانای هەر وشەیەکی دیکەی گران ، خوێنەرانی بەڕێز حەواڵەی کتێبی (پوختەیەک دەربارەی ئیسلام) و بەرگی یەکەمی (دەبەرێک ڕاچوونی ئیسلام و ڕێچکان) دەکەین .

کاکلی باسەکان

له بڵاوكراوەكانی بزووتنەوەی ئیسلامی لە كوردستانی عێراق دا

چاپخانەی شەهیدانی گردی پەمكان